

Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012

MPSV

odbor sociálního pojištění

Obsah

Úvod	6
Základní informace o důchodovém systému	7
Popis systému.....	7
Legislativní změny přijaté od ledna 2008.....	10
Zavedení důchodového spoření (II. pilíř).....	16
Spořicí fáze	16
Výplatní fáze	19
Organizace a provádění důchodového pojištění.....	21
Statistika	22
Příjmy a výdaje systému.....	22
Počet důchodců a důchodů	24
Výše důchodů	31
Krácení důchodu při předčasném odchodu do starobního důchodu.....	38
Diferenciace důchodů podle výše důchodu	39
Mezinárodní komparace	41
Statutární důchodový věk	41
Efektivní důchodový věk (opuštění trhu práce)	44
Doba pobírání důchodu.....	46
Přiměřenost důchodů.....	47
Míra solidarity (přerozdělování).....	48
Nákladovost.....	49
Mezinárodní závazky České republiky.....	50
Starobní důchod	50
Invalidní důchod III. stupně	52
Pozůstalostní důchod	53
Analýza vývoje důchodového systému	55
Dynamický mikrosimulační model	55
Demografický rámec	56
Plodnost.....	56
Úmrtnost	59
Věková struktura	62
Ekonomický rámec	64
Trh práce.....	64

Zaměstnanost	66
Nezaměstnanost.....	71
Ekonomický výkon	75
Produktivita práce a mzdy.....	75
HDP	78
Výnosové míry	80
Vývoj ukazatelů důchodového systému	80
Hlavní agregátní ukazatele	80
Příjmy z pojistného	80
Výdaje na důchody	81
Saldo příjmů z pojistného a výdajů na důchody	82
Kumulované saldo a implicitní dluh	83
Výše důchodů	86
Analytické ukazatele.....	90
Výdaje na důchody	90
Počty důchodců	92
Implicitní dluh.....	97
Výše důchodů	98
Doba pojištění.....	99
Doba placení pojistného.....	102
Dopady dočasných změn ve způsobu valorizace důchodů	104
Analýza vstupu do II. pilíře	107
Metodika posuzování	107
Vliv věku	108
Celá populace	108
Muži a ženy.....	109
Vliv výše příjmu, doby pojištění, rozhodnutí o okamžiku odchodu do starobního důchodu, doby placení pojistného a vyloučené doby	110
Výše příjmu.....	110
Celá populace	111
Muži a ženy ²⁵	113
Doba pojištění.....	115
Celá populace ²⁵	115
Muži a ženy ²⁵	117

Rozhodnutí o okamžiku odchodu do starobního důchodu	117
Celá populace ²⁵	117
Muži a ženy ²⁵	119
Doba placení pojistného.....	119
Celá populace ²⁵	119
Muži a ženy ²⁵	121
Vyloučená doba	121
Celá populace ²⁵	122
Muži a ženy ²⁵	123
Shrnutí	124
Závěr	125
Příloha 1 - Příklad výpočtu starobního důchodu	127
Zadání	127
Výpočet.....	127
Určení důchodového věku.....	127
Určení doby pojištění získané do vzniku nároku na starobní důchod	127
Určení rozhodného období	127
Určení ročních vyměřovacích základů pro jednotlivé kalendářní roky rozhodného období.....	127
Stanovení osobního vyměřovacího základu	128
Stanovení výpočtového základu	129
Stanovení procentní výměry starobního důchodu.....	129
Zvýšení procentní výměry za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na starobní důchod.....	129
Stanovení základní výměry starobního důchodu	130
Stanovení celkové výše starobního důchodu	130
Příloha 2 - Přehled hlavních opatření přijatých od roku 1990	131
Období 1990 až 1996.....	131
Období 1997 až 2008.....	132
2010.....	133
2011.....	134
Příloha 3 – Popis dynamického mikrosimulačního modelu	135
Modelované objekty – modelové body.....	135
Modelové výpočty	135
Události.....	135

Kariérní dráhy	136
Rodinné vztahy	137
Peněžní toky	137
Modelování platu	138
Modelování fondového pilíře	138
Předpoklady modelu	139
Makroekonomické předpoklady	139
Předpoklady pro fondové pilíře	139
Hlavní výstupní proměnné modelu	139
Vstupy do dynamického mikrosimulačního modelu	141
Zdroje dat pro modelové body	142
Zdroje dat pro rozhodovací procesy	145
Příloha 4 – Zvyšování důchodového věku	146
Příloha 5 – Seznam zkratk	147
Seznam grafů	148
Seznam tabulek	152
Seznam obrázků	153

Úvod

MPSV informuje pravidelně od roku 2002 širší odbornou i laickou veřejnost prostřednictvím Pojistněmatematických zpráv o stavu i předpokládaném vývoji v oblasti sociálního pojištění. Poslední Pojistněmatematická zpráva byla publikována v roce 2008. Důvodem, proč dochází k realizaci další zprávy až v roce 2012 (a nikoliv ve dvouletém intervalu již v roce 2010), je poměrně dynamický vývoj a množství změn v oblasti důchodového pojištění zejména v letech 2010-2011. Jsme přesvědčeni, že tento časový posun bude prospěšný a zvýší aktuálnost a přínosnost publikace.

Další důležitou změnou je užší zaměření zprávy pouze na oblast důchodového pojištění, nikoliv na sociální pojištění jako celek. Záměrem je oddělit problematiku sociálního pojištění s krátkodobým charakterem (nemocenské pojištění) a dlouhodobým charakterem (důchodové pojištění). Přestože oba systémy patří do oblasti sociálního pojištění, domníváme se, že jsou natolik odlišné, že si zaslouží analyzovat odděleně – tímto tedy avizujeme vznik monotematické zprávy věnované pouze nemocenskému pojištění v blízké budoucnosti.

Poslední významnou změnou, na kterou chceme čtenáře upozornit hned v úvodu, je využití výstupů z kvalitativně nového nástroje – dynamického mikrosimulačního modelu. MPSV se tak zařadilo mezi jedno z mála pracovišť, která v oblasti modelování vývoje důchodového systému disponují takovým nástrojem. Na tomto místě bychom také rádi poděkovali společnosti Deloitte Advisory, která pomohla MPSV tento model vyvinout a připravit.

Pojistněmatematická zpráva se v prvních dvou částech zaměřuje na popis současného stavu důchodového systému, a to z pohledu legislativního a statistického. V části legislativní jsou stručně popsány změny uskutečněné od roku 2008. Statistická část kvantifikuje současný stav důchodového systému. Následuje pasáž zasazující systém důchodového pojištění v ČR do mezinárodního kontextu. Hlavní částí zprávy jsou analytické kapitoly. Jejich obsahem je popis a rozbor demografických a ekonomických faktorů, které ovlivňují důchodový systém. Dopady působení těchto faktorů jsou poté shrnuty v závěrečné části, která nabízí projekci vývoje důchodového systému v horizontu následujících téměř 70 let.

Tato Pojistněmatematická zpráva je již pátou v pořadí a završuje desetileté období (2002-2012) snahy odboru sociálního pojištění kvalitně a objektivně informovat o stavu a vývoji důchodového pojištění v ČR. Věříme, že se tato značně obsáhlá publikace stane cenným zdrojem informací o našem důchodovém systému a uvítáme případné náměty, připomínky a komentáře směřující k zlepšení zpráv, které budou následovat.

Přejeme příjemné čtení.

Základní informace o důchodovém systému

Popis systému

Současné uspořádání českého důchodového systému začalo vznikat v devadesátých letech minulého století, kdy byly postupně přijímány dílčí reformní kroky, které byly završeny v roce 1995 přijetím zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996. Nicméně i následně docházelo a průběžně dochází k přijímání řady dalších reformních kroků za účinnosti tohoto zákona.

Základní důchodové pojištění je založeno na několika všeobecných principech, kterými jsou sociální solidarita, průběžné financování, povinnost účasti pro všechny ekonomicky aktivní osoby (při splnění určitých podmínek), dávkově definované důchody, jednotnost systému a dynamická konstrukce, kdy řada prvků konstrukce výpočtu důchodu se každoročně „automaticky“ upravuje s přihlédnutím k ekonomickému vývoji.

Důchodový systém poskytuje náhradu příjmu v případě stáří (starobní důchod), invalidity (invalidní důchod) a úmrtí živitele (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod).

Konstrukce výpočtu důchodů je dvousložková a probíhá podle následujícího vzorce:

$$NPD = ZV + PV, \text{ kde}$$

NPD – nově přiznaný důchod

ZV – základní výměra důchodu

PV – procentní výměra důchodu

Základní výměra je ve vzorci pro výpočet důchodu solidárním prvkem. Náleží ve stejné výši každému důchodci a její výše je stanovena jako 9 % z všeobecného vyměřovacího základu (VVZ)¹.

Procentní výměra důchodu je závislá na době pojištění a výpočtovém základu, který je odvozen od příjmů občana v průběhu jeho kariéry². Procentní výměra se stanoví:

$$PV = ZPVZ \cdot VZ, \text{ kde}$$

PV – procentní výměra důchodu

ZPVZ – základní procento výpočtového základu

VZ – výpočtový základ

Základní procento výpočtového základu je stanoveno jako součin doby pojištění a procenta za rok pojištění. Doby pojištění je možné získat placením pojistného nebo formou náhradní doby pojištění. Ta představuje krytí definovaných sociálních situací, ke kterým může v průběhu pracovní kariéry dojít, ať už se jedná péči o dítě nebo např. nezaměstnanost. U invalidních důchodů se k získané době

¹ Všeobecný vyměřovací základ je de facto průměrná mzda pro daný rok a je stanoven vyhláškou Ministerstva práce a sociálních věcí

² Odlišně se postupuje u pozůstalostních (tzv. odvozených důchodů), kdy je výše procentní výměry důchodu stanovena jako podíl procentní výměry důchodu zemřelého, a to ve výši 50 % u důchodu vdovského a vdoveckého, a 40 % u důchodů sirotčích.

pojištění připočte ještě dopočtená doba, která představuje rozdíl mezi okamžikem přiznání invalidního důchodu a důchodovým věkem stanoveným pro muže stejného data narození.

Základní procento výpočtového základu se vypočte:

$$ZPVZ = int \left(\frac{DP1+0,8 \cdot DP2}{365} \right) \cdot AR, \text{ kde}$$

DP1 – doba pojištění krytá ze 100 %

DP2 – doba pojištění krytá z 80 %

AR – procento za rok pojištění

Doba výdělečné činnosti (zakládající účast na důchodovém pojištění) se vždy započítává ze 100 %, stejně jako některé náhradní doby pojištění (péče o dítě do 4 let věku, péče o závislou osobu v příslušném stupni závislosti a základní vojenská služba). Ostatní náhradní doby pojištění jsou započítávány pouze z 80 %. Úhrnná doba pojištění je významná nejen pro určení výše důchodu, ale rovněž pro posouzení nároku na důchod. Zákon o důchodovém pojištění specifikuje minimální doby pojištění, které je nutné získat, aby nárok na důchod vznikl.

Celková doba pojištění stanovená ve dnech je vydělena 365, čímž dojde k určení počtu let pojištění, a každý rok pojištění je ohodnocen příslušným procentem výpočtového základu.

Procento za rok pojištění je určeno ve výši 1,5 u starobních důchodů a invalidních důchodů pro invaliditu třetího stupně. U invalidních důchodů pro invaliditu druhého stupně je to 0,75 a u invalidních důchodů pro invaliditu prvního stupně potom 0,5.

Druhým prvkem, zásadním pro výši procentní výměry důchodu, jsou vyměřovací základy (příjmy), kterých pojištěnec dosahoval v rozhodném období³. Všechny vyměřovací základy jsou indexovány tak, aby respektovaly vývoj všeobecného vyměřovacího základu (průměrné mzdy). Zprůměrováním příjmů v rozhodném období je stanoven osobní vyměřovací základ, tedy průměrný měsíční výdělek pojištěnce v jeho rozhodném období. Osobní vyměřovací základ je poté redukován na výpočtový základ:

$$VZ = OVZ \cdot rr1 - \max(0; (OVZ - rh1)) \cdot (rr2 - rr1) - \max(0; (OVZ - rh2)) \cdot rr1, \text{ kde}$$

VZ – výpočtový základ

OVZ – osobní vyměřovací základ

rh1, rh2 – první (44 % VVZ) a druhá (400 % VVZ) redukční hranice

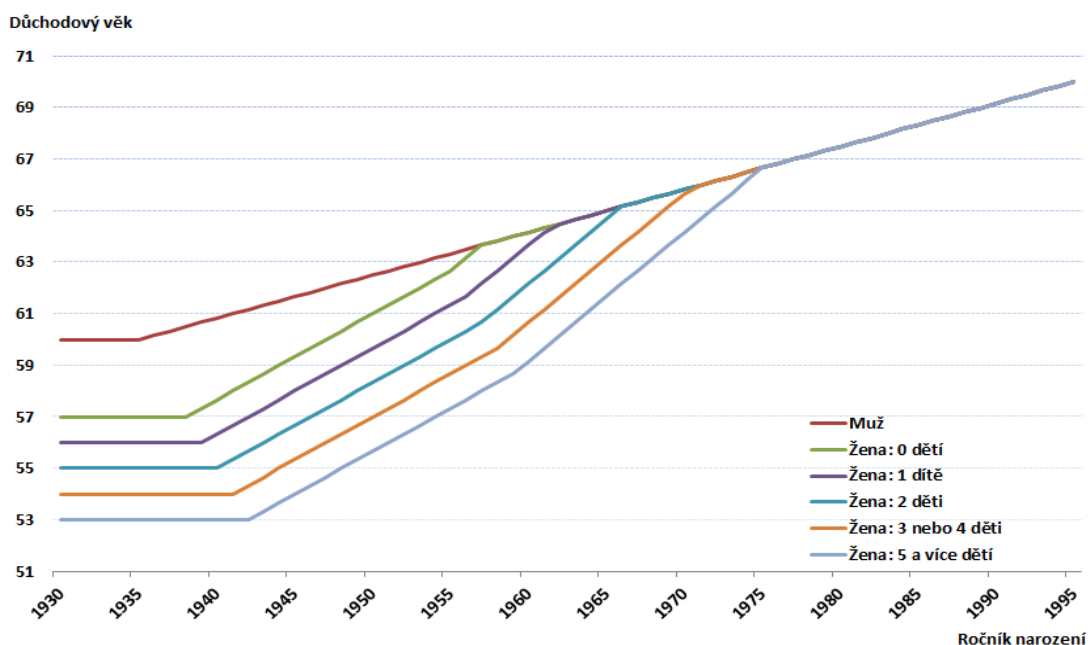
rr1, rr2 – procenta zápočtů do první (100 %) a druhé (26 %) redukční hranice

Aplikace redukčních hranic představuje další prvek solidarity v důchodovém systému, kdy k vyšším příjmům je při stanovení důchodu přihlíženo méně, než k nízkým příjmům. K příjmům nad druhou redukční hranici se nepřihlíží vůbec.

³ Rozhodné období zahrnuje celou příjmovou historii každého pojištěnce, avšak k příjmům před rokem 1986 se, zejména z důvodu kvality dat, nepřihlíží.

Dalším klíčovým faktorem, především u starobních důchodů, je zákonem o důchodovém pojištění stanovený důchodový věk. Důchodový věk je stanoven pro každý rok narození a dochází k jeho postupnému zvyšování a postupnému sjednocování pro jednotlivá pohlaví a u žen i podle počtu vychovaných dětí. Detaily je možné nalézt v příloze k této zprávě.

Graf 1 - Proces zvyšování důchodového věku

Zdroj: MPSV

Protože ne každý starobní důchod je přiznán ode dne dosažení důchodového věku, je třeba procentní výměru upravit tak, aby zohledňovala vzájemný vztah věku pojištěnce při přiznání starobního důchodu a důchodového věku. Do úvahy přicházejí dvě varianty, (1) odchod před dosažením důchodového věku⁴ nebo naopak (2) odchod později než je důchodový věk dosažen. V prvním případě je aplikována penalizace za předčasný důchod, ve druhém případě pak bonus za tzv. přesluhování:

$$PP = \max\left(0; \text{roundup}\left(\frac{VH - O}{90}\right)\right) \cdot 1,5\% - \min\left(4; \text{roundup}\left(\frac{VH - O}{90}\right)\right) \cdot (1,5\% - 0,9\%)$$

$$- \max\left(0; \left(\min\left(8; \text{roundup}\left(\frac{VH - O}{90}\right)\right) - 4\right) \cdot (1,5\% - 1,2\%)\right)$$

$$BO = \max\left(0; \text{int}\left(\frac{O - VH}{90}\right)\right) \cdot 1,5\%, \text{ kde}$$

VH – důchodový věk

O – skutečný věk při odchodu do důchodu

⁴ Do předčasného starobního důchodu je možné odejít až 3 roky před dosažením důchodového věku, resp. až 5 let ne však dříve než v 60 letech.

Penalizace za předčasný důchod je odstupňována podle délky předčasnosti. Za prvních 360 dní předčasnosti je procentní výměra zkrácena o 0,9 % výpočtového základu za každých i započatých 90 dní, od 361. do 720. dne předčasnosti o 1,2 % za každých i započatých 90 dní a dále o 1,5 % za každých i započatých 90 dní chybějících od dne přiznání předčasného důchodu do dosažení důchodového věku.

Bonus za pozdější odchod do starobního důchodu představuje zvýšení procentní výměry starobního důchodu o 1,5 % výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na starobní důchod bez jeho pobírání.

Výše pozůstalostních dávek (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod) se odvozuje od výše procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl zemřelý nárok ke dni úmrtí.

Legislativní změny přijaté od ledna 2008

Nařízení vlády č. 256/2007 Sb. – účinnost od 1. ledna 2008. Od ledna 2008 se zvýšila základní výměra důchodů na 1 700 Kč a procentní výměra vyplácených důchodů o 3 %.

Nařízení vlády č. 257/2007 Sb. – účinnost od 1. ledna 2008. Tímto nařízením byl stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2006 (20 050 Kč), zvýšeny redukční hranice na 10 000 Kč a 24 800 Kč a byla stanovena výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2006 (1,0753).

Nařízení vlády č. 258/2007 Sb. – účinnost od 1. ledna 2008. Od ledna 2008 se zvýšily příplatky k důchodu podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a podle zákona č. 357/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o 3 % částky příplatku, která náleží ke dni, od něhož se příplatek zvyšuje.

Zákon č. 261/2007 Sb. – účinnost dnem 1. ledna 2008. Zákonem byl rozšířen okruh osob účastných základního důchodového pojištění prostřednictvím institutu náhradních dob pojištění, a to o osoby pečující o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I. V souvislosti se zavedením maximálního vyměřovacího základu zaměstnance pro placení pojistného bylo stanoveno, že úhrn vyměřovacích základů pojištěnce za jednotlivý kalendářní rok po roce 2007 nesmí být vyšší než maximální vyměřovací základ pro pojistné.

Zákon č. 178/2008 Sb. – účinnost dnem 28. května 2008. Zákonem byla stanovena podmínka pro zvýšení důchodů v mimořádném termínu již při růstu cen aspoň o 5 % (dosud až při růstu cen aspoň o 10 %). Současně bylo stanoveno, že v roce 2008 se důchody zvýší mimo pravidelný termín od splátky důchodu splatné v srpnu 2008.

Nařízení vlády č. 211/2008 Sb. – účinnost od 1. srpna 2008. Od srpna 2008 se zvýšila základní výměra důchodů přiznaných před 1. srpnem 2008 na 2 170 Kč; základní výměry důchodů přiznaných po 31. červenci 2008 činí 2 170 Kč měsíčně.

Nařízení vlády č. 212/2008 Sb. – účinnost od 1. srpna 2008. Od srpna 2008 se zvýšily příplatky k důchodu podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a podle zákona č. 357/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o 3,6 % částky příplatku, která náleží ke dni, od něhož se příplatek zvyšuje.

Zákon č. 306/2008 Sb. – účinnost v zásadě dnem 1. ledna 2010. Zákonem byla do právní úpravy promítnuta zejména opatření obsahující parametrické změny základního důchodového pojištění.

Mezi nejvýznamnější schválené změny ve srovnání s dosavadní právní úpravou patří:

- postupné prodloužení doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod z 25 roků na 35 roků, včetně náhradních dob pojištění, nebo na 30 roků bez náhradních dob pojištění,
- postupné omezení zápočtu náhradních dob pojištění i pro nárok na starobní důchod na 80 % s výjimkou těchto dob z titulu osobní péče o dítě ve věku do 4 let, o osobu, která je závislá na péči jiné osoby a bývalé základní vojenské služby,
- plynulé pokračování v postupném zvyšování důchodového věku na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné dítě nebo jedno dítě a 62 až 64 let u žen (podle počtu vychovaných dětí), pokud vychovaly aspoň dvě děti a v souvislosti s tím i věkové hranice pro nárok na starobní důchod při získání kratší doby pojištění,
- postupné prodloužení období pro předčasný odchod do starobního důchodu ze tří na pět roků,
- zrušení podmínky pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti, která spočívala ve sjednání pracovního vztahu nejdéle na dobu jednoho roku,
- zvyšování procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod při souběžném pobírání tohoto důchodu v plné výši, a to o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů nebo při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši, a to o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů,
- změna plného invalidního důchodu na důchod starobní ve stejné výši při dosažení věku 65 let,
- sjednocení dosavadní pevné věkové hranice pro „trvalý“ nárok žen na vdovský důchod (55 let) a mužů na vdovecký důchod (58 let) na věk o 4 roky nižší, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození,
- nové vymezení invalidity (zavedení třístupňové invalidity) s „trvalou“ ochranou výše dosavadních částečných invalidních důchodů v případě změny invalidity ze II. stupně invalidity na I. stupeň (dosud existovaly dva druhy invalidních důchodů, a to plný invalidní důchod a částečný invalidní důchod),
- sjednocení věkové hranice, ke které se zjišťuje tzv. dopočtená doba, pro výši procentní výměry invalidního důchodu, pro muže a ženy (pro muže i ženy důchodový věk stanovený pro ženy stejného data narození, které nevychovaly žádné dítě),
- zrušení doby studia získané v období po 31. prosinci 2009 jako náhradní doby pojištění s výjimkou posuzování nároku na invalidní důchody,
- zvýšení redukce procentní výměry při odchodu do předčasného starobního důchodu, a to od 721. dne chybějícího ode dne přiznání důchodu do dosažení důchodového věku.

Nařízení vlády č. 363/2008 Sb. – účinnost od 1. ledna 2009. Od ledna 2009 se procentní výměra vyplácených důchodů zvýšila o 4,4 % procentní výměry, která náleží ke dni, od něhož se procentní výměra zvyšuje.

Nařízení vlády č. 364/2008 Sb. – účinnost od 1. ledna 2009. Od ledna 2009 se zvýšily příplatky k důchodu podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a podle zákona č. 357/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o 4,4 % částky příplatku, která náleží ke dni, od něhož se příplatek zvyšuje.

Nařízení vlády č. 365/2008 Sb. – účinnost od 1. ledna 2009. Tímto nařízením byl stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2007 (21 527 Kč), zvýšeny redukční hranice na 10 500 Kč a 27 000 Kč a byla stanovena výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2007 (1,0942).

Zákon č. 382/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony – účinnost od 1. ledna 2009. Změna zákona o důchodovém pojištění spočívá v tom, že doba vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání, po kterou podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáležela před dosažením věku 55 let, se jako náhradní doba pojištění započítává v rozsahu nejvýše jednoho roku. Přitom bylo stanoveno, že účast osob vedených v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání na důchodovém pojištění před dosažením věku 55 let se hodnotí podle právních předpisů účinných ke dni, který předchází dni nabytí účinnosti tohoto zákona, pokud těmto osobám vznikl nárok na důchod přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

Nařízení vlády č. 339/2009 Sb. – účinnost od 1. ledna 2010. Tímto nařízením byl stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2008 (23 280 Kč) a byla stanovena výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2008 (1,0184).

Nařízení vlády č. 340/2009 Sb. – účinnost od 1. ledna 2010. Tímto nařízením byl zvýšen podle § 6 odst. 4 zákona č. 357/2005 Sb., o ocenění účastníků národního boje za vznik a osvobození Československa a některých pozůstalých po nich, o zvláštním příspěvku k důchodu některým osobám, o jednorázové peněžní částce některým účastníkům národního boje za osvobození v letech 1939 až 1945 a o změně některých zákonů, zvláštní příspěvek k důchodu

- a. u oprávněného uvedeného v § 5 odst. 1 písm. a) a c) zákona o 176 Kč na částku 2 676 Kč měsíčně,
- b. u oprávněného uvedeného v § 5 odst. 1 písm. b) zákona a vdovy nebo vdovce uvedených v § 5 odst. 2 zákona o 88 Kč na částku 1 338 Kč měsíčně.

Zvláštní příspěvek k důchodu, který byl přiznán ode dne spadajícího do období před 1. lednem 2010, se zvýší od splátky důchodu, s nímž se vyplácí, splatné po 31. prosinci 2009.

Nařízení vlády č. 281/2010 Sb. – účinnost od 1. ledna 2011. Od ledna 2011 se zvýšila základní výměra důchodů na 2 230 Kč a procentní výměra vyplácených důchodů o 3,9 %.

Nařízení vlády č. 282/2010 Sb. – účinnost od 1. ledna 2011. Od ledna 2011 se zvýšily příplatky k důchodu podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a podle zákona č. 357/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o 3,9 % částky příplatku, která náleží ke dni, od něhož se příplatek zvyšuje.

Nařízení vlády č. 283/2010 Sb. – účinnost od 1. ledna 2010. Tímto nařízením byl stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2009 (24 091 Kč), zvýšeny redukční hranice na 11 000 Kč a 28 200 Kč a byla stanovena výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2009 (1,0269).

Zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [novela zákona o důchodovém pojištění řešící především dopady nálezu Ústavního soudu (dále jen „ÚS“), jímž byl zrušen § 15] – ÚS shledal ustanovení § 15 zákona o důchodovém pojištění, které zakotvuje způsob stanovení výpočtového základu, z něhož se vypočítává procentní výměra důchodu, tedy i výši tzv. redukčních hranic, protiústavním (nález Pl. ÚS 8/07, publikovaný pod č. 135/2010 Sb. – dále jen „nález ÚS“). Samotnou existenci redukčních hranic jako jednoho z prvků konstrukce výpočtu důchodu však nezpochybnil.

Nejvýznamnější změny zákona o důchodovém pojištění přímo související s nálezem ÚS jsou:

- Redukční hranice – jednoznačně se stanoví pravidla pro určení výše redukčních hranic pro účely zjištění výpočtového základu přímo v zákoně, a to ve vazbě na průměrnou mzdu; cílový stav po roce 2014: první redukční hranice činí 44 % a druhá redukční hranice činí 400 % průměrné měsíční mzdy.
- Zápočet částek osobního vyměřovacího základu do jednotlivých redukčních hranic – cílový stav po roce 2014: částka osobního vyměřovacího základu se započítává do první redukční hranice plně, zápočet mezi první a druhou redukční hranicí činí 26 % a k částkám nad druhou redukční hranicí se nepřihlíží.
- Základní výměra důchodu - výše základní výměry důchodu je pevně svázaná s průměrnou mzdou obdobně, jako je tomu v případě redukčních hranic a činí 9 % průměrné mzdy.
- Prodlužování rozhodného období – postupně se prodlužuje rozhodné období pro zjišťování osobního vyměřovacího základu ze současného cílového stavu 30 roků na celoživotní s tím, že tak jako dosud se nebude přihlížet k příjmům před rokem 1986 (doba studia se bude při výpočtu důchodu považovat za vyloučenou dobu, takže nedojde k rozmělnění skutečně dosažených příjmů v rozhodném období).

Další parametrické změny, které by měly přispět ke zlepšení finanční udržitelnosti základního důchodového pojištění, anebo zpřesňují současnou právní úpravu, jsou:

- Pokračování ve zvyšování důchodového věku i po dosažení důchodového věku 65 let a urychlení sjednocení důchodového věku pro muže a ženy.
- Zvýšení průměrných vyplácených důchodů bude odpovídat růstu indexu spotřebitelských cen a jedné třetině růstu reálných mezd.
- Pozvolnější odstupňování procentní sazby redukce procentní výměry předčasného starobního důchodu tak, že se procentní výměra sníží za každých i započatých 90 kalendářních dnů v období od 361. do 720. dne o 1,2 % oproti současným 0,9 % výpočtového základu.
- Zrušení výplaty jednorázové částky při zániku nároku na vdovský/vdovecký důchod z důvodu uzavření nového manželství, protože toto opatření nepřináší zamýšlený efekt.
- Zkrácení lhůty pro možnost opětovného vzniku nároku na vdovský či vdovecký důchod, pokud dojde znovu ke splnění zákonem stanovených podmínek, z pěti let na dva roky pro nároky vzniklé po 31. prosinci 2011.

Vyhláška č. 286/2011 Sb. – účinnost od 1. ledna 2012. Touto vyhláškou se stanoví:

- prvky konstrukce výpočtu důchodů přiznávaných ode dne spadajícího do roku 2012:
 - všeobecný vyměřovací základ za rok 2010 ve výši 24 526 Kč,

- výše přepočítacího koeficientu pro úpravu (aktualizaci) všeobecného vyměřovacího základu za rok 2010, který činí 1,0249 Kč,
 - první redukční hranice pro stanovení výpočtového základu ve výši 11 061 Kč,
 - druhá redukční hranice pro stanovení výpočtového základu ve výši 29 159 Kč,
 - třetí redukční hranice pro stanovení výpočtového základu ve výši 100 548 Kč,
 - výše základní výměry starobního, invalidního, vdovského, vdoveckého a sirotčího důchodu pro rok 2012 v částce 2 270 Kč;
- zvýšení důchodů v roce 2012

Důchody starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí přiznané před 1. lednem 2012 zvyšují od splátky důchodu splatné po 31. prosinci 2011 tak, že se

- základní výměra zvyšuje o 40 Kč na 2 270 Kč a
- procentní výměra zvyšuje o 1,6 % procentní výměry, která náleží ke dni, od něhož se procentní výměra zvyšuje.

Vyhláška č. 287/2011 Sb. – účinnost od 1. ledna 2012. Od ledna 2012 se zvýšily příplatky k důchodu podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a podle zákona č. 357/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů o 1,6 % částky příplatku, která náleží ke dni, od něhož se příplatek zvyšuje.

Zákon č. 428/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém spoření a zákona o doplňkovém penzijním spoření – účinnost od 1. ledna 2013. Promítnutí zavedení důchodového spoření (II. pilíře) důchodového systému zákonem č. 426/2011 Sb. do základního důchodového pojištění (I. pilíř). Nejvýznamnějšími změnami zákona o důchodovém pojištění jsou:

- Procentní výměra starobního důchodu - výše procentní výměry starobního důchodu účastníka důchodového spoření činí za každý celý rok doby pojištění z titulu výdělečné činnosti získané do vzniku nároku na tento důchod, která se nekryje s dobou účasti na důchodovém spoření, 1,5 % výpočtového základu měsíčně a za každý celý rok doby pojištění z titulu výdělečné činnosti získané do vzniku nároku na tento důchod, která se kryje s dobou účasti pojištěnce na důchodovém spoření, 1,2 % výpočtového základu měsíčně. Nižší procentní sazba 1,2 % výpočtového základu za dobu pojištění v I. pilíři se vztahuje pouze na dobu pojištění z titulu výdělečné činnosti, která se kryje s dobou účasti na důchodovém spoření ve II. pilíři, nikoliv na náhradní dobu pojištění (náhradní doba pojištění se bude přičítat k době pojištění, která se nekryje s dobou účasti ve II. pilíři).

Poživatel invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně - v případě účastníka II. pilíře, kterému je vyplácen invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně z I. pilíře nedojde dosažením věku 65 let nebo důchodového věku, je-li vyšší, k „automatické“ přeměně tohoto důchodu na důchod starobní ve stejné výši, ale poživatel tohoto důchodu bude muset, pokud bude chtít být i nadále poživatелеm důchodu, uplatnit žádost buď

- o přiznání starobního důchodu z I. pilíře s krácenou procentní výměrou za dobu účasti na důchodovém spoření ve II. pilíři, neboť mu současně (tj. přiznáním starobního důchodu z I. pilíře) vznikne nárok na dávku z II. pilíře nebo
- o přiznání starobního důchodu z I. pilíře ve výši dosud vypláceného invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně s tím, že podmínkou nároku na tento důchod je převedení

60 % z částky naspořené ve II. pilíři do státního rozpočtu. Zbytek částky naspořené ve II. pilíři (40 %) může účastník využít standardním způsobem, tj. k úhradě jednorázového pojistného na pojištění důchodu, tedy k nákupu důchodu ze II. pilíře u pojišťovny.

- Pozůstalostní důchod po účastníku důchodového spoření - při stanovení starobního důchodu, na který by měl zemřelý manžel (manželka) nárok v době smrti, se nepřihlíží k jeho (její) účasti na důchodovém spoření; pokud zemřelému manželu (manželce) byl již přiznán starobní důchod, který byl stanoven se zřetelem k jeho (její) účasti na důchodovém spoření, stanoví se pro účely stanovení výše procentní výměry vdovského nebo vdoveckého důchodu výše procentní výměry starobního důchodu zemřelého manžela (manželky) v částce, která by náležela, pokud by nebylo přihlédnuto k jeho (její) účasti na důchodovém spoření. To platí obdobně i v případě přiznání sirotčího důchodu.
- Účast OSVČ na důchodovém spoření - u OSVČ se za dobu pojištění, která se v kalendářním roce kryje s dobou účasti pojištěnce na důchodovém spoření, považuje celá doba výkonu samostatné výdělečné činnosti v kalendářním roce, pokud doba účasti na důchodovém spoření trvala aspoň po část doby výkonu samostatné výdělečné činnosti, která založila v tomto kalendářním roce účast OSVČ na důchodovém pojištění.

Zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony – účinnost od 1. ledna 2012.

Mezi nejvýznamnější změny, pokud jde o zákon o důchodovém pojištění, patří:

- Doplnění okruhu důchodově pojištěných osob - okruh důchodově pojištěných osob se doplňuje o osoby nově účastné nemocenského pojištění (ředitelé obecně prospěšné společnosti, jestliže mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro ni práci, za kterou jsou touto společností odměňováni; prokuristé, pokud se jejich příjem z činnosti prokuristy považuje za příjem ze závislé činnosti podle zákona o daních z příjmů; členové kolektivních orgánů právnické osoby, kteří jsou za činnost v těchto orgánech odměňováni, pokud se jejich příjem za činnost v těchto orgánech považuje za příjem ze závislé činnosti nebo funkční požitky podle zákona o daních z příjmů; likvidátoři, pokud se jejich příjem z činnosti likvidátora považuje za příjem ze závislé činnosti podle zákona o daních z příjmů; vedoucí organizačních složek právnické osoby, která má sídlo ve státě, s nímž ČR neuzavřela mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení, pokud je tato složka zapsána v obchodním rejstříku a místo výkonu práce těchto vedoucích je trvale v ČR).
- Změna definice osoby, které bylo dítě svěřeno do péče, pro nárok na sirotčí důchod - nárok na sirotčí důchod má nezaopatřené dítě, zemře-li osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů. Pokud nebyly splněny podmínky nároku na sirotčí důchod před 1. 1. 2012 jenom proto, že dítě, které bylo svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do výchovy nebo společné výchovy manželů, nebylo ke dni smrti na zemřelého převážně odkázáno výživou, sirotčí důchod se přizná od 1. 1. 2012 za podmínky, že k tomuto dni jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky (ust. § 52 zákona o důchodovém pojištění, včetně podmínky nezaopatřenosti dítěte).
- Alternativní podmínka pro vznik nároku na sirotčí důchod - nově nárok na sirotčí důchod vznikne, pokud pojištěnec ke dni smrti sice nezíská potřebnou dobu pojištění pro nárok na invalidní důchod stanovenou dosud zákonem o důchodovém pojištění, ale získá nejméně polovinu této doby. Výše sirotčího důchodu se i v těchto případech zjišťuje výpočtem podle dosavadní právní

úpravy s tím, že pokud jde o procentní výměru, nesmí být nižší, než 40 % částky minimální procentní výměry 770 Kč, tj. 308 Kč (základní výměra důchodu náleží v plné výši). Schválená změna se vztahuje i na případy, kdy podmínky pro nárok na sirotčí důchod podle tohoto opatření byly splněny před jeho účinností; v těchto případech vznikne nárok na sirotčí důchod (pokud budou i nadále splněny nově stanovené podmínky) s finanční účinností od 1. 1. 2012.

Zavedení důchodového spoření (II. pilíř)

Současný důchodový systém v ČR se vyznačuje extrémní mírou dominance důchodu ze státního průběžně financovaného pilíře - důchodového pojištění - v celkových příjmech ve stáří. Téměř 95 % příjmů důchodců je tvořeno právě důchodem od státu. Takováto situace vystavuje důchodce zvýšeným rizikům, a proto bylo přikročeno k zavedení nového systému, který má státní důchodové pojištění doplnit o důchod ze spořicího fondově financovaného systému, tzv. II. pilíře.

K realizaci uvedeného došlo přijetím zákona č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, který byl schválen v prosinci 2011 a jehož účinnost je stanovena tak, aby pro klienty začal fungovat k 1. lednu 2013.

Průběh účasti v tomto novém fondově financovaném systému můžeme v zásadě rozdělit na dvě zcela odlišné fáze - spořicí a výplatní.

Spořicí fáze

Během spořicí fáze dochází k akumulaci prostředků účastníka na jeho individuálním účtu. Množství spořené prostředků, okamžiky i způsob placení budou podléhat stejnému režimu jako placení pojistného na státní důchodové pojištění - budou tedy vázané na příjmy účastníka.

Penzijní společnosti

Investiční správu ve fázi akumulace finančních prostředků budou provádět ve II. pilíři penzijní společnosti. Předpokládá se, že je budou tvořit především transformované současné penzijní fondy. Možný však bude i vstup nových subjektů. Penzijní společnosti budou mít povinnost získat pro tuto činnost zvláštní licenci, kterou bude udělovat ČNB. Každá penzijní společnost bude povinně nabízet právě čtyři důchodové fondy lišící se investičními limity, strukturou spravovaného portfolia a s tím spojeným rizikem. Bude se jednat o fond státních dluhopisů, konzervativní, vyvážený a dynamický fond. Fond státních dluhopisů bude investovat výhradně do státních dluhopisů ČR, případně do přesně určených dluhopisů dalších zemí EU nebo OECD. Ostatní fondy budou investovat do širšího spektra instrumentů dle tzv. investičních limitů stanovených zákonem. V průběhu roku 2012 probíhá transformace penzijních fondů na penzijní společnosti a jejich licencování pro provozování důchodového spoření.

Centrální registr smluv (CRS)

Pro fungování II. pilíře bude třeba přesně vést všechny relevantní údaje týkající se účasti na důchodovém spoření, jejího vzniku a zániku, jednotlivých účastníků a jimi uzavíraných smluv o důchodovém spoření s penzijními společnostmi a dále i o pojistných smlouvách o pojištění důchodů. Pro tento účel bude vytvořen CRS, jehož správcem bude Generální finanční ředitelství, které bude nejvyšším orgánem Finanční správy ČR.

Účast ve II. pilíři

Možnost rozhodnout se o účasti ve II. pilíři budou mít osoby starší 18 let s výjimkou těch, kterým už byl přiznán starobní důchod. Mladším ročníkům bude umožněno vstoupit kdykoli do konce

kalendářního roku, v němž dosáhli věku 35 let. Pokud bude zájemce o účast v době spuštění II. pilíře starší než 35 let, bude muset své rozhodnutí učinit během prvního pololetí roku 2013.

Uvedené pravidlo platí pro ty, kteří budou v lednu 2013 aktivní na trhu práce, resp. budou sami platit (OSVČ) nebo za ně bude zaměstnavatel odvádět pojistné na důchodové pojištění do I. pilíře. I když nebude v některých případech tento předpoklad naplněn, například u rodičů na rodičovské dovolené, osob zdržujících se v zahraničí, nezaměstnaných, nebude uplynutí lhůty 6 měsíců diskvalifikovat tyto osoby z účasti. V okamžiku, kdy se tyto osoby poprvé po spuštění II. pilíře stanou poplatníky pojistného na důchodové pojištění do I. pilíře, započne běh šestiměsíční lhůty, během které se budou muset pro účast nebo neúčast ve II. pilíři rozhodnout.

Účast na důchodovém spoření vznikne dnem registrace první smlouvy o důchodovém spoření v CRS.

Penzijní společnost, se kterou klient uzavře smlouvu o důchodovém spoření, bude povinna neprodleně předat jedno vyhotovení smlouvy CRS. Ten ověří, zda zájemce o účast splňuje podmínky pro uzavření smlouvy, tedy zda dodržel stanovenou lhůtu a zda nepobírá starobní důchod. Pokud jsou podmínky dodrženy, CRS smlouvu zaregistruje, a to k prvnímu dni druhého kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém mu byla smlouva doručena. O datu registrace bude CRS informovat penzijní společnost i účastníka. Účastník bude povinen neprodleně sdělit každému svému zaměstnavateli, který za něj odvádí pojistné na důchodové pojištění podle zákona o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, datum vzniku účasti na důchodovém spoření.

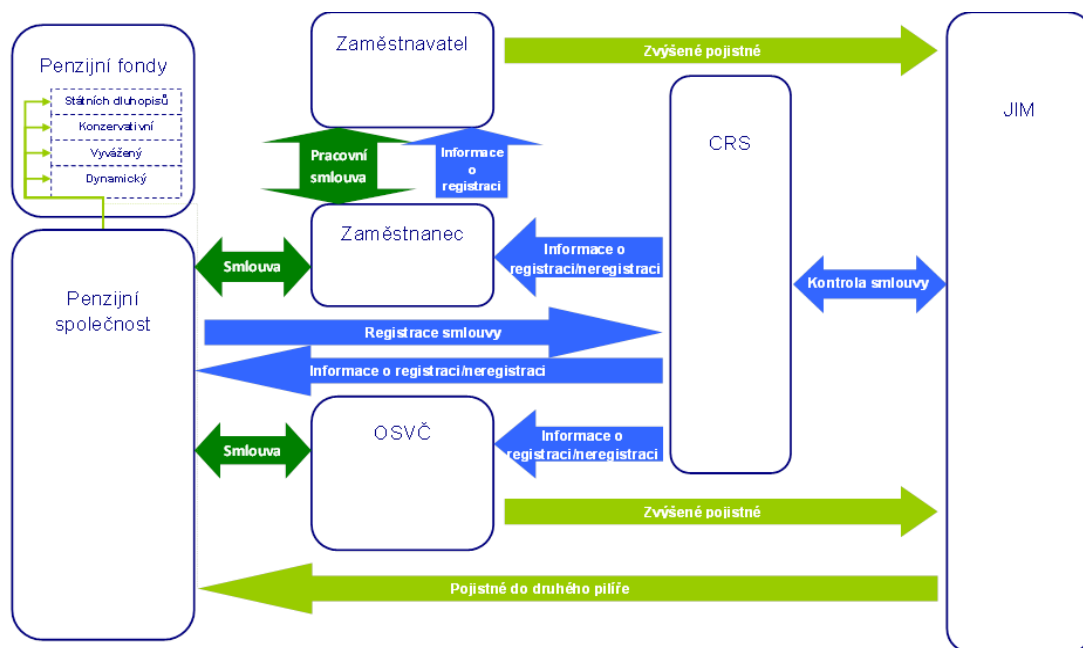
Pojistné odváděné do II. pilíře

Podpisem smlouvy o důchodovém spoření se účastník zaváže k tomu, že po zbytek jeho výdělečné činnosti až do přiznání starobního důchodu ze základního důchodového pojištění bude část jeho pojistného odváděna na jeho individuální účet u penzijní společnosti. Tato část představuje 3 procentní body z celkové sazby pojistného, která je 28 %. Současně se zaváže, že po uvedenou dobu, bude platit zvýšenou sazbu pojistného, a to o dodatečné 2 procentní body, které budou rovněž převáděny na jeho individuální účet u penzijní společnosti. Celkový odvod pojistného na důchodové pojištění tak bude 30 % vyměřovacího základu (21,5 % zaměstnavatel, 8,5 % zaměstnanec), z toho 25 % na základní důchodové pojištění a 5 % na důchodové spoření.

Účastníkovi II. pilíře nevzniknou žádné další povinnosti. Zvýšené pojistné (8,5 %) za něj nadále bude odvádět jeho zaměstnavatel správci pojistného, který následně zajistí poukázání částky odpovídající 5 % (3+2) jeho vyměřovacího základu příslušné penzijní společnosti. Zaměstnavatel, který bude zaměstnávat účastníky II. pilíře, bude povinen v jejich případě stanovit pojistné na důchodové pojištění ve zvýšené výši (o 2 procentní body). Rovněž OSVČ budou nadále poukazovat pojistné na účet správce pojistného, který zašle příslušnou částku dané penzijní společnosti.

Účastník bude do II. pilíře povinen přispívat jen tehdy, bude-li povinen platit pojistné do I. pilíře, tj. jen tehdy bude-li výdělečně činný a jeho výdělečná činnost založí jeho účast v I. pilíři. Po dobu, po kterou nebude poplatníkem pojistného do I. pilíře (nezaměstnanost, péče o dítě, pobyt v zahraničí apod.), nebude povinen (a zároveň nebude mít ani možnost) platit pojistné do II. pilíře.

Obrázek 1 - Schéma spořicí fáze v systému důchodového spoření

Zdroj: MPSV

Strategie spoření

Účastník ve smlouvě o důchodovém spoření určí strategii spoření, kterou může kdykoliv ve spořicí době měnit.

Penzijní společnost je povinna účastníkovi nabídnout strategii spoření, kdy se rozložení prostředků účastníka v jednotlivých důchodových fondech mění v závislosti na věku účastníka podle předem stanoveného plánu.

Zákon o důchodovém spoření výslovně stanoví pravidla pro přesun prostředků účastníka do méně rizikových fondů v definovaném období před dosažením důchodového věku. Zároveň bude penzijní společnost povinna písemně informovat účastníka o převodu, a to vždy nejpozději 60 dnů přede dnem převodu prostředků. Součástí takové informace bude i upozornění, že účastník s takovým převodem nemusí souhlasit včetně rizik spojených s tímto rozhodnutím. Účastník pak bude mít možnost penzijní společnost písemně požádat o to, aby jeho prostředky nebyly umístěny tak, jak zákon pro jeho věkovou skupinu doporučuje, ale aby byly ponechány ve stávajícím důchodovém fondu nebo aby byly převedeny do jiného, než zákonem doporučeného penzijního fondu. Penzijní společnost musí v takovém případě požadavku účastníka vyhovět.

Převod prostředků účastníka k jiné penzijní společnosti

Účastník může převést své prostředky k jiné penzijní společnosti, pokud smlouvu o důchodovém spoření vypověděl, nebo uzavřel s penzijní společností dohodu o skončení smlouvy, a uzavřel další smlouvu o důchodovém spoření. I další smlouva o důchodovém spoření podléhá registraci v CRS.

Zánik účasti ve II. pilíři

Účast v důchodovém spoření zaniká buďto dnem registrace pojistné smlouvy o pojištění důchodu uzavřené mezi účastníkem a pojišťovnou v CRS nebo dnem úmrtí účastníka nebo ke dni nabytí právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení účastníka za mrtvého (dále jen „úmrtí“).

Úmrtí účastníka ve spořicí fázi

V případě úmrtí účastníka spoření ve spořicí fázi se jím naspořené prostředky stávají předmětem dědictví. Pokud je dědicem fyzická osoba, která je k datu úmrtí účastníka spoření mladší 18 let, bude její dědický podíl na naspořených prostředcích účastníka převeden jako jednorázové pojistné na pojistnou smlouvu o sirotčím důchodu, který jí bude vyplácet pojišťovna. Pojistnou smlouvu za nezletilou osobu uzavře zákonný zástupce nebo opatrovník, pokud do doby skončení dědického řízení nedosáhne 18 let. To tedy znamená, že nezletilý dědí prostředky účastníka připadající na jeho dědický podíl formou sirotčího důchodu. Tento sirotčí důchod je vyplácen po dobu pěti let. Sirotčí důchod z důchodového spoření (z II. pilíře) nijak neovlivňuje nárok na sirotčí důchod z I. pilíře.

Dědici staršímu 18 let věku, pokud je účasten důchodového spoření, je jeho dědický podíl na naspořených prostředcích zemřelého převeden na jeho účet u jeho penzijní společnosti. Tento dědický podíl nelze vyplatit v hotovosti, ale slouží k zajištění prostředků na stáří dědice. Zároveň se umožňuje dědici, který je sice starší 18 let, ale není účastníkem spoření, aby se mohl rozhodnout pro účast na spoření v průběhu dědického řízení, a to až do jeho vypořádání. Tento postup je možný ovšem jen v případě, kdy se dědic může rozhodnout pro účast na spoření, tj. pokud není starší 35 let, případně pokud již marně neuplynula lhůta pro jeho vstup do II. pilíře a není již požívatelem starobního důchodu.

Pokud zletilý dědic není účasten spoření ani se jím do ukončení dědického řízení nestane, případně nemůže stát, pak v tomto jediném případě se dědický podíl vyplatí dědici jednorázově v hotovosti.

Výplatní fáze

Nároky z důchodového spoření

Účastníkovi vzniká dnem, od kterého je mu přiznán starobní důchod ze základního důchodového pojištění (z I. pilíře), nárok na převedení jeho prostředků jako úhrady jednorázového pojistného na pojištění důchodu na základě pojistné smlouvy o pojištění důchodu. To znamená, že účastník bude moci použít naspořené prostředky výhradně pouze k nákupu důchodu u životní pojišťovny. Tou přitom zákon rozumí pojišťovnu, která je podle zákona o pojišťovnictví oprávněna provozovat na území ČR životní pojištění podle pojistného odvětví zahrnujícího pojištění týkající se délky lidského života, které je upraveno právními předpisy z oblasti sociálního pojištění, pokud zákon umožňuje jeho provádění pojišťovnou na její vlastní účet.

Účastník důchodového spoření bude mít výběr z následujících možností:

- a) doživotní starobní důchod,
- b) doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let ve stejné výši, nebo
- c) starobní důchod na dobu 20 let.

U doživotního starobního důchodu pod písmenem a) končí jeho výplata úmrtím účastníka, naproti tomu při důchodu pod písmenem b) pokračuje výplata ve stejné výši osobě, kterou účastník určil ve smlouvě o pojištění důchodu (nemusí jít tedy nutně o stejnou osobu, které náleží pozůstalostní důchod ze základního důchodového pojištění). Je třeba upozornit, že důchod podle písmene b) bude s ohledem na následnou výplatu po dobu 3 let po úmrtí účastníka nižší než důchod podle písmene a).

U starobního důchodu na dobu 20 let končí výplata uplynutím 20 let od započetí výplaty, a to i v situaci, kdy účastník i nadále pobírá starobní důchod ze základního důchodového pojištění (kde výplata končí vždy jeho úmrtím). Tento fakt je třeba při rozhodování zvážit, neboť dle aktuálních demografických prognóz se věku o 20 a více let vyššího než je důchodový věk dožije 50 až 60 % všech osob, které se důchodového věku dožijí (zmíněné procento je vyšší u žen než u mužů). Na druhou

stranu při úmrtí účastníka před uplynutím 20 let výplaty se nevyčerpané prostředky stávají předmětem dědictví.

Smlouva o pojištění důchodu, kterou účastník uzavře s pojišťovnou, bude rovněž podléhat registraci v CRS. Důchod z důchodového spoření bude vyplácet pojišťovna, se kterou účastník uzavřel smlouvu o pojištění důchodu.

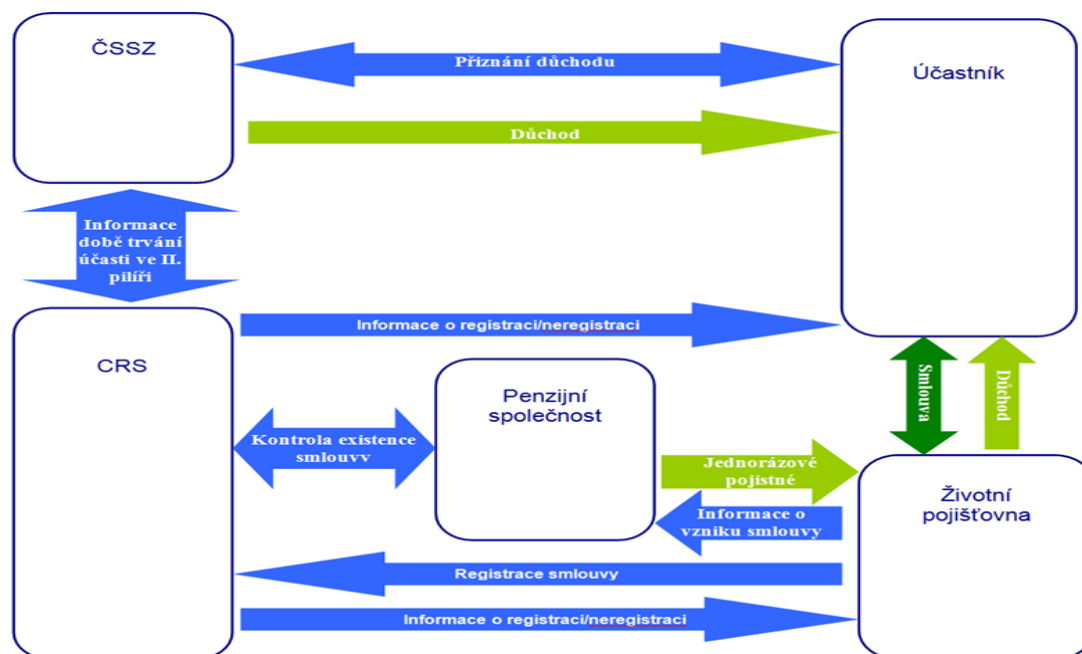
Specifickou situací je možnost účastníka spoření, kterému zanikne nárok na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně dosažením 65 let věku, případně dosažením důchodového věku, je-li vyšší, vypláceného podle zákona o důchodovém pojištění, zvolit si starobní důchod z I. pilíře ve výši dosavadního invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně (tedy nekráceného za dobu účasti ve II. pilíři). Podmínkou nároku na takový starobní důchod z I. pilíře bude převedení poměrné části naspořených prostředků ve II. pilíři (odpovídající 3 % pojistného na důchodové pojištění z celkových 5 % odváděných do II. pilíře, tj. 60 % z celkové částky) do základního důchodového pojištění. Penzijní společnost je povinna převést uvedenou částku na základě výzvy ČSSZ do státního rozpočtu.

Zbývající část (40 %) může účastník II. pilíře využít standardním způsobem, tj. k úhradě jednorázového pojistného na pojištění důchodu, tedy k nákupu důchodu ze II. pilíře u pojišťovny.

Vliv účasti ve II. pilíři na důchod z I. pilíře

Účast ve II. pilíři bude mít vliv pouze na výši procentní výměry starobního důchodu ze základního důchodového pojištění, zatímco u ostatních druhů důchodů nebude jejich výše účasti ve II. pilíři ovlivněna. To znamená, že invalidní a pozůstalostní důchody budou vypočteny stejně, jako by pojištěnec nebyl účasten II. pilíře. K zohlednění účasti ve II. pilíři dojde u starobního důchodu ze základního důchodového pojištění prostřednictvím odlišného výpočtu procentní výměry důchodu, a to tak, že procento za rok pojištění bude za dobu pojištění z titulu výdělečné činnosti při současné účasti ve II. pilíři stanoveno na úrovni 1,2 (oproti 1,5 u ostatních dob).

Obrázek 2 - Schéma výplatní fáze v systému důchodového spoření

Zdroj: MPSV

Organizace a provádění důchodového pojištění

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, nabyt účinnosti dnem 1. ledna 1992. Podle tohoto zákona:

- Sociální zabezpečení provádí orgány sociálního zabezpečení a organizace. Na úseku sociálního zabezpečení vykonávají působnost též obce.
- Orgány sociálního zabezpečení jsou:
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí,
 - Česká správa sociálního zabezpečení,
 - okresní správy sociálního zabezpečení,
 - Ministerstvo vnitra,
 - Ministerstvo spravedlnosti,
 - Ministerstvo obrany.

Nositelům pojištění pro „civilní sféru“ je ČSSZ, která vznikla v roce 1990 sloučením nositelů důchodového pojištění a nemocenského pojištění. Je samostatnou organizační složkou státu podřízenou MPSV. Hlavní působností ČSSZ vyplývající z příslušné právní úpravy je provádění důchodového pojištění, provádění lékařské posudkové služby, výběr pojistného a plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv a práva ES. Od roku 2004 předkládají zaměstnavatelé pravidelně každoročně nositeli pojištění evidenční listy důchodového pojištění svých zaměstnanců. Od 1. července 2005 byl vytvořen registr pojištěnců, jehož údaje jsou průběžně aktualizovány a doplňovány. Tím byly vytvořeny i podmínky pro pravidelnou informovanost pojištěnců o údajích evidovaných v souvislosti s jejich účastí na důchodovém pojištění a v průběhu roku 2006 bylo zahájeno podávání písemných informací o těchto údajích na základě žádosti pojištěnců. ČSSZ umožňuje přijímat elektronická podání prostřednictvím internetu přes Portál veřejné správy nebo na paměťovém médiu. Klienti ČSSZ mohou využít několik druhů elektronických podání. Mohou elektronicky podávat evidenční listy důchodového pojištění, Přihlášky a odhlášky zaměstnanců k nemocenskému pojištění a Přehled o příjmech a výdajích osob samostatně výdělečně činných.

Statistika

V této části se bude hodnotit především vývoj v posledních několika letech, a to výdajů důchodového pojištění, vztahu příjmů a výdajů, vývoj počtu důchodců a důchodů, výše důchodů a jejich diferenciací.

Příjmy a výdaje systému

Po letech 2007 a 2008, kdy byly příjmy z důchodového pojištění vyšší než výdaje na důchody, začaly v roce 2009 výrazně převyšovat výdaje nad příjmy. V kapitole státního rozpočtu 313 - MPSV (dále jen „kap. 313-MPSV“) přispěl ke změně v roce 2009 zejména pokles výše příjmů pojistného na 96,8 % příjmů dosažených v roce 2008 a současný výrazný nárůst výdajů na důchody ovlivněný především valorizací důchodů. V tomto roce dozníval vliv druhého zvýšení důchodů v roce 2008 (od srpna) a další valorizace důchodů od ledna 2009, která sice byla stanovena v minimální výši požadované zákonem, avšak podle vývoje průměrné mzdy v roce 2007, který byl ale o cca 4 procentní body vyšší než růst průměrné mzdy ovlivňující příjmy pojistného v roce této valorizace. Neprovedení valorizace důchodů od ledna 2010 v důsledku nenaplnění zákonné podmínky pro valorizaci zmírnilo sice meziroční růst výdajů na důchody na pouhých 1,9 %, avšak dosažené příjmy z pojistného byly i v tomto roce stále nižší než před 2 roky, takže deficit příjmů a výdajů se proti roku 2009 snížil jen o 1,5 mld. Kč. Výdaje roku 2011 byly ovlivněny zákonem stanovenou minimální výší valorizací důchodů od ledna a do určité míry i reakcí pojištěnců na změny ve způsobu výpočtu důchodu, k nimž došlo v souvislosti s nálezem ÚS. Deficit příjmů a výdajů tak v roce 2011 dosáhl rekordních 39,5 mld. Kč.

Tabulka 1 - Příjmy důchodového pojištění a výdaje na důchody (v mld. Kč)

Rok	Příjmy ¹	Výdaje na dávky ²	Příjmy - výdaje ³	Meziroční index v %	
				Příjmy	Výdaje
2007	295,9	282,6	13,3	110,2	106,2
2008	310,9	304,9	6,0	105,1	107,9
2009	300,8	331,6	-30,8	96,8	108,8
2010	308,5	337,8	-29,3	102,6	101,9
2011	319,5	359,1	-39,5	103,6	106,3

Zdroj: Státní závěrečné účty – kap. 313.

Poznámky ¹⁾ Včetně pokut, penále a dobrovolného připojištění.

²⁾ Bez zálohy poskytnuté v roce předchozím a včetně zálohy poskytnuté za rok následující,

³⁾ Nejsou zohledněny správní výdaje.

Příjmy a výdaje na dávky důchodového pojištění v kap. 313-MPSV ovlivňují podstatnou měrou výši prostředků evidovaných na zvláštním účtu důchodového pojištění („zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu“ po novele zákona o rozpočtových pravidlech zákonem č. 28/2008 Sb.). Převýšení příjmů nad výdaji bylo evidováno pouze v letech 1996, 2004, 2005, 2007 a 2008. V ostatních letech bylo na tomto účtu evidováno pouze záporné saldo, které je součástí celkového schodku státního rozpočtu, a k žádným převodům prostředků na zvláštní účet důchodového pojištění nedocházelo. Za celé období existence účtu, tj. za roky 1996 – 2011, byla úhrnná výše výdajů o 202,3 mld. Kč vyšší než úhrnná výše příjmů.

Tabulka 2 - Zvláštní účet důchodového pojištění (v mil. Kč)

Rok	Důchodové pojištění		Z toho výdaje na		Rozdíl příjmů a výdajů	Zvláštní účet
	Příjmy	Výdaje	Důchody	Správu		
1996	133 927	129 543	126 797	2 746	4 384	4 384
1997	146 333	152 848	150 231	2 617	-6 516	4 384
1998	156 338	168 831	166 119	2 711	-12 493	4 384
1999	161 827	181 272	177 849	3 423	-19 445	4 384
2000	170 457	190 115	186 852	3 263	-19 658	4 384
2001	185 953	204 454	201 111	3 343	-18 501	
2002	198 424	217 333	213 648	3 685	-18 909	
2003	209 624	229 536	225 833	3 703	-19 912	
2004	243 276	234 950	230 897	4 053	8 326	8 326
2005	251 767	251 767	247 390	4 377	6 560	14 886
2006	276 913	277 777	272 911	4 866	-864	5 576
2007	304 934	295 037	289 855	5 182	9 897	15 473
2008	320 028	317 430	312 532	4 898	2 598	18 071
2009	310 310	347 138	339 788	7 350	-36 828	18 071
2010	317 882	353 499	346 213	7 286	-35 617	18 071
2011	328 005	373 358	368 069	5 289	-45 353	18 071

Zdroj: Státní závěrečné účty.

Nejvyšší podíl na výdajích na důchodové pojištění mají výdaje na starobní důchody. Je to dáno tím, že z celkového počtu důchodců je nejvíce důchodců starobních a úroveň starobních důchodů je nejvyšší ze všech druhů důchodů. Ke skokovému zvýšení tohoto podílu došlo v roce 2010 v důsledku toho, že zákonem o důchodovém pojištění byly transformovány invalidní důchody osob starších 65 let na důchody starobní. Stejný důvod vedl i ke snížení podílu výdajů na invalidní důchody. K trvalému snižování podílu výdajů dochází u vdovských důchodů v důsledku toho, že se snižuje počet samostatně vyplácených vdovských důchodů, které nejsou kráceny pro souběh s jiným důchodem.

Tabulka 3 - Výdaje na důchody¹ podle druhu důchodu (v mld. Kč)

Rok	Důchod							Celkem
	starobní	invalidní III.	invalidní pro invaliditu II.	invalidní I.	vdovský	vdovecký	sirotčí	
Výdaje v mld. Kč								
2007	203,9	40,4	13,3		20,4	2,0	2,9	282,9
2008	222,1	42,4	15,0		20,9	2,1	3,1	305,5
2009	243,6	44,4	16,6		21,6	2,2	3,3	331,7
2010	266,0	30,9	4,3	12,5	21,0	2,3	3,2	340,2
2011	284,6	29,5	5,1	12,8	21,5	2,4	3,3	359,2
Výdaje v % z celkem								
2007	72,1	14,3	4,7		7,2	0,7	1,0	100,0
2008	72,7	13,9	4,9		6,8	0,7	1,0	100,0
2009	73,4	13,4	5,0		6,5	0,7	1,0	100,0
2010	78,2	9,1	1,3	3,7	6,2	0,7	0,9	100,0
2011	79,2	8,2	1,4	3,6	6,0	0,7	0,9	100,0

Zdroj: ČSSZ. Poznámky: ¹⁾ Čisté výdaje bez záloh poštám na výplatu důchodů.

Základními parametry, které ovlivňují výdaje na důchody, jsou počet důchodců, resp. důchodů a výše důchodů ovlivňovaná především valorizacemi důchodů.

Počet důchodců a důchodů

Celkový počet důchodců se výrazně zvýšil v roce 2011, a to především v důsledku zvýšení počtu starobních důchodců, zejména těch, jimž je vyplácen trvale krácený předčasný starobní důchod. Tento vývoj byl ovlivněn reakcí pojištěnců na připravované změny ve způsobu výpočtu důchodu v souvislosti s nálezem ÚS. K výrazné změně došlo od roku 2010 i v počtech starobních a invalidních důchodců, neboť od 1. ledna 2010 byl u 109 tis. osob starších 65 let ze zákona změněn jejich invalidní důchod na starobní ve stejné výši. Od stejného data pak došlo ke zrušení plných a částečných invalidních důchodů a jejich přeměna na invalidní důchody pro invaliditu I., II. a III. stupně. Pokračovalo snižování počtu žen i mužů pobírajících samostatně vyplácený vdovský nebo vdovecký důchod a snižování počtu sirotčích důchodů. Snižování počtu samostatně vyplácených vdovských a vdoveckých důchodů souvisí s tím, že důchodci využívají možnosti odchodu do předčasného starobního důchodu a samostatný vdovský nebo vdovecký důchod pak pobírají pouze ti, kteří nemají na přímý důchod nárok, nebo pečující o děti (těch však také ubývá, obdobně jako ubývá počet sirotčích důchodů).

Postupně se mírně snižuje podíl žen na celkovém počtu důchodců. Zatímco v roce 2007 činil tento podíl 61,6 %, do roku 2011 se snížil na 60,4 %. U starobních důchodců došlo ve stejném období ke snížení z 64,7 % na 62,5 % a u trvale krácených předčasných starobních důchodů ze 60,4 % na 57,9 %.

Tabulka 4 - Počet důchodců¹⁾ podle druhu důchodu (v tis.)

Rok	Starobní				Poměrný starobní	Invalidní pro invaliditu stupně			Vdovský a vdovecký	Sirotčí	ÚHRNEM	
	celkem	nekrácený k věk. hr.	krácený po inval.	krácený trvale dočasně		III.	II.	I.				
CELKEM												
2007	2 011	1 677		323	11	18	384	203		54	49	2 719
2008	2 050	1 691		354	4	16	378	211		52	48	2 754
2009	2 093	1 698		392	3	15	370	216		49	47	2 790
2010	2 246	1 709	108	425	3	14	244	55	167	47	46	2 819
2011	2 327	1 716	109	499	3	13	228	58	159	42	46	2 873
MUŽI												
2007	710	577		128	5	1	194	110		8	22	1 045
2008	733	590		142	2	2	190	113		8	21	1 066
2009	760	601		158	2	2	185	114		7	21	1 089
2010	832	611	46	174	2	2	129	29	88	7	20	1 108
2011	873	615	46	210	1	2	120	31	84	7	22	1 139
ŽENY												
2007	1 301	1 101		195	5	16	190	93		47	27	1 674
2008	1 316	1 101		213	2	15	188	98		44	27	1 688
2009	1 333	1 097		234	2	14	185	101		42	26	1 701
2010	1 413	1 098	62	251	2	13	115	26	79	39	26	1 711
2011	1 454	1 101	63	289	2	12	107	27	76	35	24	1 734

Zdroj: ČSSZ

Poznámky: ¹⁾ Počet důchodců, jimž byl důchod vyplácen v prosinci; nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

Nekrácený = starobní důchod při dosažení důchodového věku.

Trvale krácený = až 3 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 31 zák. č. 155/1995 Sb.

Dočasně krácený = až 2 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 30 zák. č. 155/1995 Sb.

Poměrný starobní = starobní důchody přiznané podle § 26 zák. č. 100/1988 Sb. a podle § 29 písm. b) zák. č. 155/1995 Sb. (krátká doba pojištění).

U vdovských, vdoveckých a sirotčích důchodů jen důchody vyplácené samostatně (bez souběhu s důchodem starobním, invalidním nebo částečným invalidním).

Před rokem 2010 jsou ve sloupci Invalidní III. stupně uvedeny plně invalidní důchody a ve sloupci Invalidní II. stupně jsou uvedeny částečné invalidní důchody.

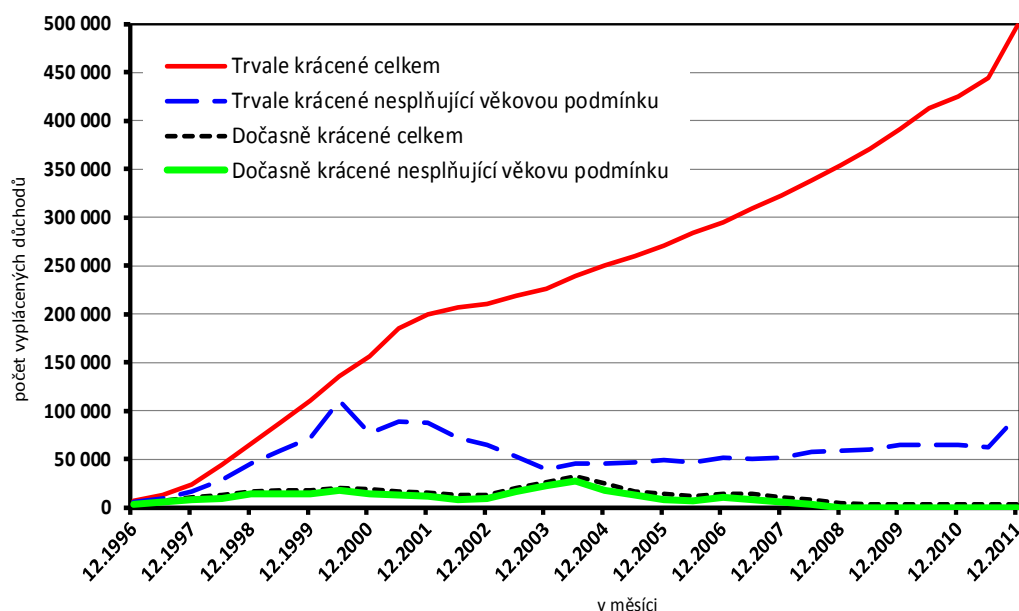
Počet důchodců, kterým je vyplácen krácený starobní důchod v důsledku odchodu do důchodu před dosažením důchodového věku, zahrnuje i důchodce, kteří již důchodového věku dosáhli. Podíl těchto důchodců na celkovém počtu důchodců pobírajících krácený starobní důchod se do roku 2010 postupně zvyšoval. Rok 2011 byl pak ovlivněn očekávanými změnami zákona o důchodovém pojištění, což se projevilo výrazným zvýšením zájmu o odchod do předčasného starobního důchodu. Počet starobních důchodců, kteří ještě nedosáhli důchodového věku, se tak v průběhu roku 2011 zvýšil z cca 65 tis. na cca 94 tis. osob.

Tabulka 5 - Podíl počtu starobních důchodců pobírajících krácený starobní důchod po dovršení důchodového věku k počtu všech důchodců pobírajících krácený starobní důchod

Rok	2007	2008	2009	2010	2011
Podíl v %	82,9	83,5	83,5	84,8	81,2

Zdroj: MPSV

Graf 2 - Počet starobních důchodců pobírajících krácený starobní důchod

Zdroj: MPSV

V letech 2007 – 2011 se celkový počet důchodců zvýšil o 5,7 %, přičemž nejvyšší nárůst zaznamenal počet důchodců s trvale kráceným předčasným starobním důchodem (54 %), což je způsobeno specifickým složením této skupiny důchodců, spočívajícím v poměrně malém počtu, na němž se pak výrazně projevuje přibývání nových důchodců a nízký úbytek ovlivněný nižším věkem těchto důchodců. U ostatních důchodců se v roce 2010 projevila přeměna invalidních důchodů na starobní a nové členění invalidních důchodců, takže obdobné porovnání vývoje by nebylo korektní.

Průměrný věk důchodců se obvykle změní až po uplynutí několika let (statistika poskytuje údaje za celé roky). Ve zvyšování průměrného věku poživatelů krácených starobních důchodů se projevuje skutečnost, že krácení důchodu přetrvává i po dosažení důchodového věku. V těchto skupinách důchodců tak výrazněji působí růst podílu starších důchodců. Průměrný věk poživatelů vdovských důchodů vyplácených samostatně se mírně snižuje, neboť ženy využívají možnosti odchodu do

předčasného starobního důchodu, který je vyplácen v souběhu s důchodem vdovským, a samostatný vdovský důchod pak pobírají pouze mladší ženy, které ještě nemají na přímý důchod nárok.

Tabulka 6 - Průměrný věk důchodců¹

v roce			Muži		Ženy	
			2007	2011	2007	2011
	celkem		70	70	69	70
Starobní	nekrácený	k věkové hranici	72	72	70	71
		po invalidním		72		74
	krácený	trvale	64	65	60	62
		dočasně	62	68	58	65
Poměrný starobní			73	74	80	81
Invalidní pro invaliditu stupně	III.		56	50	58	51
	II.		49	50	47	48
	I.			49		47
Vdovský a vdovecký			52	52	58	56
Sirotčí			16	16	17	17
Úhrnem			64	65	65	66

Zdroj: ČSSZ

Poznámky: ¹Věk dosažený u důchodců, jimž byl důchod vyplácen v prosinci.

Nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

Viz. Poznámky Tabulka 4

Jeden ze základních ukazatelů rozhodný pro vyrovnanou finanční bilanci důchodového pojištění, je poměr počtu důchodců a počtu plátců pojistného. Počet plátců pojistného do systému se v letech 2007 – 2011 nezvyšoval shodně s počtem důchodců. Výsledkem je, že se podíl počtu důchodců a počtu plátců pojistného postupně mírně snižoval a následně opětně rostl na 54,7 %.

Tabulka 7 - Podíl počtu důchodců a počtu pojištěných osob

Rok	Počet pojištěných (v tis.)	Počet důchodců (v tis.)	Podíl počtu důchodců k počtu pojištěných (v %)
2007	4 968	2 719	54,7
2008	5 064	2 754	54,4
2009	5 193	2 790	53,7
2010	5 191	2 819	54,3
2011	5 256	2 873	54,7

Zdroj: ČSSZ

V souladu se zákonem o důchodovém pojištění může jeden důchodce pobírat více než jeden druh důchodu. Je možný souběh přímého důchodu (starobního a invalidního) a důchodu pozůstalostního (vdovského, vdoveckého nebo sirotčího). Počet vyplácených důchodů je pak vyšší než počet důchodců. Platí následující vztah:

$$PDCU = PD - V_{souběh} - SI_{souběh}, \text{ kde}$$

kde PDCU je počet důchodců, PD je počet důchodů, $V_{souběh}$ je počet vdovských a vdoveckých důchodů vyplácených v souběhu s přímým důchodem a $SI_{souběh}$ je počet sirotčích důchodů vyplácených v souběhu s přímým důchodem.

Počet vyplácených důchodů se trvale zvyšoval. Tento vývoj a jeho příčiny byly stejné jako již komentovaný vývoj počtu důchodců. Zastoupení jednotlivých druhů důchodů se v těchto letech

významně změnilo v souvislosti s již uvedenými zákonnými změnami týkajícími se starobních a invalidních důchodů.

Tabulka 8 - Počet vyplácených důchodů (v tis.)

	Starobní	Invalidní	Vdovský	Vdovecký	Sirotčí	Úhrnem
2007	2 061	596	596	93	51	3 397
2008	2 102	599	594	94	49	3 438
2009	2 147	597	590	95	48	3 478
2010	2 306	475	587	96	48	3 511
2011	2 391	455	583	97	47	3 573
v % z celkem						
2007	60,7	17,6	17,5	2,7	1,5	100,0
2008	61,1	17,4	17,3	2,7	1,4	100,0
2009	61,7	17,2	17,0	2,7	1,4	100,0
2010	65,7	13,5	16,7	2,7	1,4	100,0
2011	66,9	12,7	16,3	2,7	1,3	100,0

Zdroj: ČSSZ

Poznámky: Počet důchodů vyplácených v prosinci; nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

Nepatrná část důchodů je vyplácena do ciziny. Jejich podíl na všech vyplácených důchodech mírně roste.

Tabulka 9 - Důchody vyplácené do ciziny

Rok	2007	2008	2009	2010	2011
Důchody vyplácené do ciziny	48 457	52 778	57 127	62 296	69 736
Podíl na všech důchodech (v %)	1,43	1,54	1,64	1,77	1,95

Zdroj: ČSSZ

Soubor vyplácených důchodů ke konci roku t (PDU_t) se skládá ze souboru důchodů vyplácených ke konci roku t-1 (PDU_{t-1}) po odečtu počtu zaniklých důchodů v roce t ($PZDU_t$) a souboru důchodů nově přiznaných v roce t ($PNDU_t$). Pro počet vyplácených důchodů tak platí vztah:

$$PDU_t = PDU_{t-1} - PZDU_t + PNDU_t$$

Počet přiznaných důchodů v letech 2007 – 2011 kolísal mezi 177 tis. až 217 tis.. Vedle trendu demografického vývoje, tzn. nárůstu počtu osob ve věku možného odchodu do starobního důchodu, měly významný vliv i legislativní změny a reakce pojištěnců na jejich očekávaný dopad. Mezi legislativní faktory, které vývoj v tomto období ovlivnily, patří doznívání zrušení možnosti odchodu do dočasně kráceného předčasného starobního důchodu, automatická přeměna invalidního důchodu na starobní důchod po dovršení 65 let věku, zrušení plných a částečných invalidních důchodů a jejich přeměna na invalidní důchody podle tří stupňů invalidity, nový způsob redukce započitatelných výdělků pro důchody přiznané po 29. září 2011 a úprava redukční sazby za předčasný odchod do důchodu po roce 2011. Pojištěnci, kteří očekávali, že způsob výpočtu důchodu přiznaného po 29. září 2011 bude pro ně nevýhodný, se často rozhodli pro odchod do předčasného starobního důchodu před 30. září 2011, aby si tak zachovali výhodnější způsob výpočtu důchodu. To vedlo k rekordnímu nárůstu počtu přiznaných předčasných starobních důchodů. Na necelé 3 tis. se naopak snížil počet starobních důchodů přiznaných po dosažení věkové hranice a po pracovní aktivitě bez pobírání důchodu. Změny v posuzování invalidity se projevily snížením počtu invalidních důchodů přiznávaných po roce 2009.

Tabulka 10 - Počet nově přiznaných důchodů

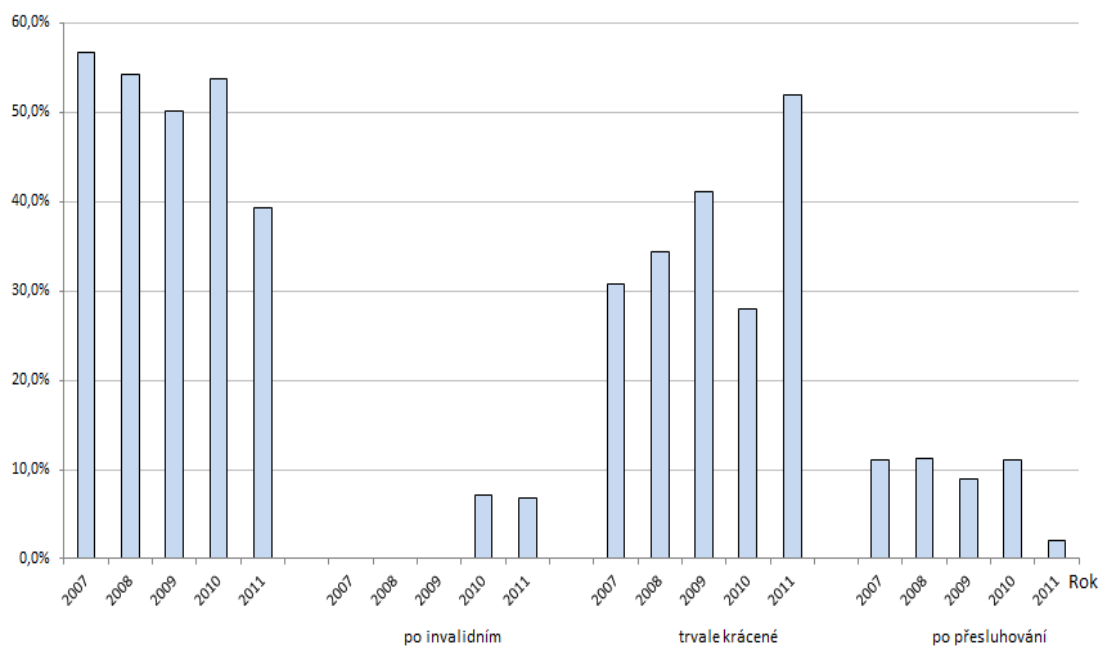
Druh důchodu	Počet přiznaných důchodů					Podíl na všech přiznaných v %				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
Starobní celkem	96 777	99 735	118 419	107 518	147 543	51	53	57	61	68
po věkové hranici celkem	65 565	65 321	69 797	77 430	70 980	34	34	34	44	33
k věkové hranici	54 826	54 057	59 269	57 891	58 053	29	29	29	33	27
po přesluhování	10 739	11 264	10 528	11 885	2 915	6	6	5	7	1
po invalidním				7 654	10 012				4	5
předčasné celkem	31 212	34 414	48 622	30 088	76 563	16	18	23	17	35
krácené dočasně	1 506	178		1		1	0		0	
krácené trvale	29 706	34 236	48 622	30 087	76 563	16	18	23	17	35
Poměrné starobní	265	276	292	35	71	0	0	0	0	0
Invalidní třetího stupně	23 354	21 780	20 992	10 488	9 945	12	11	10	6	5
z toho invalidní z mládí	561	569	595	509	571	0	0	0	0	0
Invalidní druhého stupně	26 932	25 847	26 191	5 013	4 859	14	14	13	3	2
Invalidní prvního stupně				12 614	12 486				7	6
Vdovské a vdovecké	38 206	37 290	37 325	36 927	37 118	20	20	18	21	17
Sírotčí	4 648	4 512	4 396	4 503	4 606	2	2	2	3	2
Ú H R N E M	190 182	189 440	207 615	177 098	216 628	100	100	100	100	100

Zdroj: ČSSZ

Poznámky: Viz. Poznámka Tabulka 4

Ve vývoji podílů počtu přiznaných jednotlivých druhů důchodů na celkovém počtu přiznaných důchodů se po roce 2009 odrazila změna invalidních důchodů na starobní důchody po dosažení věku 65 let. Podíl všech přiznaných starobních důchodů se v důsledku této změny zvýšil. Ke snížení podílu došlo u počtu starobních důchodů přiznaných po přesluhování. V roce 2011 představovaly tyto důchody 1 % všech přiznaných důchodů. Snížení zájmu o přesluhování je zřejmě ovlivněno zrušením podmínky, která v období dvou let po vzniku nároku na starobní důchod omezovala nárok na výplatu tohoto důchodu a podmínkami na trhu práce. Výkyvy v podílu počtu předčasných starobních důchodů jsou odrazem reakce pojištěnců na již zmiňované změny ve způsobu výpočtu důchodu. Klesající trend vykazuje vývoj podílu přiznaných invalidních důchodů na celkovém počtu přiznaných důchodů. Zatímco v roce 2007 činil podíl přiznaných invalidních důchodů (plných a částečných) 26,5 %, v roce 2011 se podíl přiznaných invalidních důchodů (všech stupňů) snížil na 12,6 %.

Graf 3 - Vývoj podílu nově přiznaných starobních důchodů na celkovém počtu nově přiznaných důchodů (v %)

Zdroj: ČSSZ

Průměrný věk odchodu do důchodu se výrazně nemění; jeho mírný růst souvisí se zvyšováním důchodového věku pro nárok na starobní důchod.

Tabulka 11 - Průměrný věk při odchodu do důchodu

Rok	Druh důchodu							
	Starobní			Poměrný starobní	Invalidní stupně			Vdovský a vdovecký
	celkem	nekrácený	krácený trvale		III.	II.	I.	
MUŽI								
2007	61	61	60	66	49	46	70	
2008	61	61	60	66	49	46	70	
2009	61	62	60	65	49	46	71	
2010	62	62	60	67	47	49	49	71
2011	61	62	60	67	47	49	48	71
ŽENY								
2007	58	58	56	65	48	46	66	
2008	58	58	56	65	49	46	66	
2009	58	58	57	65	49	46	67	
2010	59	59	57	68	44	46	46	67
2011	59	59	57	66	44	46	46	68

Zdroj: ČSSZ

Poznámky: Viz. Poznámka Tabulka 4

V roce 2011 je snížení průměrného věku starobních důchodců mužů způsobeno nárůstem podílu starobních důchodů přiznaných před dosažením věkové hranice.

Tabulka 12 - Důchodový věk pro nárok na starobní důchod v letech 2007 a 2011

		V roce 2007		V roce 2011	
		důchodový věk	pro narozené v období	důchodový věk	pro narozené v období
Muži		61r+8m	5/1945-12/1945	62r+2m	11/1948-12/1948
		61r+10m	1/1946-2/1946	62r+4m	1/1949-8/1949
Ženy s počtem dětí	0	60r	1/1947-12/1947	61r	1/1950-12/1950
	1	59r	1/1948-12/1948	60r	1/1951-12/1951
	2	58r	1/1949-12/1949	59r	1/1952-12/1952
	3 a 4	57r	1/1950-12/1950	58r	1/1953-12/1953
	5 a více	56r	1/1951-12/1951	57r	1/1954-12/1954

Zdroj: MPSV

Zvyšování důchodového věku probíhá od roku 1996. Podle současné právní úpravy se bude důchodový věk dále postupně zvyšovat bez omezení. Pro jednotlivé roky narození je důchodový věk stanoven v tabulce, která je přílohou zákona o důchodovém pojištění. V zásadě platí, že u mužů se pro každý další rok narození důchodový věk zvýší o 2 měsíce a u žen se pro každý další rok narození důchodový věk zvýší o 4 měsíce s tím, že u žen, které dosáhnou důchodového věku po roce 2018, se důchodový věk zvýší o 6 měsíců pro každý další rok narození. Pro pojištěnce stejného roku narození přitom platí, že důchodový věk žen nesmí být vyšší než důchodový věk mužů a důchodový věk žen s větším počtem vychovaných dětí nesmí být vyšší než důchodový věk žen s menším počtem vychovaných dětí.

Postupně tak dojde ke sjednocování důchodového věku pro všechny pojištěnce. Toho bude dosaženo pro pojištěnce narozené v roce 1976, kterým vznikne nárok na starobní důchod v 66 letech a 10 měsících, tj. počínaje listopadem 2042. Pojištěnci narození v roce 1977 získají nárok na důchod v 67 letech, tj. v roce 2044. Narozeným po roce 1977 se bude důchodový věk zvyšovat o 2 měsíce za každý následující rok narození, takže např. důchodového věku 70 let dosáhnou pojištěnci narození v roce 1995, a to v roce 2065.

V roce 2011 zaniklo z různých důvodů celkem 202 tis. důchodů, tj. cca o 15 tisíc více, než činil počet přiznaných důchodů. Důvodem zániku důchodu bylo v 66 % úmrtí důchodce a v 62 % přiznání důchodu jiného druhu. Ve vývoji údajů o zaniklých důchodech se projeví legislativní změny, které nabyly účinnosti v roce 2010. Vliv má zejména změna invalidních důchodů na starobní po dosažení věku 65 let.

Tabulka 13 - Počty zaniklých důchodů

Rok	2007	2008	2009	2010	2011
Zaniklé důchody celkem	155 292	170 284	164 962	201 174	201 983
z toho: starobní	69 936	76 434	72 350	84 708	84 927
invalidní III. stupně	25 769	29 211	27 520	36 430	30 809
invalidní II. stupně	18 018	19 892	20 252	8 656	11 292
invalidní I. stupně				21 401	27 491
Důvod zániku					
- přiznání důchodu jiného druhu	23 001	25 682	20 988	38 860	43 493
- úmrtí	116 035	126 752	128 045	134 080	133 938

Zdroj: MPSV

Poznámky: Před rokem 2010 jsou v řádce invalidní III. stupně uvedeny plně invalidní důchody a v řádce invalidní II. stupně jsou uvedeny částečné invalidní důchody.

Výše důchodů

Průměrná výše vyplácených důchodů je ovlivňována především zvyšováním vyplácených důchodů. Její růst je ovlivňován též tzv. generační obměnou, jejímž důsledkem je, že průměrná výše vyplácených důchodů by rostla, i kdyby důchody nebyly valorizovány, protože zanikají důchody starších důchodců, které jsou v průměru nižší než důchody nově přiznáváné⁵.

Od roku 2003 byly podle zákona vyplácené důchody zvyšovány pravidelně v lednu každého roku, přičemž zákonem byla též stanovena minimální výše zvýšení, a to nejméně 100 % růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd. Od roku 2012 se výše zvýšení určuje způsobem přesně stanoveným v zákoně podle statistických údajů a vláda již nemá možnost změnit termín ani výši takto stanoveného zvýšení; zákon přesně popisuje, jak stanovit výši zvýšení základní výměry důchodu, tak i výši zvýšení procentní výměry důchodu. Způsob stanovení výše zvýšení v podstatě odpovídá dříve stanovenému minimálnímu zvýšení, tj. zvýšení o 100 % růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd. Pro zvýšení důchodů v letech 2013 – 2015 je připraveno přechodné snížení valorizace tak, že pro jeho stanovení se bude vycházet pouze z 1/3 růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd.

Tabulka 14 - Přehled o provedených zvýšeních vyplácených důchodů

Měsíc a rok účinnosti zvýšení	leden 2007	leden 2008	srpen 2008	leden 2009	leden 2011
Zvýšení základní výměry důchodu	100 Kč	130 Kč	470 Kč		60 Kč
Zvýšení procentní výměry důchodu					
- u starodůchodců	6,6%	3,0%		4,4%	3,9%
- u novodůchodců	5,6%				
Výše základní výměry důchodu	1 570 Kč	1 700 Kč	2 170 Kč	2 170 Kč	2 230 Kč

Zdroj: MPSV

Poznámky: Starodůchodci = důchody přiznané před 1. 1. 1996; novodůchodci = důchody přiznané po 31. 12. 1995.

Zvýšení vyplácených důchodů uskutečněné v roce 2007 převýšilo zákonem požadovanou minimální výši zvýšení o 1,9 procentního bodu. Ostatní zvýšení v letech 2008 až 2011 odpovídala zákonem požadovanému minimálnímu zvýšení. V roce 2010 zvýšení nebylo provedeno žádné, neboť zákonem požadované minimální zvýšení nečinilo ani 2 % a tak nebyla naplněna zákonem stanovená podmínka pro toto zvýšení.

⁵ Průměrná výše zaniklých důchodů není již několik let ČSSZ sledována.

Tabulka 15 - Průměrné měsíční výše¹⁾ sólo vyplácených důchodů (v Kč)

Rok	Starobní					Poměrný starobní	Invalidní			Vdovský a vdovecký	Sirotků	ÚHRNEM
	celkem	nekrácený		krácený			pro invaliditu stupně					
		k věk. hr.	po inval.	trvale	dočasně		III.	II.	I.			
CELKEM												
2007	8 761	9 040		7 699	7 646	3 994	8 496	5 161		5 705	4 278	8 176
2008	9 653	9 963		8 538	8 129	4 545	9 337	5 893		6 407	4 989	9 039
2009	10 062	10 412		8 903	8 433	4 511	9 681	6 076		6 567	5 145	9 413
2010	10 138	10 531	9 760	8 989	8 456	4 407	9 656	6 671	6 140	6 575	5 194	9 506
2011	10 567	11 008	10 158	9 460	8 761	4 473	10 004	6 748	6 094	6 814	5 428	9 913
MUŽI												
2007	9 796	10 077		8 687	8 503	3 664	9 094	5 457		4 668	4 254	8 990
2008	10 728	11 036		9 565	9 067	4 239	9 943	6 193		5 412	4 960	9 888
2009	11 189	11 536		9 982	9 416	4 249	10 301	6 384		5 580	5 114	10 311
2010	11 254	11 657	10 758	10 073	9 457	4 178	10 142	6 978	6 432	5 660	5 153	10 408
2011	11 714	12 177	11 179	10 571	9 858	4 294	10 482	7 036	6 399	5 920	5 414	10 835
ŽENY												
2007	7 952	8 217		6 985	6 652	4 080	7 750	4 800		5 875	4 298	7 484
2008	8 799	9 094		7 783	7 106	4 634	8 588	5 535		6 577	5 013	8 311
2009	9 149	9 482		8 096	7 175	4 597	8 925	5 718		6 743	5 169	8 636
2010	9 204	9 591	8 477	8 154	7 202	4 491	9 075	6 310	5 806	6 744	5 226	8 721
2011	9 599	10 031	8 867	8 559	7 445	4 545	9 435	6 405	5 752	6 989	5 440	9 102

Zdroj: ČSSZ.

Poznámky: ¹⁾ Průměrná výše důchodů vyplácených v prosinci; nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

Sólo = Jen důchody vyplácené samostatně (bez souběhu s pozůstalostním důchodem).

Viz poznámky Tabulka 4

Růst průměrné výše vyplácených důchodů byl vesměs rychlejší než růst průměrné mzdy, a proto se další ze dvou parametrů, působících na vyrovnanou finanční bilanci důchodového pojištění, náhradový poměr, zvýšil. Nesoulad tempa růstu výše důchodů a tempa růstu průměrné mzdy vyplývá především z toho, že při zvýšení důchodů je třeba zohlednit pouze 1/3 růstu reálné mzdy; je však ovlivňován též tím, že zvýšení důchodu se určuje se zřetelem k růstu mezd v období kalendářního roku, který o dva roky předchází roku zvýšení důchodů, a který je obvykle odlišný od růstu mezd v roce, ve kterém se hodnotí dosažený náhradový poměr.

Tabulka 16 - Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě

Rok	Průměrný důchod ¹⁾ (v Kč)	Průměrná mzda		Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě	
		hrubá ²⁾ (v Kč)	čistá ³⁾ (v Kč)	hrubé (v%)	čisté (v%)
2007	8 736	21 527	16 509	40,6	52,9
2008	9 347	23 280	17 714	40,2	52,8
2009	10 028	24 091	18 665	41,6	53,7
2010	10 093	24 526	18 962	41,2	53,2
2011	10 543	25 093	19 246	42,0	54,8

Zdroj: MPSV.

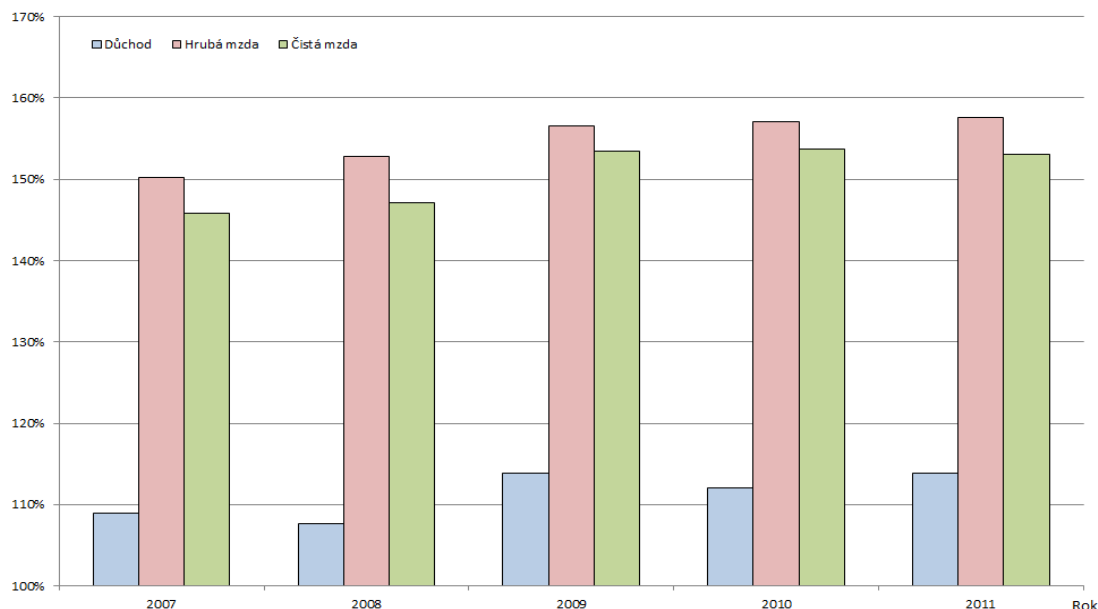
Poznámky: ¹⁾ Průměrný důchod je měsíční průměr sólo vyplácených starobních důchodů v roce.

²⁾ Průměrná čistá mzda je průměrná hrubá mzda snižená o této mzdě odpovídající daň z příjmu a pojistné zdravotního a sociálního pojištění.

Vývoj relace průměrného vypláceného starobního důchodu ke mzdě nelze sice považovat za „příznivý“ z hlediska jejího vlivu na vývoj bilance příjmů a výdajů na důchody (při stejné sazbě pojistného rostou příjmy důchodového pojištění rychleji než výdaje), ale je příznivý z hlediska vývoje životní úrovně důchodců, a to zejména ve srovnání s vývojem životní úrovně ekonomicky aktivních. Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu zaostává za vývojem reálné hodnoty mezd. Takový vývoj je sice obvyklý i v důchodových systémech jiných států, ale v ČR je tato

skutečnost pro životní úroveň důchodců významnější, neboť důchody jsou zde téměř výhradním zdrojem příjmů důchodců.

Graf 4 - Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu a průměrné mzdy v procentech jejich hodnot v roce 1989

Zdroj: MPSV

Reálná hodnota průměrného vypláceného starobního důchodu se v období posledních pěti let snížila v letech 2008 a 2010. V roce 2008 byly sice důchody zvýšeny dvakrát (v lednu a v srpnu), ale tato zvýšení následovala až po rychlém růstu cen na přelomu let 2007 a 2008. V roce 2010 pak důchody zvýšeny nebyly, neboť nebyla naplněna zákonná podmínka pro zvýšení důchodů.

Tabulka 17 - Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu

Rok	100 % v roce			
	2007	2008	2009	2010
2007	100,0			
2008	98,9	100,0		
2009	104,5	105,7	100,0	
2010	103,0	104,2	98,5	100,0
2011	104,5	105,7	100,0	101,5

Zdroj: MPSV

Průměrná výše vyplácených důchodů závisí i na roce jejich přiznání. V zásadě platí, že čím déle jsou důchody vypláceny, tím jsou jejich výše nižší ve vztahu k ostatním důchodům. Tyto rozdíly jsou zapříčiněny mzdovým vývojem, změnami ve způsobu výpočtu nově přiznaných důchodů a valorizací důchodů.

Tabulka 18 - Průměrná výše sólo vyplácených starobních důchodů podle období jejich přiznání (důchody vyplácené v prosinci 2011, v Kč)

Rok přiznání	Celkem	Nekrácené	Předčasné krácené	
			trvale	dočasně
-1988	9 752	9 752		
1989-95	10 132	10 132	8 425	
1996-2003	10 173	10 769	9 051	8 598
2004	10 651	11 274	8 735	8 957
2005	10 863	11 415	9 122	9 002
2006	11 078	11 729	9 466	9 303
2007	10 917	11 512	9 430	9 809
2008	11 242	12 010	9 604	9 747
2009	11 234	12 195	9 858	
2010	11 824	12 509	10 164	
2011	10 880	11 874	10 114	
neudáno				
CELKEM	10 567	10 960	9 460	8 762
Starodůchodci	10 006	10 006	8 425	
Novodůchodci	10 748	11 427	9 460	8 762

Zdroj: ČSSZ

Poznámky: *Nekrácený = starobní důchod při dosažení důchodového věku.*

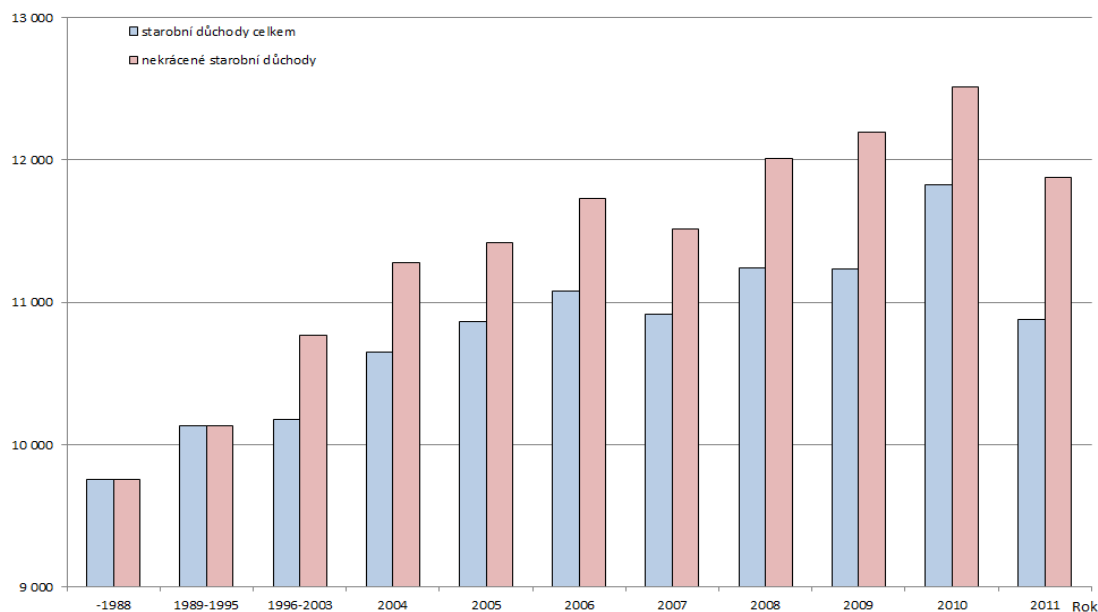
Trvale krácený = až 3 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 31 zákona o důchodovém pojištění.

Dočasně krácený = až 2 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 30 zákona o důchodovém pojištění.

Změny, které přinesl zákon o důchodovém pojištění, způsobily, že důchody starodůchodců (tzn. důchody přiznané před 1. 1. 1996) byly nižší než důchody novodůchodců (důchody přiznané po 31. 12. 1995). Tato situace přetrvává přesto, že důchody starodůchodců byly v letech 1998 až 2007 sedmkrát valorizovány výhodněji než důchody novodůchodců. V uvedeném období byly důchody starodůchodců valorizovány celkem o 80 % a důchody novodůchodců o 54 %. Rozdíl mezi průměrnou výší starobních důchodů starodůchodců a novodůchodců přesto u důchodů vyplácených v prosinci 2011 činil 742 Kč, tj. 7,4 %.

U novodůchodců je průměrná výše všech starobních důchodů ovlivňována (snižována) specifickým faktorem, kterým je narůstající podíl krácených předčasných starobních důchodů. U nekrácených starobních důchodů je rozdíl mezi průměrnou výší důchodů starodůchodců a důchodů novodůchodců vyšší; v prosinci 2011 činil 1421 Kč, tj. 14,2 %.

Graf 5 - Průměrná výše samostatně vyplácených starobních důchodů vyplácených v prosinci 2011 a přiznaných v různých letech

Zdroj: MPSV

Na rozdílu výší důchodů starodůchodců a novodůchodců se v současné době již významněji podílí růst výdělků, z nichž jsou důchody vyměřovány, než změna způsobu jejich výpočtu vyplývající ze zákona o důchodovém pojištění. Tento růst výdělků a s ním související růst výše nově přiznaných důchodů trvale zvyšuje průměrnou výši důchodů novodůchodců.

Rozdíly ve výši důchodů tak neexistují jen mezi důchody starodůchodců a novodůchodců, ale i mezi výšemi důchodů přiznaných za platnosti stejných předpisů (novodůchodců). Zatímco mezi průměrnou výší důchodů starodůchodců a novodůchodců je rozdíl 742 Kč, např. rozdíl mezi starobními důchody přiznanými v roce 2007 a 2010 činí 906 Kč. Důsledkem přirozeného vývoje důchodového systému je tedy i vznik určitých rozdílů mezi důchody více či méně srovnatelnými. Směřování pozornosti na existenci specificky vzniklých rozdílů mezi starodůchodci a novodůchodci bylo opodstatněné v určité fázi vývoje. V současné době však tato problematika není již tak mimořádná, aby nadále opodstatňovala potřebu mimořádného řešení ve formě zvýhodněné valorizace.

Průměrná výše nově přiznaných důchodů je vyšší než průměrná výše důchodů vyplácených a také jejich relace k průměrné mzdě je příznivější. Je tomu tak proto, že tyto důchody jsou odvozeny z vyšších výdělků v důsledku růstu mezd a dynamické důchodové konstrukce, ve které se podle růstu mezd v národním hospodářství indexují vyměřovací základy (pojištěncem dosažené výdělků) a pravidelně zvyšují redukční hranice omezující zápočet výdělků rozhodných pro výpočet důchodu.

Tabulka 19 - Redukční hranice pro výpočet výše důchodu

Rok	2007	2008	2009	2010	2011 před 30.9.	2011 po 29.9.
První redukční hranice	9 600	10 000	10 500	10 500	11 000	10 886
Druhá redukční hranice	23 300	24 800	27 000	27 000	28 200	28 699
Třetí redukční hranice						98 960
Započteno do 1. RH	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Započteno nad 1. RH do 2. RH	30%	30%	30%	30%	30%	29%
Započteno nad 2. RH do 3. RH	10%	10%	10%	10%	10%	13%
Započteno nad 3. RH	10%	10%	10%	10%	10%	10%

Zdroj: MPSV

V důsledku redukčních hranic rozhodných pro výpočet důchodu klesá s rostoucím výdělkem relace výše důchodu k tomuto výdělku. Míru tohoto poklesu shledal Ústavní soud za nepřiměřenou, a proto bylo nutné přijmout nový zákon, podle něhož bude vývoj výše redukčních hranic navázán na vývoj průměrné mzdy, přičemž do roku 2015 se bude postupně měnit jak procento pro stanovení výše redukčních hranice z průměrné mzdy, tak i procentní sazby pro stanovení započitatelné části osobního vyměřovacího základu mezi redukčními hranicemi. Tím dojde k postupnému zvyšování relace výše důchodu ke mzdě u důchodů přiznaných z vyšších výdělků. Redukční hranice a příslušné procentní sazby byly zákonem stanoveny takto:

Tabulka 20 - Redukce osobního vyměřovacího základu a redukční hranice

	2011 před 30. 9.	2011 po 29.9	2012	2013	2014	2015
započteno do 1. RH	100%	100%	100%	100%	100%	100%
započteno nad 1. RH do 2. RH	30%	29%	28%	27%	26%	26%
započteno nad 2. RH do 3. RH	10%	13%	16%	19%	22%	0%
započteno nad 3. RH	10%	10%	8%	6%	3%	0%
1. RH v % prům. mzdy		44%	44%	44%	44%	44%
2. RH v % prům. mzdy		116%	116%	116%	116%	400%
3. RH v % prům. mzdy		400%	400%	400%	400%	

Zdroj: MPSV

Průměrná mzda = součin všeobecného vyměřovacího základu a jeho přepočítacího koeficientu za rok o dva roky předcházející

U důchodů přiznaných v roce 2011 po 29. září tak ve srovnání s důchody přiznanými v roce 2011 před 30. září došlo ke snížení relace důchodu ke mzdě u důchodů přiznaných z výdělků v pásmu cca 0,5 až 1,3 násobek průměrné mzdy a ke zvýšení relace důchodu ke mzdě u důchodů přiznaných z výdělků vyšších než 1,2 násobek průměrné mzdy. Modelový příklad ukazuje vývoj relace důchodu ke mzdě pro důchod přiznaný po 40 letech pojištění.

Tabulka 21 - Vývoj relace nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě při 40 letech pojištění a při různé úrovni mzdy (v %)

Násobek průměrné mzdy ¹⁾	Starobní důchod přiznaný v roce					
	2007	2008	2009	2010	2011 před 30.9.	2011 po 29.9.
0,7	55,2	54,2	57,0	56,3	57,0	56,5
1,0	44,0	43,3	45,3	44,8	45,3	44,8
1,5	32,0	31,4	33,2	32,7	33,2	33,4
2,0	25,5	25,1	26,4	26,0	26,4	27,0
2,5	21,6	21,3	22,3	22,0	22,3	23,1
3,0	19,0	18,7	19,6	19,3	19,6	20,6

Zdroj: MPSV

Poznámka: ¹⁾ Průměrná mzda = všeobecný vyměřovací základ (§17 odst. 2 zák. č. 155/95 Sb.)

Legislativní změny se projevily i ve vývoji průměrné výše nově přiznaných důchodů. V roce 2011 dochází k neobvyklému poklesu průměrné výše starobních důchodů celkem. Není to však v důsledku změny redukčních hranic, ale v důsledku změn v podílu počtu přiznaných důchodů. Jak u starobních důchodů přiznaných při dovršení věkové hranice, tak i u starobních důchodů přiznaných po přesluhování, či při předčasném odchodu do starobního důchodu nebo starobním důchodu přiznaném po invalidním důchodu, ve všech těchto případech byla průměrná výše důchodu přiznaného v roce 2011 vyšší než u důchodu přiznaného v roce 2010.

Tabulka 22 - Průměrná výše nově přiznaných důchodů

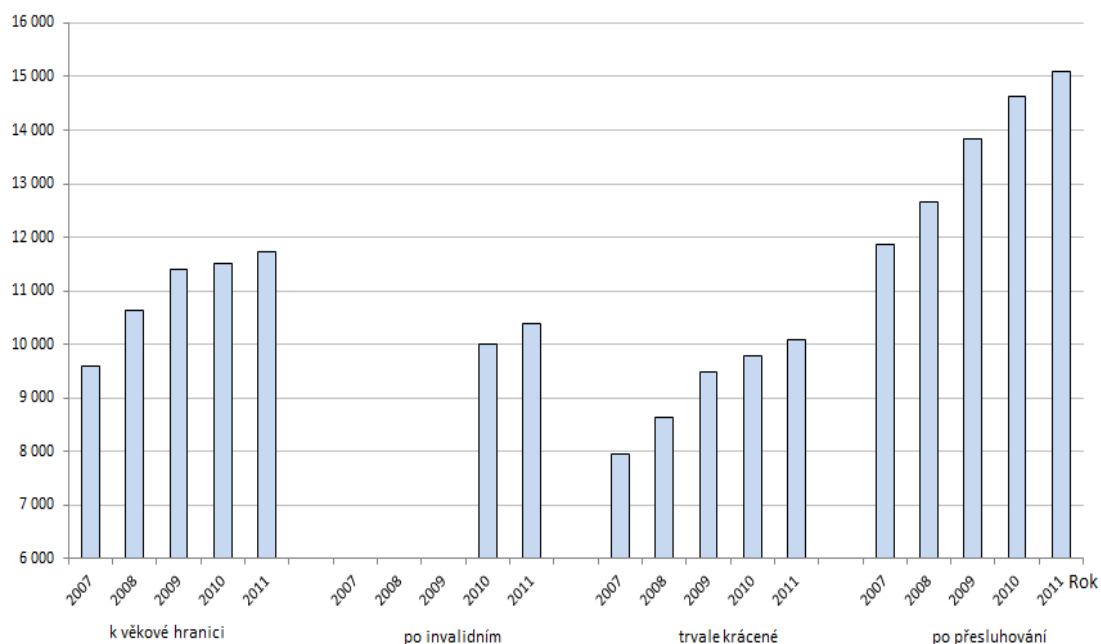
Druh důchodu	Průměrná výše důchodů v Kč				
	2007	2008	2009	2010	2011
Starobní celkem	9 321	10 176	10 831	11 274	10 850
po věkové hranici celkem	9 958	10 978	11 775	11 850	11 685
k věkové hranici	9 585	10 627	11 410	11 518	11 736
po přesluhování	11 859	12 661	13 830	14 641	15 088
po invalidním				10 009	10 385
předčasné celkem	7 983	8 652	9 473	9 793	10 078
krácené dočasně	8 610	9 373		12 588	
krácené trvale	7 951	8 648	9 473	9 793	10 078
Poměrné starobní	2 665	3 197	3 272	4 297	3 383
Invalidní třetího stupně	9 371	10 103	10 802	10 482	10 853
z toho invalidní z mládí	7 344	8 049	8 658	8 702	9 041
Invalidní druhého stupně	5 404	5 962	6 419	6 396	6 613
Invalidní prvního stupně				5 074	5 069
Vdovské a vdovecké	5 594	6 149	6 539	6 735	7 040
Sírotčí	4 538	5 119	5 415	5 568	5 749
Ú H R N E M	8 315	9 120	9 835	10 104	10 069

Zdroj: ČSSZ

Poznámky: Průměrná výše u důchodů nekrácených pro souběh s jiným důchodem.

Viz poznámky Tabulka 4

Graf 6 - Průměrná výše nově přiznaných starobních důchodů

Zdroj: ČSSZ

Krácení důchodu při předčasném odchodu do starobního důchodu

Při odchodu do starobního důchodu před dosažením důchodového věku je krácena výše procentní výměry starobního důchodu, přičemž výše krácení je závislá na době, která do dosažení důchodového věku chybí a na výši výpočtového základu. Vzhledem k různé váze základní výměry důchodu na celkové výši důchodu u pojištěnců s různou dobou pojištění a různou výší vyměřovacích základů má toto krácení různý dopad do celkové výše starobního důchodu. K nejvyššímu relativnímu snížení úhrnného důchodu (podíl rozdílu měsíční výše kráceného a nekráceného důchodu k měsíční výši nekráceného důchodu v procentech) dochází u pojištěnců s krátkou dobou pojištění a vysokým vyměřovacím základem, což je způsobeno silným vlivem krácení procentní výměry a poměrně vysoké váhy této výměry v celkovém důchodu. Naproti tomu nejnižší dopad má krácení u osob s nízkým vyměřovacím základem a dlouhou dobou pojištění.

Tabulka 23 - Snížení důchodu přiznaného v roce 2011 při odchodu do trvale kráceného předčasného starobního důchodu o 1 rok*) (v %)

Osobní vyměřovací základ (v Kč)	Doba pojištění v letech				
	25	30	35	40	45
5 000	-4,4	-4,0	-3,7	-3,4	-3,2
10 000	-6,0	-5,3	-4,8	-4,4	-4,0
15 000	-6,4	-5,7	-5,1	-4,6	-4,2
20 000	-6,7	-5,9	-5,2	-4,7	-4,3
25 000	-6,9	-6,0	-5,3	-4,8	-4,4
30 000	-7,0	-6,1	-5,4	-4,9	-4,4

Zdroj: MPSV

Poznámka: *) 360 dnů před dovršením důchodového věku (tj. 4x 90 dnů).

Při zvýšení základní výměry důchodu dochází v důsledku zvýšení její váhy na celkové výši důchodu k menšímu snížení předčasného starobního důchodu, přičemž nejvýrazněji se to projeví u osob s nízkým vyměřovacím základem a krátkou dobou pojištění. Zvyšování základní výměry důchodu mělo tedy zřejmě též vliv na to, že podíl průměrné výše nově přiznaných trvale krácených starobních důchodů k průměrné výši nekrácených starobních důchodů přiznaných ode dne dosažení důchodového věku se v období 2007 až 2011 zvýšil z 83 % na 86 %.

Diferenciace důchodů podle výše důchodu⁶

Diferenciace vyplácených starobních důchodů podle výše je ovlivněna řadou faktorů. Její úroveň a vývoj jsou ovlivněny zejména následujícími faktory:

- Vývojem diference nově přiznaných starobních důchodů v jednotlivých letech, která má jednoznačně rostoucí trend v důsledku dynamických prvků ve formuli pro stanovení výše důchodu.
- Rozdílnou diferenciací výše důchodů s ohledem na období jejich přiznání a klesajícím podílem dříve přiznaných důchodů (s menší diferenciací).
- Vývojem podílu základní výměry důchodu na celkové výši důchodu.
- Valorizacemi důchodů a diferenciací její výše pro starodůchodce a novodůchodce.
- Strukturální odlišností souborů, u nichž se diference měří, z hlediska vlivu faktorů nesouvisejících s důchodovým systémem.

Diferenciace důchodů se snižuje s přechodem od souboru všech starobních důchodů k souborům pro muže a ženy. V období 2007 – 2011 diference mírně rostla, především v důsledku mírně rychlejšího nárůstu vyšších důchodů žen.

Tabulka 24 - Základní charakteristiky diference výše sólo vyplácených starobních důchodů

	Rok	2007	2008	2009	2010	2011	Změna 2007-2011
M(20)	Muži	6,9	6,8	7,1	7,4	7,6	0,7
	Ženy	7,1	6,9	7,3	7,6	7,9	0,9
	Celkem	9,8	9,5	9,8	10,1	10,3	0,4
M(50)	Muži	19,2	19,1	20,0	20,7	21,0	1,9
	Ženy	20,3	19,7	20,6	21,2	21,9	1,6
	Celkem	25,7	24,9	25,9	26,4	26,8	1,1
M(80)	Muži	38,7	37,2	38,0	39,2	39,7	0,9
	Ženy	43,4	41,9	43,7	44,8	45,8	2,4
	Celkem	49,1	47,6	49,2	50,2	50,7	1,5

Zdroj: MPSV

⁶ Pro měření diference starobních důchodů podle výše důchodu se budou používat kvantily a z nich odvozené charakteristiky. Kvantil je výše příjmu (např. důchodu), kterou dosahuje určité procento důchodců. Např. 10% kvantil je výše příjmu udávající, že 10 % osob má příjem do této výše. 50% kvantil se nazývá medián a v případě normálního rozdělení se rovná průměru. Základními charakteristikami budou šíře intervalů příjmů okolo mediánu vyjádřené v procentech mediánu, ve kterých se nachází:

20 % důchodců: příslušná charakteristika se označuje $M(20) = 100 \cdot (k_{60} - k_{40}) / \text{medián}$,

50 % důchodců: příslušná charakteristika se označuje $M(50) = 100 \cdot (k_{75} - k_{25}) / \text{medián}$,

80 % důchodců: příslušná charakteristika se označuje $M(80) = 100 \cdot (k_{90} - k_{10}) / \text{medián}$,

kde k_x označuje $x\%$ kvantil.

Čím jsou čísla $M(XX)$ vyšší, tzn. čím je interval, v němž se nachází příslušný podíl důchodců širší, tím vyšší je diference.

Výpočty byly provedeny podle údajů o starobních důchodech vyplácených samostatně.

Vývoj diferenciacie vyplácaných starobných dôchodů podle výše je ovlivněn též rostoucí vahou zastoupení předčasných starobných důchodů, jejichž diferenciacie je odlišná od nekráćených starobných důchodů přiznaných k důchodovému věku.

Tabulka 25 - Charakteristiky diferenciacie výše starobných důchodů vyplácaných v prosinci 2011 podle způsobu kráćení

		Celkem	Nekráćené	Kráćené	
				trvale	dočasně
M(20)	Muži	7,6	7,6	6,8	7,5
	Ženy	8,2	8,2	7,9	10,6
	Celkem	10,2	10,2	10,2	12,9
M(50)	Muži	20,3	20,3	18,4	20,5
	Ženy	21,6	21,6	21,2	29,5
	Celkem	26,2	26,2	26,2	32,3
M(80)	Muži	38,1	38,1	38,0	43,8
	Ženy	42,6	42,6	43,2	64,3
	Celkem	47,8	47,8	49,7	60,9

Zdroj: MPSV

U vyplácaných trvale kráćených předčasných starobných důchodů je diferenciacie vesměs nižší než u starobných důchodů přiznaných k důchodovému věku.

Na vývoji diferenciacie nově přiznaných starobných důchodů se projevil růst diferenciacie u mužů a snižování diferenciacie u žen. Je to důsledek zvyšování základní výměry důchodů při valorizaci a toho, že výše základní výměra představuje u důchodů žen významnější podíl.

Tabulka 26 - Základní charakteristiky diferenciacie nově přiznaných (sólo) starobných důchodů podle výše

Rok		2008	2009	2010	2011
M(20)	Muži	7,2	7,9	7,6	8,6
	Ženy	9,6	9,5	9,9	9,1
	Celkem	11,1	11,5	10,9	10,7
M(50)	Muži	19,2	20,0	20,1	23,0
	Ženy	26,8	25,8	26,2	24,9
	Celkem	27,7	28,6	27,1	27,5
M(80)	Muži	35,7	38,6	41,3	42,9
	Ženy	52,1	50,8	50,5	48,6
	Celkem	50,3	50,1	50,1	50,1

Zdroj: MPSV

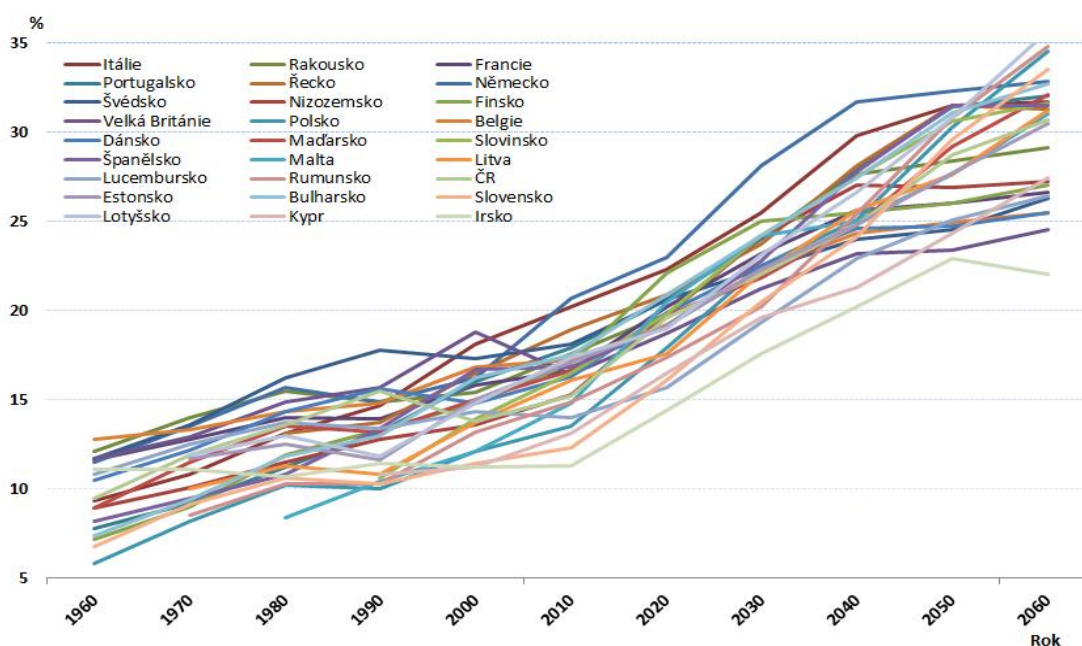
Mezinárodní komparace

Mezinárodní srovnání důchodových systémů je do značné míry problematické, protože podoba jednotlivých systémů není založena pouze na exaktních datech a číslech, ale je ovlivněna historickými konsekvencemi, tradicemi, chováním lidí, ekonomickým postavením a dalšími celospolečenskými faktory. Důsledkem je velká rozmanitost podob a přístupů k problematice zabezpečení člověka ve stáří. Nelze rovněž opominout, že pohled do jednotlivých zemí je určitým statickým zachycením momentálního stavu v dané zemi, který má svou dynamiku a neustálý vývoj.

Nicméně s vědomím jisté relativnosti provádění mezinárodního srovnání lze na základě jednotné metodiky (Eurostat, OECD) uvést některé základní údaje týkající se parametrů důchodového systému, případně i demografického vývoje.

Společným znakem naprosté většiny států v Evropě je stárnutí populace vyznačující se zvyšujícím se podílem osob 65+ na celkové populaci. ČR v tomto směru není výjimkou. Ještě v polovině 20. století podíl osob 65+ na celkové populaci nepřesáhl 13 %. Do roku 2060 se tento podíl v zásadě ztrojnásobí.

Graf 7 - Podíl osob 65+ na celkové populaci

Zdroj: Eurostat

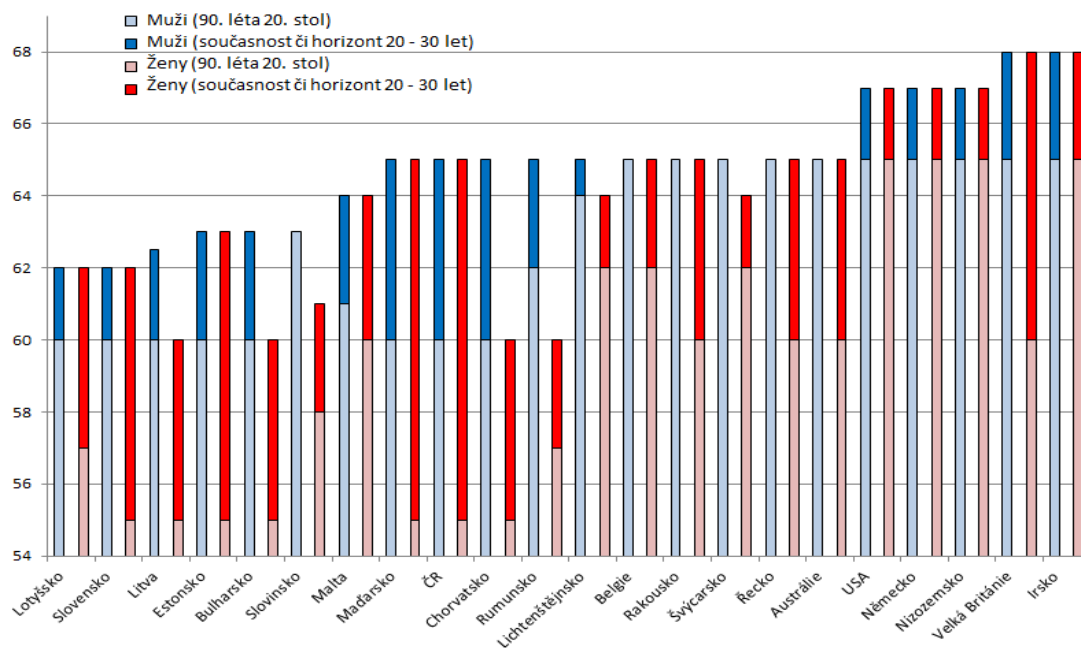
Na tento vývoj jsou nuceny jednotlivé státy reagovat nejrůznějšími úpravami důchodových systémů, tak aby zabezpečily budoucí udržitelnost a adekvátnost důchodů.

Statutární důchodový věk

Jedním z nejdůležitějších parametrů je statutární důchodový věk. V mnoha státech dochází k jeho zvyšování. Pozice ČR se ani v tomto ohledu nijak zásadně nevymyká z kontextu evropských zemí. V mnoha státech (především střední a východní Evropy) byl důchodový věk na začátku 90. let 20. století na úrovni 55 - 57 let pro ženy a přibližně 60 let pro muže. Dochází k postupnému zvyšování a sjednocování těchto věkových hranic na úroveň 65 let. Samozřejmě, že rychlost či tempo si volí

každý stát individuálně. Státy, kde je naděje dožití již dnes relativně vyšší směřují dokonce nad hranici 65 let. V ČR je v současné době uzákoněno postupné zvyšování a sjednocování důchodového věku, které v zásadě odpovídá očekávanému tempu prodlužování naděje dožití.

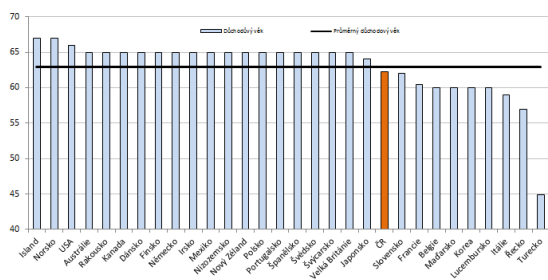
Graf 8 - Důchodový věk a jeho zvyšování ve vybraných státech

Zdroj: EU-informační systém MISSOC

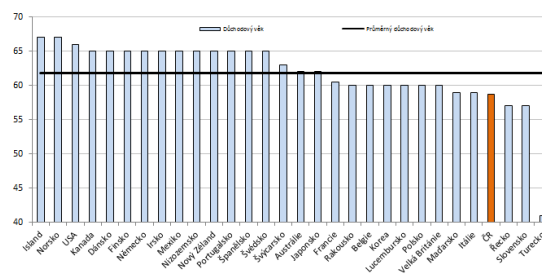
V porovnání s ostatními státy EU a OECD má ČR jeden z nejnižších důchodových věků pro ženy (o více než 3 roky oproti průměru OECD). Nižší důchodový věk mají už jen Řecko, Slovensko a Turecko. U mužů je důchodový věk nižší pouze o 7 měsíců oproti průměru OECD. Lze předpokládat, že rozdíly v důchodovém věku mezi ČR a ostatními státy EU a OECD se budou vlivem zavedení zvyšování neustále snižovat.

Graf 9- Důchodový věk pro muže v EU a OECD (2010)

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

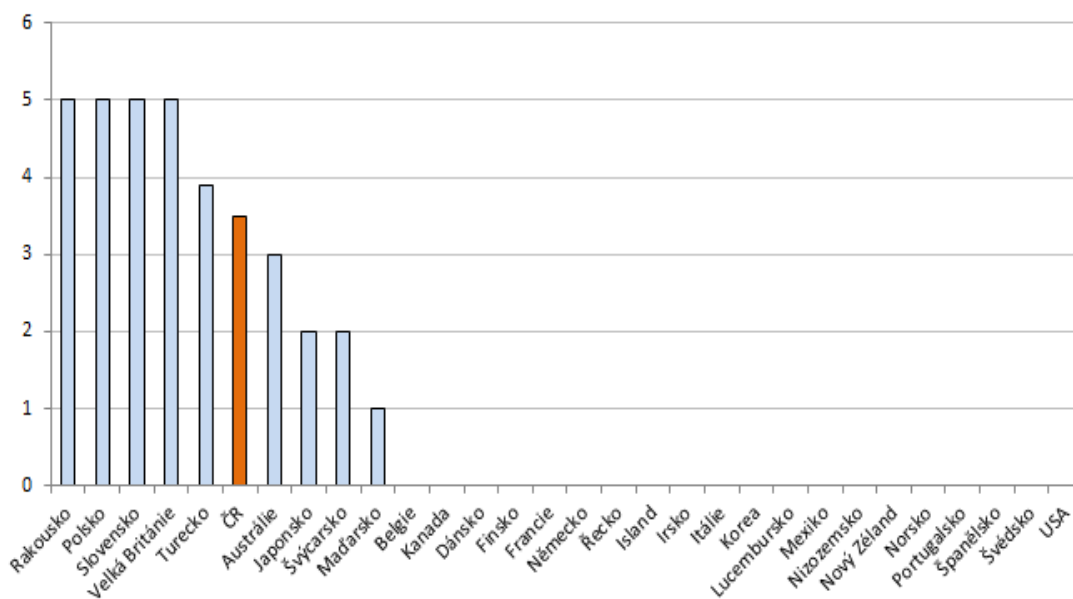
Graf 10 - Důchodový věk pro ženy v EU a OECD (2010)

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

Z následujícího grafu je patrný trend snižování rozdílu mezi důchodovými věky u mužů a žen jejich postupným sjednocováním. Ve většině států OECD již k tomuto sjednocení došlo. V ČR je stále ještě markantní diference mezi důchodovým věkem mužů a žen (se dvěma dětmi) – 3,5 roku. K vyrovnání důchodových věků na 67 letech dojde v roce 2044.

Graf 11 - Rozdíl mezi důchodovým věkem mužů a žen v letech (2010)

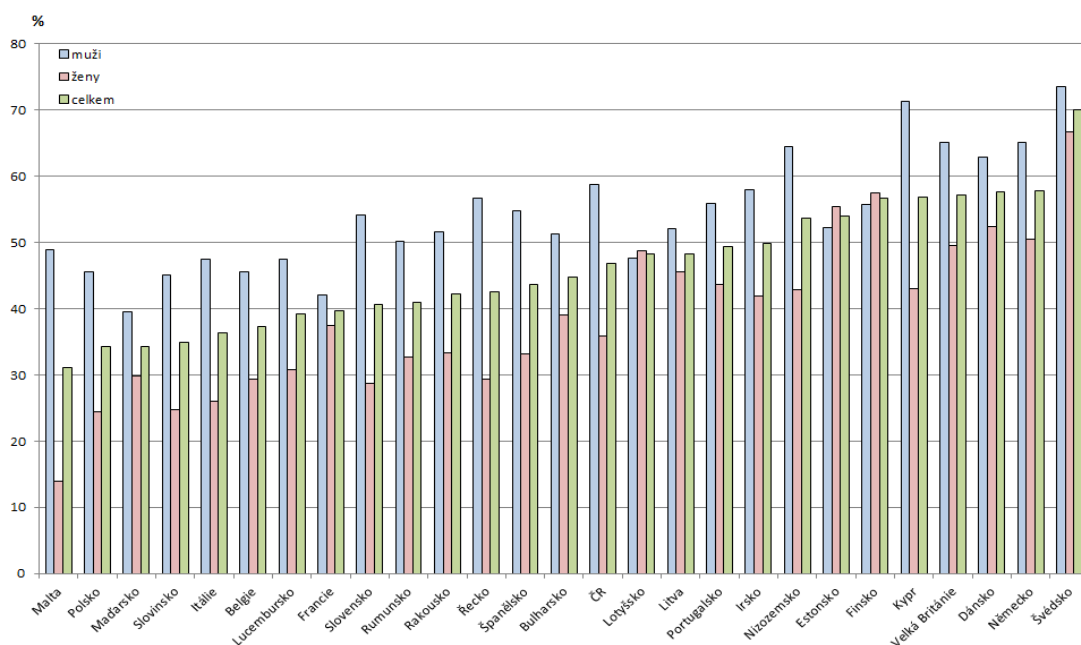

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

Efektivní důchodový věk (opuštění trhu práce)

Přestože je zvyšování důchodového věku velmi důležitou stabilizační parametrickou úpravou důchodových systémů, tak je nutné, aby bylo doprovázeno i faktickým (reálným) zvyšováním celkové ekonomické aktivity a zvláště ekonomické aktivity osob v předdůchodovém věku (55 - 65 let) a zvyšováním průměrného věku odchodu z trhu práce. Ekonomická aktivita padesátníků je v ČR velmi vysoká (i v porovnání s EU), k nežádoucímu relativně strmému rychlému snížení dochází u šedesátníků. Nicméně zaměstnanost starších osob (55 - 64 let) od roku 2000 poměrně rychle roste a rovněž lze konstatovat, že podíl ekonomicky neaktivních na počtu obyvatel se snižuje ve všech věkových skupinách nad 50 let. Vlivem nižšího důchodového věku žen je stále rozdíl mezi zaměstnaností žen a mužů ve věku 55 – 64 let velký (ženy 37,2 %, muži 58,9 %) – patří k největším v EU.

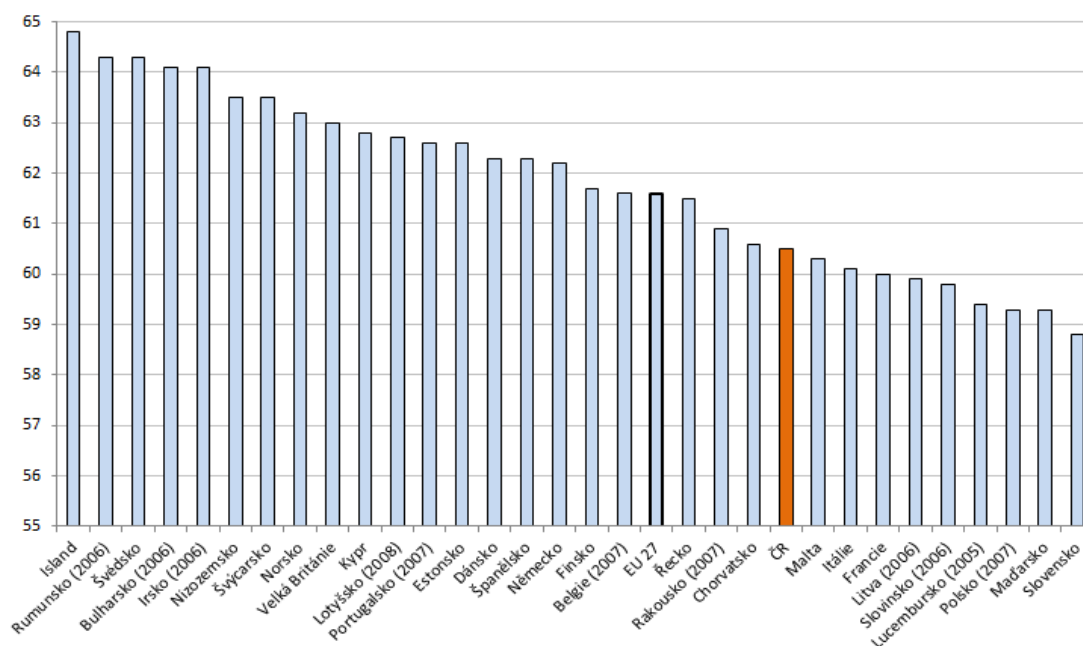
Graf 12 - Míra zaměstnanosti osob ve věku 55 - 64 let (2010)

Zdroj: Eurostat

Prosté porovnání důchodového věku však může být dosti zavádějící, neboť skutečný věk odchodu do důchodu se od něj může diametrálně lišit. Absolutní hodnota rozdílu je závislá na nastavení systému, zejména pak výši nově přiznaného důchodu v závislosti na době předčasnosti, respektive přesluhování. Z následujícího grafu je patrné, že ve většině států je věk odchodu z trhu práce výrazně nižší než daný důchodový věk. Tento fakt je třeba zohlednit při nastavování parametrů systému tak, aby nedocházelo k soustavnému podhodnocování výdajové strany a nadhodnocování příjmové strany systému.

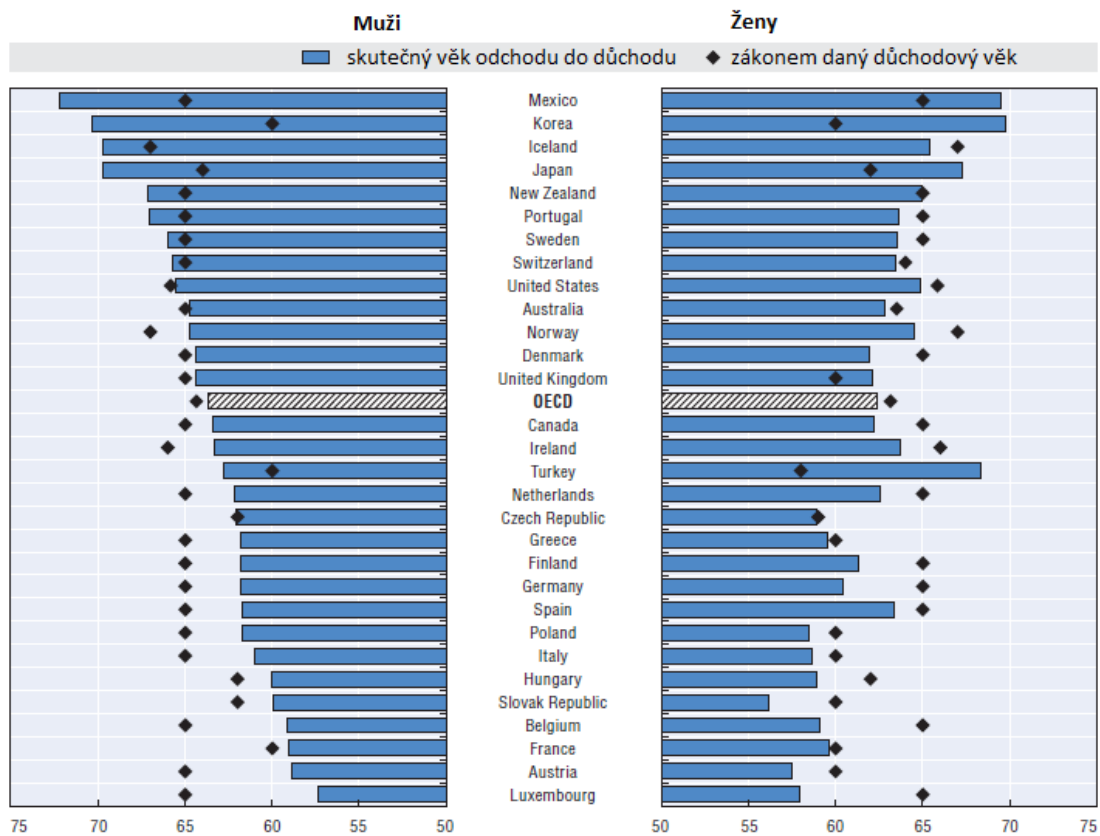
Graf 13 - Průměrný věk odchodu z trhu práce (2009)

Zdroj: Eurostat

Věk odchodu z trhu práce však není kompletní informací, neboť neříká nic o skutečné době pobírání důchodu, která se může od doby vypočítané na základě věku odchodu z trhu práce významně lišit. Zatímco u většiny zemí OECD je skutečný věk odchodu do důchodu výrazně nižší než důchodový věk, v ČR jsou tyto dva věky téměř stejné, což vypovídá o vhodném nastavení systému, zejména důchodového věku v kombinaci se systémem krácení (navyšování) u předčasného (odloženého) starobního důchodu.

Graf 14 – Rozdíl mezi věkem odchodu do důchodu a důchodovým věkem

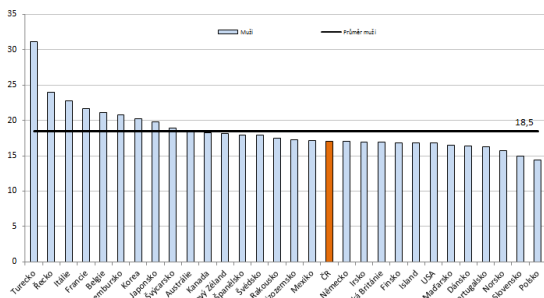

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

Doba pobírání důchodu

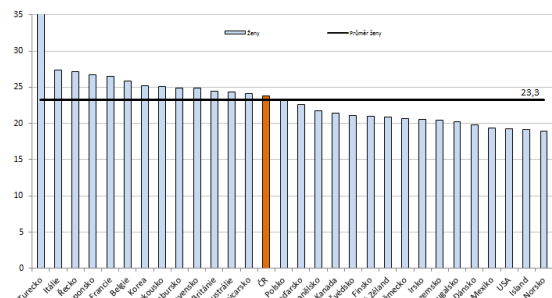
Další informaci s vysokou výpovědní hodnotou získáme porovnáním dob pobírání důchodu, která odpovídá délce výplaty důchodové dávky. Průměrná doba pobírání důchodu je v zemích OECD 18,5 roku pro muže a 23,3 roku pro ženy. V ČR je průměrná doba pobírání důchodu 17 let pro muže, což je o rok a půl méně než průměr OECD. U žen je tato doba o půl roku delší než průměr OECD, a to 23,8 roku. Data jsou vypočtena na základě transverzálních úmrtnostních tabulek.

Graf 15 - Doba pobírání důchodu - muži (v letech)

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

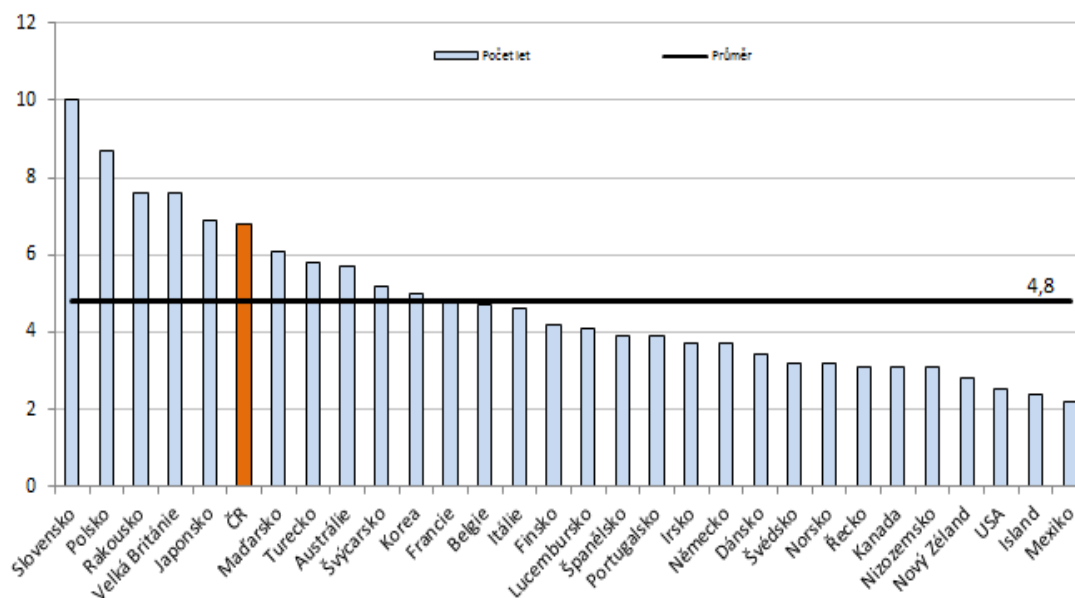
Graf 16 - Doba pobírání důchodu - ženy (v letech)

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

Při porovnání doby pobírání důchodu mezi muži a ženami je patrný značný rozdíl v její délce. Ženy pobírají v průměru o 4,8 roku, v ČR pak dokonce o 6,8 roku, déle než muži. I přes částečné zmírnění diference sjednocením důchodového věku zůstane rozdíl v době pobírání důchodu mezi muži a ženami, a to vzhledem k různé naději dožití (muži - cca 21 let, ženy - cca 23,5 roku).

Graf 17 - Rozdíl doby pobírání důchodu mezi muži a ženami

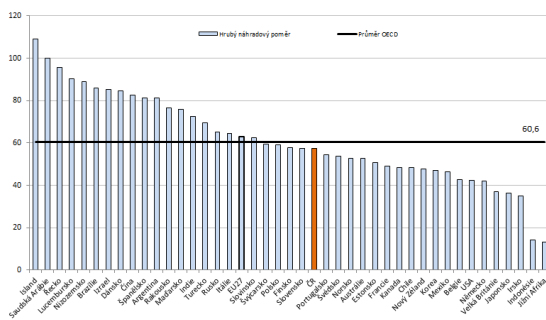
Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

Přiměřenost důchodů

Ve výši náhradového poměru (tj. poměru nově přiznaného starobního důchodu vůči poslednímu příjmu u osoby s příjmem na úrovni průměrné mzdy) se ČR pohybuje kolem průměru OECD. Hrubý náhradový poměr je na úrovni 57 % (OECD 60,6 %) a čistý náhradový poměr na úrovni 72,2 % (OECD 72 %) ⁷. Tyto náhradové poměry jsou však pouze teoretické a jsou počítány na příkladech „příjmově typizovaných jedinců“, tj. jedinců s daným příjmem a dobou pojištění. Tudíž dané hodnoty neodrážejí plně realitu, neboť použité hypotetické doby pojištění mohou být značně nadhodnocené oproti realitě.

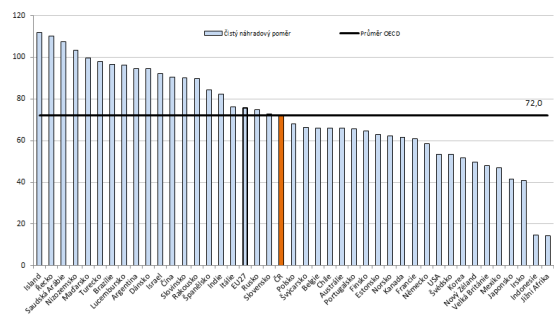
⁷ Hrubým náhradovým poměrem se rozumí poměr nově přiznaného (hrubého) starobního důchodu vůči hrubému příjmu (mzdě) z posledního roku před přiznáním důchodu. Čistý náhradový poměr potom vyjadřuje poměr (čistého) starobního důchodu vůči čistému příjmu (mzdě).

Graf 18 - Hrubý náhradový poměr

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

Graf 19 - Čistý náhradový poměr

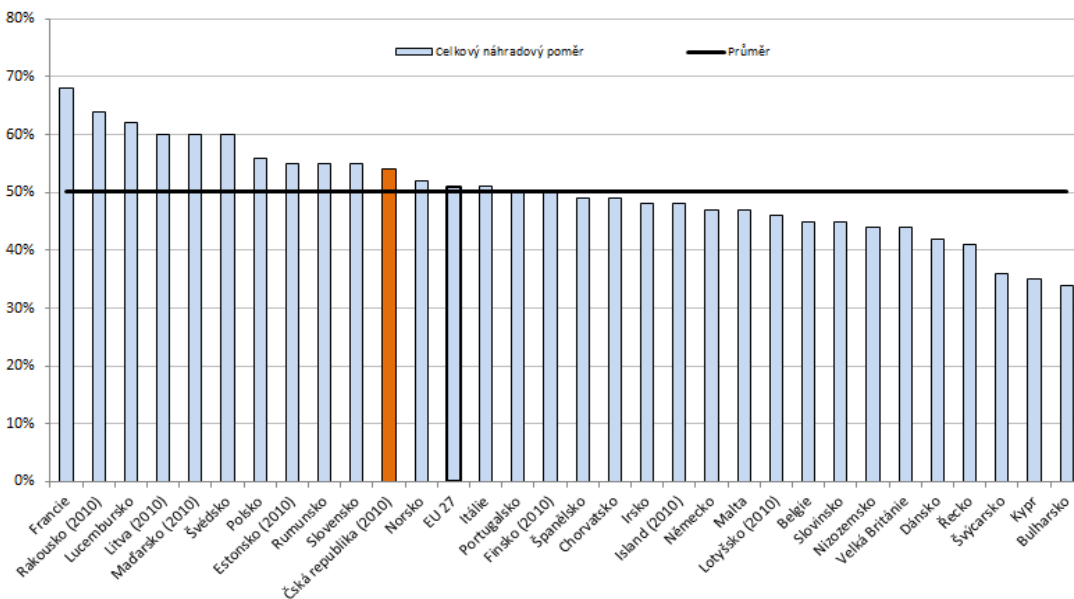

Zdroj: Pension at a Glance, OECD 2011

V jistém ohledu vhodnějším ukazatelem pro porovnání náhradových poměrů v jednotlivých zemích je celkový náhradový poměr⁸.

Patrný rozdíl mezi těmito ukazateli je vidět například u Řecka, kdy hypotetický hrubý i čistý náhradový poměr jsou jedny z nejvyšších v rámci OECD, avšak celkový náhradový poměr, který zohledňuje skutečnou dobu pojištění, patří mezi nejnižší.

Graf 20 - Celkový náhradový poměr (2009, 2010)⁸

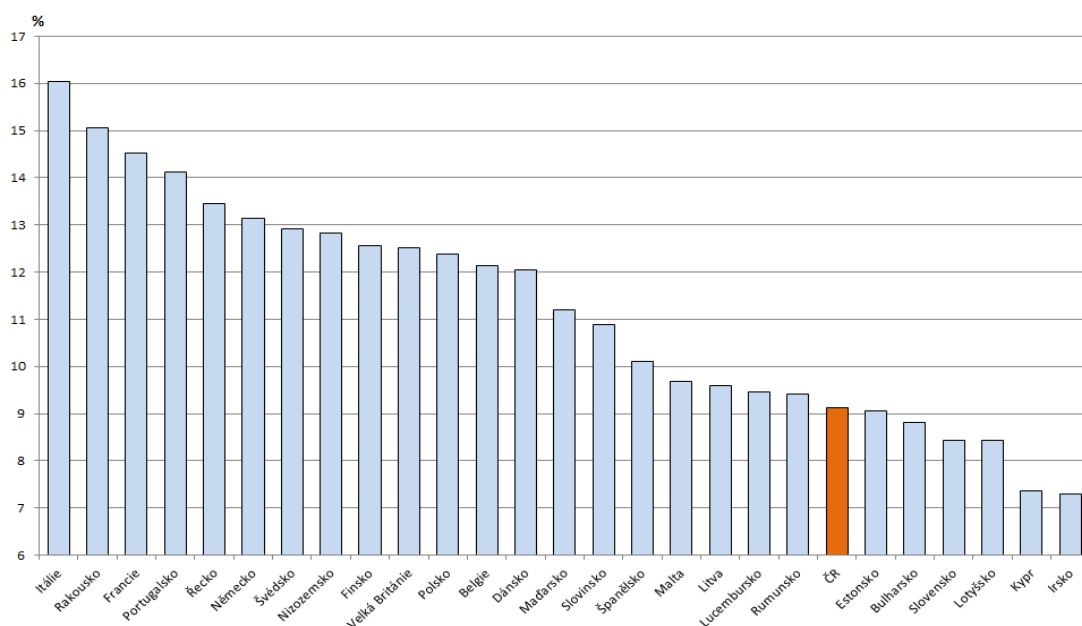
Zdroj: Eurostat

Míra solidarity (přerozdělování)

Míru přerozdělení v důchodovém systému je možné charakterizovat a kvantifikovat tzv. Giniho koeficientem a indexem progresivity. Giniho koeficient nabývá hodnot od 0 % do 100 %, přičemž platí, že čím vyšší hodnota, tím vyšší příjmová nerovnost v systému. Hodnoty 0 % nabývá při

⁸ Celkový náhradový poměr (Aggregate replacement ratio) – poměr mezi mediánovým příjmem z důchodu jedinců ve věku 65 – 74 let a mediánovým příjmem z práce pracujících jedinců ve věku 50 – 59 let

Graf 23 - Výdaje důchodových systémů v zemích EU v % HDP (2010)

Zdroj: Eurostat

Mezinárodní závazky České republiky

ČR je v oblasti sociálního zabezpečení vázána dvoustrannými a mnohostrannými úmluvami. Mezi mnohostranné úmluvy patří Úmluva Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“) o minimálních standardech sociálního zabezpečení č. 102 z roku 1952, Úmluva MOP č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách z roku 1967 (obě úmluvy vstoupily v platnost pro ČR v lednu 1993) a Evropský zákoník sociálního zabezpečení Rady Evropy (dále jen „Zákoník“). Úmluvu MOP č. 102 a Zákoník, které mají mírnější normy pro požadovanou úroveň dávek, ratifikovala ČR pro všechny druhy důchodů z důchodového pojištění, přísnější Úmluvu MOP č. 128 ratifikovala jen pro starobní důchody.

Způsob stanovení úrovně dávek závisí na okruhu chráněných osob. V důchodovém pojištění ČR postupuje podle Úmluvy MOP č. 128 (č. 102), článek č. 16 písmeno b), protože splňuje požadavek, aby okruh chráněných osob, zahrnující Úmluvou stanovené skupiny obyvatelstva, tvořil nejméně 75 % veškerého ekonomicky činného obyvatelstva.

Starobní důchod

Úmluva MOP č. 102 požaduje podíl výše nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě v roce předcházejícím roku odchodu do důchodu ve výši 40 %. Úmluva MOP č. 128 požaduje pro starobní důchod podíl 45 %. Úmluvy jsou splněny, jestliže požadovaný „náhradový poměr“ (dávka nahrazuje předchozí příjem před pojistnou událostí) je dosažen pro nově přiznaný důchod alespoň pro jednoho vybraného typického příjemce. Typickým příjemcem je pojištěnec (s manželkou v důchodovém věku) s třiceti lety pojištění a se mzdou rovnající se 1,25násobku průměrné mzdy v národním hospodářství nebo se mzdou kvalifikovaného dělníka (soustružníka). Protože se v ČR důchody daní až z částky nad

36násobek minimální měsíční mzdy (288 tis. Kč ročně) a zdravotní pojištění platí za důchodce stát, akceptuje MOP pro ČR určování podílu k čisté mzdě.

Tabulka 27 - Plnění úmluv MOP pro starobní důchod

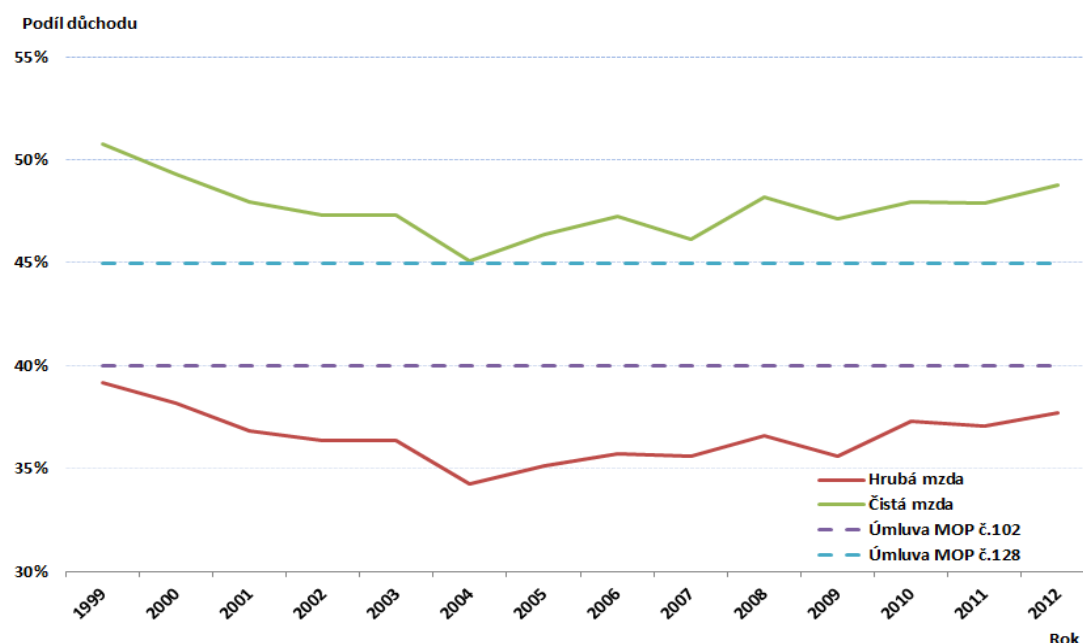
Rok	Mzda kvalifikovaného dělníka v Kč/měs.		Starobní důchod v		
	hrubá	čistá	Kč/měs.	% mzdy hrubé	čisté
2008	23 002	17 474	8 426	36,6	48,2
2009	24 757	18 706	8 821	35,6	47,2
2010	22 995	17 900	8 583	37,3	47,9
2011	24 146	18 699	8 955	37,1	47,9
2012	23 310	18 021	8 791	37,7	48,8

Zdroj: MPSV

V posledních pěti letech byl náhradový poměr pro nově přiznávaný starobní důchod nejnižší v roce 2009 (47,2 %) a nejvyšší v roce 2012 (48,8 %).

Zatímco až do roku 1999 plnila ČR Úmluvu MOP č. 128 i při stanovení náhradového poměru z 1,25násobku průměrné mzdy v národním hospodářství, v následujících letech bylo dosahováno plnění úmluvy již jen při použití průměrné mzdy kvalifikovaného dělníka (která je v ČR nižší). Podíl nově přiznaného důchodu typického příjemce (kvalifikovaného dělníka) k předchozí mzdě byl nejvyšší v roce 1999 (50,8 %) a nejnižší v roce 2004 (45,1 %). ČR ratifikované úmluvy nikdy nepřestala plnit.

Graf 24 - Podíl starobního důchodu k předchozí mzdě

Zdroj: MPSV

Invalidní důchod III. stupně

Úmluva MOP č. 102 a Zákoník požadují u invalidního důchodu pro invaliditu III. stupně náhradový poměr ve výši 40 %. Pro nově přiznané invalidní důchody pro invaliditu III. stupně je typickým příjemcem zaměstnanec se mzdou rovnající se 1,25násobku průměrné mzdy v národním hospodářství (nebo se mzdou kvalifikovaného dělníka) s manželkou a se dvěma dětmi. Proto se při výpočtu zahrnují do příjmu zaměstnance i důchodce také přídavky na dvě děti, pokud k dané výši příjmu náleží. Obdobně jako u ostatních důchodů, je pro hodnocení splnění úmluvy rozhodující mzda kvalifikovaného dělníka a podíl dávky se stanoví k čisté mzdě.

Tabulka 28 - Plnění úmluv MOP pro invalidní důchod (III. stupně)

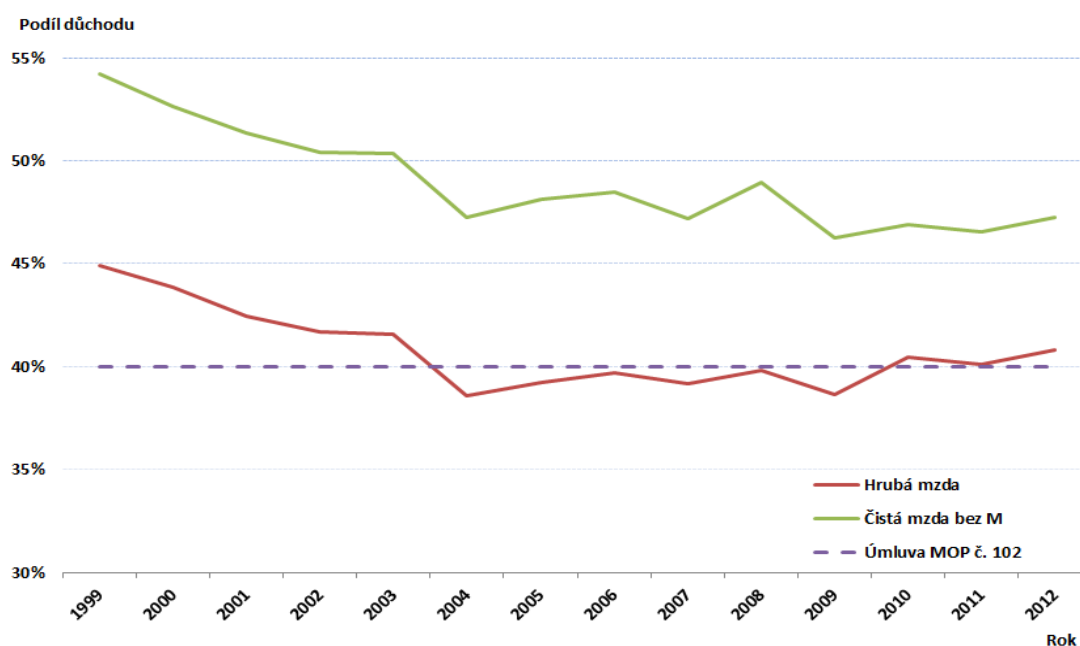
Rok	Mzda kvalifikovaného dělníka v Kč/měs.		Přídavky na 2 děti v Kč/měs.	Invalidní důchod v Kč/měs.	Invalidní důchod s přídavky v % mzdy		
	hrubá	čistá			hrubé	čisté	
2008	23 002	18 474	1 220	8 426	9 646	39,8	49,0
2009	24 757	20 486	1 220	8 821	10 041	38,7	46,3
2010	22 995	19 680	1 220	8 583	9 803	40,5	46,9
2011	24 146	20 631	1 220	8 955	10 175	40,1	46,6
2012	23 311	19 955	1 220	8 791	10 011	40,8	47,3

Zdroj: MPSV, Poznámka: s přídavky = včetně přídavek na dvě děti

V posledních pěti letech byl náhradový poměr pro nově přiznaný invalidní důchod nejnižší v roce 2009 (46,3 %) a nejvyšší v roce 2008 (49,0 %).

ČR plnila ratifikované úmluvy o minimální úrovni dávek při stanovení podílu invalidního důchodu k hrubé mzdě soustružníka až do roku 2003. Podíl nově přiznaného invalidního důchodu k předchozí čisté mzdě kvalifikovaného dělníka byl nejvyšší v roce 1999 (54,2 %) a nejnižší v roce 2009 (46,3 %). ČR ratifikované úmluvy nikdy nepřestala plnit a v roce 2012 převyšuje požadovanou úroveň o 7,3 p. b.

Graf 25 - Podíl invalidního důchodu III. stupně k předchozí mzdě

Zdroj: MPSV

Pozůstalostní důchod

Úmluva MOP č. 102 a Zákoník požadují pro pozůstalostní důchod, stejně jako pro invalidní důchod III. stupně, náhradový poměr ve výši 40 %. Typickým příjemcem je vdova se dvěma dětmi (zemřelý měl mzdu kvalifikovaného dělníka). Při výpočtu se zahrnují do příjmu zaměstnance i důchodce přídavky na dvě děti.

Tabulka 29 - Plnění úmluv MOP pro pozůstalostní důchody

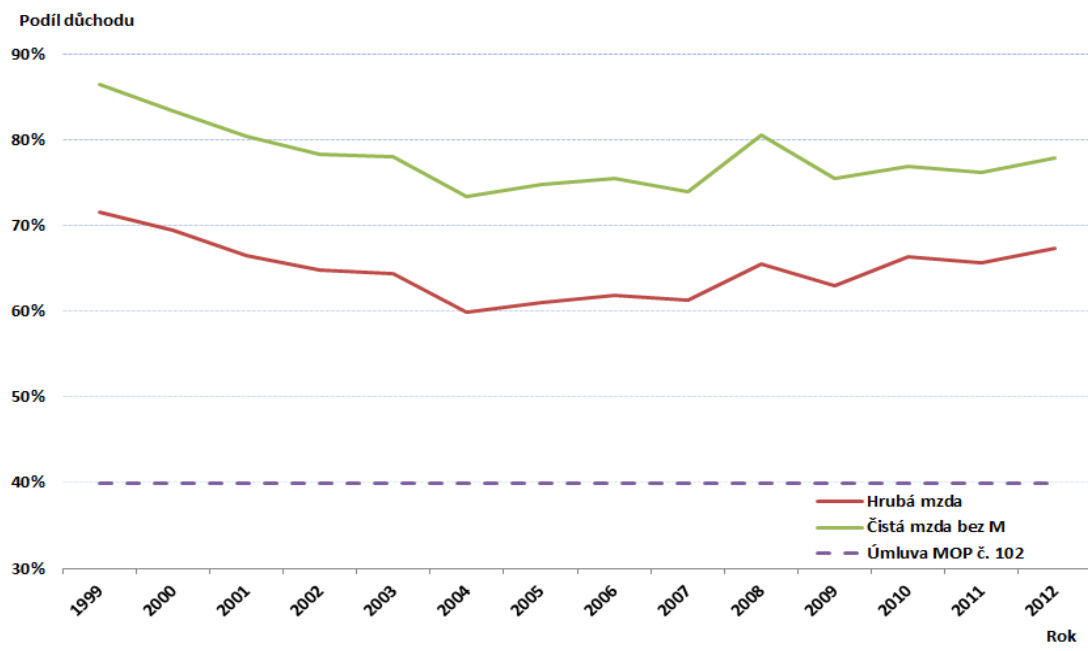
Rok	Mzda kvalifikovaného dělníka v Kč/měs.		Přídavky na 2 děti v Kč/měs.	Vdovský a 2 sirotčí důchody v Kč/měs.	Vdovský a 2 sirotčí důchody v Kč/měs. % mzdy		
	hrubá	čistá			hrubé	čisté	
2008	23 002	18 474	1 220	14 644	15 864	65,5	80,6
2009	24 757	20 486	1 220	15 158	16 378	63,0	75,5
2010	22 995	19 680	1 220	14 849	16 069	66,4	76,9
2011	24 146	20 633	1 220	15 433	16 653	65,7	72,6
2012	23 310	19 955	1 220	15 289	16 509	67,3	78,0

Zdroj: MPSV, Poznámka: s přídavky = včetně přídavků na dvě děti

Požadovanou úroveň minimální výše pozůstalostních důchodů (náhradový poměr 40 %) ČR vždy vysoce překračovala. V posledních pěti letech převyšoval podíl vdovského důchodu a dvou sirotčích důchodů k čisté mzdě kvalifikovaného dělníka požadovanou úroveň o 33 až 41 p. b.

Nejvyšší hodnota náhradového poměru pro vdovu s dvěma dětmi byla zaznamenána v roce 1999 (87%) a nejnižší v roce 2004 (74 %).

Graf 26 - Podíl pozůstalostních důchodů k předchozí mzdě

Zdroj: MPSV

Analýza vývoje důchodového systému

Dynamický mikrosimulační model

MPSV disponovalo až roku 2011 pouze omezenými nástroji pro modelování budoucího vývoje systémů sociálního zabezpečení. Tyto nástroje měly celou řadu omezení, která neumožňovala komplexní analýzu systému sociálního zabezpečení, a to především v souvislosti s prováděním změn v jeho jednotlivých oblastech. Největším nedostatkem byla nízká míra konzistence mezi makro a mikroekonomickou analýzou, které byly prováděny odděleně a na základě mnoha zjednodušujících předpokladů. Tyto předpoklady, spolu s konstrukcí daných modelů neumožňovaly zkoumat dopady vyplývající z nelinearity vzorců pro výpočet dávek v jednotlivých systémech sociálního zabezpečení či dopady na dávky, pro jejichž přiznání a stanovení jejich výše je nezbytná znalost dalších informací vyplývajících ze sociálních vazeb žadatele dané dávky (např. příjmu partnera/ky, počtu a věku dětí, atd.).

Proto, když Evropské komise, jmenovitě Generální ředitelství pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti, zveřejnila v roce 2009 výzvu členským zemím k podání návrhů na financování projektů zaměřených na rozvoj datové základny a modelovacího aparátu v oblasti důchodové politiky (pod označením VP/2009/006), podalo MPSV návrh projektu na tvorbu dynamického mikrosimulačního modelu.

Základní předností dynamického mikrosimulačního modelu je, že modeluje velké množství (tisíce až miliony) jedinců, popř. homogenních skupin populace s danými vlastnostmi, čímž vzniká detailnější náhled na budoucí vývoj důchodového systému. Počáteční informace o jedincích vycházejí z individuálních dat. Model pak vytváří kompletní historii života každého jedince v souboru. Výstupem takového modelu je podrobný pohled na životní dráhu každého modelovaného jedince nebo skupiny jedinců.

Model je implementován v softwarovém systému Prophet vyvinutém společností Sungard.

Výpočty probíhají na úrovni modelového bodu, který reprezentuje jednotlivce z populace. Protože některé peněžní toky závisí nejen na životě dané osoby, ale i na jeho rodině, jsou rodinní příslušníci také součástí výpočtů pro daný modelový bod. Každý modelový bod tedy obsahuje hlavní osobu a několik pomocných osob. Přestože je možné počítat peněžní toky i pro některé pomocné osoby, do celkových i individuálních výsledků vstupují pouze peněžní toky za hlavní osobu, protože pro každou pomocnou osobu existuje modelový bod, ve kterém je osobou hlavní.

Pro hlavní osobu jsou vždy prováděny plné modelové výpočty. Pomocné osoby mohou být modelovány buď plně anebo zjednodušeným způsobem. Model je nastaven tak, že partner hlavní osoby (manžel/manželka nebo potenciální manžel/manželka v případě svobodných lidí) je modelován plně. Děti jsou modelovány zjednodušeně, neboť plná kariérní historie dětí neovlivňuje peněžní toky hlavní osoby. Počet osob modelovaných plně v rámci jednoho modelového bodu je parametr, který je možno měnit.

Stavové přechody jsou modelovány na základě náhody (generování náhodného čísla - stochasticky). V jeden okamžik odpovídá každému modelovému bodu právě jeden stav. K přechodu mezi

definovanými stavy dochází v závislosti na hodnotě náhodného čísla a jeho porovnání s pravděpodobností přechodu.

Jeden modelový bod má právě jednu náhodnou životní dráhu. V důsledku toho je při odchodu do důchodu přesně známa doba pojištění a ostatní proměnné vystupující v důchodovém vzorci. Je možné přesně modelovat nelinearity důchodového vzorce na extrémních drahách.

Pro dosažení stabilních celkových výsledků je třeba použít dostatečné množství modelových bodů nebo simulací (v případě více simulací je výsledkem průměr přes jednotlivé simulace). Potřeba vyššího počtu modelových bodů, popř. simulací, vede k prodloužení výpočetního času. To je na druhou stranu vyvažováno zjednodušením výpočtů, jelikož není třeba počítat všechny dráhy najednou a průměrovat je.

Vzhledem k prvku náhody výsledky přesně neodpovídají externím vstupům (populační projekce, makroekonomické projekce), avšak při dostatečném množství modelových bodů, resp. simulací, je shoda velice dobrá.

Hlavním přínosem stochastického přístupu je možnost přesného modelování veškerých nelineárních prvků v důchodovém vzorci. Ve výsledcích jsou tak obsaženy i extrémní dráhy a lze zkoumat ohrožení jedinců chudobou. Do modelu lze začlenit více stavů a model tak může nalézt i širší uplatnění při modelování jiných dávek (nezaměstnanost, příspěvky na děti, nemocenské). Naopak u deterministických modelů zavedení dodatečného stavu model velmi komplikuje.

Některé vlastnosti stochastických modelů mohou být pro uživatele nezvyklé. Některé výstupy, především spojené s přechodem mezi stavy jako počet úmrtí, počet nově zaměstnaných osob apod., jsou "zašuměné". To sice odpovídá realitě, ale uživatelé mohou být zvyklí na "hladké" výsledky.

Detailnější popis a struktura modelu jsou v příloze.

Demografický rámec

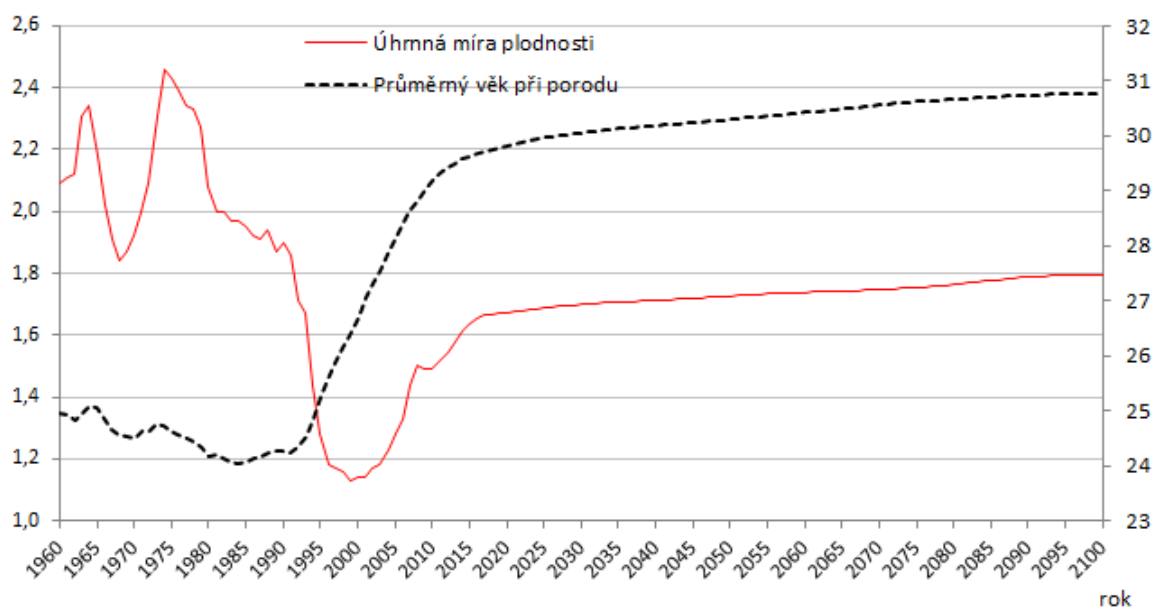
Věková struktura populace a její vývoj v čase je jedním ze základních faktorů, který ovlivňuje celý důchodový systém a vytváří hlavní tlak na jeho změny (reformy). Demografický vývoj je určován dvěma základními charakteristikami, a to plodností (tj. kolik se rodí dětí) a úmrtností. Finální demografická struktura je dána i migrací vůči ostatním zemím, nicméně tato determinanta (v podobě čistého migračního salda) není pro strukturu české populace příliš významná. Následující údaje vychází jednak z publikovaných údajů a dále pak z demografické prognózy PŘUK z roku 2010.

Plodnost

Ukazatel úhrnné plodnosti⁹ podléhá v čase poměrně výrazným výkyvům. Ve sledovaném období po roce 1960 můžeme vysledovat dva vrcholy. První v roce 1964 na úrovni 2,34 a druhý v roce 1974 na úrovni 2,46. Po dosažení vrcholu v roce 1964 nastal poměrně prudký propad až na hodnotu 1,84 v roce 1968. Po roce 1974 byl pokles pozvolnější, nicméně k výraznějšímu zrychlení poklesu došlo na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.

⁹ Průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku, zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce, zůstaly během jejího reprodukčního věku (15 – 49 let) neměnné.

Graf 27 - Úhrnná plodnost a průměrný věk při porodu

Zdroj: ČSÚ, Demoprognóza, Human fertility database

Po mírném klesání v osmdesátých letech nastal v první polovině devadesátých let rychlý pokles srovnatelný s druhou polovinou šedesátých let.

Zrychlený pokles plodnosti v první polovině devadesátých let byl provázen i růstem průměrného věku ženy při porodu. Tento ukazatel byl do té doby poměrně stabilní na úrovni okolo 25 let. Tendence růstu průměrného věku ženy při porodu pokračoval i v posledních deseti letech, kdy se úhrnná míra plodnosti zvyšovala.

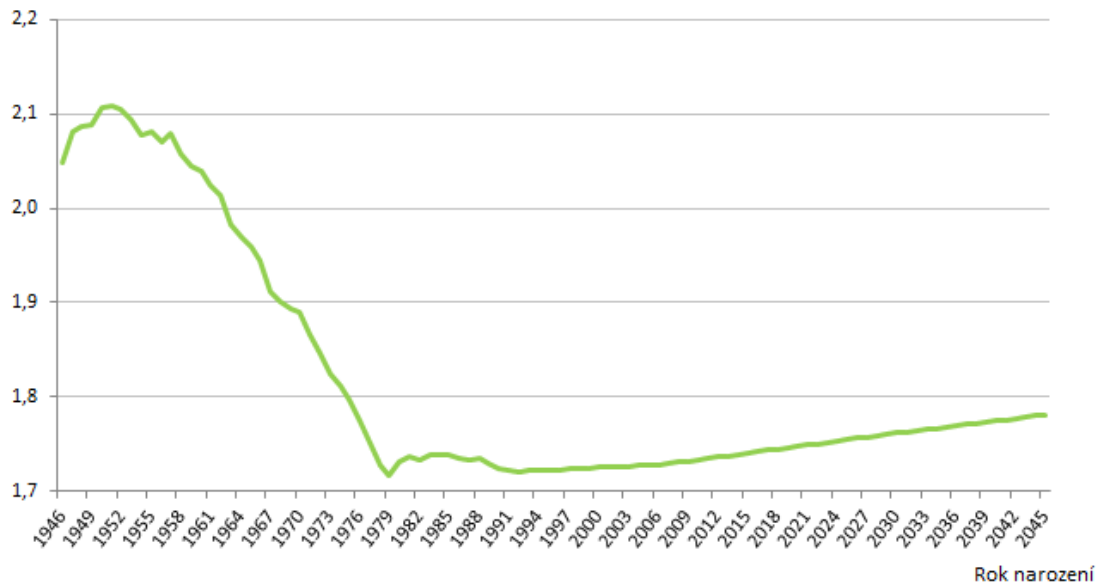
Předpoklady demografické prognózy¹⁰ ukazují další nárůst úhrnné plodnosti na úroveň 1,64 v roce 2015 a poté velmi pozvolný růst s konvergencí k hodnotě 1,8. Rychlý růst průměrného věku ženy při porodu by se měl zastavit v roce 2013 na úrovni 29,5 roku a následně velmi zvolna růst k hodnotám těsně pod 31 let.

Poněkud odlišný a méně volatilní pohled na vývoj plodnosti dávají údaje o konečné míře plodnosti¹¹.

¹⁰ B. Burcin a T. Kučera: Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2008 - 2070 (+ Projekce do roku 2150) z roku 2010 (dále jen „Demoprognóza“)

¹¹ Konečná plodnost udává průměrný počet dětí, které se narodí jedné ženě z dané generace.

Graf 28 - Konečná míra plodnosti

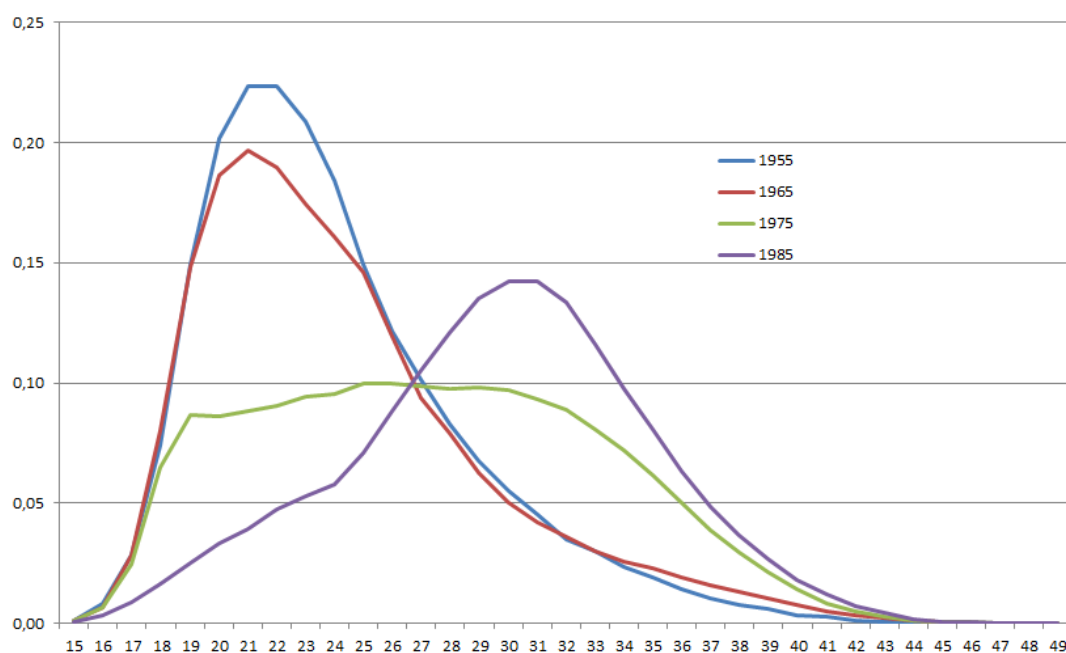
Zdroj: Human fertility database, Demoprognóza + vlastní výpočty

Vývoj konečné míry plodnosti je u generací žen narozených po II. světové válce až do poloviny padesátých let poměrně stabilní na úrovni lehce pod hodnotou 2,1. Je zde patrný mírný výkyv nahoru u generací přelomu čtyřicátých a padesátých let jako efekt propopulačních opatření, neboť právě tyto generace měly nejvyšší intenzitu plodnosti v sedmdesátých letech. Nicméně tento dopad je poměrně malý v rozsahu zhruba 2 dětí na 100 žen.

U žen narozených po roce 1955 dochází k postupnému, ale setrvalému poklesu konečné míry plodnosti až na hodnotu těsně nad 1,7 u generací žen narozených koncem sedmdesátých let. Prognóza ukazuje, že by tento ukazatel měl dále jen velmi nepatrně růst s konvergencí k hodnotě 1,8 (stejně jako úhrnná míra plodnosti).

Určité příčiny poklesu konečné míry plodnosti lze vysledovat z průběhu měř plodnosti u jednotlivých generací.

Graf 29 - Průběh měř plodnosti u jednotlivých generací

Zdroj: Demoprognóza

U generace žen narozených v roce 1955 je průběh měř plodnosti charakteristický vrcholem ve věku 21 a 22 let, tedy v poměrně mladém věku s následným postupným poklesem. U generace o 10 let mladší tj. 1965 je průběh měř plodnosti velmi podobný s tím rozdílem, že hodnoty mezi 19. a 25. rokem věku jsou o něco nižší.

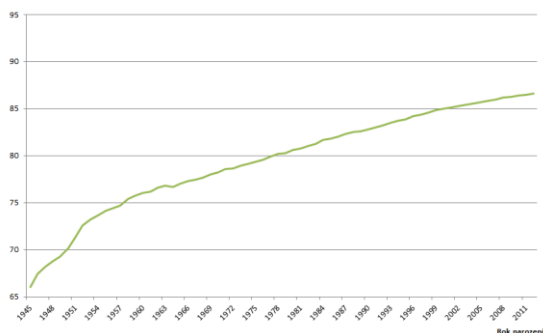
Velmi odlišný průběh měř plodnosti lze potom pozorovat u generace 1975, kde je míra plodnosti v zásadě konstantní mezi věkem 20 a 30 let a chybí zde na rozdíl od ostatních nějaký vrchol. Vysvětlením je pravděpodobně přesun plodnosti do vyššího věku, kdy část žen svým chováním stále kopírovala chování předchozích generací a zároveň docházelo k postupnému přesunu plodnosti do vyššího věku. U generace 1985 je již zcela jasně patrný posun nejvyšší plodnosti do věku nad 30 let, kde je patrný jasný vrchol.

Z průběhu plodnosti je patrné, že zatímco ženy narozené v padesátých a šedesátých letech měly nejvíce děti před vstupem nebo velmi krátce po vstupu na trh práce a docházelo tak u nich „pouze“ k oddálení „plného“ vstupu na trh práce, tak u generací osmdesátých let a později mají ženy děti ponejvíce po zhruba 10 letech (tj. cca ¼) účasti na trhu práce a jde tak o faktické přerušení kariéry.

Úmrtnost

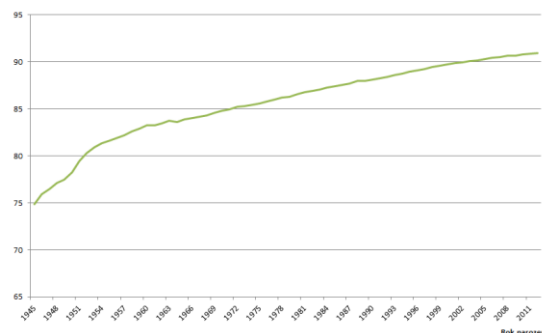
Demografický vývoj posledního období se setrvalým trendem i do budoucna je charakteristický poklesem měř úmrtnosti, a to jak u mužů, tak i u žen. Tento pokles se promítá do růstu střední délky života.

Graf 30 - Střední délka života při narození – muži

Zdroj: Demoprognoza

Graf 31 - Střední délka života při narození – ženy

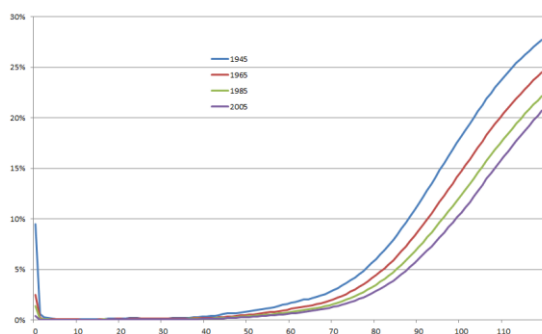

Zdroj: Demoprognoza

O něco rychlejší růst střední délky života je pozorovatelný u generací (u mužů i žen) narozených po válce zhruba mezi roky 1945 a 1955. Následně se růst zvolnil, nicméně stále je o něco rychlejší u mužů. Zatímco u generace narozené v roce 1955 byl rozdíl mezi ženami a muži skoro 8 let u narozených o 40 let později (tj. 1995) se snížil na „pouze“ 5,5 roku.

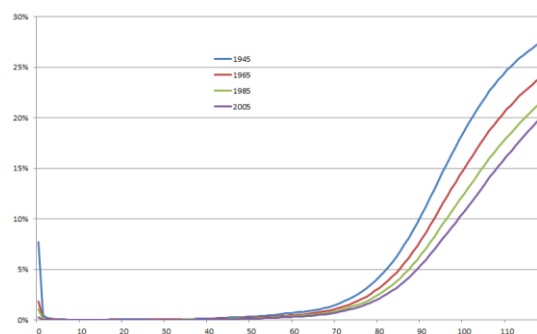
Úroveň střední délky života, resp. její růst v čase je ovlivňován především průběhem měr úmrtnosti v jednotlivých věcích.

Graf 32 - Průběh měr úmrtnosti – muži

Zdroj: Demoprognoza

Graf 33 - Průběh měr úmrtnosti – ženy

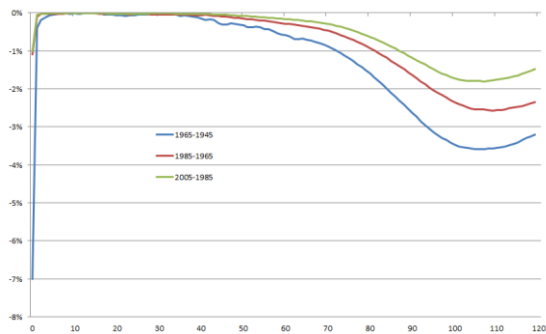

Zdroj: Demoprognoza

K nárůstu měr úmrtnosti dochází (s výjimkou kojenecké a dětské úmrtnosti) až v poměrně vyšším věku. U mužů narozených v roce 1945 je pozorovatelný růst úmrtnosti po 40 roce věku, nicméně už u generací 1965 a pozdějších je tento růst pozorovatelný až po 60. (resp. 70.) roce věku. U žen se u všech sledovaných generací začíná míra úmrtnosti zvyšovat spíše až po 70. roce věku.

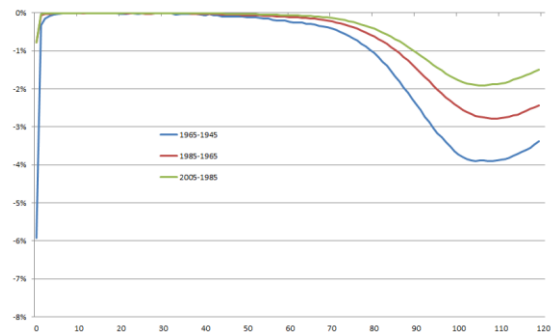
Právě vyšší míry úmrtnosti v pozdějších věcích a jejich pokles v čase jsou největším přispěvatelem k růstu střední délky života. Na druhou stranu je jasně patrné zpomalování poklesu měr úmrtnosti, a to ve všech věkových skupinách.

Graf 34 - Pokles měr úmrtnosti mezi generacemi – muži

Zdroj: Demoprognóza

Graf 35 - Pokles měr úmrtnosti mezi generacemi – ženy

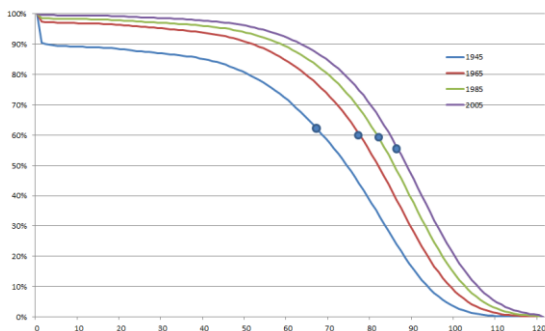
Zdroj: Demoprognóza

Ještě v období těsně po II. světové válce byl významným přispěvatelem k celkovému poklesu úmrtnosti a tedy růstu střední délky života, i pokles kojenecké a dětské úmrtnosti, čímž lze částečně vysvětlit i vyšší dynamiku růstu střední délky života při narození těsně po válce. Nicméně později již není, i díky velmi nízkým absolutním hodnotám, tak významný.

Nejvyšší pokles měr úmrtnosti je pozorovatelný ve skupině nad 100 let, a to jak u mužů, tak i u žen. I zde se dynamika snižuje a zároveň se mírně posouvá do ještě vyššího věku ke 110 letům. Obecně lze významný pokles úmrtnosti a tedy i příspěvek k růstu střední délky života vysledovat ve věku nad 80 (u žen spíše nad 90) let věku.

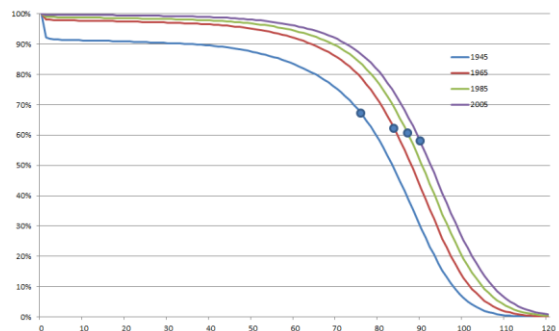
Posun měr úmrtnosti do vyššího věku má vliv i na průběh pravděpodobnosti se dožití daného věku, tj. podílu osob příslušné generace, které se daného věku dožijí.

Graf 36 - Pravděpodobnost dožití se daného věku – muži

Zdroj: Demoprognóza

Graf 37 - Pravděpodobnost dožití se daného věku – ženy

Zdroj: Demoprognóza

Zejména ve vyšších věkových skupinách je patrný velmi zásadní růst pravděpodobnosti dožití se daného věku. Např. u mužů se 80 let věku dožije necelých 40 % mužů narozených v roce 1945, ale u generace 2005 to již bude 70 %. U žen potom se věku 90 let dožije 30 % žen narozených těsně po válce a u generace 2005 to bude již dvojnásobek (tj. 60 %).

Při srovnání s očekávanou střední délkou života¹² je vidět, že se této dožívá zhruba 60 % osob s tím, že tento podíl s mladšími generacemi mírně klesá. Výrazněji se ovšem snižuje rozdíl mezi mediánovým věkem (tj. věkem, kterého se dožije polovina dané generace) a střední délkou života. Zatímco pro generaci 1945 byl rozdíl zhruba 8 let, u narozených 2005 je tento rozdíl v průměru už pouze 2 roky.

Pro dokreslení dynamiky poklesu měr úmrtnosti a růstu pravděpodobnosti dožití se vyššího věku může sloužit srovnání generací 1944, kdy se narodilo nejvíce dětí (230 183) a 1999, kdy se naopak narodilo nejméně dětí (89 471, tj. méně než 40 % roku 1944). I přes rozdíl více jak 140 tis. osob při narození bude ve věku 91 let žít již srovnatelný počet osob zhruba 39 tis. osob. Toto srovnání jasně demonstruje hlavní příčinu očekávaného nárůstu počtu osob ve vyšším věku.

Věková struktura

Výše popsané trendy ve vývoji plodnosti a úmrtnosti ovlivňují výslednou věkovou strukturu české populace.

Graf 38 - Věková struktura - skutečnost

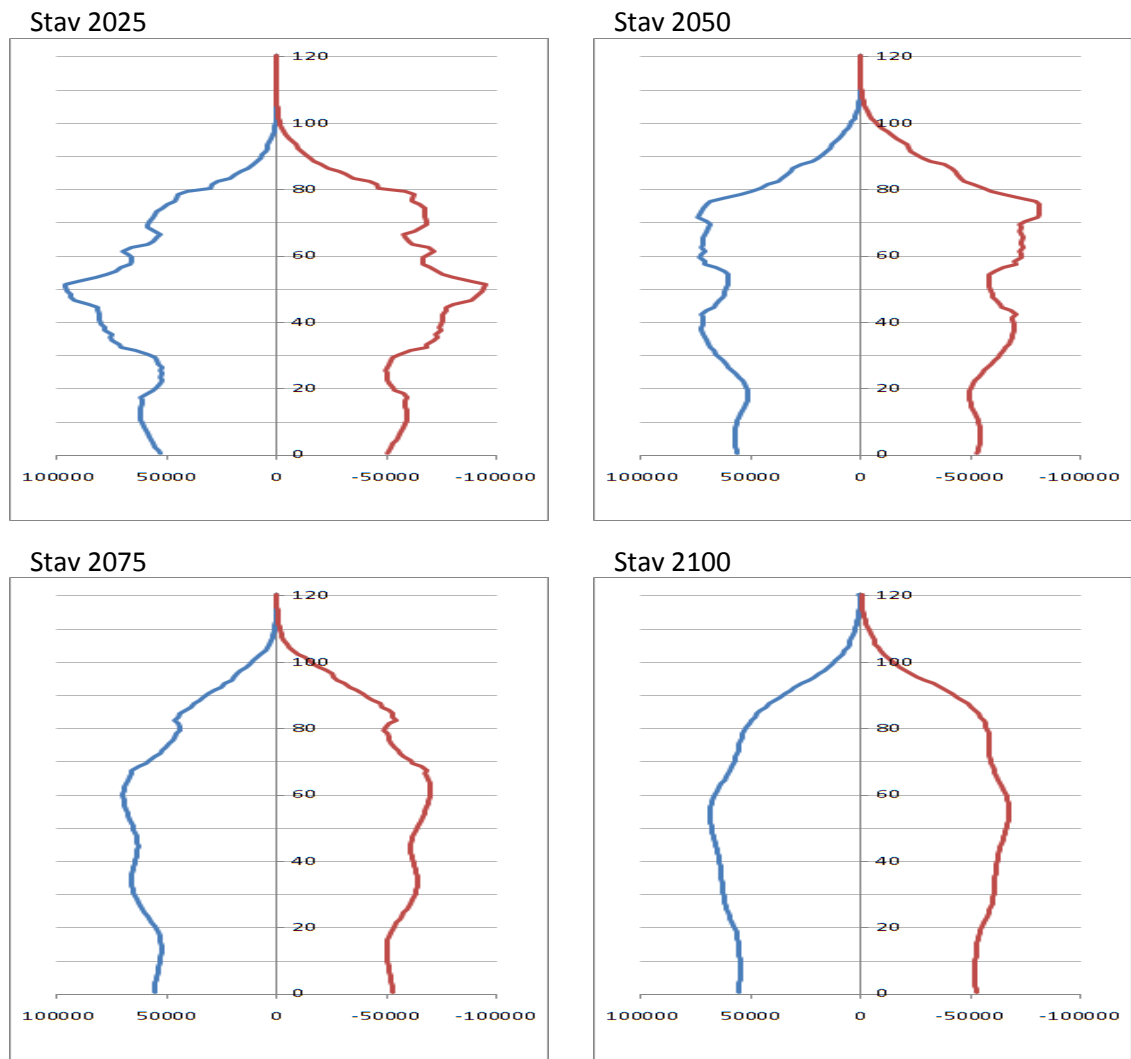

Zdroj: Demoprognóza

¹² Modré body v grafu

Vývoj věkové struktury obyvatel mezi roky 1950 a 2008 jednoznačně potvrzuje posun k vyšším věkovým skupinám. Zároveň se projevuje mírně odlišný vývoj ve srovnání mužů a žen. Zatímco v roce 1950 byla věková struktura velmi symetrická (počty mužů a žen v jednotlivých věkových kohortách), tak v roce 2008 jsou jednoznačně patrné vyšší počty žen ve věcích nad 60 a zejména pak nad 70 let věku.

Graf 39 - Věková struktura populace – očekávaný vývoj

Zdroj: Demoprognóza

Vývoj po roce 2008 sleduje nastolený trend v nárůstu počtu osob ve vyšších věkových skupinách. Zajímavý je i „návrat“ k zásadě symetrické populaci i ve vyšších věkových skupinách, což je dáno primárně sblížením měr úmrtnosti mezi pohlavími.

Ekonomický rámec

Kromě demografického vývoje je pro fungování důchodového systému významný i ekonomický vývoj, především pak vývoj na trhu práce.

Trh práce

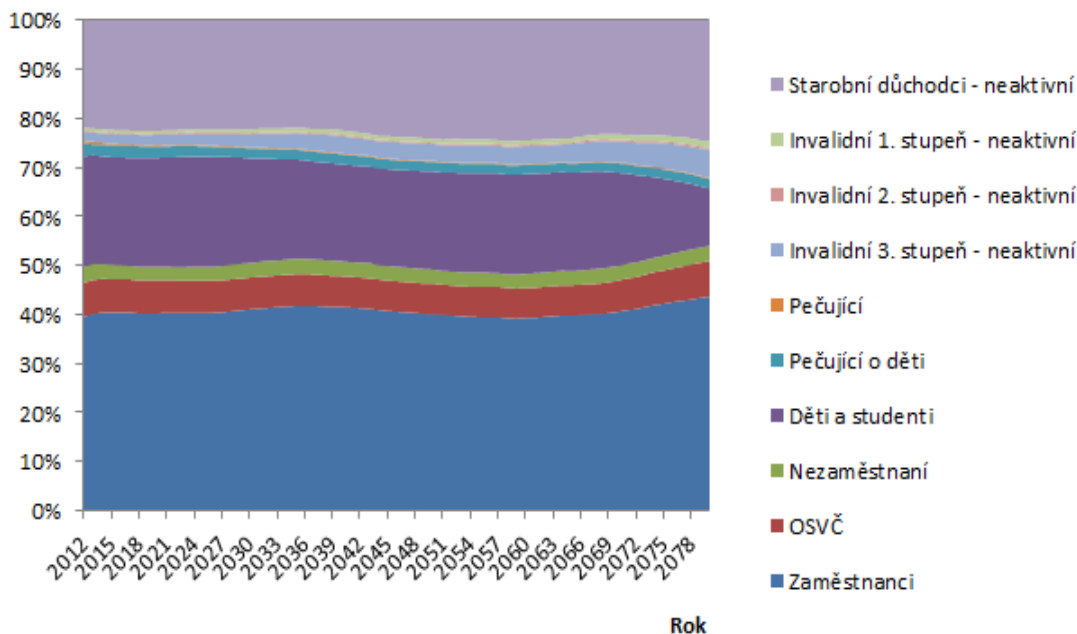
Předpoklady o vývoji na trhu práce vychází z detailních údajů především z Výběrového šetření pracovní sil a dále i údajů ČSSZ (např. o nemocnosti a invaliditě). Tyto charakteristiky, které především určují pravděpodobnost vstupu, resp. návratu, na trh práce, včetně pravděpodobnosti nezaměstnanosti a její délky, jsou brány v jednotlivých generacích jako konstantní.

Poměrně významným faktorem pro udržení ekonomické stability a schopnosti udržení sociální soudržnosti prostřednictvím různých typů sociálních systémů je struktura populace z titulu ekonomické aktivity a neaktivity.

V současné době je podíl ekonomicky aktivních (zaměstnanci, OSVČ a nezaměstnaní) na celé populaci zhruba 50 %. Tento podíl bude v následujících letech v zásadě stabilní, dokonce by po roce 2065 mohlo dojít k mírnému nárůstu tohoto podílu na cca 55 % (na úkor podílu dětí a studentů).

U neaktivních osob tvoří největší část starobní důchodci následováni dětmi a studenty. V čase se bude velmi mírně zvyšovat podíl starobních důchodců. Relativně největší nárůst bude u invalidních důchodců 3. stupně¹³. Nejvýznamněji bude klesat podíl dětí a studentů, což je zapříčiněno očekávanou vyšší porodností.

Graf 40 - Podíly základních stavů v jednotlivých letech

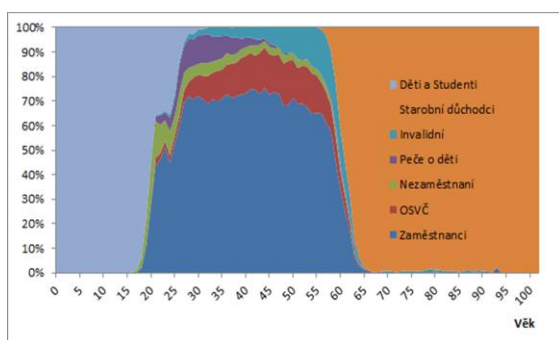
Zdroj: MPSV

¹³ Projekce (díky existujícím omezením modelu, popř. nedostatečnému množství statistických údajů) nebere do úvahy pokles míry invalidity v jednotlivých věkových skupinách z titulu úpravy způsobu posuzování invalidity a obecného zlepšování zdravotního stavu, který je možné pozorovat ve statistických údajích. Je pravděpodobné, že je míra invalidity nadhodnocena, především pak v pozdějších letech projekce.

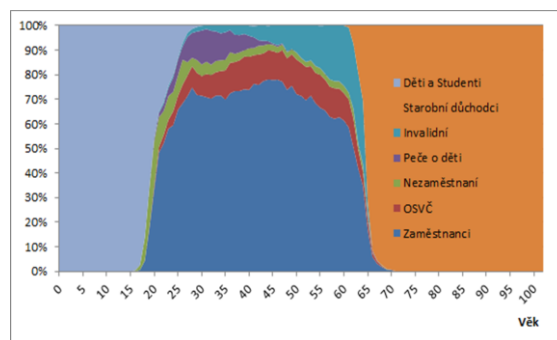
Z rozložení populace podle jednotlivých základních stavů v současnosti (rok 2012) a v dalších letech projekce je patrný posun věku odchodu do starobního důchodu. Naproti tomu se výrazně zvyšují podíly invalidních důchodců především ve vyšších věkových skupinách. Podíl ostatních stavů jako je studium či péče o děti je v zásadě stabilní.

Graf 41 - Podíly základních stavů ve věkových skupinách

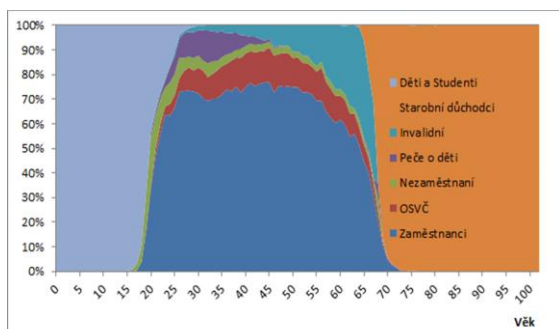
2012

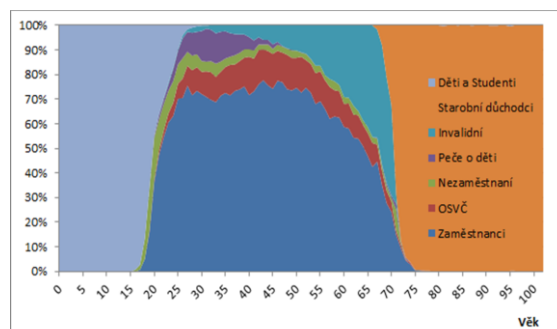
2030

2050

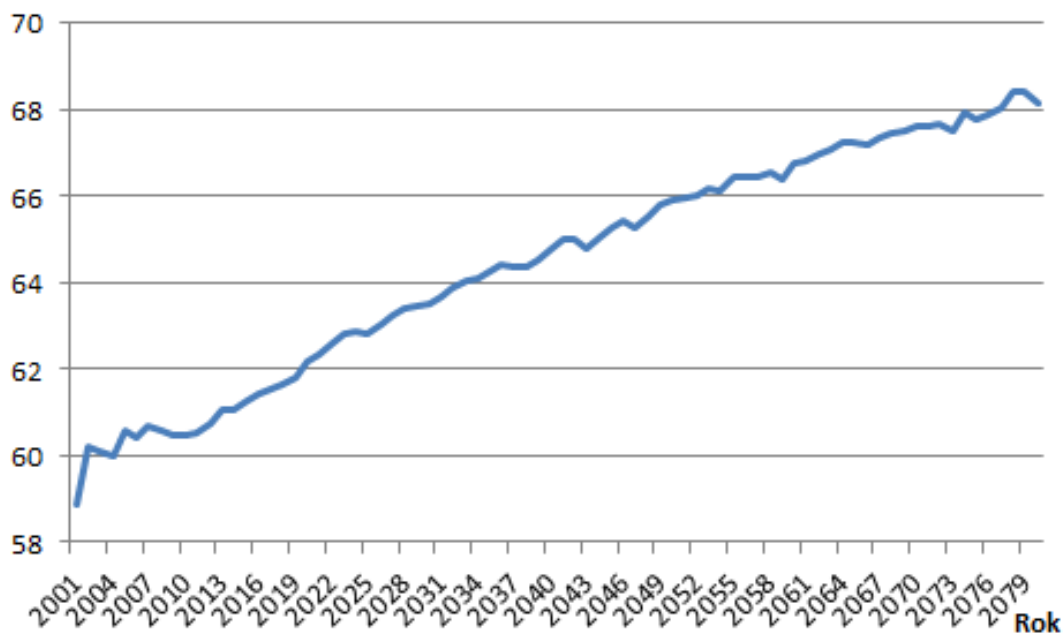
2070

Zdroj: MPSV

Posun důchodového věku se odrazí i ve vývoji věku odchodu z trhu práce. Tento věk se skokově zvýšil v roce 2002 o více jak 1 rok. Poté došlo ke stagnaci, resp. mírnému nárůstu. Nárůst věku odchodu z trhu práce bude pokračovat i v dalších letech, a to mírně rychlejším tempem v souladu s dynamikou zvyšování důchodového věku.

Graf 42 – Průměrný věk odchodu z trhu práce

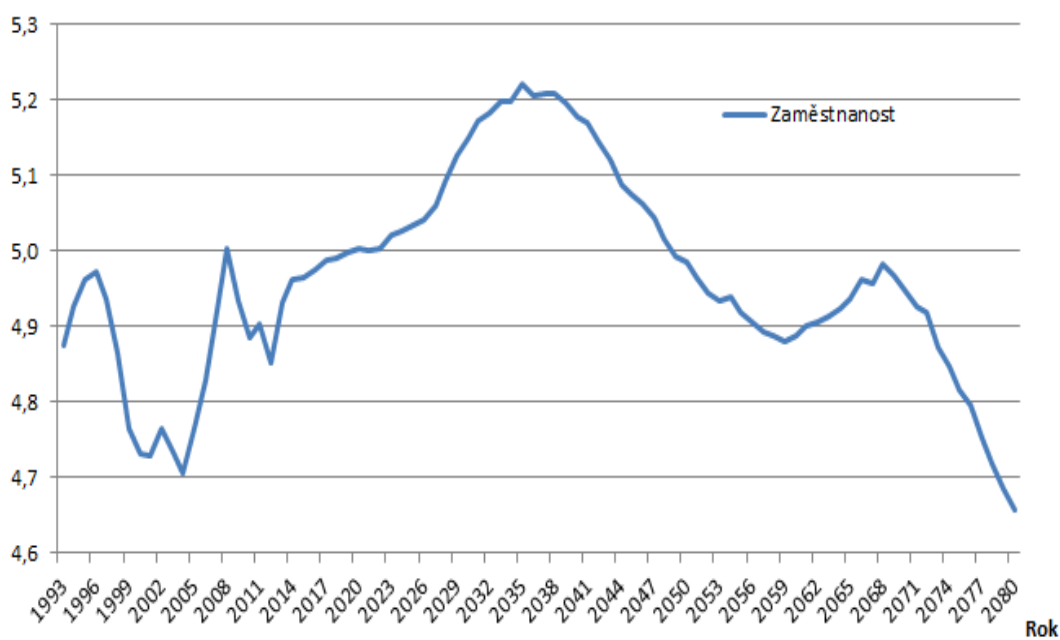

Zdroj: Eurostat a MPSV

Zaměstnanost

Počet zaměstnaných osob se od roku 1993 pohyboval mezi 4,7 a 5 mil. osob. Nejnižších hodnot mírně nad 4,7 mil. bylo dosaženo mezi roky 2000 a 2004. Poté stoupla až k 5 mil. Vlivem ekonomické recese došlo k poklesu pod 4,9 mil.

Graf 43 - Celková zaměstnanost v mil. osob

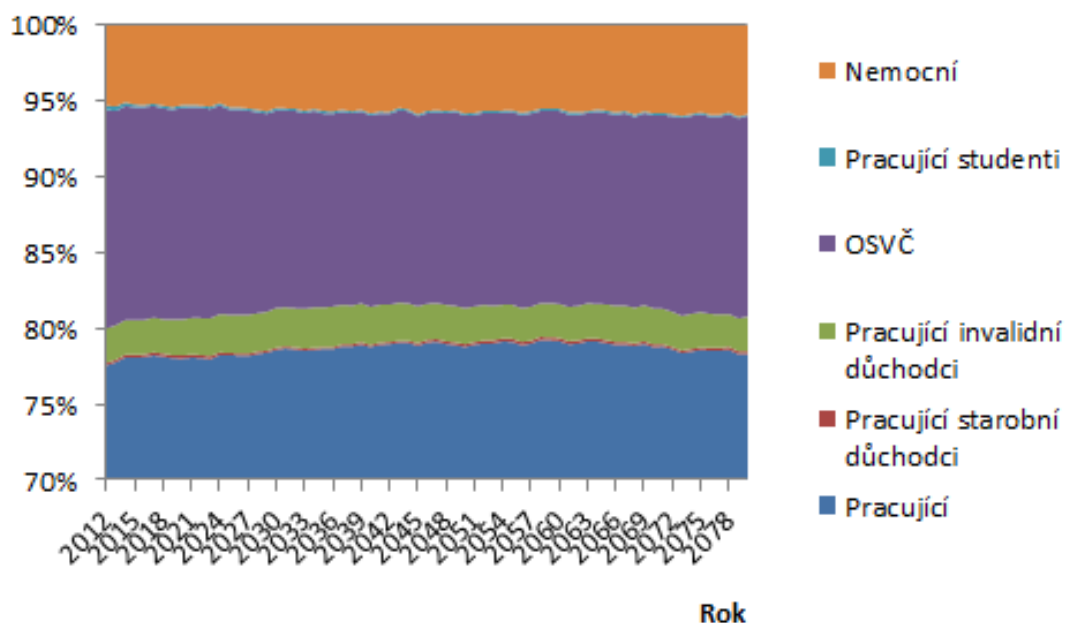

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Po roce 2012 bude docházet k velmi mírnému nárůstu k úrovni okolo 5 mil. osob do roku 2025. Po roce 2025 dojde ke zrychlení nárůstu až k hodnotě lehce nad 5,2 mil. kolem roku 2035. Důvodem tohoto růstu bude dopad zvyšování důchodového věku, který udrží o něco déle silné generace na trhu práce. Poté bude docházet k postupnému poklesu na úroveň lehce pod 4,7 mil. v roce 2080.

Struktura zaměstnanosti bude poměrně stabilní. Největší podíl tvoří zaměstnanci, a to na úrovni okolo 77 % všech zaměstnaných osob. Druhou největší skupinou jsou OSVČ s podílem okolo 15 %. Další významnou skupinou jsou osoby, které jsou zaměstnané, ale v danou chvíli jsou dočasně práce neschopné (nemocné). Tato skupina představuje třetí největší složku v zaměstnanosti s podílem okolo 5 %. Poslední významnou skupinu tvoří pracující důchodci (především invalidní).

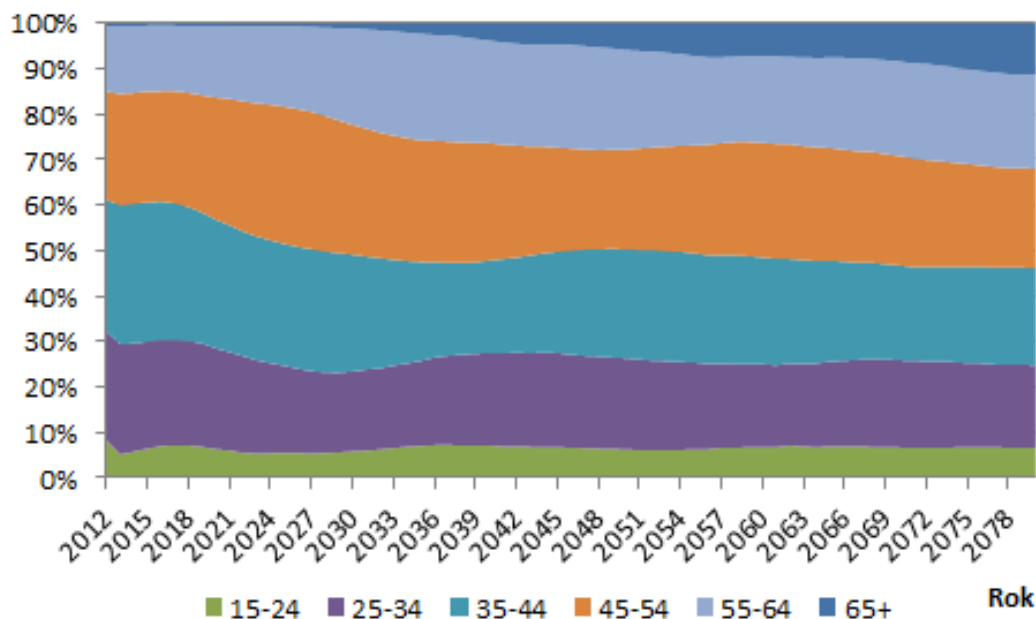
Graf 44 - Struktura zaměstnanosti dle typu zaměstnanosti

Zdroj: MPSV

Zejména vlivem demografického vývoje (klesající počet osob v nižších věkových skupinách) dojde k postupnému posunu v zaměstnanosti ve prospěch vyšších věkových skupin, zejména pak věkové skupiny 55 - 64 let a 65 +. K tomuto nárůstu bude docházet na úkor především věkové skupiny 25 – 34 let a také 35 -44 let. Dnes má největší podíl na celkové zaměstnanosti věková skupina 35 - 44 let. Po roce 2025 se nejpočetnější skupinou zaměstnaných stanou osoby ve věku 45 - 54 let (s výjimkou cca 10 let okolo roku 2050, kde bude opět nejpočetnější skupinou 35 - 44 let). Po roce 2070 se velmi vyrovná podíl na zaměstnanosti mezi věkovými skupinami 35 - 44 let, 45 – 54 let a 55 - 64 let.

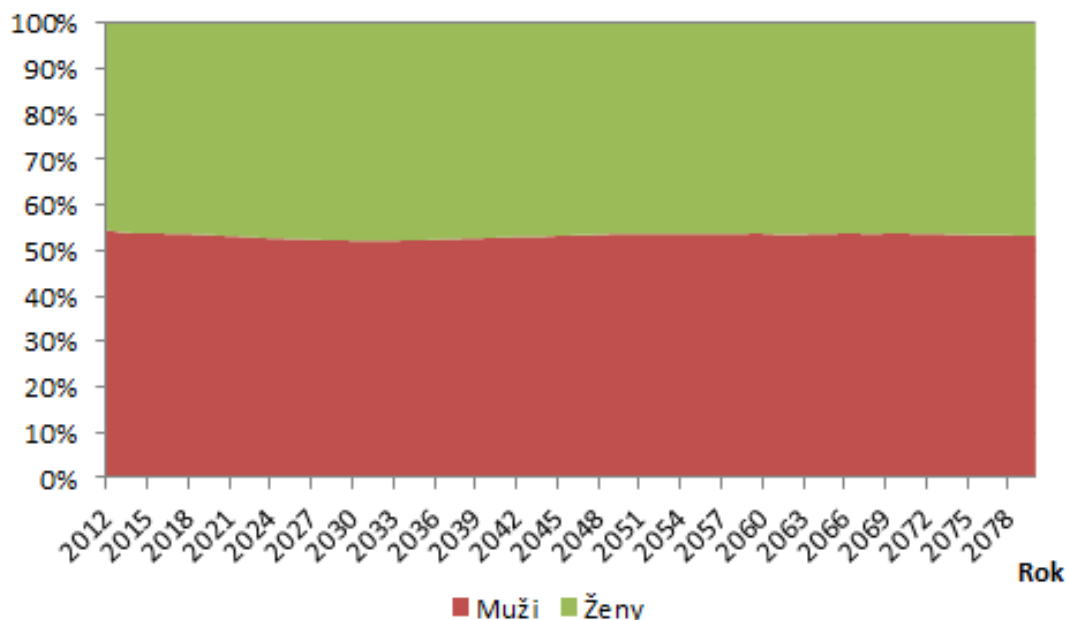
Graf 45 - Struktura zaměstnanosti dle věku

Zdroj: MPSV

Z pohledu pohlaví bude zaměstnanost v zásadě stabilní a po celé období projekce se budou na celkové zaměstnanosti mírně více podílet muži (cca 55 %).

Graf 46 - Struktura zaměstnanosti dle pohlaví

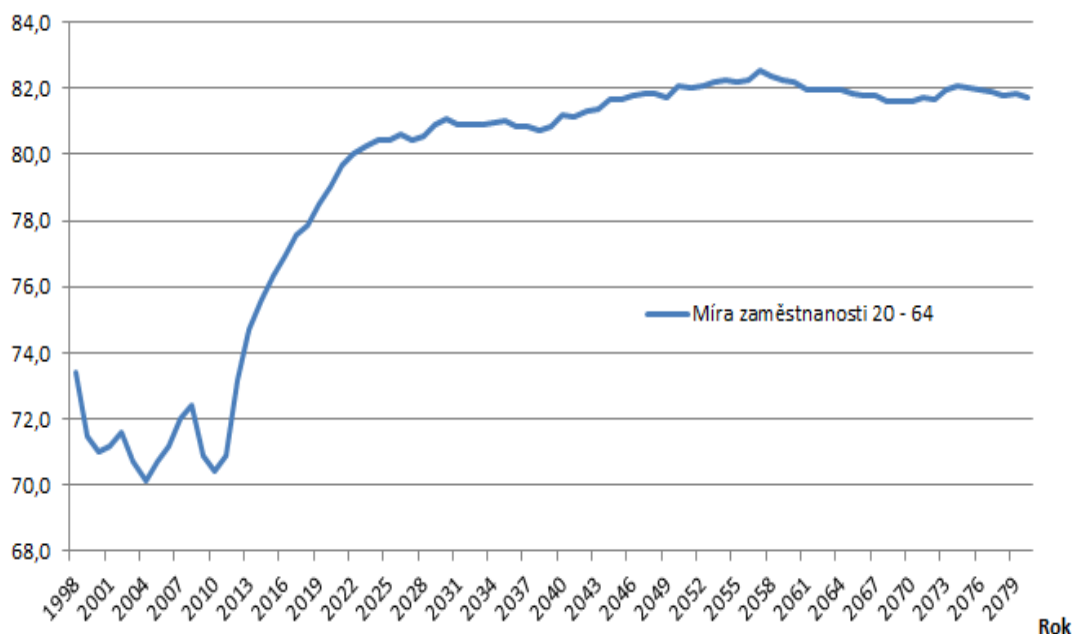

Zdroj: MPSV

U úhrnné míry zaměstnanosti ve věkové skupině 20 – 64 let můžeme po roce 1998 pozorovat dva významnější poklesy, a to po roce 1998 a 2008. Oba tyto poklesy jsou důsledkem negativního vývoje ekonomiky. Po postupném snižování míry zaměstnanosti do roku 2004, které bylo důsledkem

především poměrně masivního využívání předčasných starobních důchodů, se začala míra zaměstnanosti poměrně rychle zvyšovat, nicméně tento proces byl přerušen dopady ekonomické recese. Do budoucna bude míra zaměstnanosti sledovat proces zvyšování důchodového věku s tím, že zhruba od roku 2030, kdy důchodový věk dosáhne 65 let, bude poměrně stabilní na úrovni mezi 81 a 82 %. Hranice 75 % by mělo být dosaženo v roce 2015¹⁴.

Graf 47 - Míra zaměstnanosti ve věkové skupině 20 - 64 - celkem

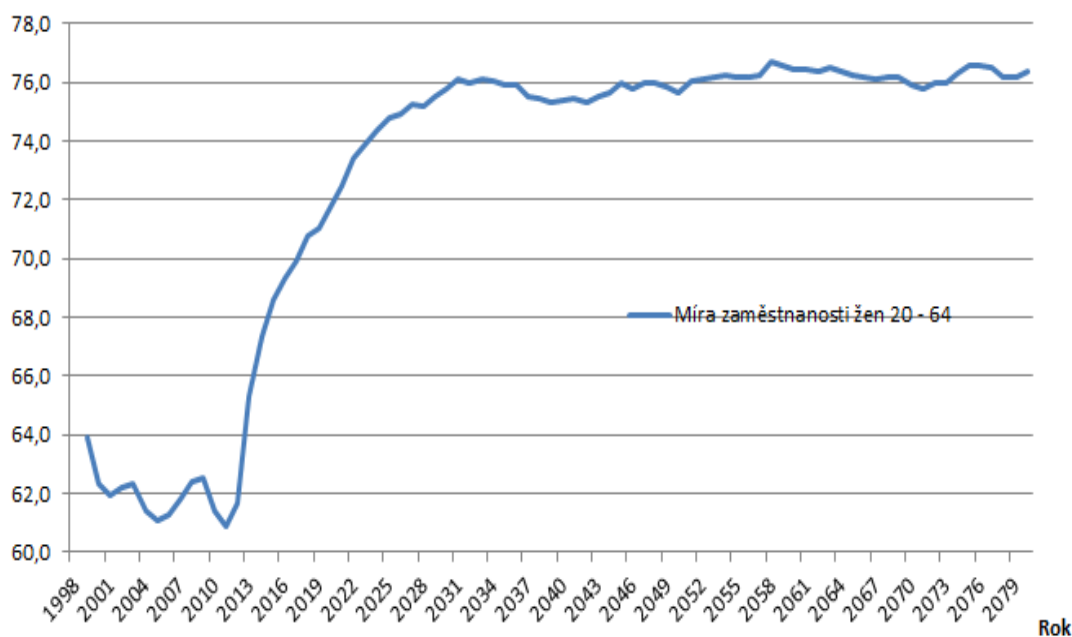

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Míra zaměstnanosti žen je obecně nižší, ale její vývoj pro následující období je stejně jako u úhrnné míry zaměstnanosti determinován primárně vývojem důchodového věku. Po růstu, který sleduje posun důchodového věku, by měla být míra zaměstnanosti žen ve věkové skupině 20 - 64 let stabilní okolo 76 %.

¹⁴ Projekce po roce 2012, která vychází ze stavu konce roku 2008, není schopna zohlednit nestandardní dopady ekonomického výkyvu na vývoj na trh práce.

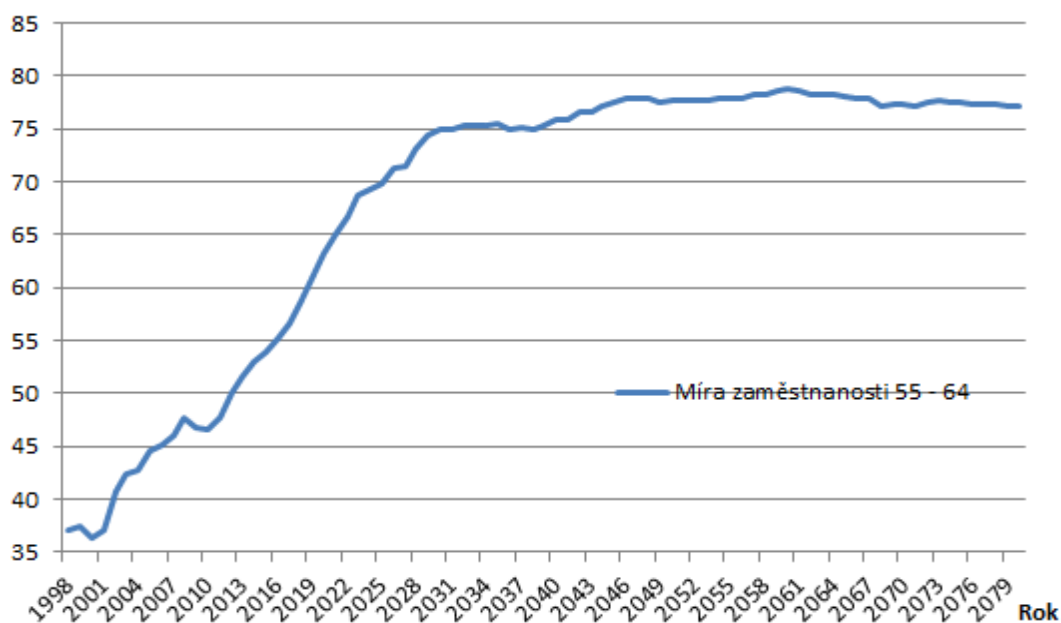
Graf 48 - Míra zaměstnanosti ve věkové skupině 20 -64 - ženy

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Hlavním determinantem růstu celkové míry zaměstnanosti bude růst míry zaměstnanosti u starších osob (55 – 64 let). Zde dochází již od roku 2000 k poměrně rychlému a stabilnímu nárůstu z hodnot zhruba 36 % v roce 2000 na necelých 48 % v roce 2008. Mírný pokles z důvodu ekonomické recese je vystřídán dalším růstem, který bude pokračovat až na úroveň mezi 75 a 80 % po roce 2030.

Graf 49 - Míra zaměstnanosti ve věkové skupině 55 -64

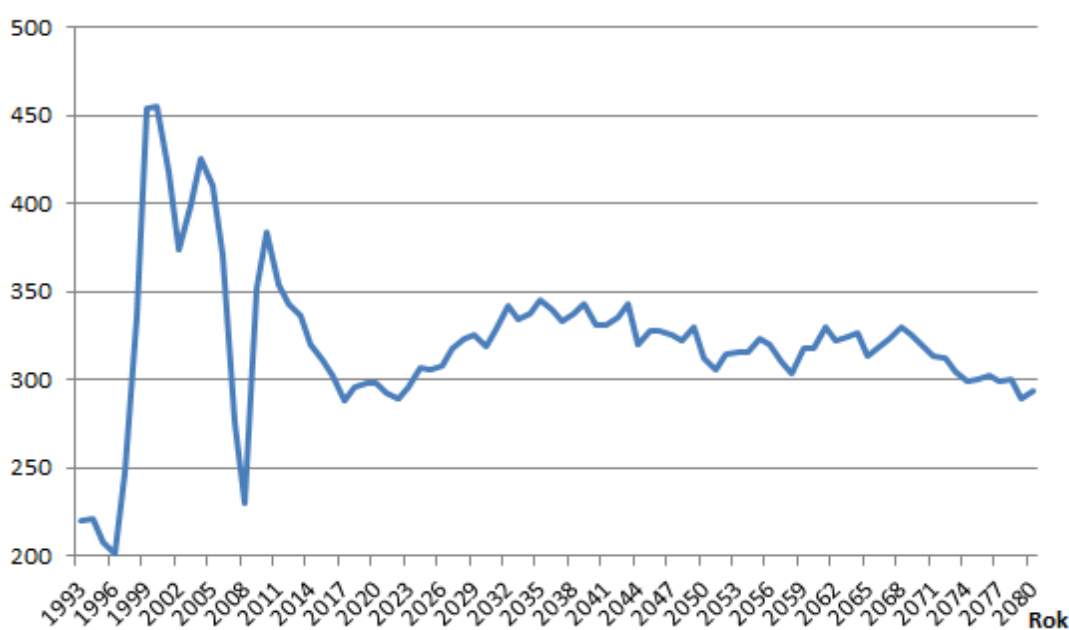

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Nezaměstnanost¹⁵

Celková nezaměstnanost zaznamenala po roce 1993 poměrně značné výkyvy z hodnot lehce nad 200 tis. v polovině devadesátých let až k hodnotám těsně nad 450 tis. v letech 1998 a 1999 (nárůst z důvodů ekonomické recese). Po roce 2000 nezaměstnanost klesala (nejvýrazněji mezi roky 2005 a 2008). Následná recese nezaměstnanost opět prudce zvedla, nicméně na hodnoty výrazně nižší než byly dosaženy na konci devadesátých let. Dopad recese roku 2009 do nezaměstnanosti byl výrazně menší než na konci devadesátých let, a to i přesto, že recese v roce 2009 byla hlubší. Po roce 2010 nezaměstnanost postupně klesá a dlouhodobě se bude pohybovat mezi 290 tis a 340 tis. osob s tím, že po poměrně rychlém poklesu do roku 2020 by měl následovat nárůst zpět na hodnoty okolo 340 tis. s následným dlouhodobým trendem k mírnému poklesu.

Graf 50 - Celková nezaměstnanost v tis. osob

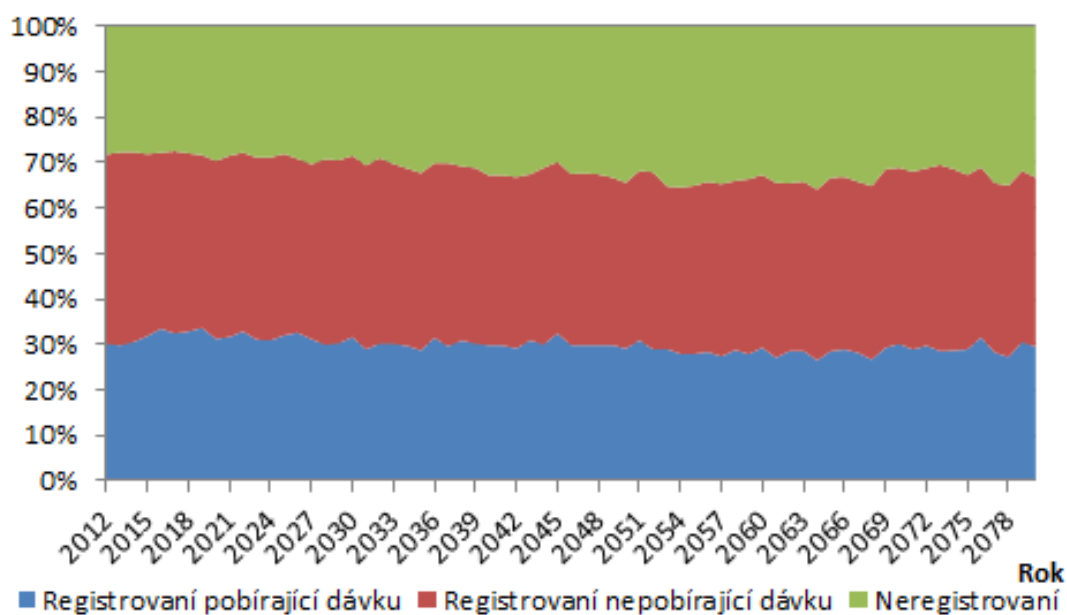

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Nezaměstnanost podle jednotlivých typů je v celém období poměrně stabilní. Zhruba 30 % nezaměstnaných pobírá dávky v nezaměstnanosti. Největší skupinou jsou nezaměstnaní, kteří jsou registrováni, ale již nepobírají dávky v nezaměstnanosti. Tato skupina tvoří cca 40 % všech nezaměstnaných. Zbývají nezaměstnaní jsou lidé, kteří nejsou registrováni. Velikostně je tato skupina srovnatelná se skupinou nezaměstnaných pobírajících dávky v nezaměstnanosti.

¹⁵ Podle metodiky VŠPS

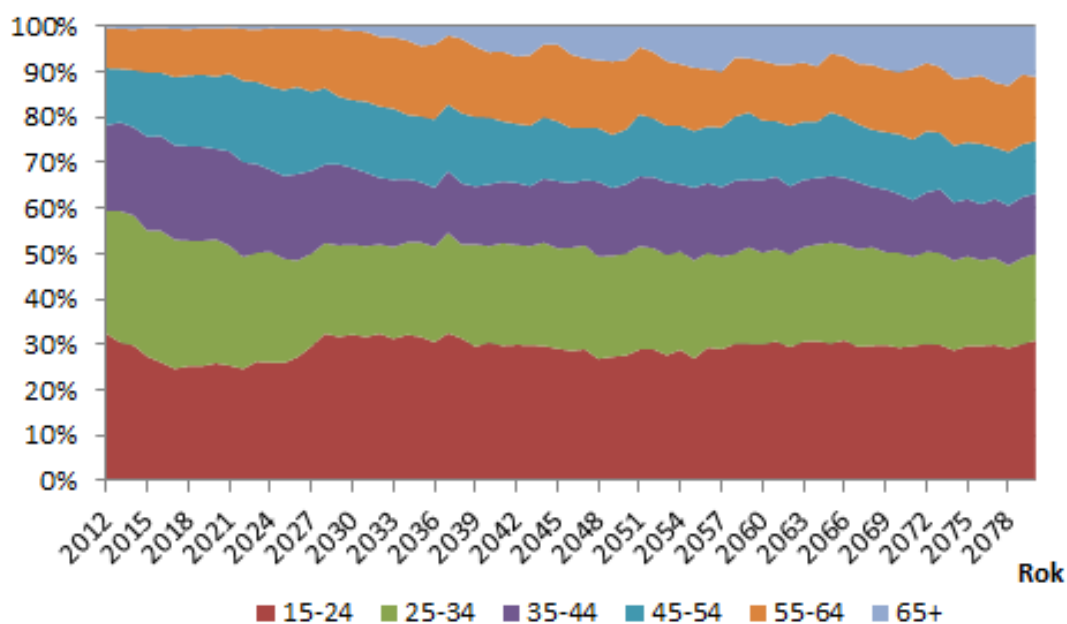
Graf 51 - Nezaměstnanost dle typu

Zdroj: MPSV

Největší skupinu nezaměstnaných tvoří mladí lidé do 25 let, jejichž podíl na celkové nezaměstnanosti činí zhruba 30 %. Druhou největší skupinou jsou potom lidé mezi 25 a 34 roky. V čase bude postupně narůstat podíl osob ve vyšších věkových skupinách, zejména 55 – 64 let a později i nad 65 let. Nárůst tohoto podílu bude na úkor věkových skupin 35 až 44 let a částečně také 25 až 34 let.

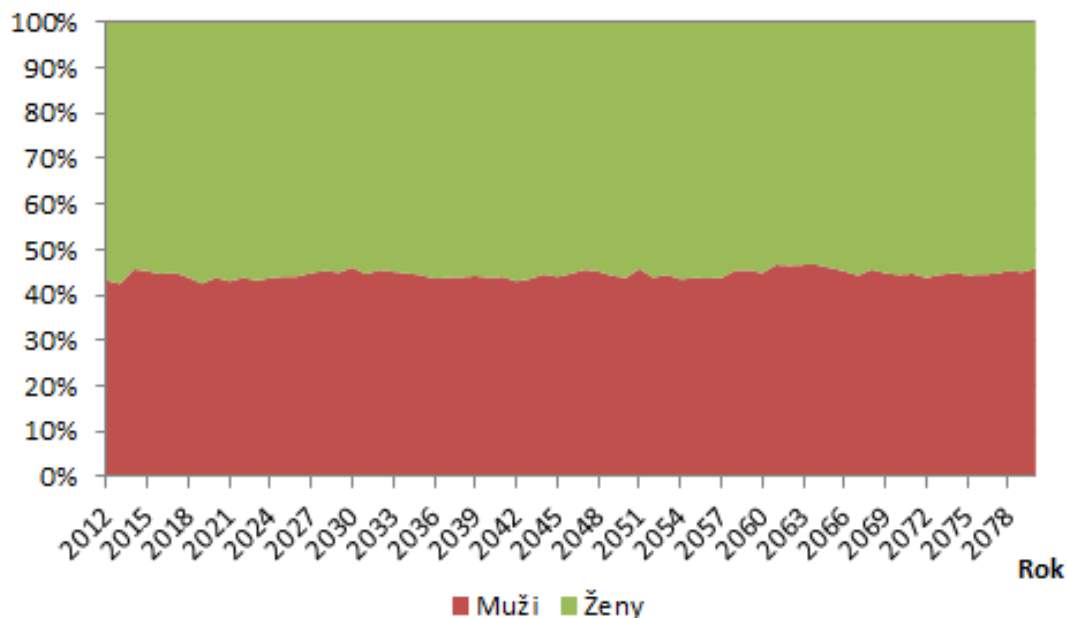
Graf 52 - Nezaměstnanost dle věku

Zdroj: MPSV

Mírně nadpoloviční podíl (cca 55 %) všech nezaměstnaných tvoří ženy. Vyšší podíl nezaměstnaných žen je po celé období v zásadě stabilní. Pozorované výkyvy jsou marginální v rozsahu jednotek procent.

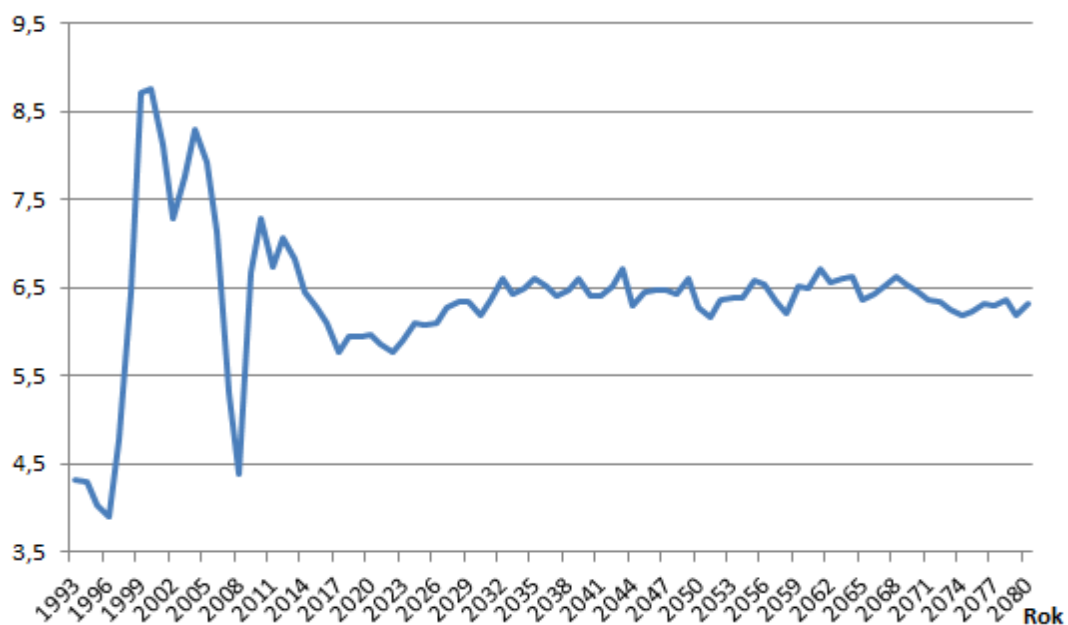
Graf 53 - Nezaměstnanost dle pohlaví

Zdroj: MPSV

Celková míra nezaměstnanosti byla po roce 1993 značně volatilní. Z velmi nízkých hodnot okolo 4 % se po roce 1998 prudce zvýšila až na 8,7 % (tj. více jak dvojnásobek) během pouhých 3 let. Následný pokles (nejvýrazněji po roce 2005) byl vystřídán skokovým zvýšením v roce 2009 (ze 4,4 % na 6,7 % resp. až 7,3 % v roce 2010). Po poklesu lehce pod 6 % a následném návratu na úroveň zhruba 6,5 %, bude po zbytek období v zásadě stabilní na této úrovni.

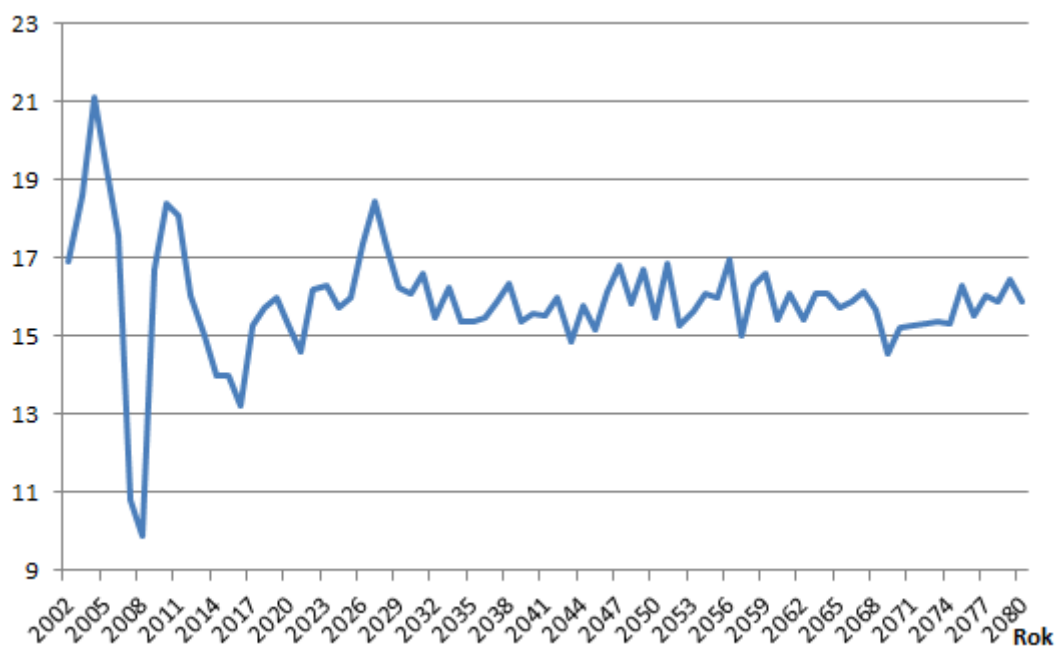
Graf 54 - Míra nezaměstnanosti

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Ve věkové skupině 15 – 24 let je dlouhodobě nejvyšší míra nezaměstnanosti, která přesahuje 15 % (s výjimkou roku 2007 a 2008, kdy se dostala ke hranici 10 %). I do budoucna bude míra nezaměstnanosti v této věkové skupině výrazně nejvyšší a bude se pohybovat někde mezi 15 a 17 %. Ve srovnání s věkovou skupinou (25 – 34 let), která má druhou nejvyšší míru nezaměstnanosti, je tato míra zhruba 2 krát vyšší.

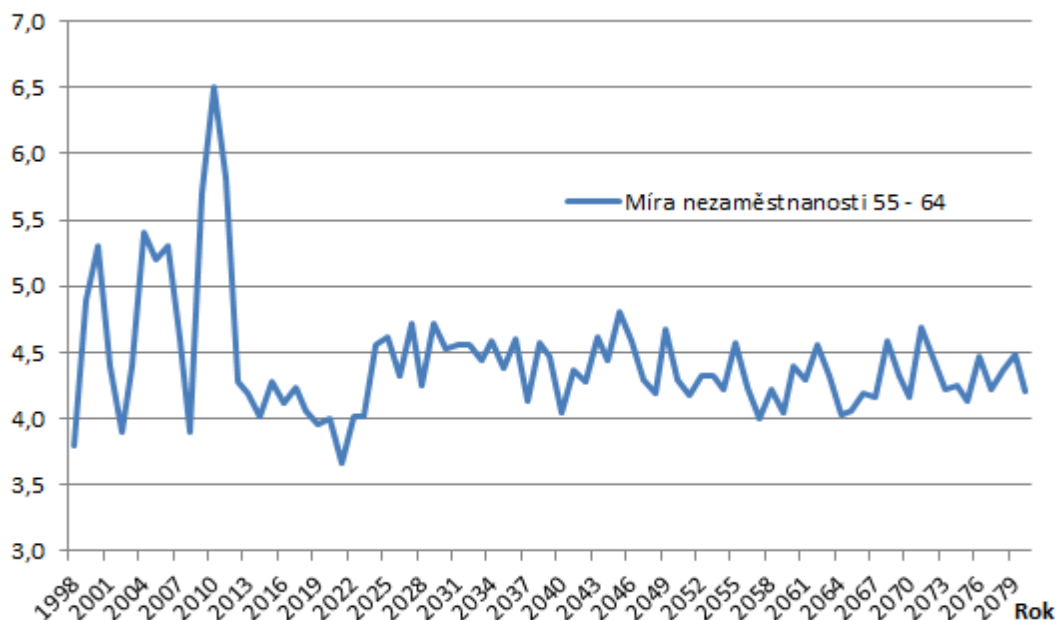
Graf 55 - Míra nezaměstnanosti 15 -24 let

Zdroj: ČSÚ a MPSV

I přes narůstající podíl osob ve vyšším věku na celkové nezaměstnanosti je míra nezaměstnanosti ve věkové skupině 55 až 64 let relativně nízká mezi 4 a 5 % (s výjimkou roku 2010, kdy dosáhla 6,5 %). Dlouhodobě by se míra nezaměstnanosti této věkové skupiny měla pohybovat stále úrovni okolo 4,5 %.

Graf 56 - Míra nezaměstnanosti 55 - 64 let

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Ekonomický výkon

Produktivita práce a mzdy

Vývoj produktivity práce v ČR je po roce 2013 dán předpokladem konvergenčního scénáře, tj. konvergence v úrovni produktivity práce mezi ČR a zeměmi EU 15 (resp. průměrem těchto zemí).

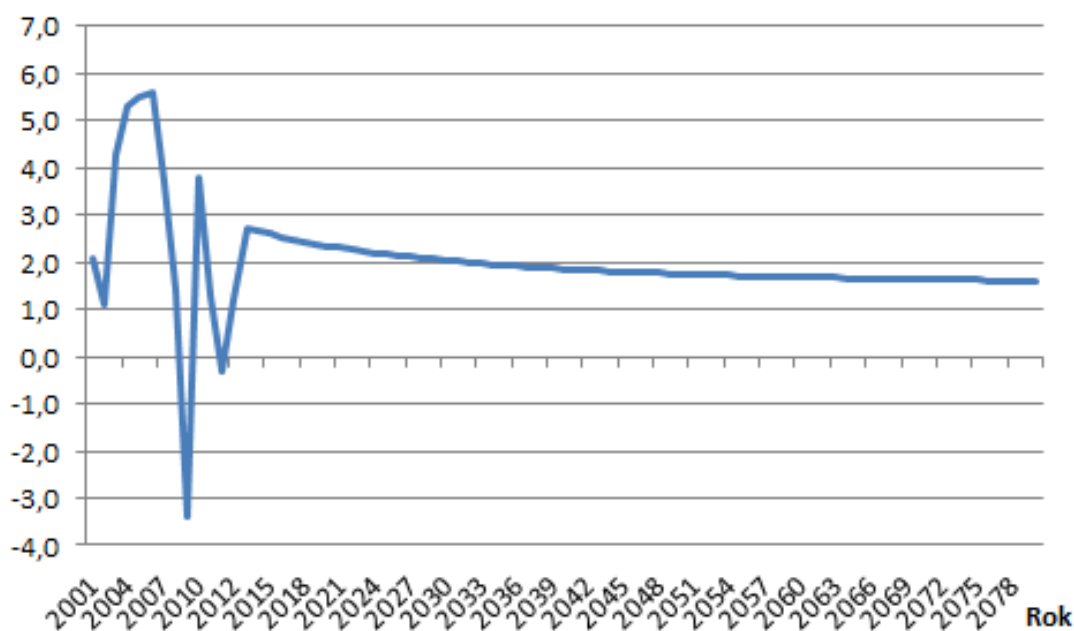
$$GAP_t = PP_{EU15,t} - PP_{\check{C}R,t}$$

Podle údajů Eurostatu za rok 2010 dosahovala úroveň produktivity práce (měřeno v paritě kupní síly) v ČR 67,3 % úrovně zemí EU 15. Mezera v úrovni produktivity práce mezi ČR a EU15 (GAP_{2010}) tedy byla 32,7 %.

$$PP_{\check{C}R,t} = PP_{\check{C}R,t-1} \cdot (PP_{EU15,t}/PP_{EU15,t-1}) + 0,03 \cdot GAP_{t-1}$$

Růst produktivity práce v EU 15 ($PP_{EU15,t}/PP_{EU15,t-1}$) je předpokládán na konstantní úrovni 1,5 % reálné a rychlost konvergence na 3 %. Růst reálných mezd je potom dán růstem produktivity práce a kariérními průběhy mezd u jednotlivých jedinců. Dynamika produktivity práce se tedy plně projeví v růstu reálných mezd.

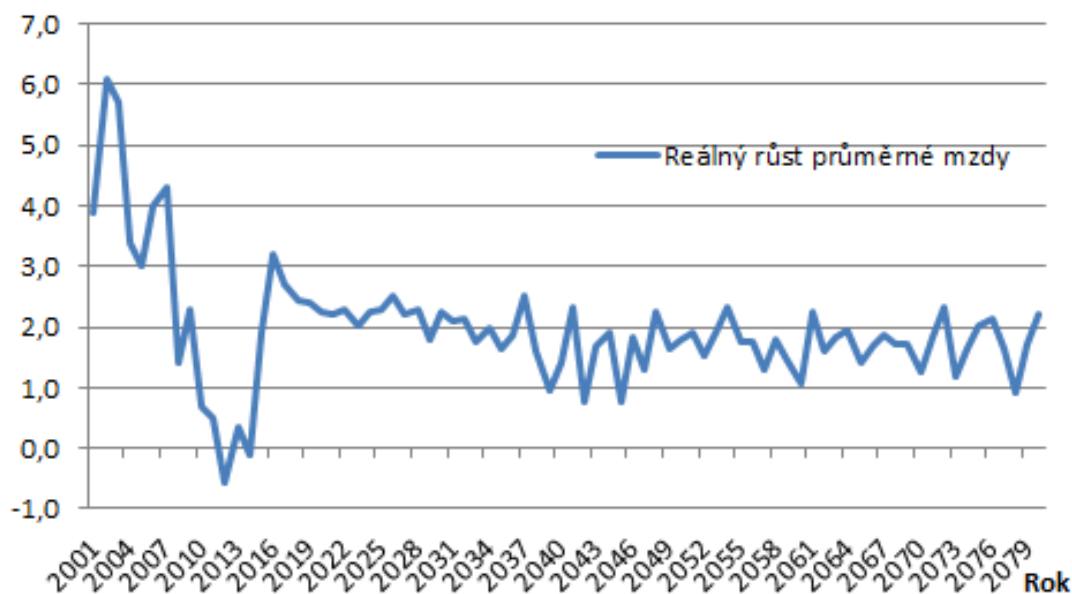
Graf 57 - Reálný růst produktivity práce

Zdroj: MF a MPSV

Dynamika reálných mezd byla po roce 2001 nejvyšší v roce 2002, kdy dosáhla 6,1 %. Následně se růst reálných mezd zpomaloval, přičemž v roce 2012 je očekáván propad reálných mezd, nicméně reálné mzdy by se měly rychle vrátit k růstu. Průběh růstu reálných mezd po roce 2015 potom bude plně odpovídat konvergenčnímu předpokladu a dynamika reálných mezd se postupně zpomalí a bude konvergovat k hodnotě růstu produktivity práce v EU 15, tj. k hodnotě 1,5 %.

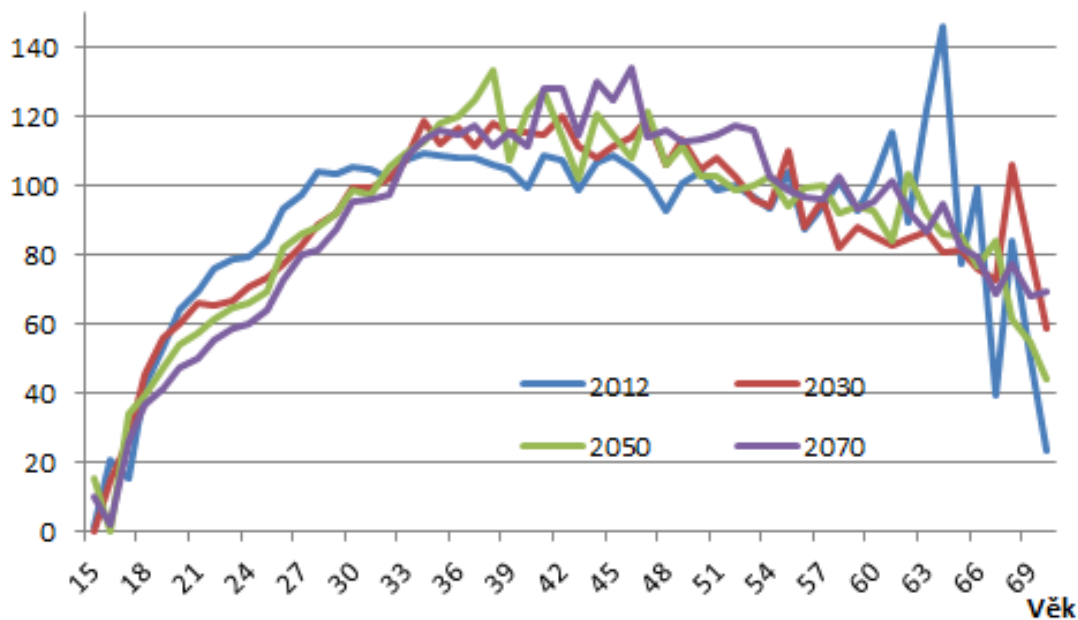
Graf 58 - Reálný růst průměrné mzdy

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Z pohledu věku je nejvyšších mezd dosahováno v období mezi 35 a 50 rokem věku, kdy průměrný příjem přesahuje průměrnou mzdu. Ve vyšších věkových skupinách potom dochází k mírnému poklesu. V čase je průběh mezd dle věku v zásadě stabilní.

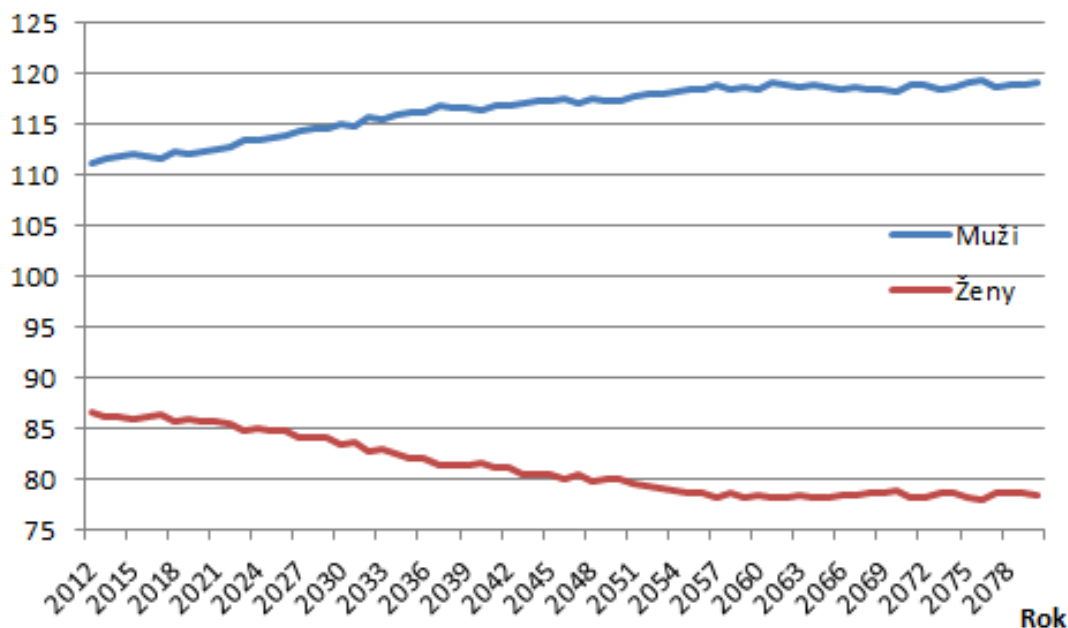
Graf 59 – Výše mzdy v závislosti na věku v podílu k průměrné mzdě

Zdroj: MPSV

V současné době dosahuje průměrná mzda u žen zhruba 87 % průměrné mzdy celé populace, zatímco u mužů je to zhruba 110 %. Tento rozdíl ve mzdách se bude postupně mírně zvyšovat, přičemž muži budou dosahovat mezd na úrovni cca 120 % průměrné mzdy a ženy pouze mezi 75 a 80 %.

Graf 60 – Výše mzdy v závislosti na pohlaví v podílu k průměrné mzdě

Zdroj: MPSV

HDP

Po roce 1995 jsou patrné dvě ekonomické recese, a to v letech 1997 a 1998, kdy došlo k poklesu reálného HDP o 0,9 resp. 0,2 %. Druhá výrazně hlubší recese nastala v roce 2009, kdy se HDP reálně snížil o téměř 5 %. Po mírném oživení v letech 2010 a 2011 se v roce 2012 očekává stagnace. V dalších letech by se měla dynamika reálného HDP postupně zvyšovat.

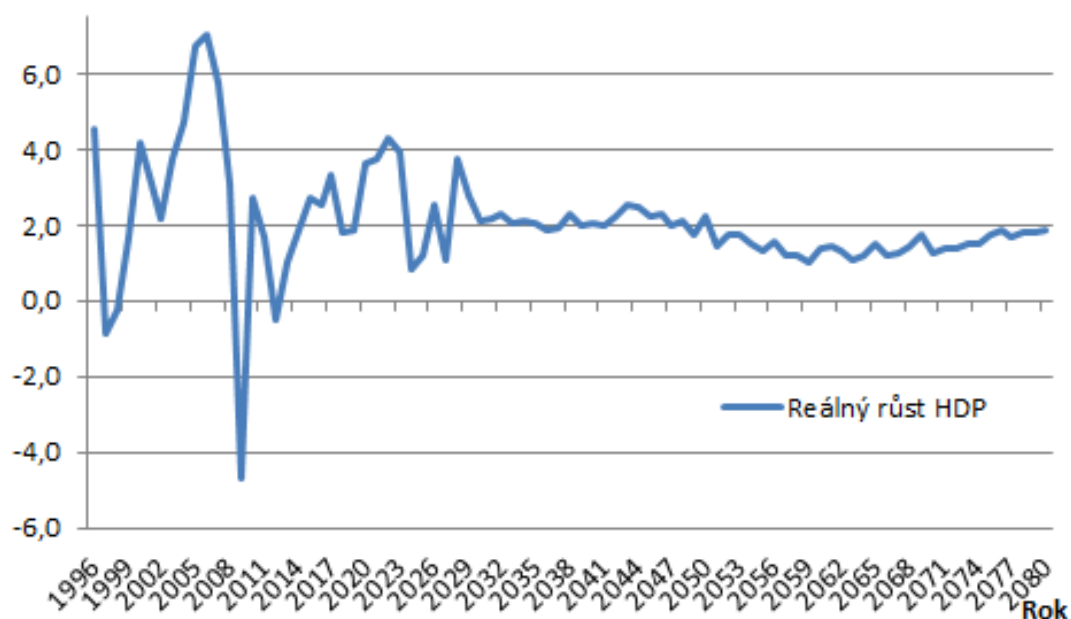
Po roce 2014 vychází vývoj reálného HDP z předpokladu stabilního poměru mezi podílem práce a kapitálu na HDP. Vývoj HDP je potom determinován změnou zaměstnanosti a produktivity práce.

$$\frac{HDP_{\check{C}R,t}}{HDP_{\check{C}R,t-1}} = \frac{PP_{\check{C}R,t}}{PP_{\check{C}R,t-1}} \cdot \frac{Zam_t}{Zam_{t-1}}$$

V růstu reálného HDP se, především díky poměrně stabilnímu vývoji v zaměstnanosti, projevuje především předpoklad o konvergenci v produktivitě práce, což má za následek dlouhodobý trend postupného snižování dynamiky růstu reálného HDP v čase.

V zásadě v celém období po roce 2014 se dynamika HDP pohybuje v pásmu 1 až 3 % ročně.

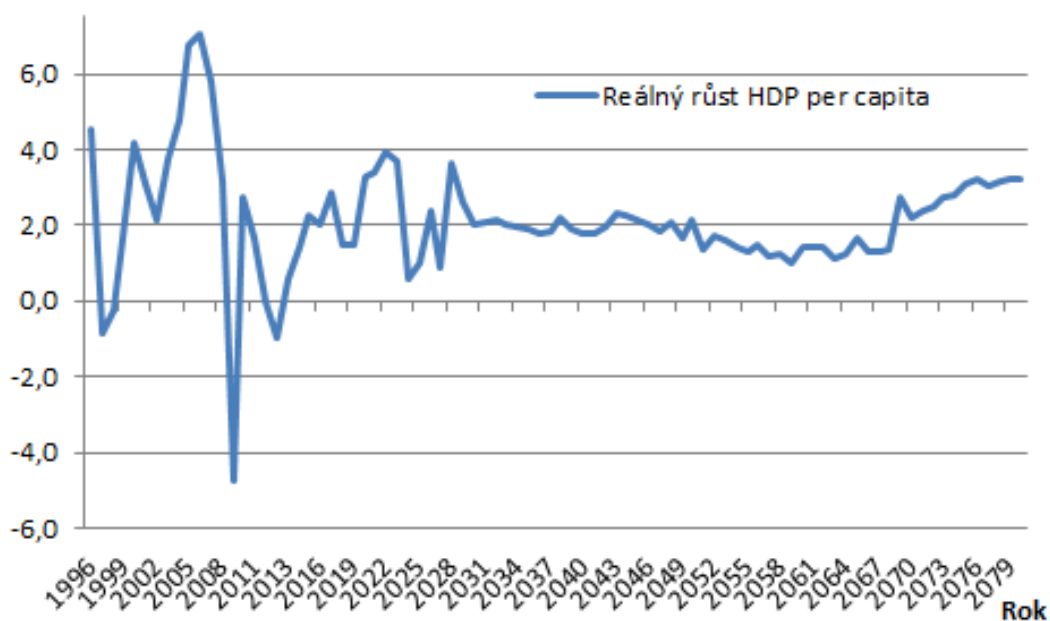
Graf 61 - Reálný růst HDP

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Průběh růstu reálného HDP per capita je po roce 1995 v zásadě shodný s vývojem reálného HDP. Do budoucna bude růst reálného HDP na hlavu více ovlivněn demografickou strukturou populace (resp. jejími změnami v čase) a bude zde patrný přechod silných generací sedmdesátých let do neaktivity ve čtyřicátých letech, což se projeví zpomalením dynamiky reálného HDP na hlavu z pásma 2 až 2,5 % na 1 až 1,5 % a následným mírným zrychlením po roce 2050.

Graf 62 - Reálný růst HDP per capita

Zdroj: ČSÚ a MPSV

Výnosové míry

Pro výpočet implicitního dluhu a obecně kalkulaci současných hodnot jednotlivých ukazatelů je použito diskontní míry na úrovni 4 % p.a. nominálně.

Vývoj ukazatelů důchodového systému

Hlavní agregátní ukazatele

Příjmy z pojistného

V příjmech z pojistného v poměru k HDP je od roku 1995 patrný jeden propad a dvě skoková zvýšení. K propadu došlo v roce 1996 z důvodu snížení sazby pojistného z 27,2 na 26 %.

K prvnímu skokovému zvýšení došlo v roce 2004, kdy se zvýšila sazba pojistného z 26 na 28 %.

K druhému zvýšení došlo po roce 2008. Nárůst podílu příjmu z pojistného na HDP byl způsobem primárně zpomalením tempa růstu HDP (resp. jeho poklesu) a částečně i zvýšením maximálního vyměřovacího základu pro pojistné v letech 2010 a 2011. K nárůstu podílu příjmů z pojistného k HDP došlo v roce 2009 a 2010 i přes zavedení slev na pojistném a nominální pokles¹⁶ příjmů z pojistného.

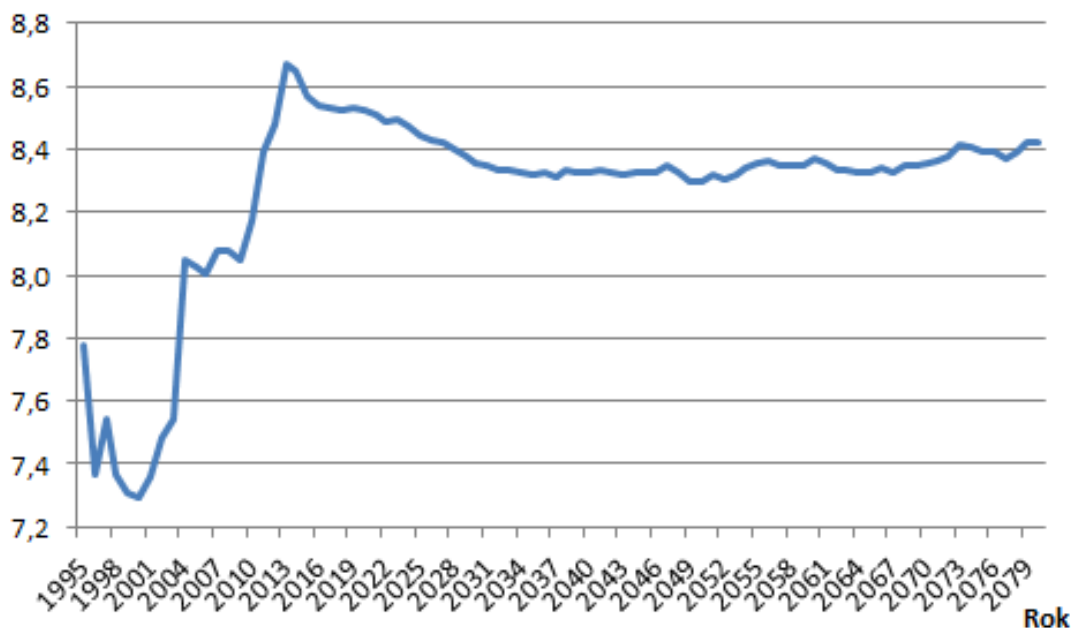
Tento pokles byl způsoben především propadem odvodu připadajícím na jednoho pojištěnce jako důsledek snížení tzv. druhých a dalších úvazků, který započal ve druhé polovině roku 2009. Zatímco ještě v první polovině roku 2009 připadalo na jednoho pojištěnce 1,085 pojistného vztahu, v srpnu 2009 došlo ke skokovému propadu na 1,063 (tj. zhruba o 100 tis.). Hodnota okolo 1,063 je pozorovatelná i v dalším období roku 2010 a 2011.

Po roce 2013 bude podíl příjmů z pojistného na HDP postupně mírně klesat¹⁷, kdy jedním z důvodů bude i efekt nastavení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné v kombinaci s určitou změnou rozložení mezd směřující k vyšší diferenciaci. Přesto bude podíl na HDP vyšší než v letech 2004 – 2008, kdy byly stejné sazby pojistného a neexistoval maximální vyměřovací základ pro pojistné. Tento stav indikuje nárůst podílu mezd a platů na HDP.

¹⁶ V případě, že srovnávací hladinou roku 2009 jsou příjmy z pojistného bez vlivu slev na pojistném.

¹⁷ Není zohledněn vznik důchodového spoření.

Graf 63 - Příjmy z pojistného v % HDP

Zdroj: MPSV

Výdaje na důchody

U výdajů na důchody v poměru k HDP lze stejně jako u příjmů z pojistného pozorovat od roku 1995 dvě prudká zvýšení. K prvnímu došlo ve druhé polovině devadesátých let minulého století, kdy se během 3 let zvýšily výdaje na důchody o 1 % HDP. Důvodem tohoto zvýšení byla kombinace ekonomického zpomalení a poměrně masivní využívání předčasných důchodů¹⁸.

Ke druhému poměrně dramatickému nárůstu z hodnoty necelých 8 % HDP až na skoro 9,5 % HDP došlo během 3 let po roce 2008. První skok je možné zaznamenat v roce 2009¹⁹ (o 0,9 % HDP) jako kombinaci vysokého zvýšení důchodů (především z důvodu zrychlení růstu cen na přelomu let 2007 a 2008) a poklesu HDP. Další skok je v roce 2011 (o 0,4 % HDP) opět z titulu valorizace (s ohledem na neprovedení valorizace v roce 2010 bylo zvýšení v roce 2011 za dva roky).

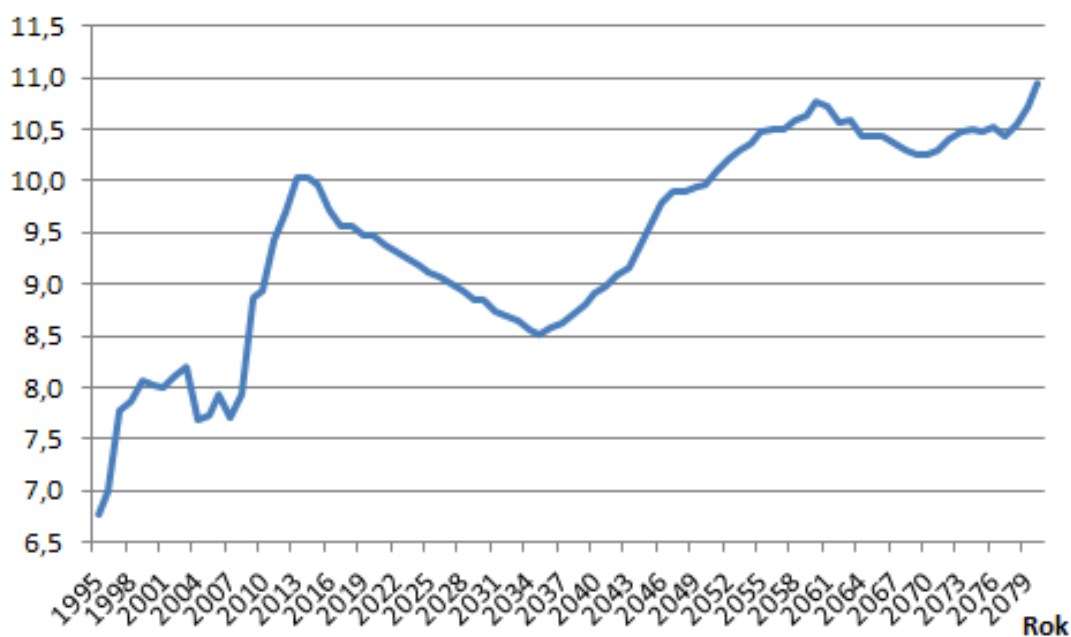
Po dalším zvýšení výdajů v poměru k HDP (způsobené především nižší dynamikou HDP²⁰), kdy se výdaje v letech 2013 a 2014 dostanou těsně nad hranici 10 %, budou výdaje, především z důvodu toho, že do starobního důchodu budou odcházet slabší generace 60. let, postupně klesat až na úroveň těsně nad 8,5 % HDP kolem roku 2035. V následujícím období se díky přechodu silných populačních ročníků do starobního důchodu budou (i přes zvyšování důchodového věku) výdaje zvyšovat až na zhruba 10,7 %. Poté budou výdaje, zejména díky nárůstu výdajů na invalidní důchody¹³, stagnovat okolo 10,5 % HDP.

¹⁸ Nastavení způsobu krácení těchto důchodů bylo v té době nastaveno relativně výhodně.

¹⁹ Vliv mimořádného zvýšení důchodů v srpnu 2008 (5,1 %) a řádného zvýšení v lednu 2009 (3,4 %)

²⁰ Pro první roky není použit princip dlouhodobého makroekonomického scénáře, ale aktuální Makroekonomická predikce České republiky z července 2012, kterou vydává MF.

Graf 64 - Výdaje na důchody v % HDP

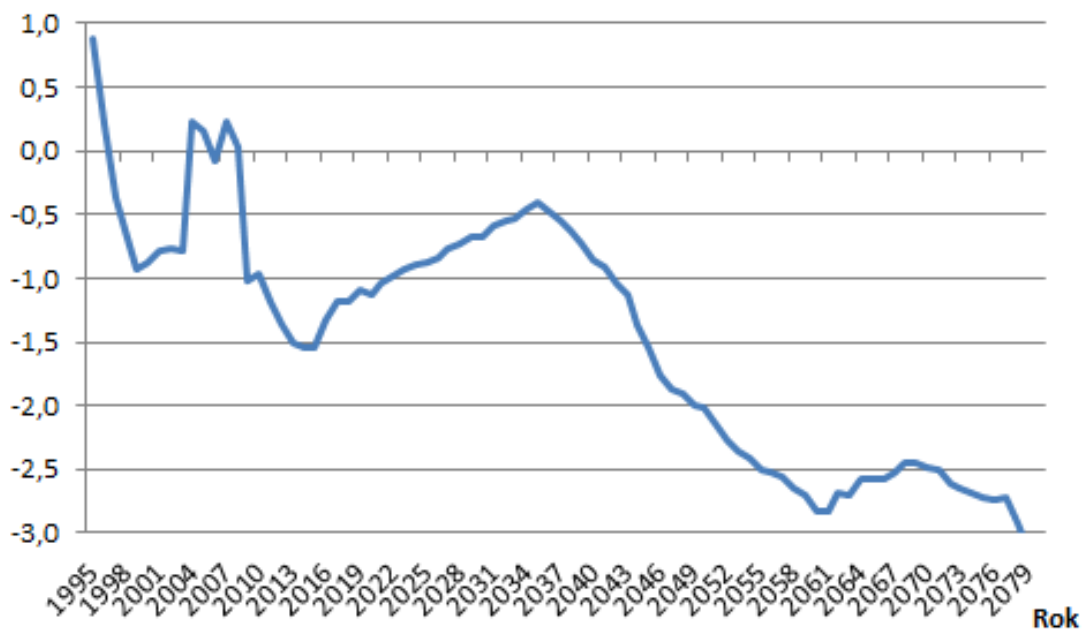
Zdroj: MPSV

Saldo příjmů z pojistného a výdajů na důchody

Bilance příjmů a výdajů důchodového systému se díky kombinaci výše uvedeného vývoje na straně příjmů a výdajů propadla v roce 1997 do deficitu, který se postupně prohloubil až na téměř 1 % HDP v letech 1999 – 2003.

Zvýšení příjmů z důvodu růstu sazby pojistného v roce 2004 dostal bilanci do mírného přebytku v letech 2004 - 2008.

Graf 65 - Saldo příjmů z pojistného a výdajů včetně výdajů na administrativu v % HDP

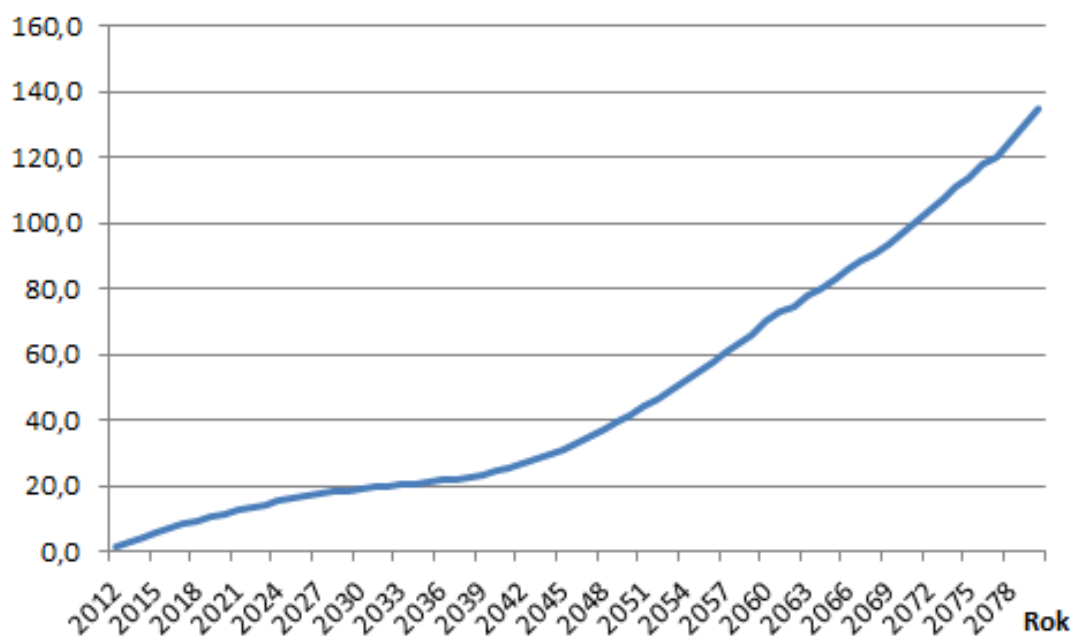
Zdroj: MPSV

Skokové zvýšení výdajů z důvodu ekonomické recese dostalo systém zpět do deficitu, který se postupně zvyšuje na úroveň zhruba 1,3 % HDP v roce 2011. Deficit se bude dále mírně zvyšovat až skoro k 1,5 % HDP v roce 2014. Poté by mělo docházet k postupnému zlepšování bilance až těsně pod 0,5 % HDP kolem roku 2035. V reakci na růst výdajů se bude zhoršovat bilance až do roku 2060 a následně se stabilizuje mezi 2,5 a 3 % HDP.

Kumulované saldo a implicitní dluh

Díky postupnému zlepšování bilance příjmů a výdajů a vyšší dynamice HDP bude kumulované saldo růst až do roku 2035 jen velmi pomalu a dosáhne „pouze“ 20 % HDP. Následné zhoršování bilance povede k poměrně rychlé kumulaci dluhu až k 140 % HDP v roce 2080.

Graf 66 - Kumulativní saldo (explicitní dluh) v % HDP

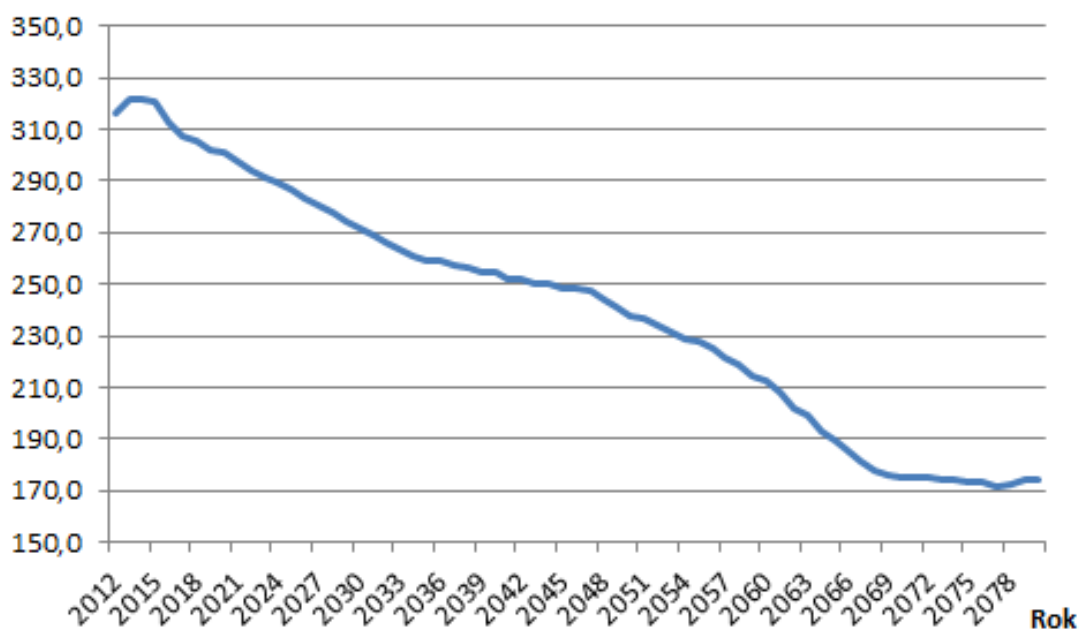

Zdroj: MPSV

Implicitní dluh²¹ dosahuje v současné době úrovně těsně pod 320 % HDP (tj. zhruba 12 bln. Kč). V následujících letech bude postupně klesat v důsledku výplaty důchodů silnějším generacím a naopak kumulací nároků ze strany generací slabších. Implicitní dluh by měl poklesnout až pod 180 % HDP po roce 2065.

²¹ Jako současná hodnota rozdílu mezi budoucími platbami pojistného a výplatami důchodů u všech osob, které jsou v daném roce účastníky důchodového systému, tj. rozsah nekrytých závazků. Nezahrnuje administrativní náklady.

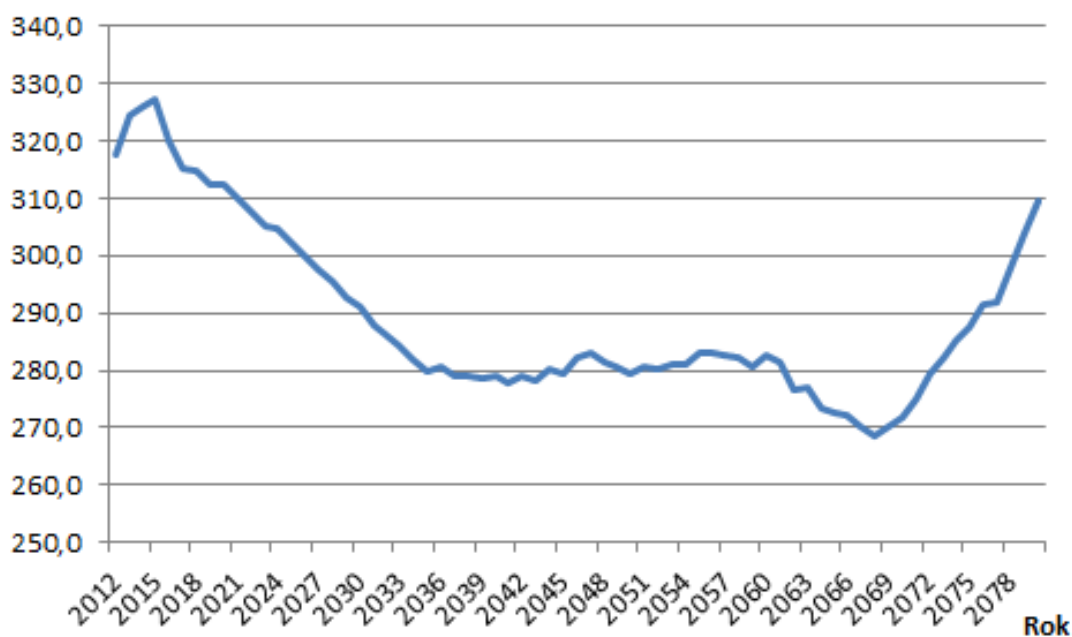
Graf 67 - Implicitní dluh v % HDP

Zdroj: MPSV

Celkový dluh systému (jako součet kumulovaného salda a implicitního dluhu) se bude snižovat ze současných 320 – 330 % HDP na zhruba 280 % po roce 2035, kde by se měl stabilizovat až do roku 2065 a poté bude mít tendenci k růstu na hodnoty kolem 310 % HDP. Nicméně tato data ukazují, že nedochází i přes záporná salda k žádné vnitřní explozi celkových závazků.

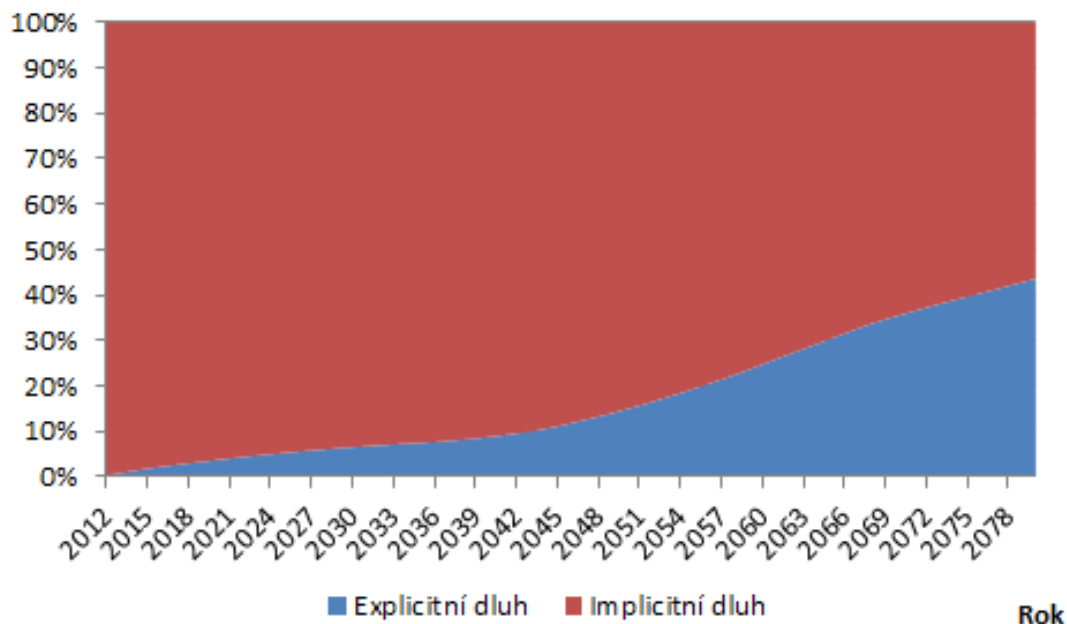
Graf 68 - Celkový dluh v % HDP

Zdroj: MPSV

Kumulace vznikajících deficitů postupně zvyšuje podíl takto vytvořeného dluhu na celkovém zadlužení systému. V roce 2080 by podíl vytvořeného explicitního dluhu tvořil zhruba 40 % celkového zadlužení systému.

Graf 69 - Podíl explicitního a implicitního dluhu

Zdroj: MPSV

Výše důchodů

Ve vývoji poměru průměrného starobního důchodu vůči průměrné mzdě je patrný výrazný výkyv na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století, kdy došlo během přibližně 10 let k nárůstu a následnému poklesu tohoto ukazatele o více než 10 p. b. S výjimkou tohoto výkyvu byl vývoj poměrně stabilní na úrovni mezi 40 a 46 %.

Do budoucna dojde k určitému poklesu tohoto ukazatele na úroveň těsně nad 40 %, což je primárně způsobeno existencí (a využíváním) krácených předčasných starobních důchodů, které snižují úroveň průměrného starobního důchodu.

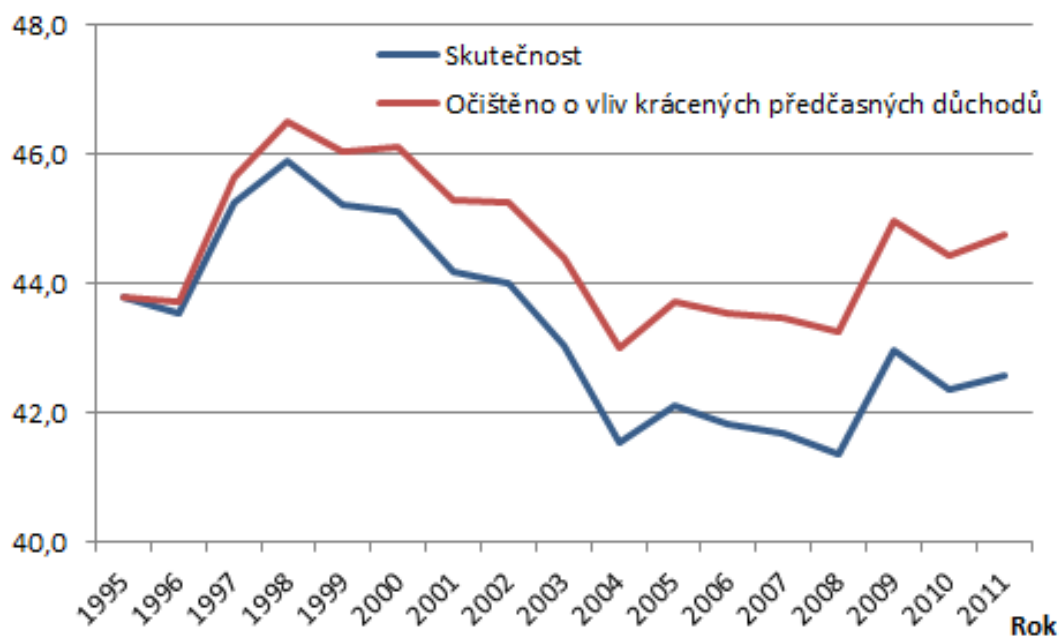
Graf 70 - Podíl průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy v %

Zdroj: MPSV

Postupný nárůst podílu osob, kterým byl přiznán krácený předčasný starobní důchod na celkovém počtu starobních důchodců, zvětšuje mezeru mezi skutečně dosaženým podílem a úrovní, které by bylo dosaženo bez existence krácení. V současné době se tento rozdíl pohybuje na úrovni zhruba 2,2 p.b. (tj. cca 5 %).

Graf 71 – Vliv existence krácených předčasných starobních důchodů na podíl průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy v %

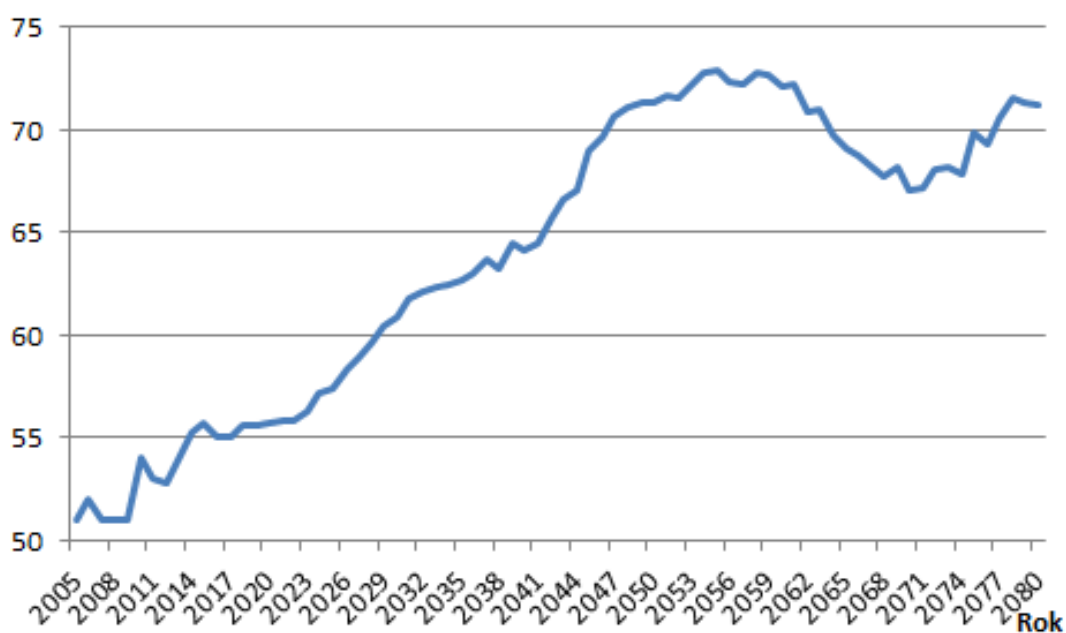

Zdroj: MPSV

U celkového náhradového poměru lze pozorovat odlišný vývoj oproti ukazateli poměru mezi průměrným starobním důchodem a průměrnou mzdou. Mezi roky 2005 a 2009 se pohyboval na úrovni těsně na 50 %. V roce 2010 došlo ke zvýšení, které bude pokračovat až těsně nad 55 %, kde se růst dočasně zastaví a poté dojde k postupnému nárůstu až k hodnotám okolo 70 %.

Tento nárůst je způsoben (díky definici celkového náhradového poměru⁸ zohledňujícího mediánové příjmy ve vybraných věkových skupinách) zvyšováním důchodového věku, který vede k tomu, že ve sledované věkové skupině jsou namísto důchodů již několik let vyplácených postupně spíše důchody nově přiznávané tedy vyšší.

Graf 72 – Celkový náhradový poměr⁸ v %

Zdroj: Eurostat a MPSV

Podíl nově přiznaného starobního důchodu k průměrné mzdě se pohyboval mezi 44 a 46 %. Mezi roky 2007 a 2010 ovšem došlo k poměrně rychlému růstu až nad 47 % s následným prudkým poklesem v roce 2011 (zejména z důvodu vysokého počtu nově přiznaných předčasných starobních důchodů). Po roce 2012 se bude pohybovat mezi 44 a 48 %. Fixace základních parametrů důchodového vzorce vůči průměrné mzdě zajišťuje v zásadě stabilní vývoj tohoto ukazatele. Rozdíly v čase jsou potom způsobeny především vývojem průměrně získané doby pojištění, podílem předčasných (nižších) starobních důchodů v daném roce a v neposlední řadě i dopady rozšiřování rozhodného období na osobní vyměřovací základ.

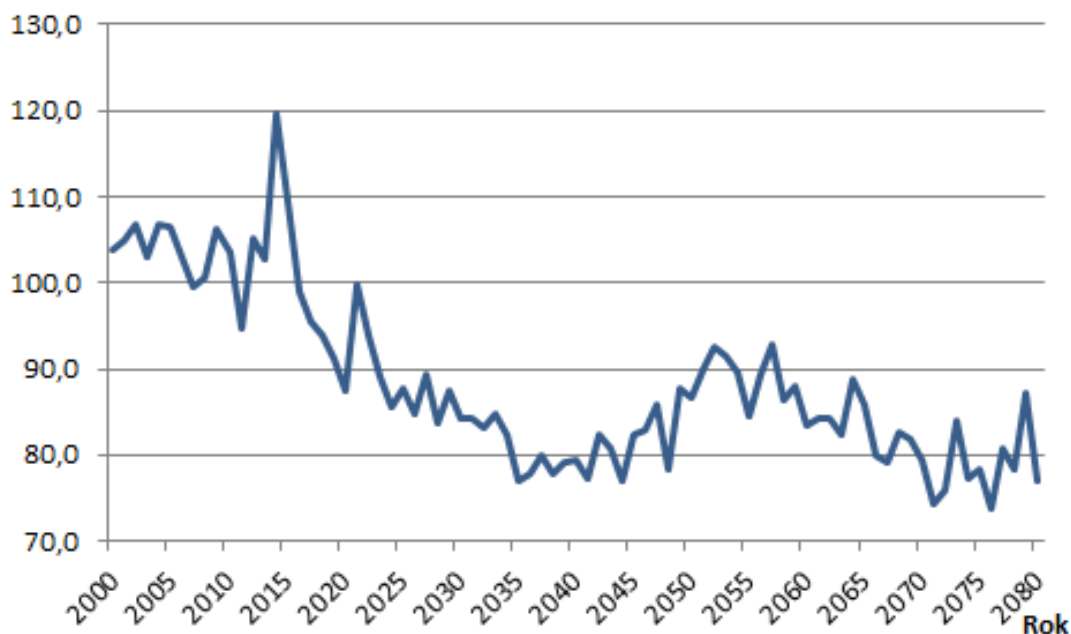
Graf 73 – Podíl průměrného nově přiznaného starobního důchodu a průměrné mzdy v %

Zdroj: MPSV

V současné době, tj. v posledních zhruba 10 letech, se průměrný osobní vyměřovací základ pohybuje lehce nad průměrnou mzdou o 3 – 7 % (výjimkou byly roky 2007 a 2008, kdy se přiblížil průměrné mzdě a také rok 2011 s hodnotu pouze 95 % průměrné mzdy).

Graf 74 – Podíl průměrného osobního vyměřovacího základu a průměrné mzdy v %

Zdroj: MPSV

Postupné rozšiřování rozhodného období na celoživotní příjmy, kdy dojde k zahrnutí i v průměru nižších příjmů dosahovaných na začátku pracovní kariéry, se projeví poklesem průměrného osobního vyměřovacího základu vůči průměrné mzdě ze současných hodnot na zhruba 80 %, tj. o cca 20 %.

Toto rozšiřování se obdobným způsobem projeví i u podílu výpočtového základu (redukovaného osobního vyměřovacího základu) vůči průměrné mzdě. Díky způsobu redukce osobního vyměřovacího základu bude ovšem dopad do poklesu výpočtového základu menší než u osobního vyměřovacího základu. Poměr průměrného výpočtového základu vůči průměrnému osobnímu vyměřovacímu základu se zvýší ze současných o něco málo více než 50 % na přibližně 60 %.

Graf 75 – Podíl průměrného výpočtového základu a průměrné mzdy v %

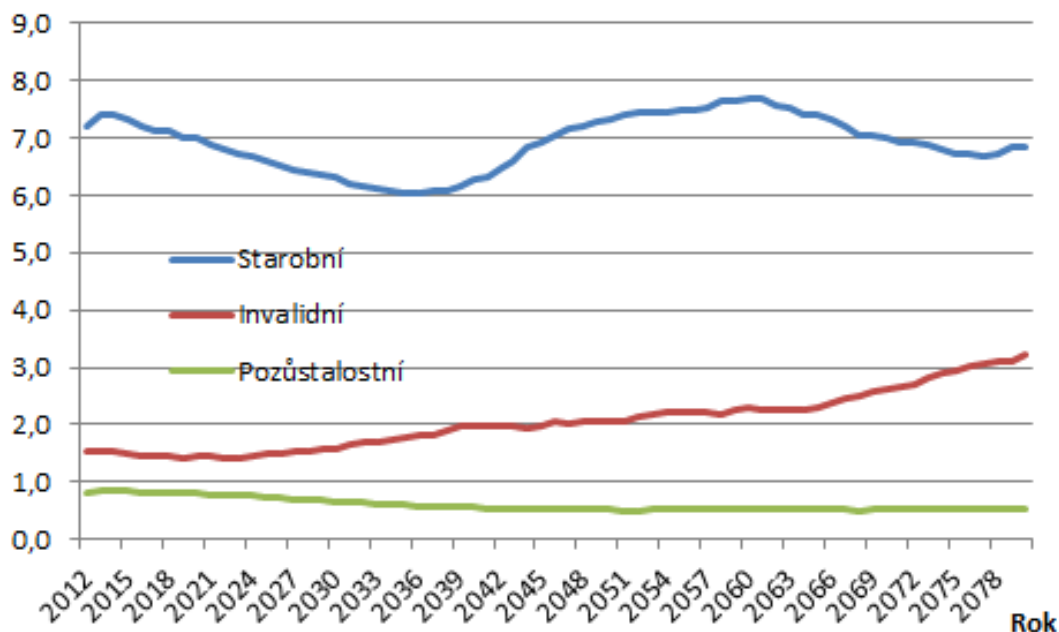
Zdroj: MPSV

Analytické ukazatele

Výdaje na důchody

S výjimkou výdajů na invalidní důchody jsou výdaje na ostatní druhy důchodů v zásadě stabilní. U starobních důchodů se pohybují na úrovni mezi 6 – 8 % HDP a u pozůstalostních mezi 0,5 a 1 % HDP. Celý nárůst výdajů na důchody je tedy dán zvýšením výdajů na invalidní důchody, které vzrostou ze současných zhruba 1,5 % HDP na více jak 3 % HDP. Výdaje na invalidní důchody jsou tedy spíše nadhodnocené, neboť kohortní modely, které určitým způsobem zohledňují snižování invalidity z titulu zlepšení zdravotního stavu, indikují spíše stagnaci výdajů na invalidní důchody.

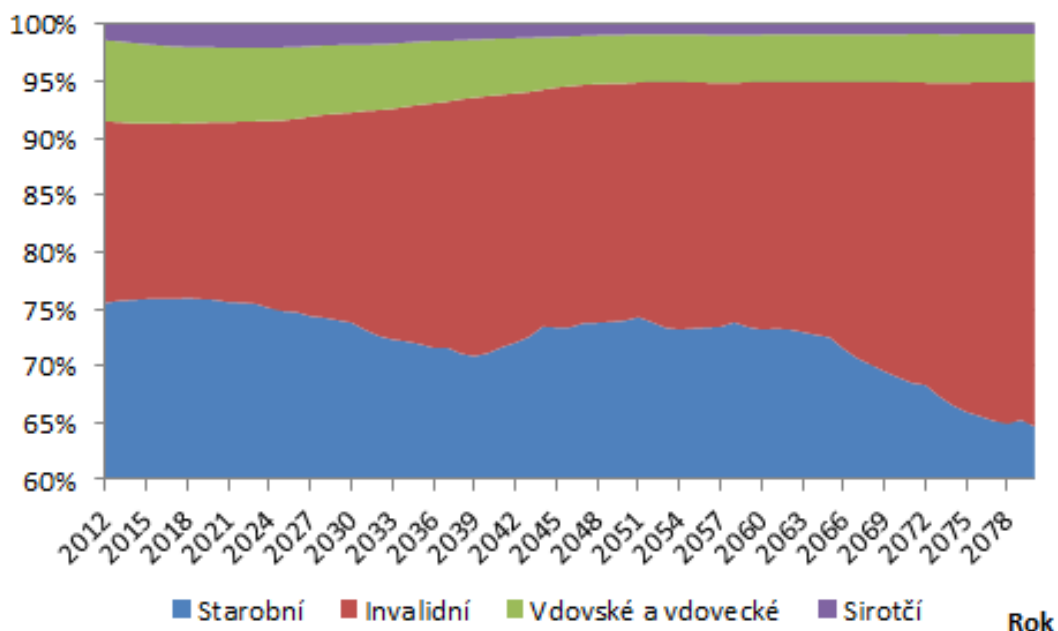
Graf 76 - Výdaje na jednotlivé druhy důchodů

Zdroj: MPSV

Zvýšení výdajů na invalidní důchody se projeví i růstem podílu těchto výdajů na celkových výdajích na důchody. V současnosti tvoří zhruba 15 % všech výdajů na důchody a tento podíl se zvýší až na zhruba 30 % tj. na dvojnásobek.

Graf 77 - Podíl výdajů na jednotlivé druhy důchodů

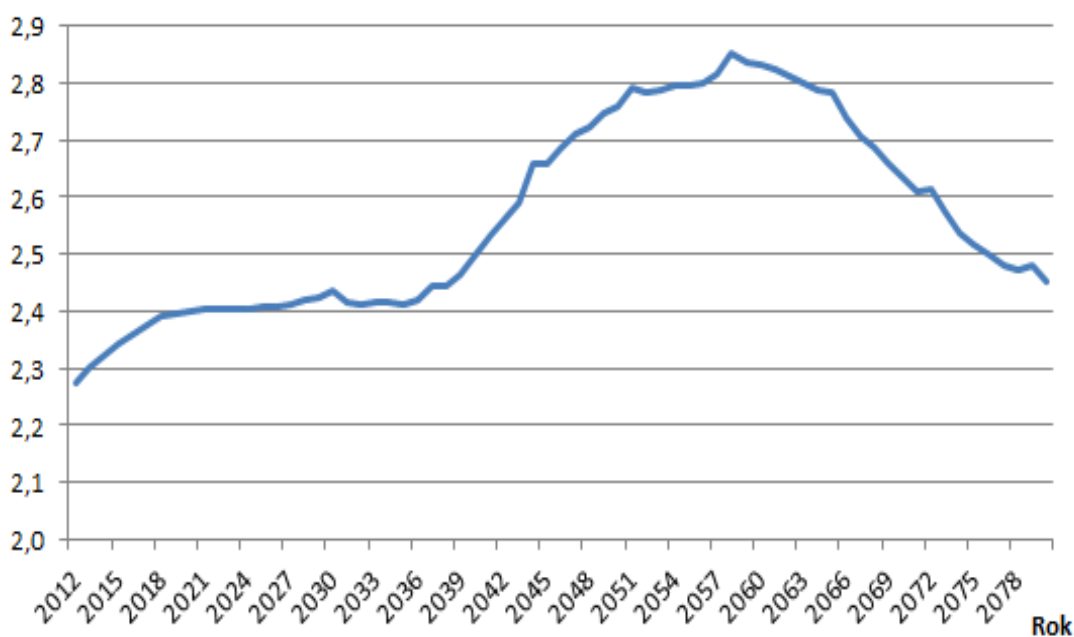

Zdroj: MPSV

Počty důchodců

Po mírném růstu počtu starobních důchodců přibližně do roku 2020 na hodnoty těsně pod 2,4 mil. osob, bude počet starobních důchodců až do roku 2035 v zásadě stagnovat na této úrovni a následně dojde k poměrně rychlému nárůstu na hodnoty těsně pod 2,9 mil. osob kolem roku 2060. Tento prudký nárůst bude způsoben přechodem silných generací sedmdesátých let do starobního důchodu. Poté bude počet starobních důchodců klesat až k hodnotě pod 2,5 mil.

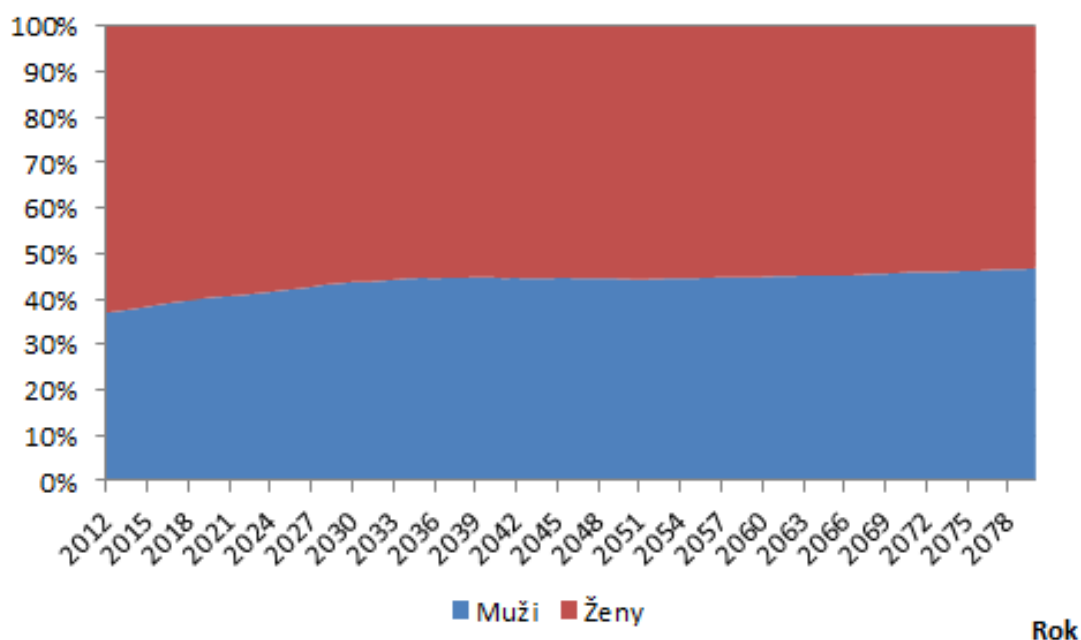
Graf 78 - Počet důchodců - starobní celkem

Zdroj: MPSV

V současné době jsou mezi starobními důchodci více než z 60 % zastoupeny ženy. To souvisí s nižším důchodovým věkem žen a zejména pak s vyšší střední délkou života. Díky sjednocení důchodového věku a sblížování středních délek života se bude v čase zvyšovat podíl mužů na celkovém počtu starobních důchodců a dosáhne téměř 50 %.

Graf 79 - Starobní důchodci dle pohlaví

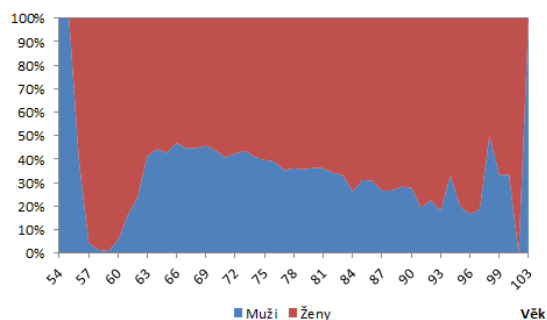
Zdroj: MPSV

Efekty změn v důchodovém věku a střední délce života jsou zcela jasně patrné v rozložení počtu starobních důchodců podle věku a pohlaví. V současné době je jasně vidět dřívější odchod do důchodu u žen a nižší míry úmrtnosti žen, kdy je ve všech věkových kategoriích výrazně vyšší podíl žen, který zároveň s vyšším věkem narůstá (výjimkou jsou jednotky případů u mužů s nárokem na snížený důchodový věk²² ve věku těsně nad 50 let a situace ve velmi vysokých věkových kategoriích, kde je již velmi nízký počet osob). Situace roku 2080 již zcela jednoznačně dokumentuje sjednocení důchodového věku a sblížení měr úmrtnosti, kdy je podíl žen v jednotlivých věkových kategoriích již jen těsně nad 50 % a růst s vyšším věkem je již jen velmi pozvolný.

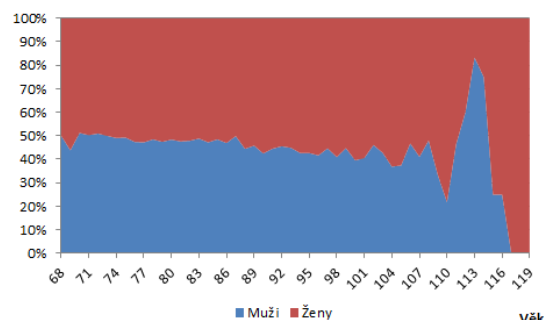
²² Zvláštní snížený důchodový věk je podmíněn získáním příslušné potřebné doby v zaměstnání zařazeném podle předpisů účinných před 1. lednem 1993 do I. pracovní kategorie, a to buď plné (v tom případě činí důchodový věk 55 nebo 58 let) nebo úměrně nižší, ale za určitých podmínek (pak činí 56 až 59 let); obdobná pravidla platí pro službu v ozbrojených silách před 1. lednem 1993 a zcela zvláštní jsou pro některé horníky (důchodový věk může být pouze 50 let).

Graf 80 - Starobní důchodci podle věku a pohlaví

2012

2080

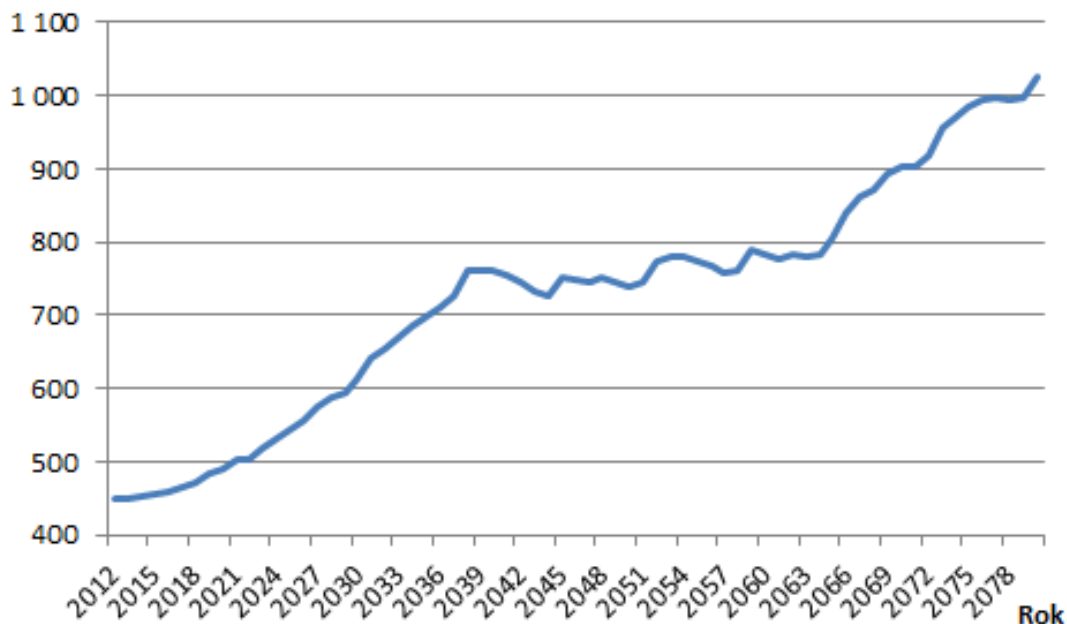
Zdroj: MPSV

Počty invalidních důchodců budou do roku 2015 v zásadě stagnovat. Poté dojde k výraznému nárůstu až nad 750 tis. osob před rokem 2040. Tato dynamika bude důsledkem kombinace dvou faktorů, a to posunem silných generací sedmdesátých let do věkových skupin, kde je obecně vyšší míra invalidity v kombinaci s růstem důchodového věku.

Přechod silných generací do starobního důchodu spojený s transformací invalidních důchodů na starobní při dosažení důchodového věku způsobí po roce 2045 stagnaci počtu invalidních důchodců.

Po roce 2060 ovšem znovu převáží efekt zvyšování důchodového věku na růstu počtu invalidních důchodců.

Graf 81 - Počet invalidních důchodců v tis.

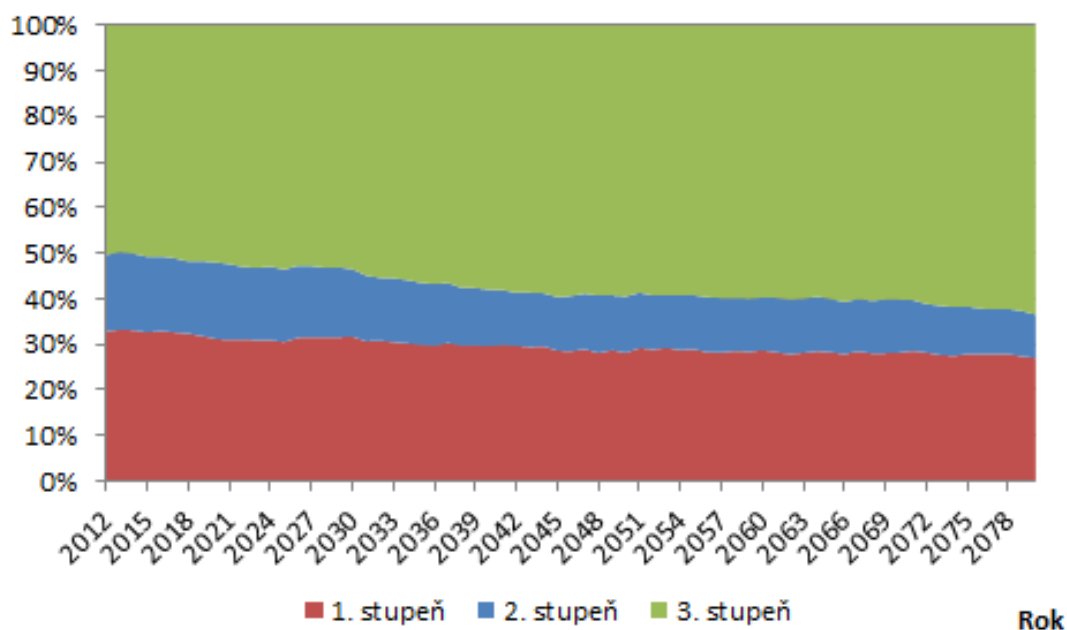

Zdroj: MPSV

Podíl invalidních důchodců s 1. stupněm invalidity bude po celou dobu projekce v zásadě konstantní na úrovni 30 %. Naproti tomu podíl invalidních důchodců 2. stupně se mírně sníží ve prospěch

invalidity 3. stupně. Tento posun je primárně ovlivněn zvyšováním důchodového věku, který zvyšuje pravděpodobnost přesunu z 2. do 3. stupně invalidity.

Graf 82 - Podíl invalidních důchodců podle stupně invalidity

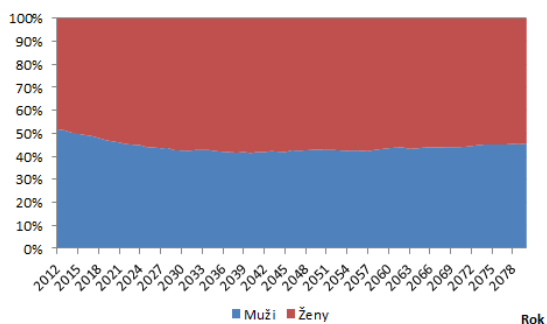

Zdroj: MPSV

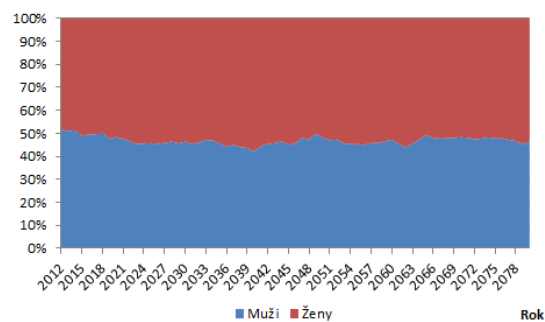
V současné době je podíl žen a mužů na invalidních důchodech zhruba vyrovnaný, přičemž tento stav je obdobný u všech stupňů invalidity. V čase dojde k mírnému poklesu podílu mužů, který bude důsledkem poklesu jejich podílu na invalidních důchodech 3. stupně.

Graf 83 - Invalidní důchodci dle stupně invalidity a pohlaví

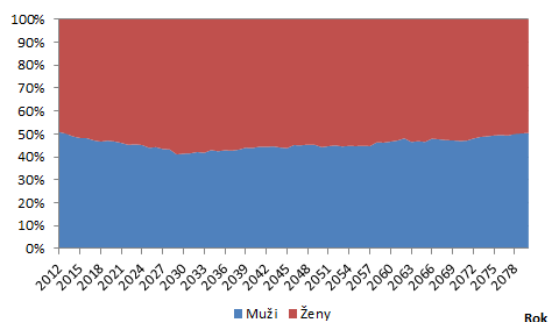
Celkem

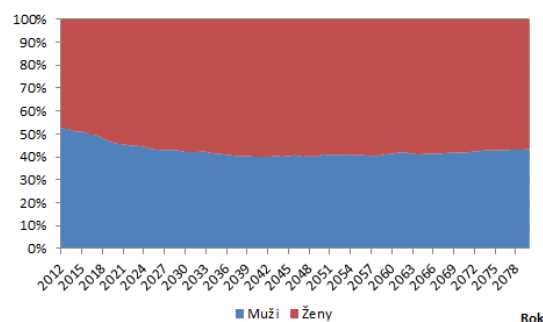
2. stupeň

1. stupeň

3. stupeň

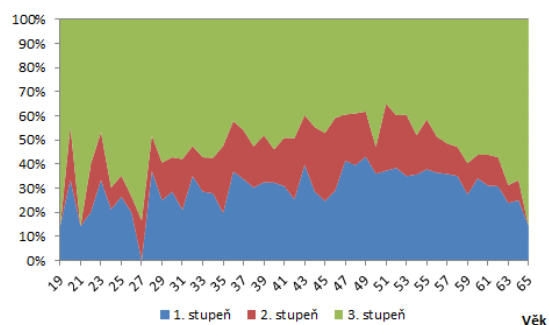

Zdroj: MPSV

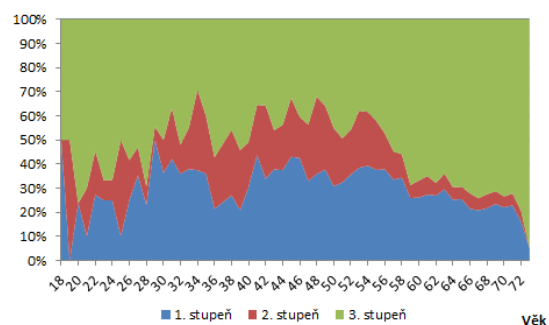
U rozložení jednotlivých stupňů invalidity dle věku je patrný v zásadě stabilní podíl invalidit 1. stupně. S rostoucím věkem dochází k nárůstu podílu invalidit 2. stupně až do věku cca 50 let, od kdy je možné pozorovat následný pokles jejich podílu ve prospěch invalidit 3. stupně. V čase je tento vývoj stabilní s výjimkou vyššího nárůstu podílu invalidit 3. stupně na úkor 2. stupně ve věku nad 60 let.

Graf 84 - Invalidní důchodci dle věku a stupně invalidity

2012

2080

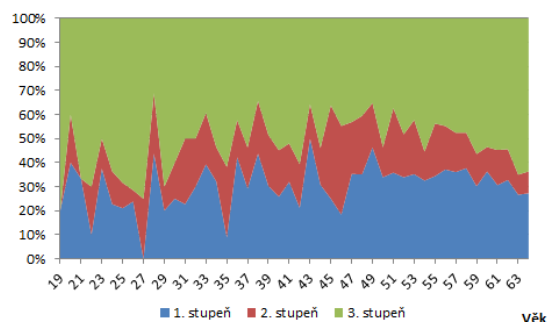

Zdroj: MPSV

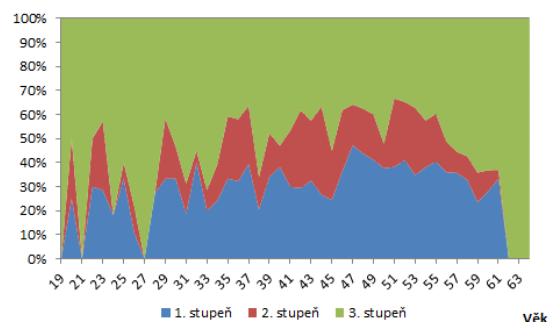
Z pohledu věku a stupně invalidity nejsou žádné zásadnější rozdíly v průběhu mezi pohlavími.

Graf 85 - Invalidní důchodci dle věku, stupně invalidity a pohlaví

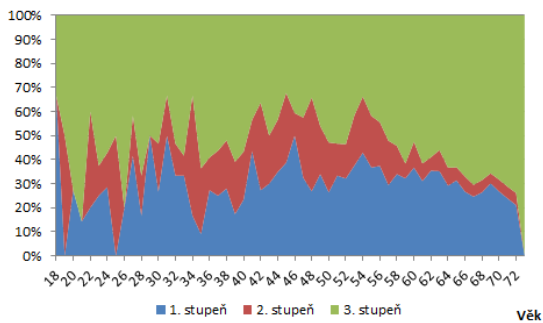
2012 - muži

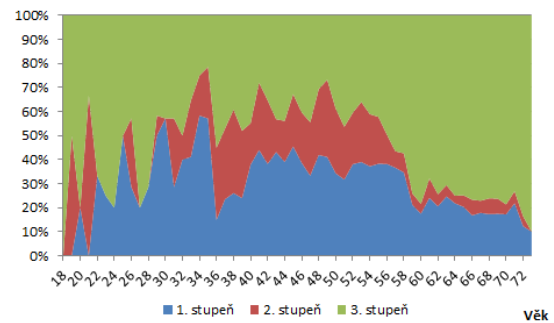
2012 - ženy

2080 - muži

2080 - ženy

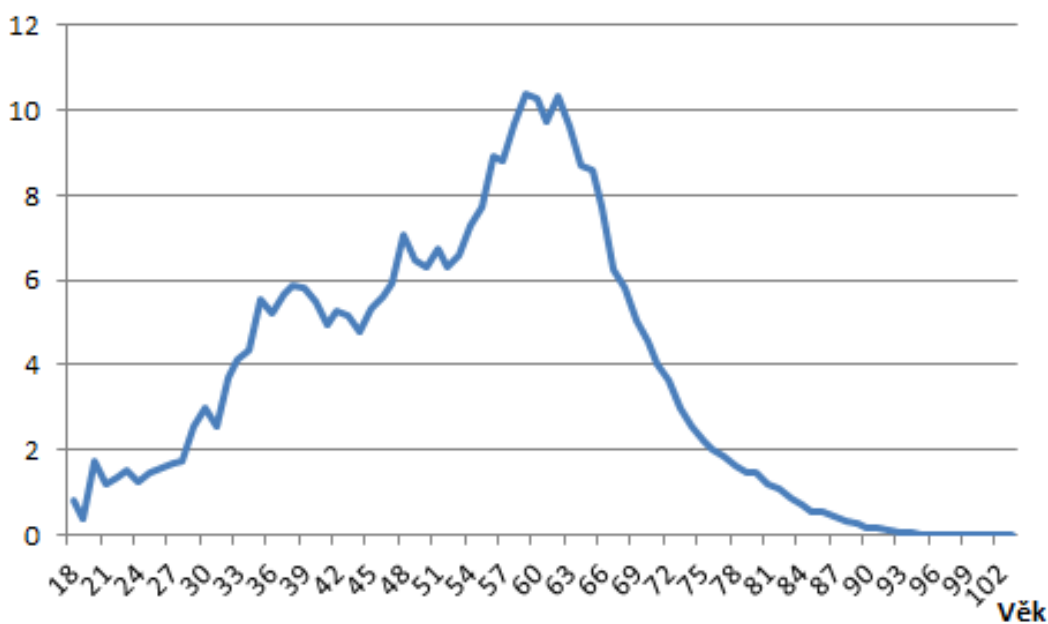
Zdroj: MPSV

Implicitní dluh

Průběh implicitního dluhu v závislosti na věku ukazuje, jak dochází v systému ke kumulaci závazků vůči budoucím důchodcům v průběhu jejich aktivity a poté k jejich „spotřebování“ ve formě výplaty důchodu v období po opuštění ekonomické aktivity. Nejvyšších hodnot dosahuje implicitní dluh u věkových skupin těsně nad 60 rokem věku, tj. o období, kdy dané osoby odcházejí do starobního důchodu.

Důležitým aspektem z pohledu stability systému a jeho dlouhodobé finanční udržitelnosti je implicitní dluh u osob do systému nově vstupujících (tj. ve věku okolo 20 let), jehož kladná hodnota znamená, že současná hodnota jejich budoucích dávek v průměru překračuje současnou hodnotu budoucích plateb v rozsahu přibližně 0,8 % HDP a bude tedy generovat v dlouhém období roční deficity na této úrovni.

Graf 86 – Implicitní dluh v závislosti na věku v % HDP (2012)

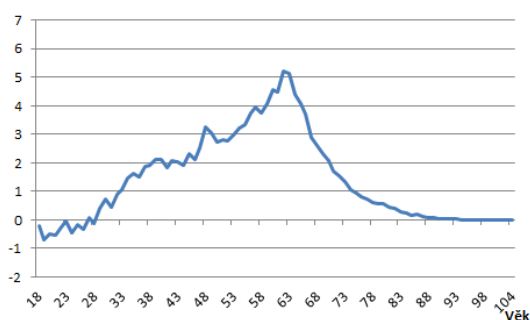

Zdroj: MPSV

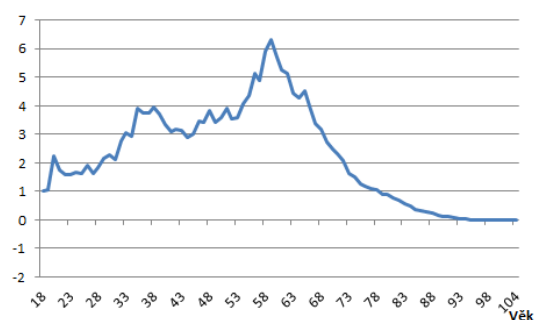
Na implicitním dluhu se z více než 60 % podílejí ženy, což je dáno především vyšší střední délkou života a také vyšší mírou čerpání pozůstalostního (vdovského) důchodu právě z důvodu vyšší míry úmrtnosti mužů. Z pohledu osob vstupujících do systému je nastavení v zásadě neutrální pro muže (generují mírný přebytek, kdy hodnota budoucích plateb mírně převýší hodnotu získaných dávek) a celá vnitřní nerovnováha je pozorovatelná u žen.

Graf 87 – Implicitní dluh dle věku a pohlaví v % HDP

Muži

Ženy

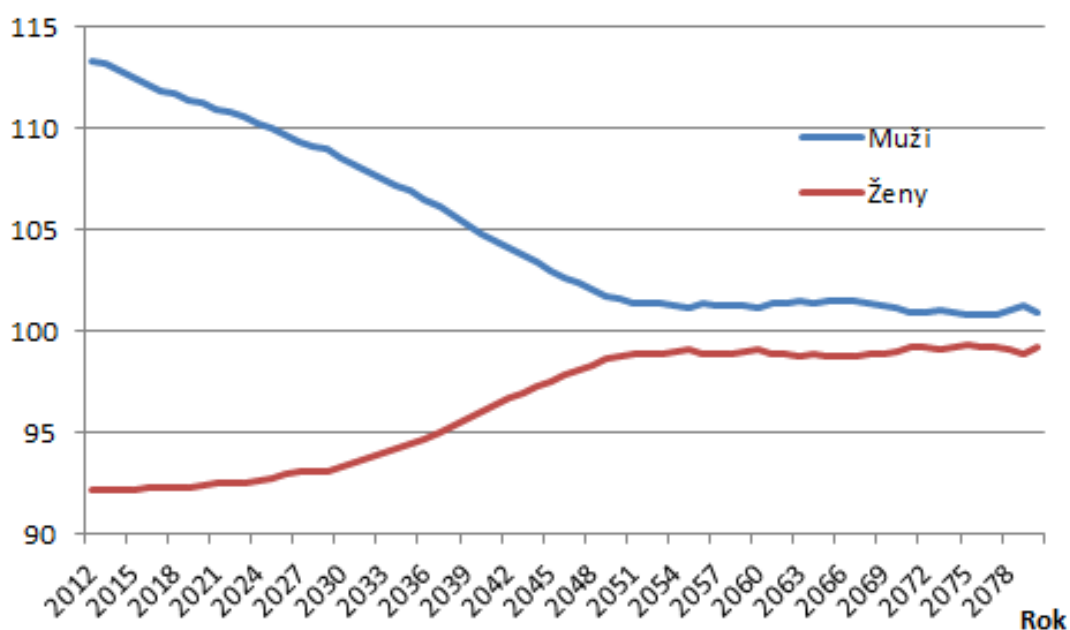

Zdroj: MPSV

Výše důchodů

V současné době dosahují muži v průměru vyšších důchodů než ženy, a to o zhruba ¼. V budoucnu se bude tento rozdíl snižovat až na řád jednotek procent. Sbližování úrovně důchodů bude způsobeno především postupným sjednocováním důchodového věku u obou pohlaví (což sblíží i v průměru získanou dobu pojištění) a také zmenšováním rozdílů v úmrtnostech a tím i době v průměru strávené v důchodu.

Graf 88 – Výše starobního důchodu (bez důchodu pozůstalostního) v závislosti na pohlaví v podílu k průměrnému důchodu v %

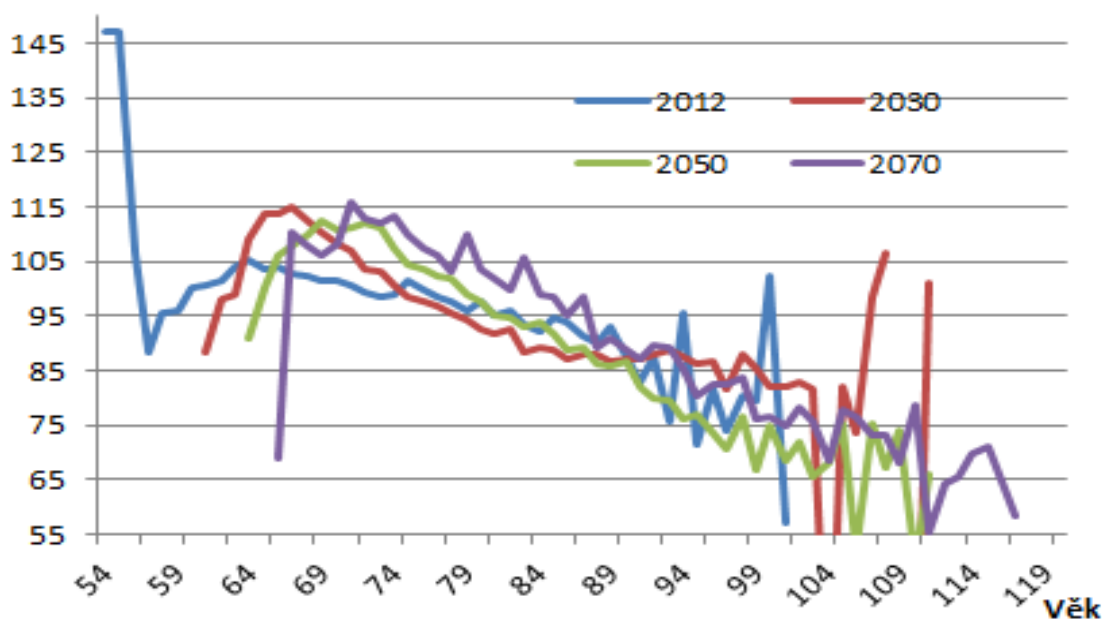

Zdroj: MPSV

S ohledem na způsob zvyšování důchodů, který nezohledňuje plně růst mezd, se důchody v průběhu výplaty postupně relativně snižují. V nižších věkových skupinách v období před důchodovým věkem, jsou důchody v průměru relativně nižší, neboť jde o krácené předčasné důchody. Po dosažení důchodového věku je vidět jasný trend postupného snižování relativní úrovně důchodů.

Na důchodovém věku dosahují důchody úrovně zhruba 105 % průměrného důchodu a následný pokles je zhruba na úrovni okolo 85 % po 30 letech výplaty.

Graf 89 – Výše starobního důchodu (bez důchodu pozůstalostního) v závislosti na věku v podílu k průměrnému důchodu v %

Zdroj: MPSV

Doba pojištění

Průměrná doba pojištění při přiznání starobního důchodu se postupně zvýšila z hodnot mírně nad 41 lety až na současných zhruba 42,5 roku. Tato doba bude i v následujících letech postupně narůstat. Důvodem nárůstu je především postupné zvyšování důchodového věku. Nejvyšších hodnot (těsně pod 46 let) bude dosaženo okolo roku 2040. Poté dojde k poměrně rychlému poklesu, který bude zapříčiněn dopady omezování zápočtu doby studia mezi 15. a 18. rokem věku a následně i studia po 18. roce věku.

Po roce 2070, kdy bude průměrná doba pojištění dosahovat zhruba 41,5 roku, již znovu převáží efekt zvyšování důchodového věku a průměrná doba pojištění se opět začne zvyšovat, a to zhruba 1 rok za každých 5 let.

Graf 90 - Průměrná doba pojištění při přiznání starobního důchodu

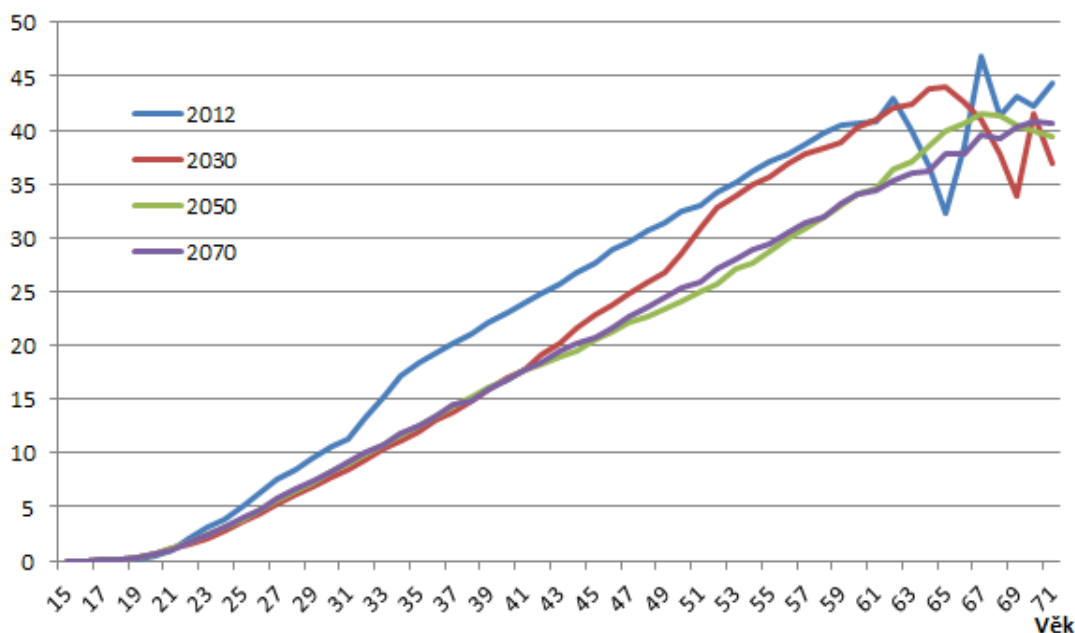
Zdroj: MPSV

Z průběhu kumulace získané doby pojištění je jednoznačně patrný dopad restrikce v dobách pojištění z titulu doby studia. V roce 2012 se nezapočítávání doby studia mezi 15. a 18. rokem věku projevilo poklesem u doby pojištění u osob ve věku 31 až 34 let, tj. generací narozených mezi roky 1978 až 1981. Následně se velmi pozvolně u věkových skupin 21 až 26 let projevilo zrušení doby studia po 18. roce věku jako náhradní doby pojištění získané po roce 2010.

Stav roku 2030 již ukazuje posun výše pospané změny do vyšších věkových skupin tak, jak „stárnou“ osoby, kterých se tato změna dotkla jako prvních.

Omezení náhradních dob pojištění je pozorovatelné i posunem věku, ve kterém je v průměru dosaženo 40 let pojištění. Zatímco v roce 2012 je to již zhruba v 58,5 letech, v roce 2030 je to zhruba o rok později, nicméně v roce 2050 je to již v necelých 66 letech a v roce 2070 potom ve věku 68,5 roku, tj. za necelých 60 let posun o zhruba 10 let.

Graf 91 - Získaná doba pojištění podle věku v jednotlivých letech

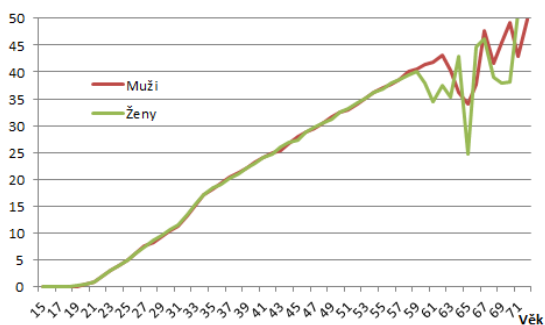

Zdroj: MPSV

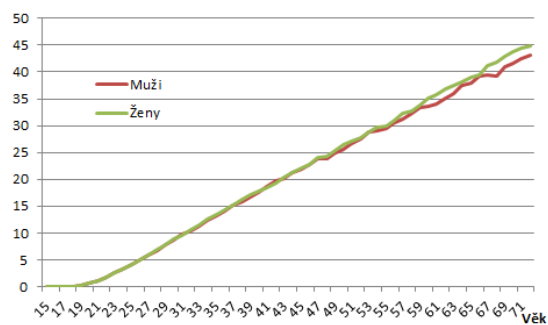
Z pohledu pohlaví se kumulace doby pojištění v průměru nijak zvlášť neodlišuje. V roce 2080 můžeme pozorovat mírně nižší tempo kumulace doby pojištění u mužů ve věkových skupinách nad 50 let.

Graf 92 - Získaná doba pojištění dle věku a pohlaví

2012

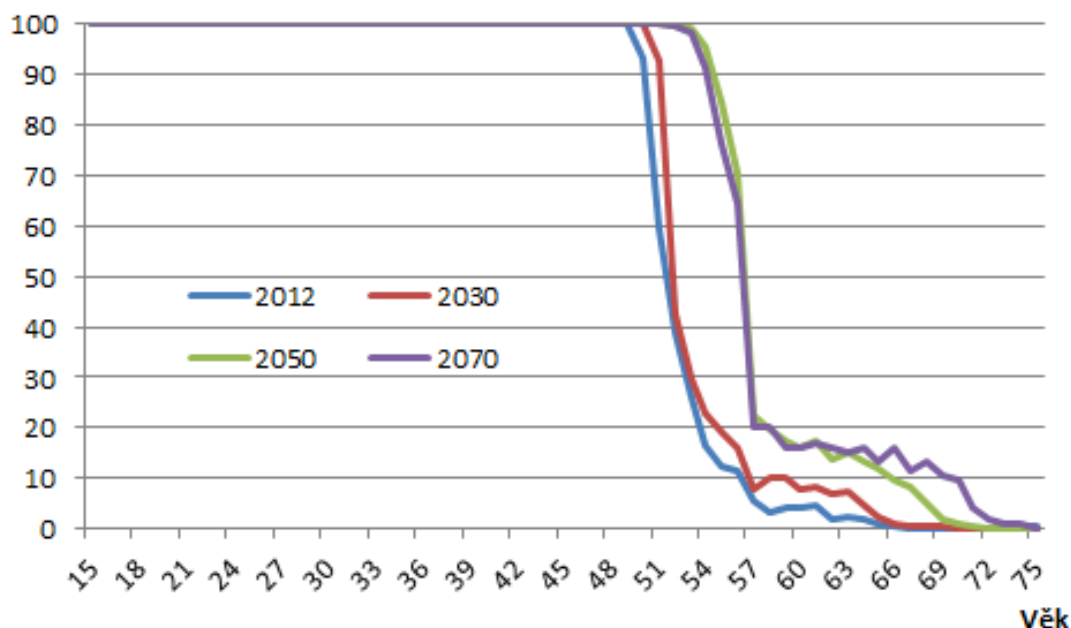
2080

Zdroj: MPSV

Kombinace zvýšení povinné minimální doby pojištění a omezování náhradních dob pojištění zvýší podíl osob, které v daném věku ještě nesplní podmínku minimální doby pojištění. Zatímco v roce 2012 nesplní podmínku doby pojištění posledních 10 % osob ve věku zhruba 56 let, v roce 2030 to již bude ve věku mezi 58 a 59 roky. V roce 2050 (kdy se již plně projeví dopad omezení doby zápočtu studia jako náhradní doby pojištění) nesplní posledních 10 % osob podmínku doby pojištění ve věku skoro 66 let a v roce 2070 se tato hranice posune k 70 rokům. Stále ale bude platit (díky postupnému zvyšování důchodového věku), že tato hranice se bude nacházet pod hranicí důchodového věku, byť se tomuto věku bude postupně přibližovat.

Graf 93 - Podíl osob, které dosud nezískaly minimální potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod v jednotlivých letech v %

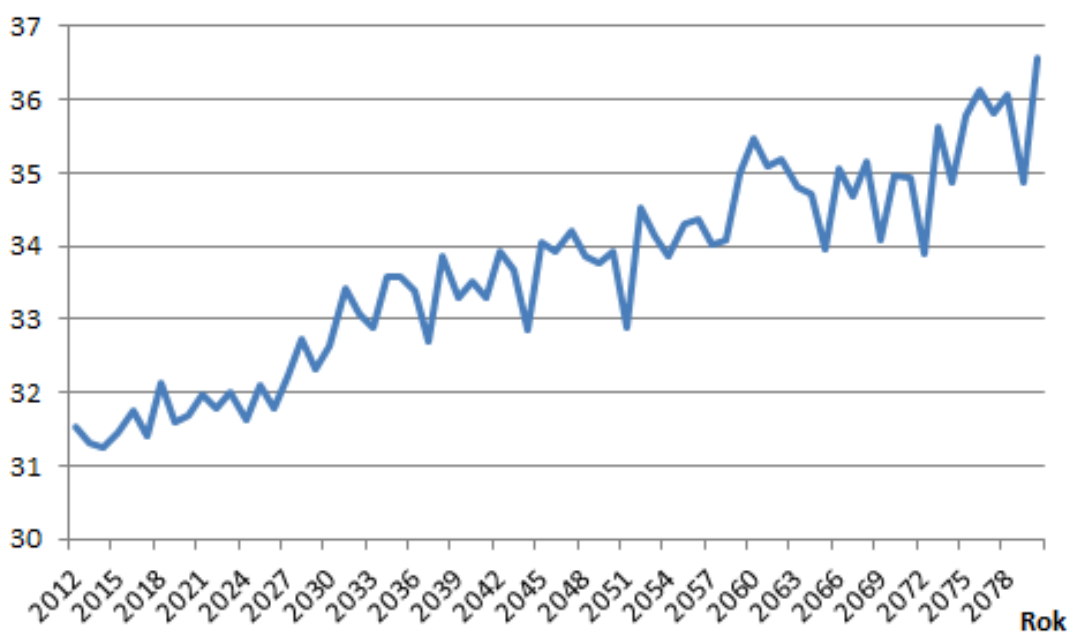

Zdroj: MPSV

Doba placení pojistného

Doba placení pojistného je z důvodu existence náhradních dob pojištění výrazně kratší než samotná doba pojištění. Na rozdíl od doby pojištění můžeme u průměrné doby placení pojistného pozorovat stabilní nárůst z hodnoty těsně nad 31 lety v roce 2012 až na zhruba 36 let na konci projekce.

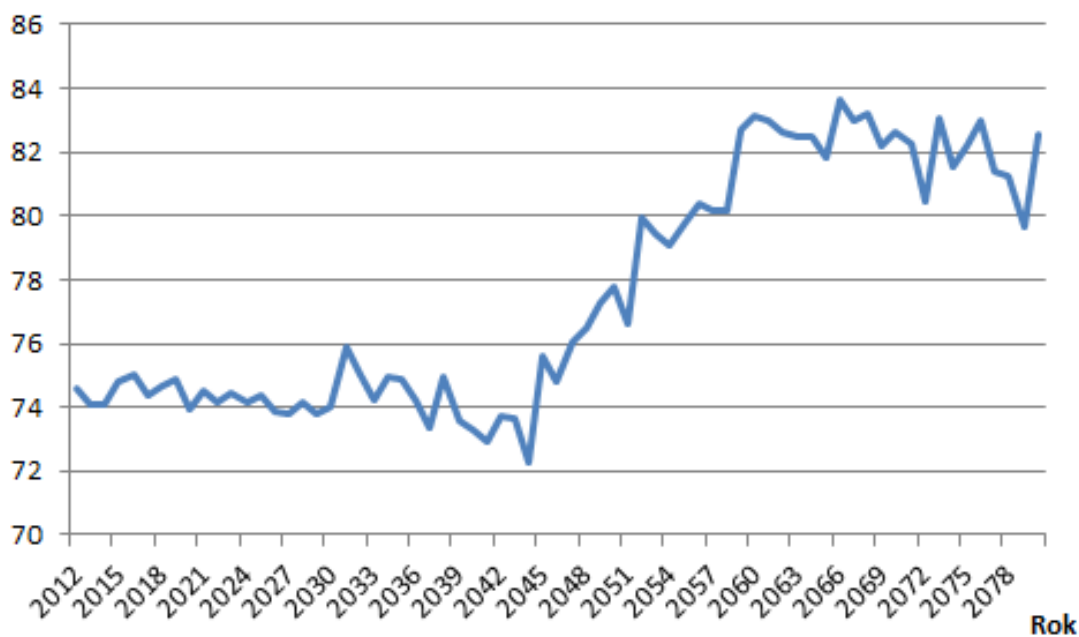
Graf 94 - Průměrná doba placení pojistného při přiznání starobního důchodu

Zdroj: MPSV

Díky postupnému zvyšování důchodového věku, kdy ve vyšších věkových skupinách již nedochází v tak významné míře k čerpání náhradních dob pojištění v kombinaci s jejich omezováním, dojde k významnému nárůstu podílu doby skutečného placení pojistného na celkové době pojištění ze současných zhruba 74 % až na skoro 82 %, přičemž tento růst bude ve vazbě na dopady zrušení doby studia probíhat zejména mezi roky 2045 a 2060.

Graf 95 - Podíl průměrné doby placení pojistného a průměrné doby pojištění při přiznání starobního důchodu v %

Zdroj: MPSV

Dopady dočasných změn ve způsobu valorizace důchodů

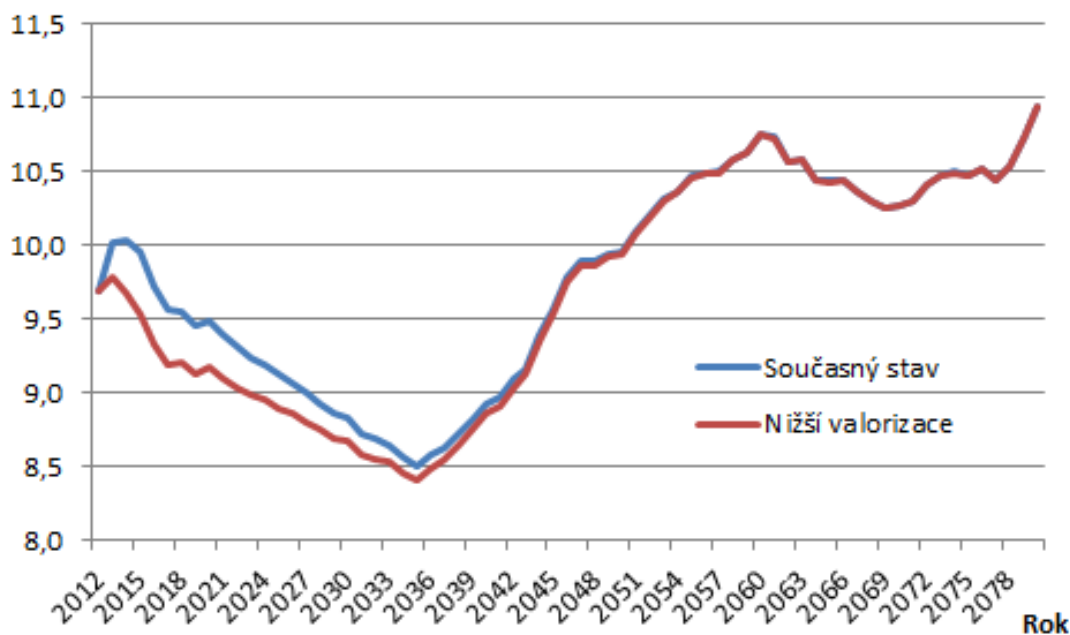
Snaha o konsolidaci veřejných rozpočtů vyvolala i potřebu omezení dynamiky růstu výdajů na důchody, neboť tyto výdaje tvoří nejvýznamnější výdajovou položku státního rozpočtu. S ohledem na dlouhodobost a výraznou setrvačnost ve výdajích na důchody, existuje v zásadě pouze jediný nástroj, pomocí kterého je možné ovlivnit výši výdajů v krátkém období. Tímto nástrojem je valorizace důchodů, jejíž úprava se projeví okamžitě ve výdajích na důchody v konkrétním roce.

Z důvodů výše uvedených bylo navrženo dočasné omezení zvyšování důchodů na 1/3 růstu cen (namísto plného růstu) a 1/3 růstu reálných mezd (je zachován původní stav), a to pro roky 2013 až 2015.

Tato část bude analyzovat dopady tohoto opatření jak na výdaje (resp. bilanci) systému, tak na příjmovou situaci poživatelů důchodů.

Nižší valorizace důchodů v letech 2013 až 2015 povede ve srovnání se současným stavem k nižším výdajům na důchody. Rozdíl bude nejvyšší v roce 2015 na úrovni těsně nad 0,4 % HDP a poté bude postupně klesat s tím, že efekt tohoto opatření zcela vymizí až po roce 2065. Důvodem pro „pouze“ dočasný dopad nižší valorizace důchodů do výdajů je postupné nahrazování (nová přiznání a zániky) důchodů, na které nižší valorizace dopadla důchody přiznanými až po roce 2015.

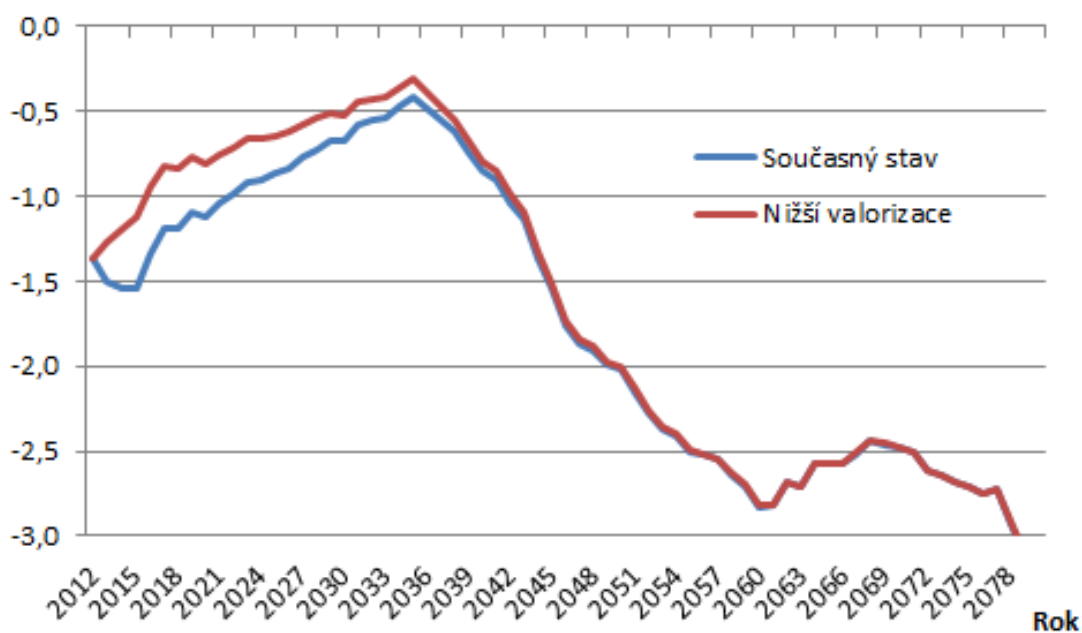
Graf 96 – Výdaje na důchody v % HDP

Zdroj: MPSV

Nižší dynamika výdajů se projeví i v saldu příjmů a výdajů, které by mělo v poměru k HDP postupně klesat, čímž by se eliminoval očekávaný nárůst do roku 2014. Na celkovou stabilitu ovšem nemá toto opatření zásadní vliv.

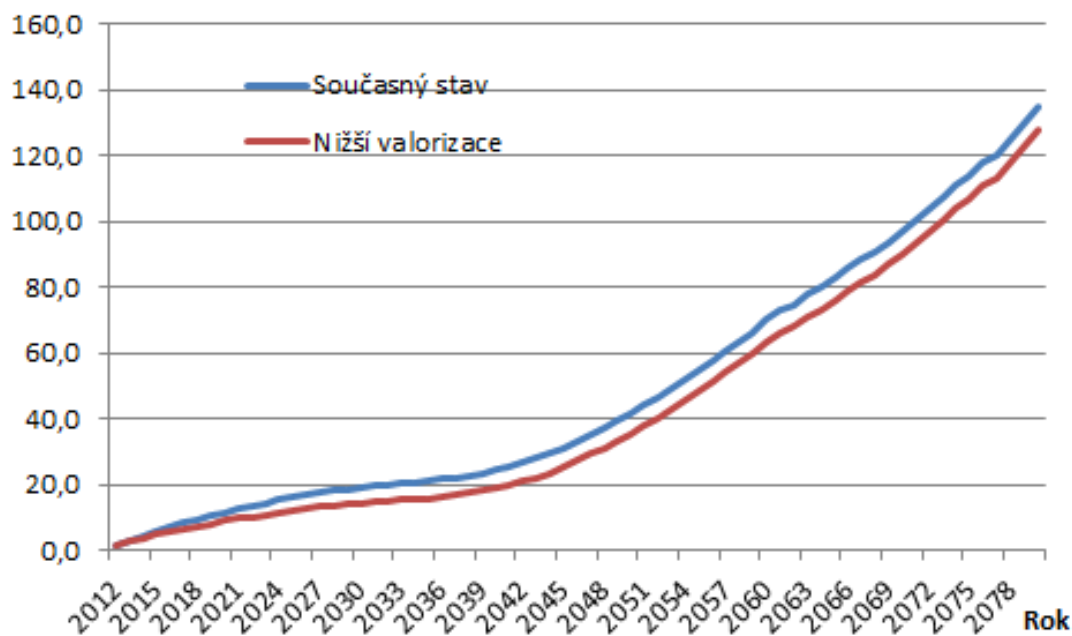
Graf 97 – Saldo příjmů z pojistného a výdajů včetně výdajů na administrativu v % HDP

Zdroj: MPSV

Příznivý dopad do salda příjmů a výdajů se projeví i nižší dynamikou kumulace explicitního dluhu systému. Úhrnný dopad dočasného snížení růstu důchodů dosáhne zhruba 6 - 7 % HDP (tj. cca 60 – 70 % ročních výdajů).

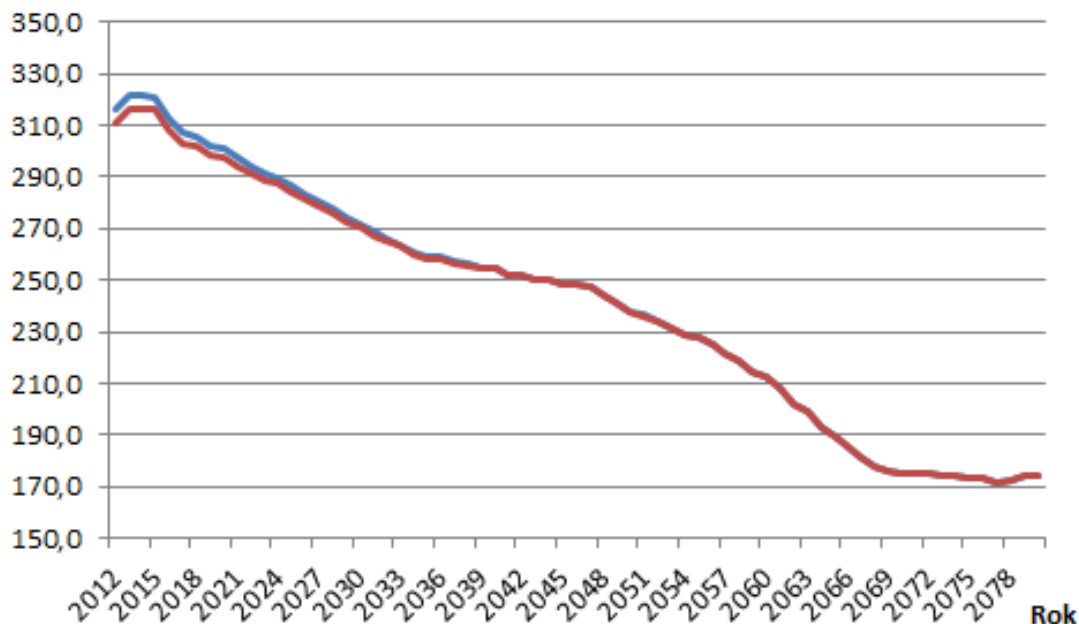
Graf 98 – Kumulativní saldo (explicitní dluh) v % HDP

Zdroj: MPSV

U implicitního dluhu (jako současné hodnotě budoucích závazků) se nižší valorizace projeví okamžitým snížením o výše zmiňovaných zhruba 6 – 7 % HDP. Efekt se však postupně vytrácí tak, jak dochází k výplatě těchto nižších závazků, které se projeví ve výše popsané nižší kumulaci dluhu.

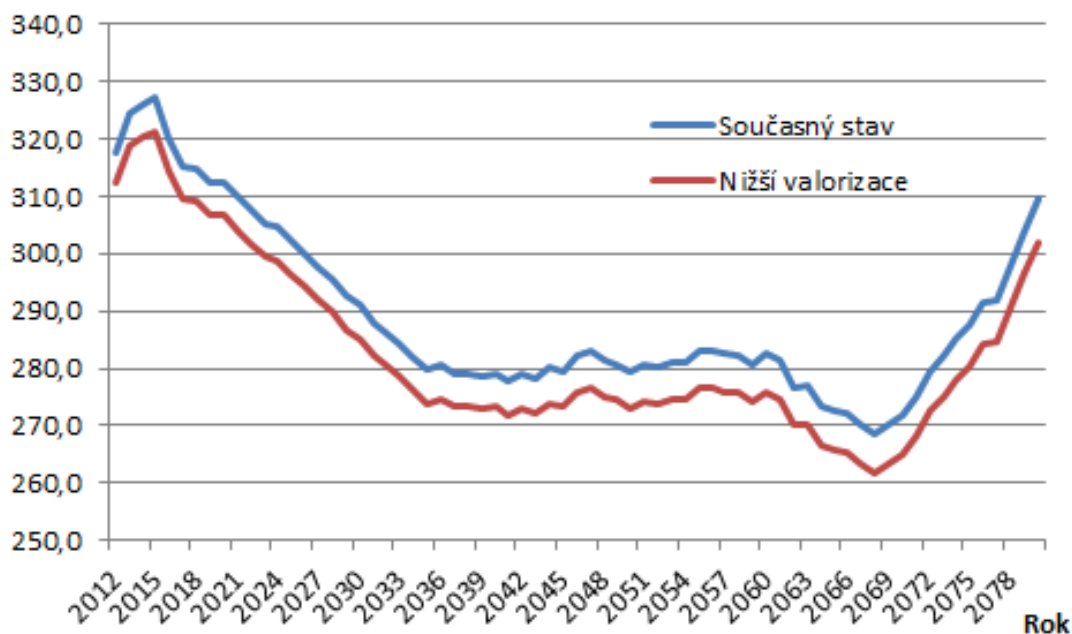
Graf 99 – Implicitní dluh v % HDP

Zdroj: MPSV

Úhrnný dopad na úrovni 6 – 7 % HDP je v celkovém dluhu konstantní po celou dobu a zohledňuje postupně „přelití“ efektu z implicitního do explicitního dluhu.

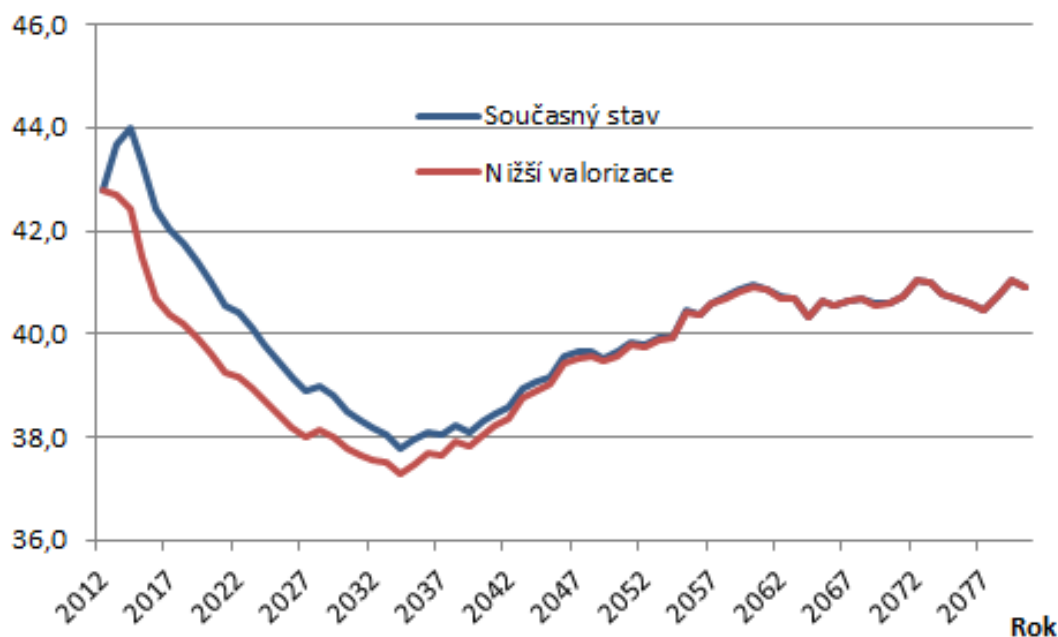
Graf 100 – Celkový dluh v % HDP

Zdroj: MPSV

Pozitivní dopad nižšího tempa zvyšování důchodů do finanční bilance systému se samozřejmě projeví i na úrovni vyplácených důchodů. Podíl průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy se v porovnání se současným stavem postupně sníží až o zhruba 1,6 p.b. v roce 2015. Tento negativní dopad se ovšem bude postupně oslabovat tak, jak budou zanikat důchody, na které nižší valorizace dopadla.

Graf 101 - Podíl průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy v %

Zdroj: MPSV

Analýza vstupu do II. pilíře

Následující text prezentuje výsledky analýzy účasti ve II. pilíři důchodového pojištění, který má být spuštěn na začátku roku 2013. S blížícím se termínem spuštění se objevuje čím dál více otázek, na základě čeho se budou účastníci rozhodovat, kolik jich do systému vstoupí, atd.

Tato analýza se nesnaží odpovědět na otázku „Jak se budou lidé rozhodovat?“, ale zkoumá „Pro jakou skupinu lidí by bylo výhodné vstoupit/nevstoupit za předpokladu, že se již rozhodli dle předem daného kritéria“.

Všechny výpočty jsou založeny na předpokladu, že lidé se budou o účasti ve II. pilíři rozhodovat zcela racionálně při úplné znalosti budoucnosti (průběhu kariéry, platu, výše pobíraného důchodu, délky pobírání důchodu, atd.).

Metodika posuzování

Za indikátor výhodnosti vstupu byl zvolen implicitní dluh, který vyjadřuje rozdíl mezi sumou diskontovaných plateb pojistného a sumou diskontovaných dávek pobíraných jedincem v rámci systému důchodového pojištění. Jedinec vstoupí do II. pilíře, pokud implicitní dluh při jeho účasti bude vyšší než implicitní dluh při neúčasti. Díky tomuto kroku není nutné provádět projekci spořicí fáze u penzijních společností, a tím se lze vyhnout jednoznačnému určení výnosových křivek u jednotlivých fondů. Je však třeba brát v potaz, že v tomto ohledu neznamená vstup do II. pilíře

zároveň i záruku nejvyššího důchodu, ale pouze ukazuje situaci, která je z pohledu celkové finanční situace systému nejhorší (nejvyšší implicitní dluh). Představuje spíše výhodnost snížení/nesnížení odvodu do průběžného systému.

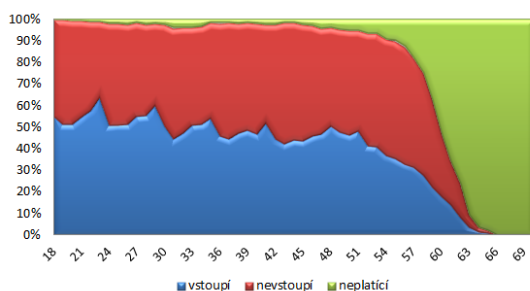
Vliv věku

Celá populace

Podíl osob, které vstoupí a nevstoupí, zůstává vcelku stabilní s trendem k mírnému poklesu. Je zde patrný přesun lidí ve vyšších věkových skupinách z ekonomické aktivity do neaktivity, kdy s rostoucím věkem roste i skupina „neplaticích“, což jsou lidé, kteří již v budoucnu neodvedou do systému žádné pojistné (např. invalidé, trvale nezaměstnaní, emigranti atd.) nebo jde o osoby, kterým již byl přiznán starobní důchod a již nemohou vstoupit do II. pilíře.

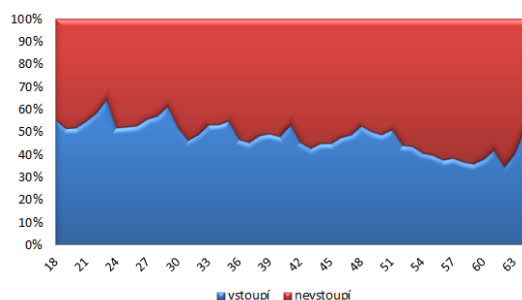
Podíl osob, které vstoupí do II. pilíře, jako procento těch, kteří takové rozhodnutí mohou učinit nebo u nichž dává smysl (tj. bez „neplaticích“) osciluje okolo 50 % a pozvolně velmi mírně klesá až na hodnotu kolem 40 % ve věku nad 50 let. Tento pokles je důsledkem především dvou základních proti sobě působících faktorů. Prvním, který působí ve směru pozitivní závislosti výhodnosti vstupu do II. pilíře a věku, je kariérní průběh výdělku (Graf 59). Osoby, které vstoupí ve vyšším věku, potom participují na nižší pojistné sazbě z vyšších příjmů, než které odpovídají celoživotnímu výdělku, od kterého se odvíjí výše starobního důchodu a tedy i jeho krácení z titulu účasti ve II. pilíři. Proti tomu působí vyšší dynamika mezd na počátku projekce, která má za následek vyšší dynamiku závazků a tím i efektů plynoucích z jejich krácení. Výstup ukazuje, že mírně převáží druhý faktor vyšší mzdové dynamiky.

Graf 102 - Rozdělení vstupujících dle věku - celkem

Zdroj: MPSV

Graf 103 - Rozdělení vstupujících dle věku – celkem

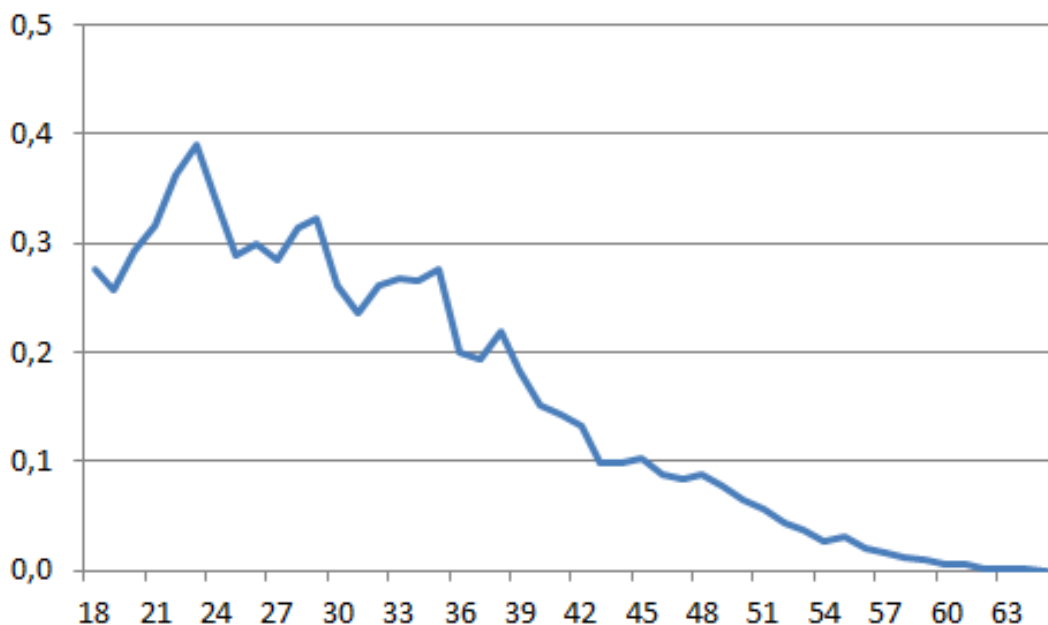

Zdroj: MPSV

V případě, že dojde k výše popsanému rozhodnutí o vstupu do II. pilíře, dojde ke zvýšení implicitního dluhu systému, což vyplývá z použité metodiky, v rozsahu zhruba 7,5 % HDP (tj. necelých 300 mld. Kč). Toto navýšení implicitního dluhu se nejvíce projeví u mladších generací (věkových skupin)²³ a s růstem věku klesá. Tento průběh je dán možnou dobou strávenou ve II. pilíři, která se s věkem zkracuje. V dlouhém období potom zavedení II. pilíře představuje zhoršení bilance systému v rozsahu kolem 0,3 % HDP ročně (tj. v rozsahu dodatečného implicitního dluhu u generací, které do důchodového systému jako celku nově vstupují).

²³ Volatilita průběhu implicitního dluhu, stejně jako podílu osob vstupujících do II. pilíře, je dána faktem, že v simulaci byl použit každý stý jedinec daného věku a tím je v každé věkové kohortě „pouze“ zhruba 1 000 jedinců. V případě rozdělení dle pohlaví potom jen zhruba polovina.

Graf 104 – Zvýšení implicitního dluhu v závislosti na věku v % HDP - celkem

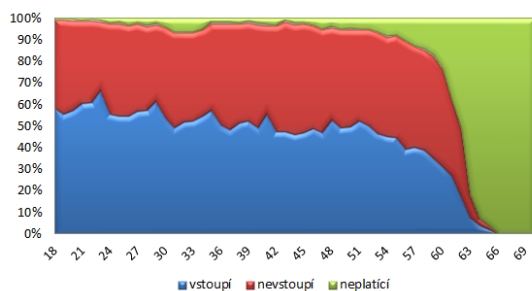

Zdroj: MPSV

Muži a ženy

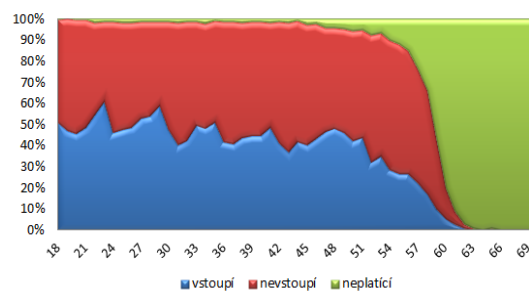
Podíl mužů, kteří vstoupí do II. pilíře se pohybuje na úrovni zhruba 60 % a je o cca 10 p.b. vyšší než u žen.

Graf 105 - Rozdělení vstupujících dle věku – muži

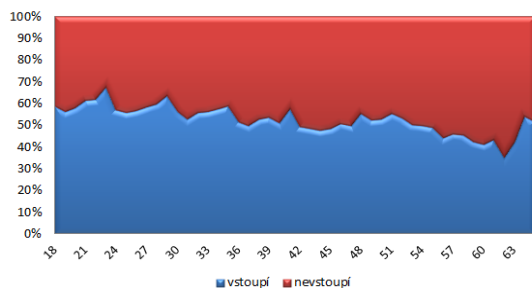
Zdroj: MPSV

Graf 107 - Rozdělení vstupujících dle věku – ženy

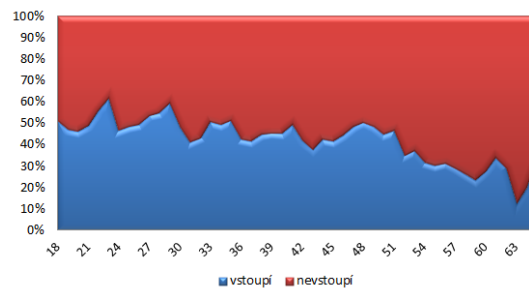
Zdroj: MPSV

Graf 106 - Rozdělení vstupujících dle věku – muži

Zdroj: MPSV

Graf 108 - Rozdělení vstupujících dle věku – ženy

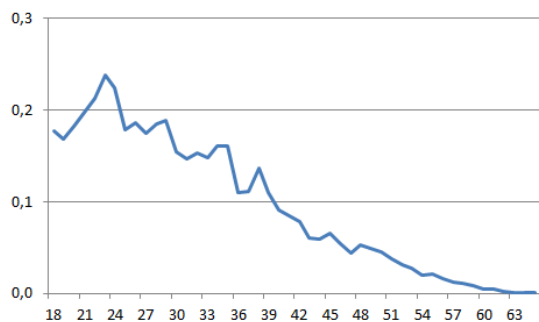

Zdroj: MPSV

Nicméně průběh, tj. mírný pokles v závislosti na věku, je obdobný. Díky rozdílnému důchodovému věku je zde dobře patrný jeho vliv na možnost rozhodování o vstupu do II. pilíře.

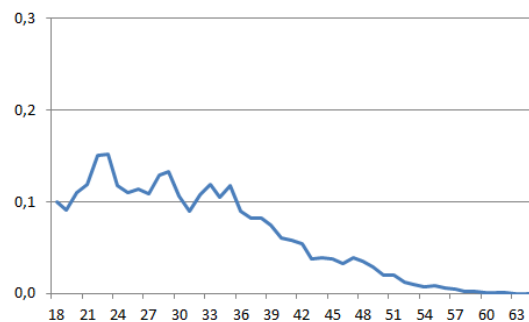
Na navýšení implicitního dluhu z titulu vstupu do II. pilíře se, i díky vyšší pravděpodobnosti vstupu, více podílejí muži, a to z o něco více než za 60 %.

Graf 109 - Zvýšení implicitního dluhu v závislosti na věku v % HDP - muži

Zdroj: MPSV

Graf 110 - Zvýšení implicitního dluhu v závislosti na věku v % HDP - ženy

Zdroj: MPSV

Vliv výše příjmu, doby pojištění, rozhodnutí o okamžiku odchodu do starobního důchodu, doby placení pojistného a vyloučené doby

Následující kapitoly se zabývají základními faktory, které by mohly ovlivňovat implicitní dluh jako základní indikátor pro rozhodnutí jedince o případném vstupu/nevstupu do II. pilíře. Základními analyzovanými faktory jsou: výše příjmu, doba pojištění, rozhodnutí o okamžiku odchodu do starobního důchodu (předčasný, řádný či odložený důchod), doba placení pojistného a vyloučená doba.

Výpočty prováděné na průřezových datech vykazovaly skokové výchylky v krajních polohách. Ty jsou důsledkem dlouhodobé účasti v I. pilíři. Jde především o nároky získané v I. pilíři, které velkou měrou ovlivní konečné rozhodnutí jedince. Pro dosažení maximální objektivity a eliminaci ostatních vlivů byly nakonec všechny simulace prováděny na plné kohortě jedinců, kteří v roce 2012 dosáhli věku 18 let²⁴.

Výše příjmu

Prvním zkoumaným faktorem, který ovlivňuje rozhodnutí o vstupu do II. pilíře, je výše příjmu. S ohledem na dlouhodobost účasti v důchodovém systému není otázka definice příjmu, který při analýze použít, zcela jednoduchá, byť lze intuitivně soudit, že právě příjem by mohl být tím základním a rozhodujícím faktorem. V analýze je nakonec použit příjem dvou různých typů, a to příjem, se kterým jedinec vstupuje na trh práce (slabinou tohoto příjmu je, že v sobě nemá informaci o tom, jak se takový příjem v čase bude vyvíjet). Druhým typem příjmu je potom osobní vyměřovací základ (dále jen „OVZ“), který v zásadě odráží celoživotní příjem, nicméně je ovlivněn zákonem danou metodikou při výpočtu důchodu, tj. např. vyloučení či nevyloučení některých období, kdy nemá jedinec žádný příjem.

²⁴ MPSV se v této souvislosti chystá k provedení rozsáhlejší analýzy, která bude obdobným způsobem detailně analyzovat i ostatní věkové kohorty.

Celá populace²⁵

Rozložení nástupního příjmu (mzdy) u osob nově vstupujících na trh práce reflektuje kariérní průběh tohoto příjmu, kdy více jak 90 % těchto osob nedosahuje na příjem ve výši průměrné mzdy. 70 % osob má příjem v rozmezí od 50 do 100 % průměrné mzdy.

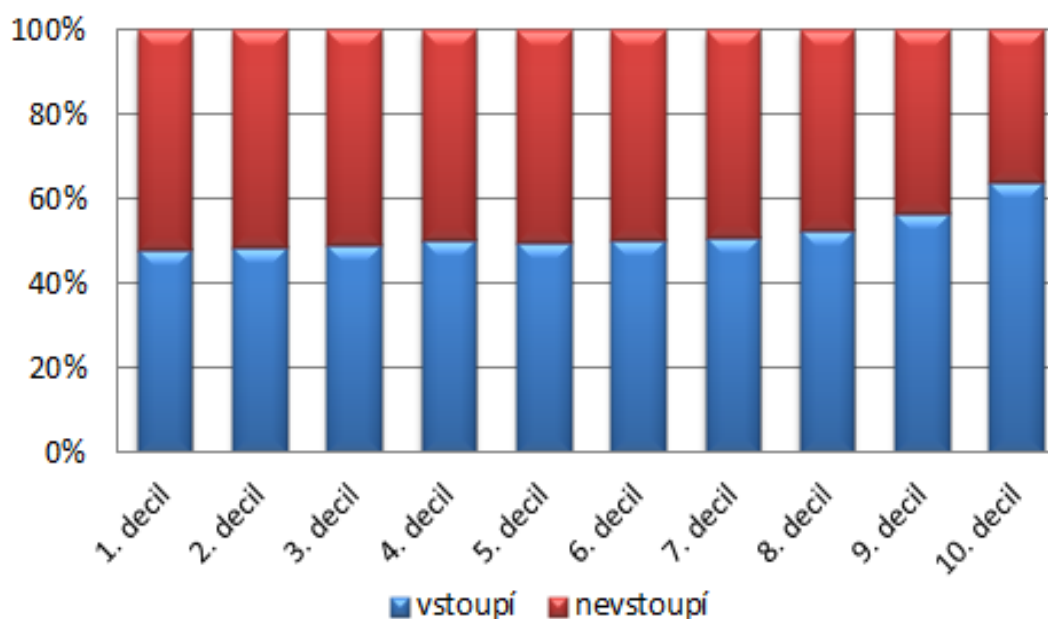
Tabulka 30 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem

Decil	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Násobek průměrné mzdy	< 0,45	0,45 - 0,51	0,51 - 0,57	0,57 - 0,63	0,63 - 0,68	0,69 - 0,74	0,74 - 0,82	0,82 - 0,93	0,93 - 1,11	>1,11

Zdroj: MPSV

Míra výhodnosti v závislosti na nástupním příjmu je poměrně stabilní s jen velmi nepatrným růstem na úrovni zhruba 50 %. Pozorovatelný nárůst míry výhodnosti je možné vidět až u posledních dvou (tří) decilů, kde dochází k nárůstu až nad 60 % u posledního decilu. Výše nástupního příjmu (s výjimkou osob, které na trh práce vstupují s vyššími příjmy v úrovni nad průměrnou mzdou) výrazněji neovlivňuje míru výhodnosti vstupu do II. pilíře.

Graf 111 – Rozložení vstupujících dle nástupního příjmu – celkem

Zdroj: MPSV

Ze všech osob, které vstupují na trh práce, je možné ve vztahu k výhodnosti vstupu do II. pilíře vyčlenit dvě specifické skupiny. Jde jednak o osoby, které se nedožijí důchodového věku (resp. přiznání starobního důchodu), a dále o osoby, které budou při dosažení důchodového věku invalidní ve třetím stupni invalidity¹³.

U první skupiny platí, že je pro tyto osoby výhodné vstoupit do II. pilíře ze 100 %, neboť v případě úmrtí není výše pozůstalostních důchodů poskytovaných z důchodového pojištění účastí ve II. pilíři nijak ovlivněna a zároveň se prostředky z II. pilíře stávají předmětem dědictví.

²⁵ Jde v tomto případě o populaci osob, kterým je v roce 2012 18 let.

U druhé skupiny platí, že bude mít možnost se při dosažení důchodového věku rozhodnout, zda si ponechá invalidní důchod (za cenu 60 % kumulovaných úspor ve II. pilíři) nebo si nechá přiznat „standardní starobní důchod“. Tyto osoby budou tedy mít možnost případně „revokovat své rozhodnutí o vstupu a je pro ně vhodné do II. pilíře vstoupit.

Vyčlenění výše uvedených skupin jen velmi nepatrně ovlivní hranice jednotlivých příjmových decilů.

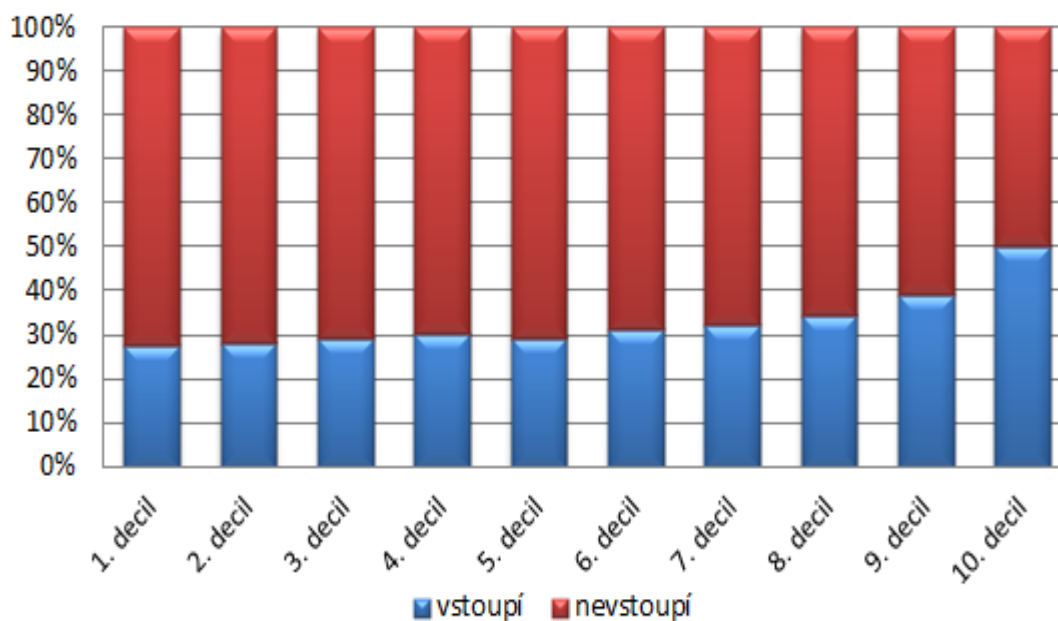
Tabulka 31 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem

Decil	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Násobek průměrné mzdy	< 0,45	0,45 - 0,52	0,52 - 0,58	0,58 - 0,63	0,63 - 0,69	0,69 - 0,75	0,75 - 0,82	0,82 - 0,93	0,93 - 1,12	> 1,12

Zdroj: MPSV

Bez výše uvedených skupin se míra výhodnosti ve II. pilíři snížila o zhruba 10 – 20 p.b., což je dáno faktem, že míra výhodnosti vyčleněných skupin je vysoká (100 % u osob, které se přiznání důchodu nedožijí a zhruba 62 % u osob, které budou při dosažení důchodového věku invalidní ve třetím stupni invalidity), nicméně pozorovaný trend v jednotlivých decilech se nemění.

Graf 112 – Rozložení vstupujících dle nástupního příjmu u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod – celkem

Zdroj: MPSV

V situaci, kdy jsou v analyzované skupině pouze osoby, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod, je možné jako příjmové kritérium využít i celoživotní příjem reprezentovaný, s výše popsanými omezeními, OVZ. Stejný přístup je nutné použít i při analýze ostatních faktorů jako doby pojištění, okamžiku odchodu do starobního důchodu, doby placení pojistného či rozsahu vyloučených dob.

Nahrazení nástupního příjmu OVZ mírně snižuje hranici příjmů u nižších decilů a naopak je významně zvyšuje u nejvyšších decilů. Celoživotní příjmy jsou tedy více diferencované než příjmy nástupní.

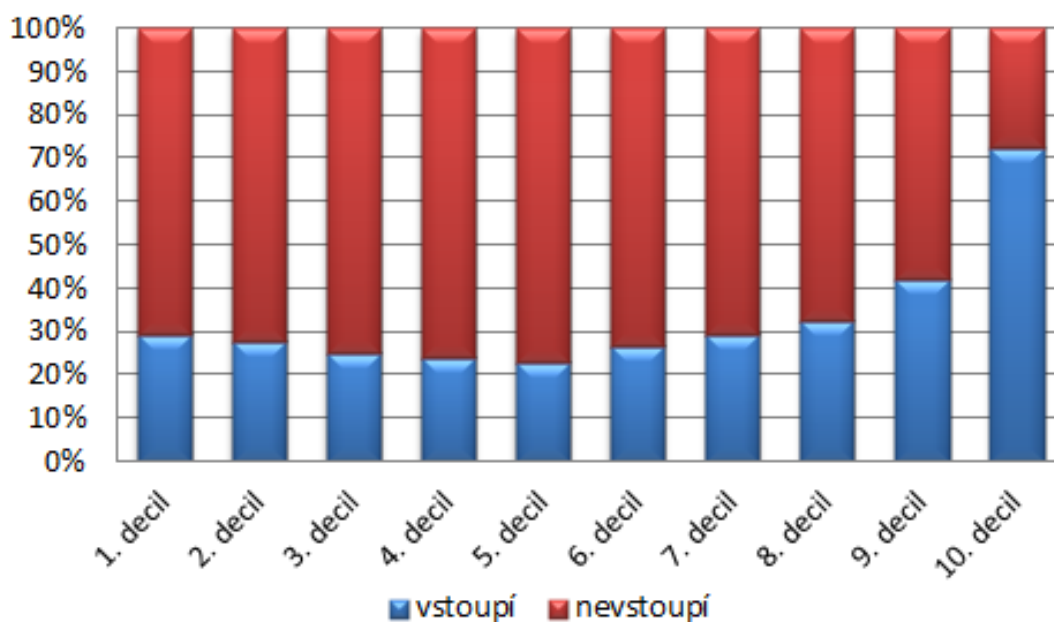
Tabulka 32 - Rozdělení jedinců podle OVZ do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem

Decil	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Násobek průměrné mzdy	< 0,32	0,32 - 0,49	0,49 - 0,56	0,56 - 0,61	0,61 - 0,67	0,67 - 0,77	0,77 - 0,93	0,93 - 1,24	1,24 - 1,92	>1,92

Zdroj: MPSV

Vyšší diferenciaci celoživotního výtěžku oproti nástupnímu příjmu vede i k vyšší diferenciaci míry výhodnosti ve II. pilíři. Je zde pozorovatelný mírný pokles od prvního do pátého decilu a následný růst. Osoby v nižších decilech mají (ve větším rozsahu) „mezery“ (tj. doby, kdy není jedinec pojištěn ani z titulu výdělečné činnosti, ani tzv. náhradních dob pojištění) v pojištění (i hranice decilů jsou zde níže než u nástupních příjmů) a tím dochází k rozmělnění příjmu při stanovení OVZ. Příjem, který tyto osoby dosahují v období, kdy jsou aktivní a platí pojistné (a realizují úsporu na pojistném), je vyšší než příjem, ze kterého je vyměřen (a krácen) starobní důchod, což zvyšuje výhodnost vstupu do II. pilíře a vede k mírně vyšší míře výhodnosti u těchto nejnižších decilů ve srovnání s středněpříjmovými skupinami.

Graf 113 - Rozložení vstupujících dle OVZ – celkem

Zdroj: MPSV

Muži a ženy^{25,26}

Již v rozložení nástupního příjmu se projevují rozdíly mezi pohlavími, kdy hranice pro jednotlivé decily jsou u žen zhruba o 15 – 20 % níže než u mužů s tím, že větší rozdíl je u vyšších (nejvyšších) decilů.

²⁶ Analýza nebere (díky tomu, že nezohledňuje samotné dávky ze II. pilíře) do úvahy fakt, že doživotní důchody ze II. pilíře musí být jednotné pro muže i ženy, což je výhodné pro ženy a vedlo by k určitému zvýšení míry výhodnosti u žen a snížení u mužů. Nicméně zde existuje možnost z tohoto pohledu neutrální 20 leté renty, což bude v realitě efekt jednotných doživotních důchodů pravděpodobně eliminovat.

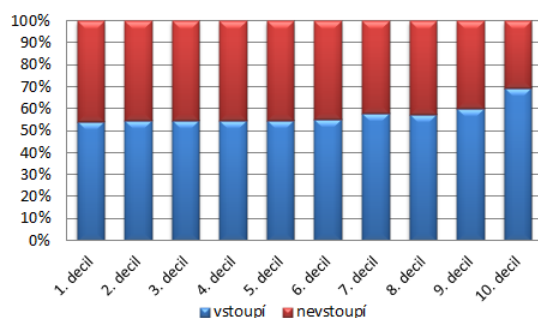
Tabulka 33 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) – muži a ženy

Decil/Násobek průměrné mzdy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Muži	<0,49	0,49 - 0,56	0,56 - 0,62	0,62 - 0,67	0,67 - 0,73	0,73 - 0,80	0,80 - 0,88	0,88 - 1,00	1,00 - 1,20	>1,20
Ženy	<0,42	0,42 - 0,48	0,48 - 0,53	0,53 - 0,59	0,59 - 0,64	0,64 - 0,69	0,69 - 0,76	0,76 - 0,85	0,85 - 1,01	>1,01

Zdroj: MPSV

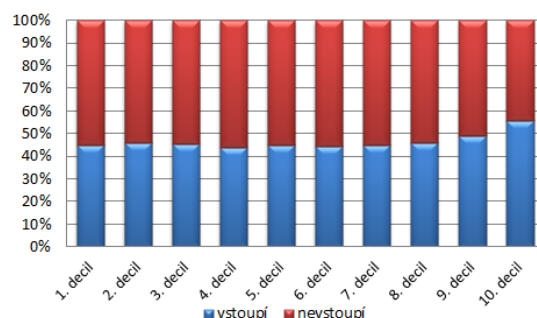
Míra výhodnosti je u žen zhruba o 10 p.b. nižší než u mužů (s výjimkou posledního decilu, kde je rozdíl vyšší). Tento rozdíl je dán především nižšími mírami úmrtnosti žen a tedy obecně delší dobou strávenou v důchodu a tedy větší „ztrátou“ z titulu sníženého starobního důchodu.

Graf 114 - Rozdělení vstupujících dle nástupního příjmu – muži

Zdroj: MPSV

Graf 115 - Rozdělení vstupujících dle nástupního příjmu – ženy

Zdroj: MPSV

Vyčleněním specifických skupin (osob, které se nedožijí starobního důchodu, a osob, které jsou při dosažení důchodového věku invalidní ve třetím stupni invalidity) nedojde v zásadě k žádnému pohybu u hranic jednotlivých příjmových decilů.

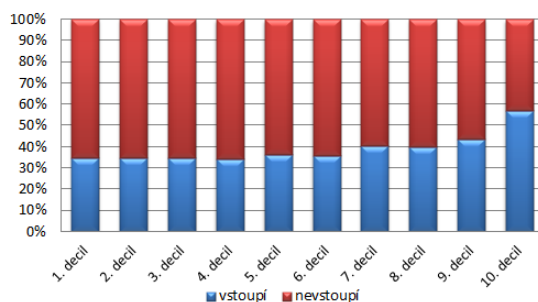
Tabulka 34 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) – muži a ženy

Decil/Násobek průměrné mzdy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Muži	<0,49	0,49 - 0,56	0,56 - 0,62	0,62 - 0,67	0,67 - 0,73	0,73 - 0,80	0,80 - 0,88	0,88 - 1,00	1,00 - 1,20	>1,20
Ženy	<0,42	0,42 - 0,48	0,48 - 0,53	0,53 - 0,59	0,59 - 0,64	0,64 - 0,70	0,70 - 0,76	0,76 - 0,85	0,85 - 1,01	>1,01

Zdroj: MPSV

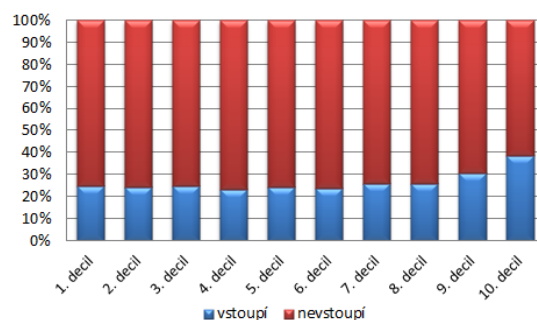
I po vyčlenění specifických skupin zůstává zachován rozdíl v míře výhodnosti cca 10. p.b.

Graf 116 - Rozdělení vstupujících u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod dle nástupního příjmu – muži

Zdroj: MPSV

Graf 117 - Rozdělení vstupujících u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod dle nástupního příjmu – ženy

Zdroj: MPSV

Nahrazení nástupního příjmu celoživotním ve formě OVZ se výrazně více projeví vyšší diferenciací a posunem hranic jednotlivých decilů nahoru u mužů než u žen. Výjimkou je v tomto ohledu první decil, kde je hranice u mužů nižší než u žen, což lze vysvětlit výraznějším dopadem přerušovaných kariér s negativním dopadem do OVZ u mužů než u žen.

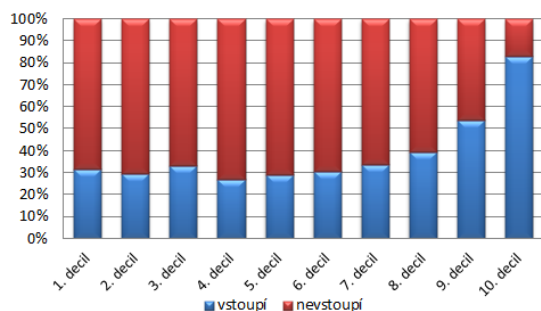
Tabulka 35 - Rozdělení jedinců podle OVZ do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem

Decil/Násobek průměrné mzdy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Muži	<0,31	0,31 - 0,51	0,51 - 0,61	0,61 - 0,68	0,68 - 0,75	0,75 - 0,88	0,88 - 1,11	1,11 - 1,52	1,52 - 2,42	>2,42
Ženy	<0,34	0,34 - 0,48	0,48 - 0,53	0,53 - 0,57	0,57 - 0,60	0,60 - 0,66	0,66 - 0,77	0,77 - 0,99	0,99 - 1,44	>1,44

Zdroj: MPSV

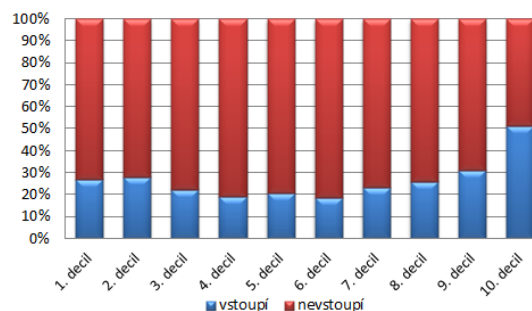
U nejnižších decilů je možné pozorovat výrazně menší rozdíly v míře výhodnosti, než je tomu zhruba od třetího decilu, což je dáno srovnatelnou hranicí těchto decilů pro muže i ženy a obdobným působením přerušovaných kariér (mezer v pojištění). Naopak u nejvyšších decilů je míra výhodnosti u mužů výrazně vyšší, což je důsledek vyšší příjmové diferenciaci (tj. výrazně vyšších příjmů mužů v horních decilech).

Graf 118 - Rozdělení vstupujících dle OVZ – muži

Zdroj: MPSV

Graf 119 - Rozdělení vstupujících dle OVZ – ženy

Zdroj: MPSV

Doba pojištění

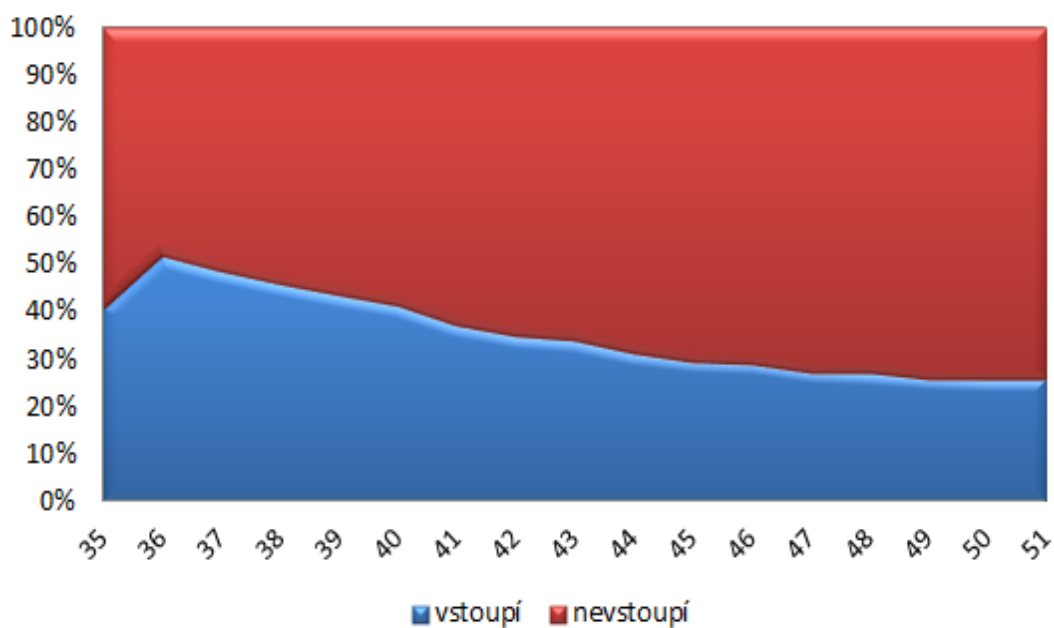
Druhým analyzovaným faktorem je doba pojištění. Doba pojištění je jedním ze základních faktorů, které ovlivňují výši důchodu ze základního důchodového pojištění a z tohoto pohledu je důvodné analyzovat vliv tohoto faktoru na míru výhodnosti vstupu do II. pilíře.

Celá populace²⁷

V rozdělení míry výhodnosti podle získané doby pojištění lze pozorovat zcela jasný trend poklesu této míry s růstem získané doby pojištění. Tento průběh míry výhodnosti má jednoznačný důvod ve výše popsaných mezerách v pojištění, neboť významněji kratší doba pojištění je charakteristická pro osoby, které mají přerušovanou kariéru bez pokrytí náhradními dobami pojištění.

²⁷ Jde v tomto případě o populaci osob, kterým je v roce 2012 18 let a v budoucnu jim bude přiznán „standardní“ starobní důchod, tj. bez osob, které se starobního důchodu nedožijí nebo budou při dosažení důchodového věku invalidní ve třetím stupni invalidity.

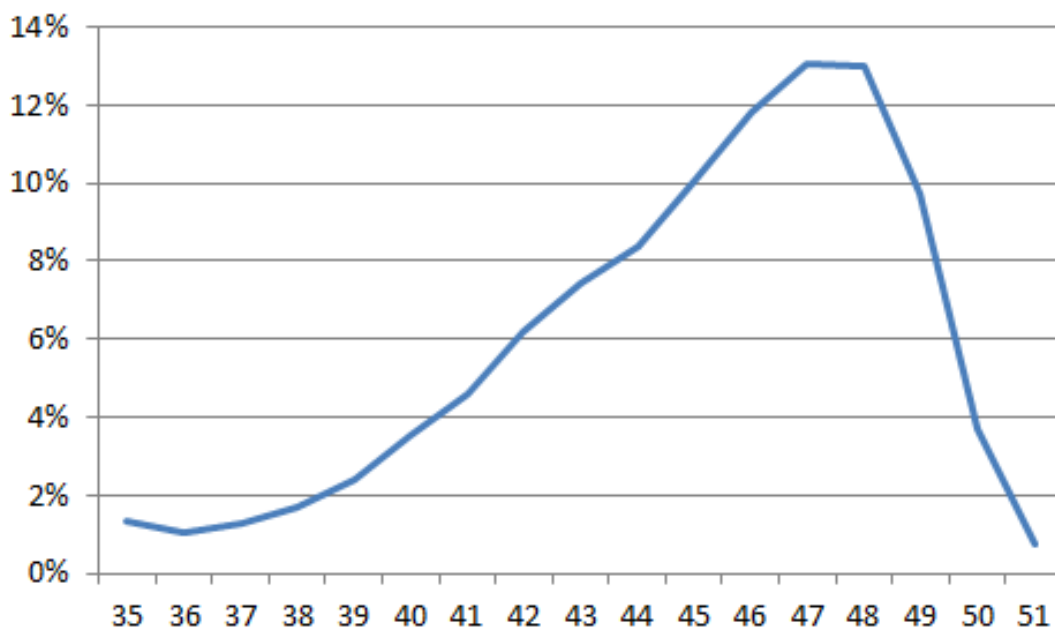
Graf 120 – Rozdělení vstupujících dle doby pojištění – celkem

Zdroj: MPSV

Z rozdělení osob dle získané doby pojištění je vidět, že rozhodující většina získává takovou dobu pojištění, kdy je již míra výhodnosti v zásadě stabilní. Doba pojištění tedy nijak zásadním způsobem neovlivňuje výhodnost vstupu do II. pilíře.

Graf 121 – Podíl osob, které získaly daný počet let pojištění - celkem

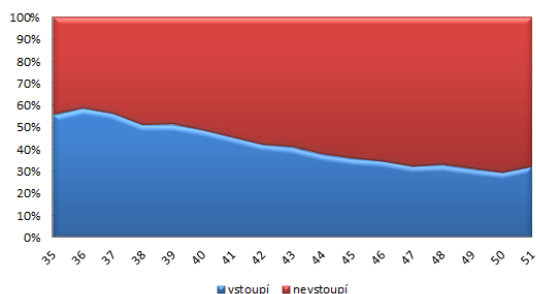

Zdroj: MPSV

Muži a ženy²⁷

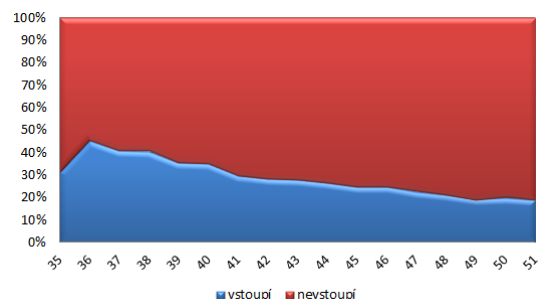
U obou pohlaví je patrný trend poklesu míry výhodnosti v závislosti na získané době pojištění s tím, že při stejné době pojištění je vždy míra výhodnosti mužů vyšší než u žen.

Graf 122 - Rozdělení vstupujících dle doby pojištění – muži

Zdroj: MPSV

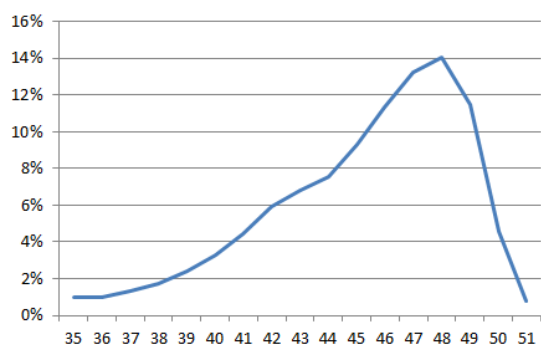
Graf 123 - Rozdělení vstupujících dle doby pojištění – ženy

Zdroj: MPSV

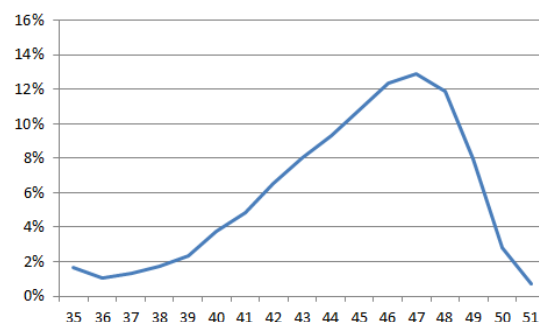
Díky sjednocení důchodového věku je i rozložení osob dle získané doby pojištění v zásadě shodné u mužů i u žen. Nicméně stále je u žen mírně vyšší podíl osob s kratší dobou pojištění.

Graf 124 - Podíl osob, které získaly daný počet let pojištění - muži

Zdroj: MPSV

Graf 125 - Podíl osob, které získaly daný počet let pojištění - ženy

Zdroj: MPSV

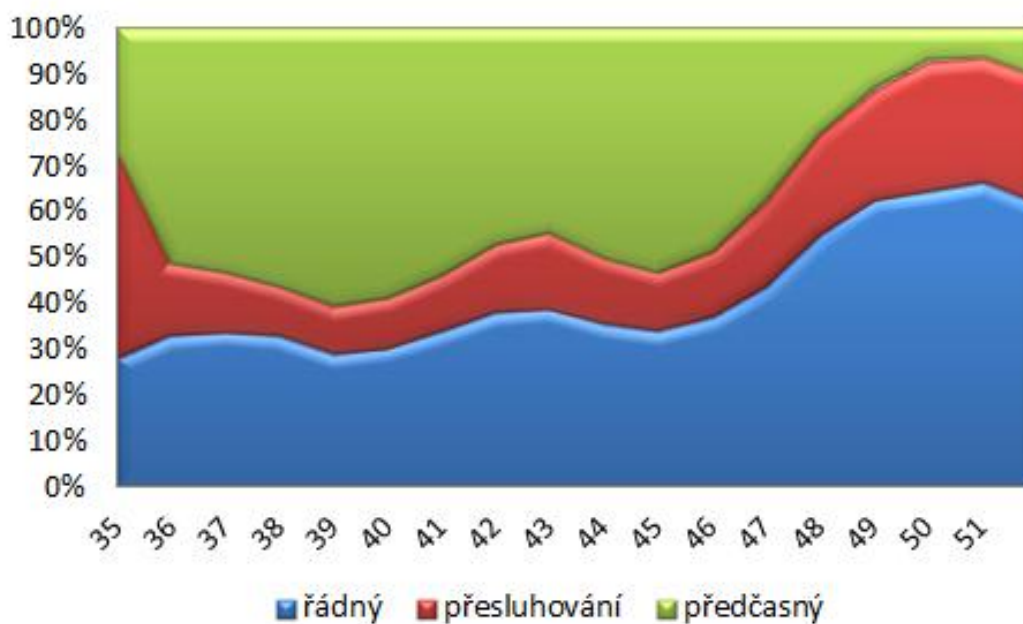
Rozhodnutí o okamžiku odchodu do starobního důchodu

Počet získaných let pojištění souvisí i s rozhodnutím o okamžiku odchodu do starobního důchodu, tj. o tom, zda jedinec odejde do předčasného starobního důchodu či naopak svůj odchod do starobního důchodu odloží.

Celá populace²⁷

Osoby odcházející do předčasného starobního důchodu mají systematicky kratší dobu pojištění. Jejich podíl na osobách, které získali dobu pojištění kratší než 46 let, představuje více jak 50 %. Výjimkou je v tomto ohledu doba pojištění 35 let, kde je výrazný podíl osob přesluhujících, což jsou ovšem především osoby, které neplnily při dosažení důchodového věku podmínku potřebné doby pojištění.

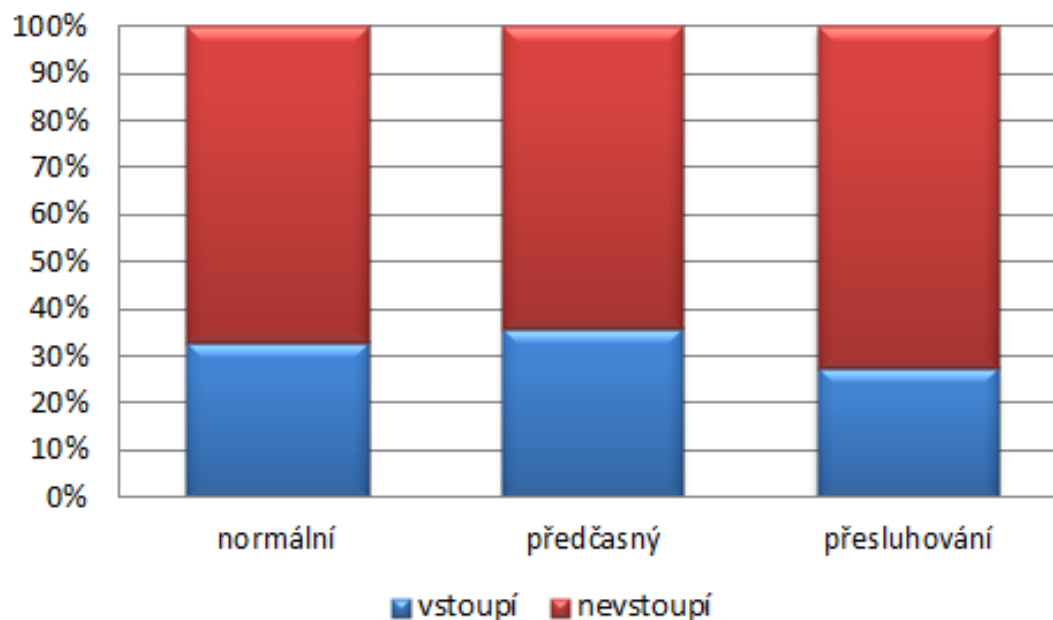
Graf 126 - Typy důchodů dle délky pojištění – celkem

Zdroj: MPSV

Míra výhodnosti u osob, které odejdou do předčasného starobního důchodu, je mírně vyšší než u řádného starobního důchodu. Nejnižší je míra výhodnosti u osob, které svůj odchod do starobního důchodu odloží, nicméně rozdíly nejsou nijak zásadní.

Graf 127 – Rozdělení vstupujících dle typu přiznaného důchodu – celkem

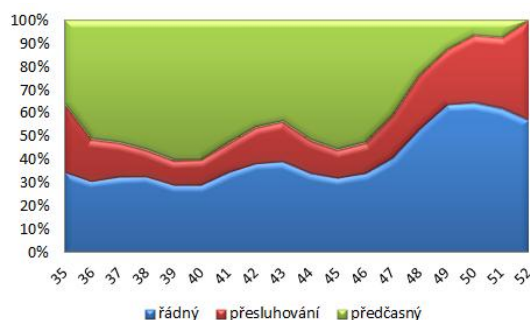

Zdroj: MPSV

Muži a ženy²⁷

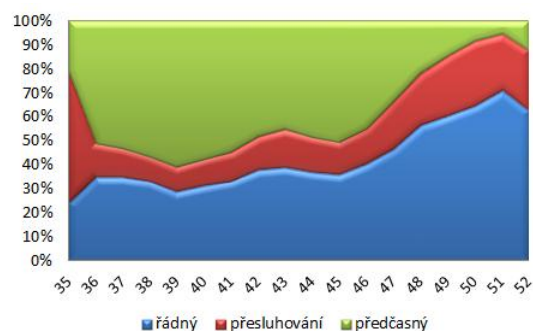
Rozložení osob dle získané doby pojištění a okamžiku odchodu do starobního důchodu se mezi muži a ženami nijak zásadně neodlišuje.

Graf 128 - Typy důchodů dle délky pojištění – muži

Zdroj: MPSV

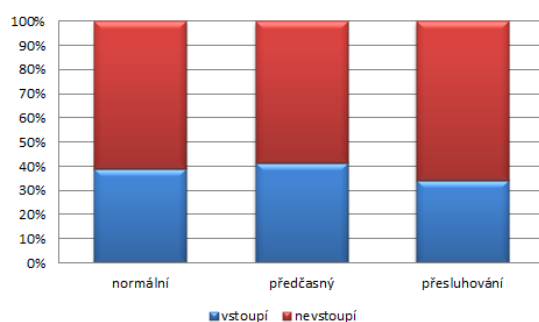
Graf 129 - Typy důchodů dle délky pojištění – ženy

Zdroj: MPSV

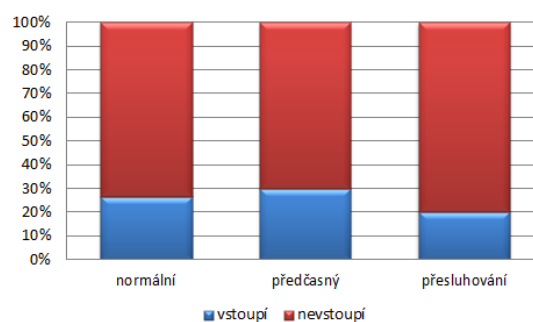
Míra výhodnosti v závislosti na typu přiznaného starobního důchodu se mezi muži a ženami nijak zvlášť neodlišuje s tím, že platí obecnější rozdíl, že míra výhodnosti je u žen nižší.

Graf 130 - Rozdělení vstupujících dle typu přiznaného důchodu – muži

Zdroj: MPSV

Graf 131 - Rozdělení vstupujících dle typu přiznaného důchodu – ženy

Zdroj: MPSV

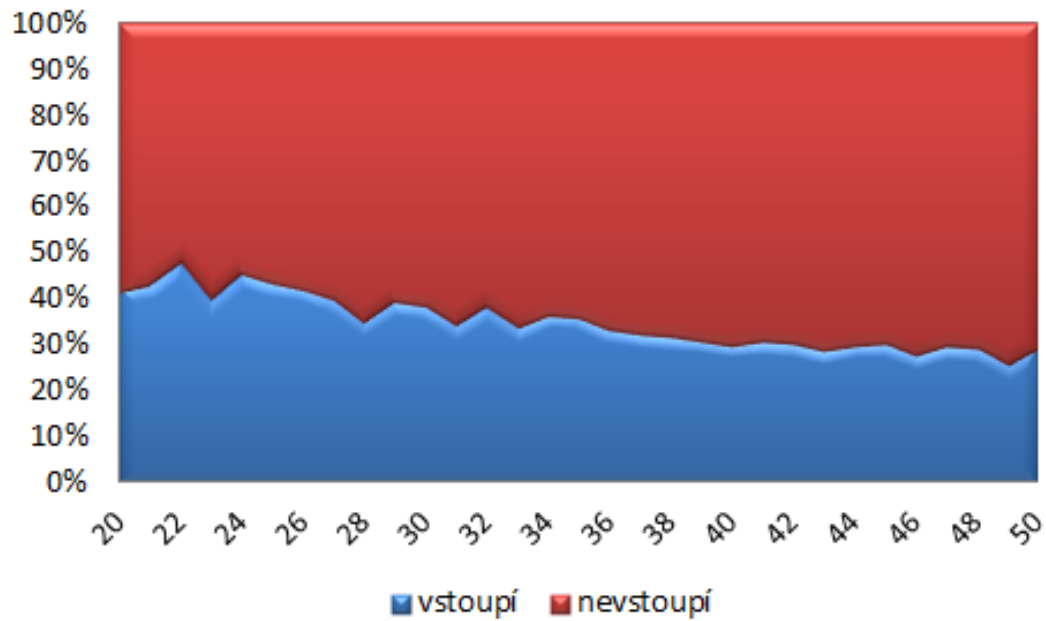
Doba placení pojistného

Doba placení pojistného se, kromě samotné povinnosti platit pojistné, promítá i do výše přiznaného starobního důchodu účastníkům II. pilíře (resp. jeho krácení z titulu účasti ve II. pilíři). Doba placení pojistného se tudíž prostřednictvím diskontovaných budoucích plateb pojistného a vyplácených důchodů přímo promítá do výše implicitního dluhu.

Celá populace²⁷

Stejně jako u doby pojištění je zde klesající trend závislosti míry výhodnosti a doby placení pojistného, nicméně tento trend je mírnější než u doby pojištění.

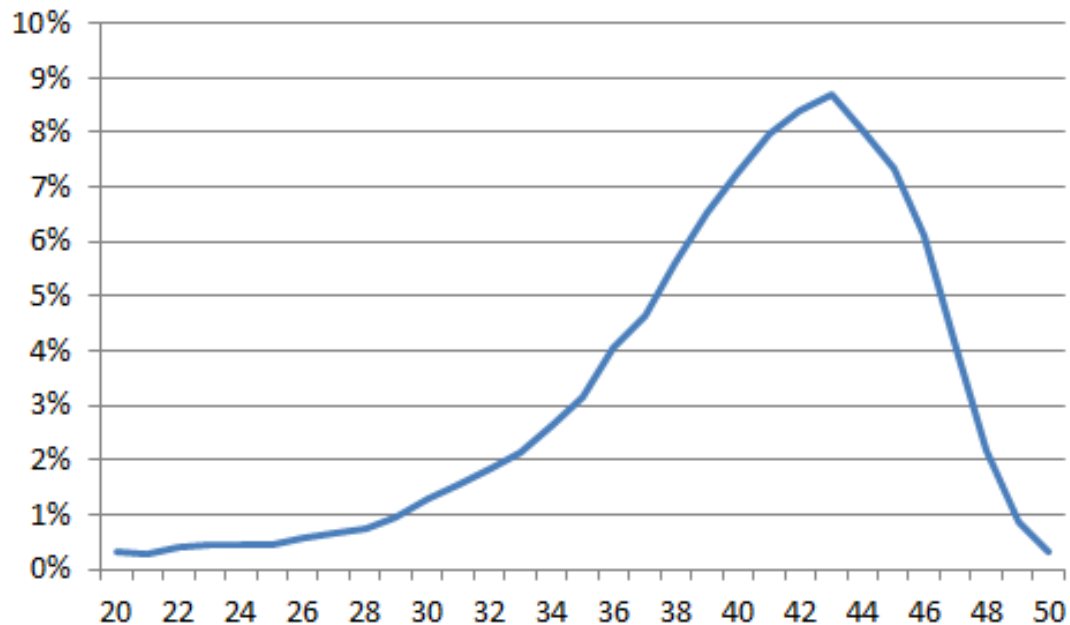
Graf 132 - Rozdělení vstupujících dle doby placení pojistného – celkem

Zdroj: MPSV

Rozložení osob dle doby placení pojistného je více ploché, což odráží nerovnoměrné rozložení náhradních dob pojištění. Nicméně i zde platí, že většina osob se nachází v pásmu, kdy je již míra výhodnosti v zásadě stabilní.

Graf 133 – Podíl osob, které daný počet let platily pojistné - celkem

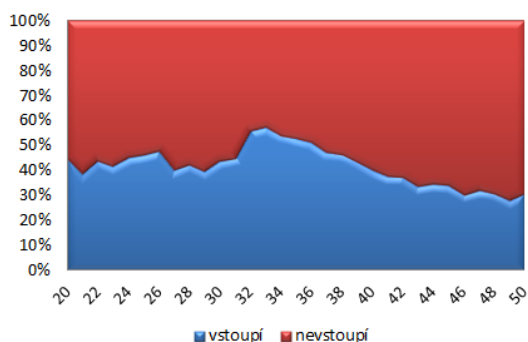

Zdroj: MPSV

Muži a ženy²⁷

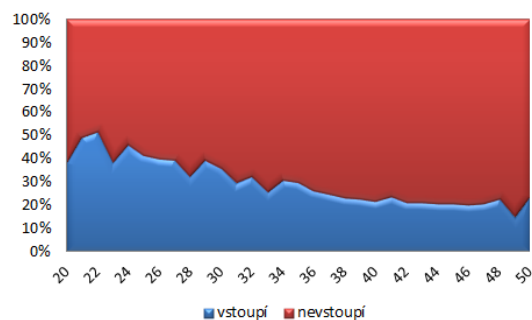
V rozdělení dle doby placení je vidět výjimečná situace, kdy při době placení kolem 22 let je míra výhodnosti žen vyšší než u mužů, což je dáno tím, že takto krátkou dobu placení mají ženy spíše z důvodu péče o děti (tedy náhradní doby pojištění) a u mužů jde jednoznačně o mezery v pojištění. S delší dobou placení je již míra výhodnosti u mužů vyšší. Nejvyšší míra výhodnosti je potom u mužů s dobou pojištění okolo 34 let. U mužů na rozdíl od žen je více patrné určité znevýhodnění osob s delší dobou placení pojistného.

Graf 134 - Rozdělení vstupujících dle doby placení pojistného – muži

Zdroj: MPSV

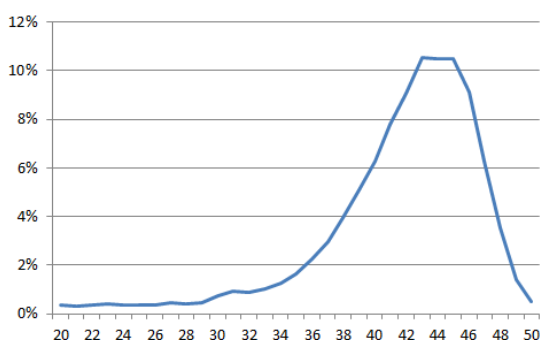
Graf 135 – Rozdělení vstupujících dle doby placení pojistného - ženy

Zdroj: MPSV

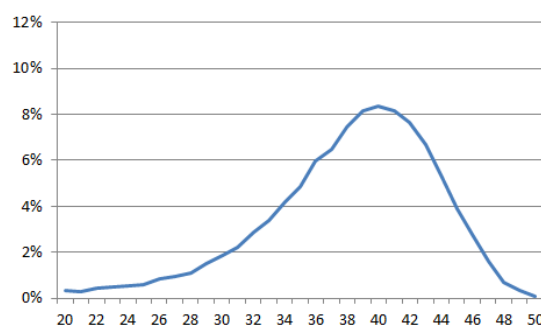
V době placení se na rozdíl od doby pojištění projevuje čerpání náhradních dob pojištění. Doba placení pojistného 34 let, kde je míra výhodnosti nejvyšší nepředstavuje nijak významnou skupinu z pohledu rozložení dle doby placení.

Graf 136 - Podíl osob, které daný počet let platily pojistné – muži

Zdroj: MPSV

Graf 137 - Podíl osob, které daný počet let platily pojistné – ženy

Zdroj: MPSV

Vyloučená doba²⁸

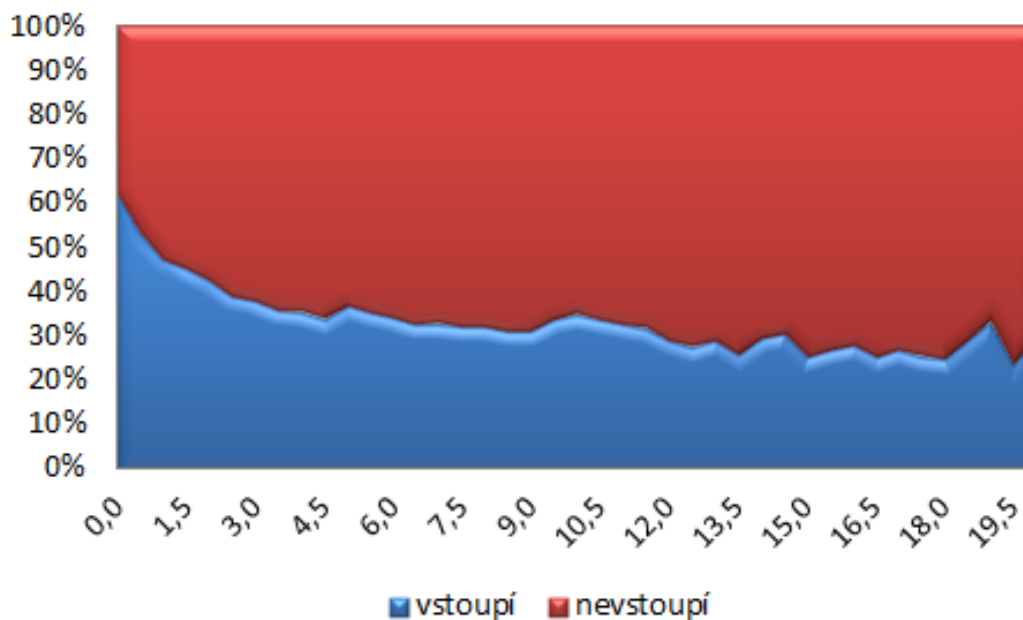
Vyloučená doba (jako určitý, byť ne zcela přesný, ekvivalent náhradní doby pojištění) tvoří spolu s dobou placení pojistného v zásadě dobu pojištění. Na vlivu faktoru vyloučené doby je možné posoudit, zda není rozhodnutí o vstupu ovlivňováno budoucím čerpáním náhradních dob pojištění a zda je systém krácení v tomto ohledu nastaven vhodně.

²⁸ V rámci analýzy se staví rovnítka mezi vyloučenou dobou a náhradní dobou pojištění, byť se tyto doby ne vždy zcela kryjí.

Celá populace²⁷

Míra výhodnosti v závislosti na rozsahu vyloučených dob má mírně klesající trend. Výjimkou jsou v tomto ohledu osoby bez vyloučených dob, resp. s velmi malým rozsahem vyloučených dob, kde jsou pozorovatelné výrazně vyšší hodnoty.

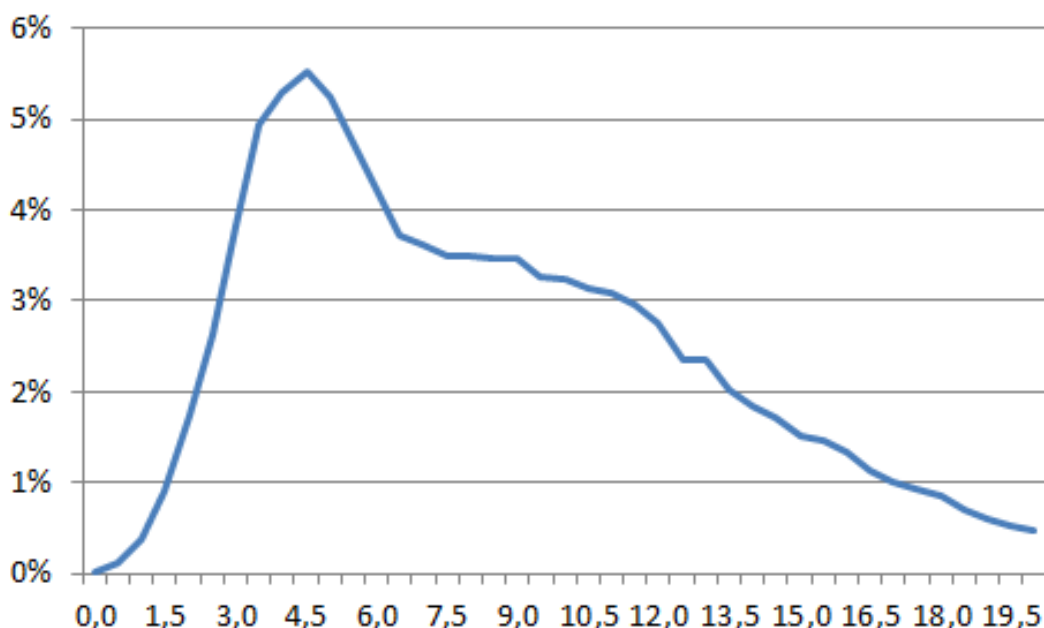
Graf 138 - Rozdělení vstupujících dle vyloučené doby – celkem

Zdroj: MPSV

Nejvíce osob se z pohledu rozsahu vyloučených dob nachází v pásmu od zhruba 2 do 12 let, tj. v pásmu, kde je již míra výhodnosti v zásadě stabilní. Budoucí rozsah vyloučených dob tedy nemá žádný zásadnější vliv na míru výhodnosti vstupu do II. pilíře.

Graf 139 – Podíl osob s daným rozsahem vyloučených dob - celkem

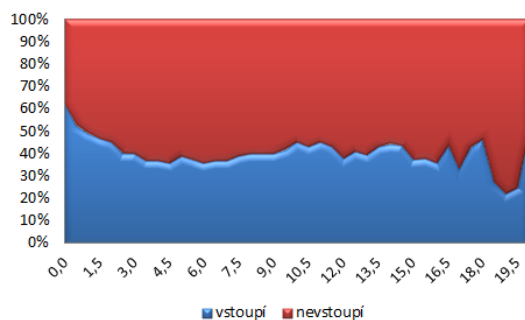
Zdroj: MPSV

Muži a ženy²⁷

Rozložení vyloučených dob, resp. s určitým zjednodušením náhradních dob pojištění, se mezi pohlavími značně odlišuje, což je dáno především rozsahem péče o děti, kdy pečují především ženy. V tomto ohledu může být výše uvedená analýza celku mírně zavádějící.

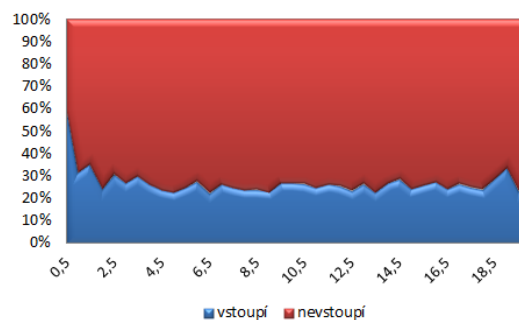
Při rozdělení dle pohlaví je již vliv rozsahu vyloučené doby zanedbatelný, což je důležité především u žen, neboť se ukazuje, že na rozhodnutí o vstupu do II. pilíře nemá žádný vliv budoucí počet dětí (tj. rozsah náhradních a tedy i vyloučených dob z titulu péče o děti).

Graf 140 - Rozdělení vstupujících dle vyloučené doby – muži

Zdroj: MPSV

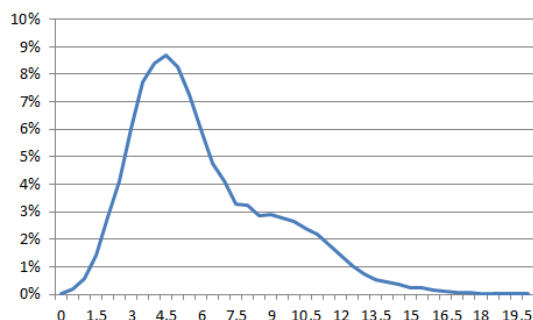
Graf 141 - Rozdělení vstupujících dle vyloučené doby – ženy

Zdroj: MPSV

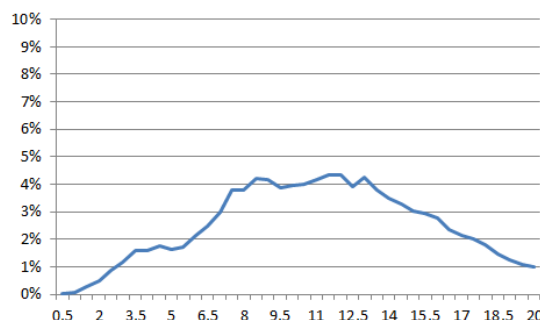
Jak již bylo uvedeno výše, rozložení vyloučených dob (resp. náhradních dob pojištění) se z pohledu pohlaví výrazně odlišuje. Zatímco u mužů je pozorovatelný výrazný vrchol okolo 5 let (což primárně ovlivňuje studium na vysoké škole) vyloučených dob, u žen je rozložení více ploché a rozsah vyloučených dob je výrazně vyšší.

Graf 142 - Podíl osob s daným rozsahem vyloučených dob – muži

Zdroj: MPSV

Graf 143 - Podíl osob s daným rozsahem vyloučených – ženy

Zdroj: MPSV

Shrnutí

Výše provedená analýza ukazuje, že (s ohledem na použitou metodiku) vstup do II. pilíře je výhodný pro zhruba 50 % osob, a to bez ohledu na věk, který při startu systému dosáhnou. Velmi mírně klesající trend závislosti míry výhodnosti a věku je dán kombinací vnějších faktorů (kariérní růst vs. vývoj mezd) a ne nastavením systému. Vstup osob, pro které je to výhodné, povede ke zvýšení implicitního dluhu systému o 7,5 % HDP (tj. zhruba 300 mld. Kč) a v dlouhém období ke zhoršení salda o 0,3 % HDP.

Míra výhodnosti je obecně vyšší u mužů než u žen (o zhruba 10 p.b.). To je způsobeno nižšími měrami úmrtnosti a tím i delší střední délkou života u žen, které obecně posílí „negativní“ dopad do diskontované výše budoucích důchodů.

Detailnější analýza byla provedena na generaci jedinců, kteří v roce 2012 dosáhli věku 18 let, aby byl odstraněn vliv historie u starších generací způsobující nechtěné vychýlení výsledků. Významným faktorem výhodnosti je v tomto ohledu příjem. Ovšem silněji se projevuje efekt celoživotního příjmu než příjmu, se kterým jedinec nastupuje na trh práce.

Pozitivní vliv na výhodnost má paradoxně přerušovaná kariéra (resp. mezery v pojištění), kdy je příjem, ze kterého se platí pojistné vyšší než OVZ, na základě kterého se vyměří a krátí starobní důchod.

Vliv ostatních analyzovaných faktorů (doba pojištění, okamžik odchodu do starobního důchodu, doba placení pojistného a rozsah vyloučených dob) na výhodnost vstupu do II. pilíře je zanedbatelný, což svědčí o jisté neutralitě nastavení především úpravy krácení starobního důchodu u účastníků II. pilíře ve vazbě na jejich kariéru.

Další možné faktory, které by mohly být diskutovány ve vazbě na výhodnost vstupu do II. pilíře, nebyly analyzovány, neboť nemají přímý vliv na nároky z důchodového systému a zároveň buď korelují s již analyzovanými faktory (např. vzdělání silně koreluje s dosahovaným příjmem) nebo je možné jejich vliv posoudit na základě analyzovaných faktorů (např. počet dětí má vliv na rozsah náhradních dob pojištění, resp. vyloučených dob).

Závěr

Aktuální demografická prognóza potvrzuje očekávaný trend stárnutí české populace, který je determinován kombinací klesajících měr úmrtnosti a nižší mírou konečné plodnosti. Za pozitivní lze v tomto ohledu vnímat zastavení poklesu a stabilizaci konečných měr plodnosti u generací žen narozených na konci sedmdesátých let minulého století a později. Díky tomuto vlivu by neměla plodnost působit jako výrazný akcelerační proces stárnutí. Naproti tomu u měr úmrtnosti bude docházet k jejich setrvalému poklesu, a to především ve vyšších věkových skupinách s nejvyšší intenzitou ve věkových skupinách kolem 100 let. Nicméně i u měr úmrtnosti je patrná snižující se dynamika jejich poklesu v čase. Klesající míry úmrtnosti, tedy pokračování v trendu růstu střední délky života, lze považovat za hlavní faktor budoucího stárnutí.

Český důchodový systém v současné době při srovnání s ostatními členskými státy EU a zeměmi OECD nijak zásadně nevybočuje. U většiny mezinárodně komparovaných ukazatelů se pohybuje „uprostřed“ mezi srovnávanými zeměmi. Zároveň platí, že bez větších problémů naplňuje mezinárodní standardy dané ratifikovanými Úmluvami Mezinárodní organizace práce či Evropským zákoníkem sociálního zabezpečení.

V posledních dvou letech (2010 a 2011) byla připravena, schválena a/nebo implementována řada významných reformních parametrických opatření i zásadní systémová změna. Provedené reformní úpravy, včetně těch vynucených, jsou plně v souladu se závěry a doporučeními obsaženými v poslední Pojistněmatematické zprávě z roku 2008, a to jak v otázce stanovení důchodového věku, tak i v posílení diversifikace celého systému (na příjmové straně rozšířením fondového způsobu financování a na výdajové straně posílením ekvivalence). Nicméně v otázce důchodového věku lze považovat za vhodné doplnit existující mechanismus stanovený v zákoně o procesy směřující k jeho pravidelné revizi, tj. zda je v souladu s aktuálními demografickými očekáváními. Jeho případná úprava by měla vždy proběhnout v dostatečném předstihu, aby nezasáhla osoby blízko důchodového věku. Tím bude posílena míra jistoty u jednotlivých pojištěnců.

Klíčovým aspektem pro úspěch přijatých reformních opatření je především prodloužení pracovní kariéry, a to zejména posunem odchodu z ekonomické aktivity do vyššího věku. Důchodový systém může v této otázce pouze (pomocí např. zvyšování důchodového věku či omezování možností předčasného starobního důchodu) „zajistit“, aby touto neaktivitou nebylo pobírání důchodu, nicméně pro setrvání v aktivitě bude rozhodující schopnost trhu práce jednotlivce v aktivitě i ve vyšším věku udržet. V České republice se v současné době, a to i přes postupné zvyšování zákonem daného důchodového věku od roku 1996, jako v jediné zemi OECD u obou pohlaví v zásadě shoduje zákonem daný důchodový věk a skutečný věk odchodu do důchodu. Naproti tomu v řadě zemí západní Evropy, kde je důchodový věk 65 let, je skutečný věk odchodu do důchodu výrazně nižší.

I přes provedené změny ukazují projekce v dlouhodobém horizontu zhoršení salda příjmů a výdajů v poměru k HDP, které je taženo vyšší dynamikou na výdajové straně. Vyšší dynamika je dána nárůstem výdajů na invalidní důchody spojených s růstem počtu invalidů. Nicméně dlouhodobá projekce v tuto chvíli není, z důvodů nedostatečného množství dat a omezením modelu, schopna zohlednit pozorovaný vývoj (významný pokles) v počtu invalidních důchodů po roce 2009, kdy se začal aplikovat revidovaný způsob posuzování invalidity a ani obecný vývoj zlepšování zdravotního stavu projevující se poklesem míry invalidity. Budoucí začlenění těchto změn do projekcí může negativní

dopad výdajů na invalidní důchody do celkového salda systému částečně či zcela eliminovat. Přesto lze očekávat, že si negativní vývoj salda systému vyžádá další parametrické zásahy.

Průměrné příjmy (starobních) důchodců ve vztahu k průměrným příjmům zaměstnanců budou v budoucnu mírně nižší, než je dlouhodobě pozorovaná úroveň v minulosti. Hlavním důvodem této nižší úrovně je existence a poměrně významné využívání předčasných (tj. krácených a tedy nižších) starobních důchodů. Budoucí úroveň důchodů není dána restrikcí v samotném důchodovém systému, ale chováním pojištěnců a jejich rozhodováním o okamžiku odchodu do důchodu.

Z analýzy efektivnosti vstupu do schématu důchodového spoření (resp. částečného opuštění základního důchodového pojištění) lze učinit závěr, že míra výhodnosti vstupu do důchodového spoření je vyšší u mužů než u žen s tím, že tento rozdíl není nijak zásadní. Vstup do důchodového spoření u osob, pro které je to výhodné, zvýší implicitní dluh systému o zhruba 7,5 % a v dlouhém období zhorší saldo o 0,3 % HDP.

Jediným významnějším faktorem majícím vliv na míru výhodnosti je příjem, a to spíše v podobě příjmu celoživotního. Ostatní analyzované faktory jako doba pojištění, doba placení pojistného nebo rozsah náhradních (resp. vyloučených) dob nemají na míru výhodnosti významnější vliv. Průběh pracovní kariéry (např. její přerušování s titulu péče o děti či nezaměstnanosti) nemá (s výjimkou výše příjmů dosahovaných při aktivní účasti na trhu práce) na míru výhodnosti účasti v důchodovém spoření vliv.

Za hlavní rizika pro budoucí vývoj a stabilitu důchodového systému lze považovat vývoj v oblasti invalidních důchodů, případné rozvolnění možnosti předčasného odchodu do starobního důchodu a v neposlední řadě i případné ad hoc zásahy, které směřují do období těsně po jejich schválení.

Poslední reformní změny v oblasti invalidních důchodů upravující způsob posuzování invalidity by mohly částečně (či plně) eliminovat možný nárůst invalidity z důvodu stárnoucí společnosti a zvyšování důchodového věku. Na druhou stranu může být v důsledku především zvyšujícího se důchodového věku systém invalidních důchodů v budoucnu pod zvýšeným tlakem.

Posun odchodu do (starobního) důchodu do vyššího věku je klíčový faktor pro úspěch reformy. Případná snaha o uvolnění možností předčasného starobního důchodu (a to nejen úpravou „standardních“ předčasných starobních důchodů v rámci základního důchodového pojištění, ale i vytvářením dalších schémat či zmírněním podmínek u již existujících, která pomocí specifických dávek oslabí motivaci k ekonomické aktivitě v období před dosažením důchodového věku) může úspěch reformy výrazně omezit, a to jak v otázce finanční stability tak i přiměřenosti zabezpečení příjmem ve stáří.

Reformní zkušenost ukazuje, že ad hoc opatření směřující svými efekty do období těsně po jejich schválení mohou mít krátkodobě zcela opačné než zamýšlené dopady, neboť zde bude snaha se dopadům těchto změn (především změnou chování) vyhnout. Ad hoc zásahy s krátkodobými cíli mohou mít nečekané dlouhodobé důsledky, které budou vyžadovat, či bude vytvářen tlak na řešení. Vše výše uvedené potom zvyšuje nejistotu pojištěnců a tím oslabuje stabilitu celého systému, který je ze své podstaty dlouhodobý.

Příloha 1 - Příklad výpočtu starobního důchodu

Zadání

Muž narozený 25. 2. 1949 po skončení povinné devítileté školní docházky v roce 1964 studoval na střední a vysoké škole do 30. 6. 1972 a po ukončení studia byl nepřetržitě zaměstnán až do 25. 9. 2011. V roce 1993 byl nemocen 10 dnů, v roce 1994 byl nemocen 20 dnů a v 1996 byl nemocen 15 dnů.

Výpočet

Určení důchodového věku

Důchodového věku bylo dosaženo 25. 6. 2011.

U pojištěnců narozených v období let 1936 až 1977 se důchodový věk stanoví podle přílohy k zákonu o důchodovém pojištění. Podle této přílohy činí u mužů narozených v roce 1949 důchodový věk 62 roků a 4 měsíce. Podle § 29 odst. 1 zákona je k získání nároku na starobní důchod při dosažení důchodového věku v roce 2011 potřebná doba pojištění nejméně 27 let.

Určení doby pojištění získané do vzniku nároku na starobní důchod

Získaná doba pojištění činí 45 celých roků.

Do doby pojištění se započte v plné výši doba od počátku studia na střední škole do 18 let věku (1. 9. 1964 – 24. 2. 1967), tj. 907 dnů a doba zaměstnání (1. 7. 1972 – 24. 6. 2011), tj. 14 238 dnů. Doba studia po 18 roce věku (25. 2. 1967 – 30. 6. 1972) se započte ve výši 80 %, tj. 1 562 dnů ($1\,953 \times 0,8$). Získaná doba pojištění tak činí 16 707 dnů, tj. 45 celých roků a 282 dnů ($16\,707 : 365$). Doba výdělečné činnosti bez pobírání důchodu od 25. 6. 2011 do 25. 9. 2011 (93 dnů) se nehodnotí pro stanovení výše důchodu ke dni vzniku nároku na důchod, ale pro zvýšení procentní výměry důchodu za tzv. „přesluhování“.

Určení rozhodného období

Rozhodné období pro stanovení osobního vyměřovacího základu bude v tomto případě pětadvacetileté, a budou jej tvořit roky 1986 až 2010 (rok 2010 je poslední rok před rokem přiznání důchodu).

Určení ročních vyměřovacích základů pro jednotlivé kalendářní roky rozhodného období

Za tím účelem je třeba pro jednotlivé kalendářní roky „t“ rozhodného období:

- Zjistit výši vyměřovacích základů pojištěnce (dále jen „VZ_t“) a počet dnů vyloučených dob (dále jen „VD“), přičemž v tomto případě jde o dny nemoci uvedené v zadání.
- Zjistit z nařízení vlády nebo vyhlášek MPSV výši všeobecných vyměřovacích základů (dále jen „VVZ_t“) – netýká se kalendářního roku předcházejícího roku přiznání důchodu.
- Zjistit výši příslušného přepočítacího koeficientu (dále jen „PK_t“), přičemž pro výpočet důchodu přiznaného v roce 2011 je $PK_{2009} = 1,0269$ stanoven nařízením vlády č. 283/2010 Sb.
- Stanovit koeficienty nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (dále jen „KNVVZ_t“) přičemž platí:

$$KNVVZ_t = \frac{VVZ_{2009} \cdot PK_{2009}}{VVZ_t}$$

- Stanovit roční vyměřovací základy (dále jen „RVZ_t“ přičemž platí, že $RVZ_t = VZ_t \cdot KNVVZ_t$.

Postup výpočtu RVZ vyplývá z následující tabulky, v níž se uvažované příjmy pojištěnce (vyměřovací základy) v jednotlivých letech rozhodného období postupně zvyšovaly z cca 80 % průměrné mzdy v roce 1986 na cca 128 % průměrné mzdy v roce 2010.

Tabulka 36 - Stanovení ročních vyměřovacích základů

Rok	VZ _t (Kč)	VD (dnů)	VVZ _t (Kč)	KNVVZ _t	RVZ _t (Kč)
1986	28 000		2 964	8,3465	233 702
1987	30 000		3 026	8,1755	245 265
1988	31 000		3 095	7,9932	247 789
1989	33 000		3 170	7,8041	257 535
1990	35 000		3 286	7,5286	263 501
1991	41 000		3 792	6,5240	267 484
1992	51 000		4 644	5,3271	271 682
1993	63 000	10	5 817	4,2529	267 933
1994	75 000	20	6 896	3,5874	269 055
1995	96 000		8 172	3,0273	290 621
1996	112 000	15	9 676	2,5567	286 350
1997	131 000		10 696	2,3129	302 990
1998	146 000		11 693	2,1157	308 892
1999	161 000		12 655	1,9549	314 739
2000	175 000		13 490	1,8339	320 933
2001	193 000		14 640	1,6898	326 131
2002	211 000		15 711	1,5746	332 241
2003	229 000		16 769	1,4753	337 844
2004	249 000		17 882	1,3835	344 492
2005	266 000		18 809	1,3153	349 870
2006	289 000		20 050	1,2339	356 597
2007	315 000		21 527	1,1492	361 998
2008	346 000		23 280	1,0627	367 694
2009	364 000		24 091	1,0269	373 792
2010	377 000		24 526	1,0000	377 000

Zdroj: MPSV

Poznámka: Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se stanoví s přesností na čtyři platná desetinná místa (číslíce na čtvrtém platném desetinném místě se přitom zaokrouhluje podle obecných pravidel). Roční vyměřovací základ se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

Stanovení osobního vyměřovacího základu

OVZ je měsíční průměr úhrnu RVZ za roky rozhodného období (1986 – 2010), při jehož výpočtu se zohlední počet kalendářních dnů rozhodného období a počet kalendářních dnů připadajících na vyloučené doby podle vzorce:

$$\frac{\text{úhrn}RVZ_{1986-2010}}{\text{počet dnů}_{1986-2010} - VD} \cdot 30,4167 = \frac{7\,676\,130}{9\,131 - 45} \cdot 30,4167 = 25\,697 \text{ Kč}$$

Vzhledem k tomu, že v rozhodném období, z něhož se zjišťují příjmy, jsou dny pobírání nemocenského (tzv. vyloučené doby), musí se při stanovení osobního vyměřovacího základu celkový počet dnů rozhodného období snížit o počet těchto dnů (v zadaném příkladu výpočtu o 45 dnů). Osobní vyměřovací základ se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

Stanovení výpočtového základu

Při přiznání důchodu v období od 1. 1. 2011 do 29. 9. 2011

Redukce: Část OVZ do 1. redukční hranice se počítá 100 %, část OVZ nad 1. redukční hranici do 2. redukční hranice se počítá 30 % a část OVZ nad 2. redukční hranici se počítá 10 %. Pro důchody přiznané v roce 2011 jsou redukční hranice stanoveny nařízením vlády č. 283/2010 Sb. ve výši 11 000 Kč a 28 200 Kč.

Výpočtový základ (dále jen „VZ“) = $11\,000 + (25\,697 - 11\,000) \cdot 0,3 = 15\,410$ Kč

Při přiznání důchodu v období od 30. 9. 2011 do 31. 12. 2011

Redukce: Část OVZ do 1. redukční hranice se počítá 100 %, část OVZ nad 1. redukční hranicí do 2. redukční hranice se počítá 29 %, část OVZ nad 2. redukční hranicí do 3. redukční hranice se počítá 13 % a část OVZ nad 3. redukční hranici se počítá 10 %. Pro důchody přiznané po 29. 9. 2011 jsou redukční hranice stanoveny vyhláškou č. 226/2011 Sb. ve výši 10 886 Kč, 28 699 Kč a 98 960 Kč.

$$VZ = 10\,886 + (25\,697 - 10\,886) \cdot 0,29 = 15\,182 \text{ Kč}$$

Stanovení procentní výměry starobního důchodu

Výše procentní výměry (dále jen „PV“) činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na starobní důchod 1,5 % VZ, přičemž minimální výše procentní výměry činí 770 Kč měsíčně. V uváděném příkladu tedy PV činí: $45 \times 1,5 \% VZ = 67,5 \% VZ$.

Procentní výměra důchodu za dobu pojištění do vzniku nároku na důchod tedy činí:

- 10 402 Kč ($15\,410 \times 67,5 \%$) při přiznání důchodu v období od 1. 1. 2011 do 29. 9. 2011,
- 10 248 Kč ($15\,182 \times 67,5 \%$) při přiznání důchodu v období od 30. 9. 2011 do 31. 12. 2011.

Zvýšení procentní výměry za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na starobní důchod

Zvýšení náleží za každých celých 90 kalendářních dnů (nezahrnuje se doba nemoci) a činí 1,5 % VZ za dobu získanou po 30. 6. 2001, za dobu před 1. 7. 2001 náleží zvýšení 1 %. V uváděném příkladu od 25. 6. 2011 do 25. 9. 2011, tj. za 93 kalendářních dnů, náleží zvýšení procentní výměry důchodu o 1,5 % VZ.

Zvýšení procentní výměry důchodu za 90 dnů přesluhování činí:

- 232 Kč ($15\,410 \times 1,5 \%$) při přiznání důchodu v období od 1. 1. 2011 do 29. 9. 2011,
- 228 Kč ($15\,182 \times 1,5 \%$) při přiznání důchodu v období od 30. 9. 2011 do 31. 12. 2011.

Celková procentní výměry důchodu včetně zvýšení za přesluhování činí:

- 10 634 Kč ($10\,402 + 232$) při přiznání důchodu v období od 1. 1. 2011 do 29. 9. 2011,
- 10 476 Kč ($10\,248 + 228$) při přiznání důchodu v období od 30. 9. 2011 do 31. 12. 2011.

Poznámka: Výše starobního důchodu se zaokrouhluje na celé koruny nahoru; přitom se zvlášť zaokrouhlí výše starobního důchodu vypočtená ke dni vzniku nároku na důchod a zvlášť případná částka zvýšení starobního důchodu za dobu zaměstnávání vykonávaného po vzniku nároku.

Stanovení základní výměry starobního důchodu

Základní výměra (dále jen „ZV“) ve výši 2 230 Kč měsíčně je stanovena nařízením vlády č. 281/2010 Sb., o zvýšení důchodů v roce 2011; valorizační zvýšení procentní výměry důchodu podle tohoto nařízení vlády ale nenáleží.

Stanovení celkové výše starobního důchodu

$$S = ZV + PV$$

Celková výše starobního důchodu včetně zvýšení za přesluhování činí:

- 12 864 Kč (10 634 + 2 230) při přiznání důchodu v období od 1. 1. 2011 do 29. 9. 2011,
- 12 706 Kč (10 476 + 2 230) při přiznání důchodu v období od 30. 9. 2011 do 31. 12. 2011.

Orientační výpočet výše důchodu podle konkrétně zadaných vstupních údajů a další informace o některých pojmech lze nalézt na internetových stránkách MPSV <http://www.mpsv.cz> v sekci Důchodové pojištění – Kalkulačky.

Příloha 2 - Přehled hlavních opatření přijatých od roku 1990

Období 1990 až 1996

Období let 1990 až 1996 je charakteristické transformací důchodového systému v rámci transformace celého sociálního systému při přechodu od centrálně řízené ekonomiky k tržní ekonomice.

1990 až 1992

- Byla odstraněna diskriminace osob samostatně výdělečně činných (zejm. bylo zabezpečení osob samostatně výdělečně činných postaveno na roveň zabezpečení ostatních výdělečně činných osob) a byly zrušeny preference v důchodovém systému (zrušeny pracovní kategorie a osobní důchody). Tato opatření vedla k tomu, že prakticky všichni ekonomicky aktivní získávají důchodové nároky podle jednotných podmínek a byly tak vytvořeny i výhodné podmínky pro další reformní kroky.
- Došlo k sjednocení provádění důchodového pojištění a nemocenského pojištění (nemocenské pojištění bylo převedeno z působnosti odborových orgánů, Českého svazu výrobních družstev a okresních národních výborů a organizačně sjednoceno s důchodovým pojištěním v rámci jednoho státního orgánu – nyní ČSSZ – řízeného MPSV).
- Byla zavedena pravidelná valorizace důchodů – přijato první systémové valorizační opatření, které stanovilo podmínky a způsob pravidelného zvyšování důchodů.

1994

- Přijetí zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Český důchodový systém se tak rozšířil na dva pilíře – základní povinný, dávkově definovaný a průběžně financovaný pilíř a doplňkový dobrovolný, příspěvkově definovaný a kapitálově financovaný pilíř penzijního připojištění se státním příspěvkem; součástí doplňkového dobrovolného pilíře je také soukromé životní pojištění.

1995

- Přijetí zákona o důchodovém pojištění. Do této nové právní úpravy byla zakotvena zásadní opatření, jako je postupné zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod, sjednocení systému, změna konstrukce výpočtu důchodu, která určitým způsobem reaguje na vývoj vnějších faktorů, nově byla definována plná (i částečná) invalidita s vazbou na procentní pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, která nepřipouští dřívější tzv. profesní a stavovskou invaliditu, vedle dosavadní možnosti odchodu do dočasně kráceného předčasného starobního důchodu až o dva roky dříve před dosažením důchodového věku, která byla převzata z dosavadní právní úpravy, bylo nově umožněno odejít do trvale kráceného předčasného starobního důchodu, a to až o tři roky dříve před dosažením důchodového věku. Zákon o důchodovém pojištění představoval významný posun směrem k praxi obvyklé mezi členskými státy EU (např. nárok na důchody nebyl podmíněn pobytem na území ČR) a je v souladu s právem ES.

1996

- Byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění jako součást státních finančních aktiv, který umožňuje, i když v rámci státního rozpočtu, definovat bilanci základního důchodového pojištění. Prostředky tohoto účtu mohou být použity pouze na zvýšení dávek nebo na úhradu záporného salda pojistného na důchodové pojištění.

Období 1997 až 2008

Hlavními rysy tohoto období je řada změn, které primárně směřovaly k posilování finanční udržitelnosti systému.

1997

- V rámci úsporných opatření došlo k omezení zápočtu většiny druhů náhradních dob pojištění a ke zpřísnění podmínek pro valorizaci důchodů.

1999

- Byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, která zvýšila míru bezpečnosti vkladů účastníků a rozšířila možnosti tohoto připojištění (zvýšení státního příspěvku, zavedení daňových úlev pro účastníky – zaměstnance a pro přispívající zaměstnavatele, stanoveny přísnější podmínky v penzijním připojištění).

2001

- Při stanovení výše důchodů byla více zohledněna pojistně matematická pravidla (zvýšení redukce procentní výměry za předčasný odchod do starobního důchodu a zvýhodnění odloženého odchodu do starobního důchodu).

2002

- Bylo zavedeno pravidelné zvyšování důchodů od ledna každého roku (poprvé od ledna 2003) a upřesněna pravidla pro zvyšování důchodů tak, aby o zvýšení mohlo být rozhodováno až na základě konečných statistických údajů a nikoliv pouze na základě odhadů těchto ukazatelů, s možností mimořádně zvýšit důchody mimo pravidelný termín při výraznějším růstu cen.

2003

- Od 1. ledna 2004 došlo k:
 - zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod i po roce 2007 až do dosažení jednotné věkové hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy s tím, že u ostatních žen zatím zůstane věková hranice diferencovaná podle počtu vychovaných dětí (59 až 62 let),
 - omezení možností odchodu do starobního důchodu před dosažením důchodového věku zrušením jednoho ze dvou typů předčasného starobního důchodu, a to dočasně kráceného,
 - redukci hodnocení doby studia pro účely důchodového pojištění,
 - zrušení podmínky umožňující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod pouze při

- nepřekročení stanovené hranice příjmu a zakotvení podmínky sjednání pracovněprávního vztahu nejdéle na dobu jednoho roku (dosud žádná lhůta stanovena nebyla),
- rozdělení samostatné výdělečné činnosti pro účely důchodového pojištění na hlavní a vedlejší.
 - Byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, jejímž účelem bylo především dosažení harmonizace s právem EU.
 - Byl s účinností od 1. února 2006 zrušen institut krácení částečných invalidních důchodů nebo zastavení jejich výplaty při překročení stanovené hranice příjmů z výdělečné činnosti.

2006

- Byla upravena výše vdovských důchodů nebo uvolnění jejich výplaty, jestliže ke krácení výše těchto důchodů nebo k nepřiznání jejich výplaty došlo podle předpisů platných před 1. lednem 1996 v důsledku existence tzv. „souběhového maxima“.

2007

- Změna právní úpravy (reagující na nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2006 vyhlášený pod č. 405/2006 Sb.), která spočívá v tom, že doba péče o dítě u všech pojištěnců, tj. u mužů i u žen, se prokazuje stejným způsobem, a to čestným prohlášením podaným spolu se žádostí o důchod.

2008

- Byla změněna podmínka pro valorizaci důchodů v mimořádném termínu (již při růstu cen aspoň o 5 %).
- Zvláštní účet důchodového pojištění byl transformován na zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu. Peněžní prostředky tohoto účtu se používají na důchodovou reformu, a to podle usnesení Poslanecké sněmovny na návrh vlády. MF je oprávněno dočasně volné prostředky vedené na tomto účtu investovat do státních dluhopisů a do dluhopisů České národní banky, jakož i do dluhopisů vydaných členskými státy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, a dluhopisů vydaných centrálními bankami těchto států nebo Evropskou centrální bankou.

2010

- V rámci první etapy důchodové reformy byly schváleny změny základního důchodového pojištění s účinností od 1. ledna 2010. K hlavním přijatým opatřením patří:
 - postupné prodloužení doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod z 25 roků na 35 roků včetně náhradních dob pojištění nebo na 30 roků bez náhradních dob pojištění,
 - postupné omezení zápočtu náhradních dob pojištění i pro nárok na starobní důchod,
 - plynulé pokračování v postupném zvyšování důchodového věku na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné dítě nebo jedno dítě a 62 až 64 let u žen (podle počtu vychovaných dětí), pokud vychovaly aspoň dvě děti a v souvislosti s tím i věkové hranice pro nárok na starobní důchod při získání kratší doby pojištění,
 - postupné prodloužení období pro předčasný odchod do starobního důchodu ze tří na pět roků,
 - zrušení podmínky pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti, která spočívá ve sjednání pracovního vztahu nejdéle na dobu jednoho roku,

- zvyšování procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod při souběžném pobírání tohoto důchodu v plné výši nebo při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši,
- změna plného invalidního důchodu na důchod starobní ve stejné výši při dosažení věku 65 let,
- sjednocení dosavadní pevné věkové hranice pro „trvalý“ nárok žen na vdovský důchod a mužů na vdovecký důchod,
- nové vymezení invalidity (zavedení třístupňové invalidity),
- sjednocení věkové hranice, ke které se zjišťuje tzv. dopočtená doba pro výši procentní výměry invalidního důchodu, pro muže a ženy,
- zrušení doby studia získané v období po účinnosti návrhu zákona jako náhradní doby pojištění s výjimkou posuzování nároku na invalidní důchody,
- zvýšení redukce procentní výměry při odchodu do předčasného starobního důchodu, a to od třetího roku.

2011

- Novelou zákona o důchodovém pojištění byly řešeny především dopady nálezu ÚS, jímž byl zrušen § 15 zákona o důchodovém pojištění. ÚS shledal ustanovení § 15 zákona o důchodovém pojištění, které zakotvuje způsob stanovení výpočtového základu, z něhož se vypočítává procentní výměra důchodu, tedy i výši tzv. redukčních hranic, protiústavním. Samotnou existenci redukčních hranic jako jednoho z prvků konstrukce výpočtu důchodu však nezpochybnil. Kromě změn přímo souvisejících s nálezem ÚS byly přijaty i další parametrické změny se záměrem, aby přispěly ke zlepšení finanční udržitelnosti základního důchodového pojištění nebo zpřesnily současnou právní úpravu.
- Byl doplněn okruh důchodově pojištěných osob, a to v zásadě o osoby nově účastné nemocenského pojištění (např. o osoby vykonávající činnost na základě dohody o provedení práce, pokud byl dosažen v měsíci příjem vyšší než 10 000 Kč), byla změněna definice osoby, které bylo dítě svěřeno do péče, pro nárok na sirotčí důchod (na základě rozhodnutí soudu) a byla zavedena alternativní podmínka pro vznik nároku na sirotčí důchod (podmínka potřebné doby pojištění zemřelého pro nárok na invalidní důchod se považuje za splněnou, pokud zemřelý získal aspoň polovinu doby požadovanou zákonem o důchodovém pojištění pro nárok na invalidní důchod).
- V důsledku přijetí zákonů připravených v rámci tzv. velké důchodové reformy začne být český důchodový systém tvořen s účinností od 1. 1. 2013 třemi pilíři:
 - **I. pilíř** – státní, povinný, dávkově definovaný a průběžně financovaný z odvodů sociálního pojistného (základní důchodové pojištění); do základního důchodového pojištění bylo promítnuto zavedení důchodového spoření, resp. účast pojištěnce na důchodovém spoření, do důchodových nároků ze základního důchodového pojištění,
 - **II. pilíř** – nově zřízený kapitálově financovaný a příspěvkově definovaný, do kterého bude možné dobrovolně vstoupit, avšak poté již nebude možné toto rozhodnutí změnit a ze II. pilíře vystoupit (důchodové spoření),
 - **III. pilíř** – dobrovolný systém kapitálově financovaný a příspěvkově definovaný, který vychází z dosavadního penzijního připojištění se státním příspěvkem, které však bylo reformováno (doplňkové penzijní spoření).

Příloha 3 – Popis dynamického mikrosimulačního modelu

Model je implementován v softwarovém systému Prophet vyvinutém společností Sungard. Pro model byla vytvořena vlastní knihovna s názvem “Liska”, která obsahuje veškerý vyvinutý kód.

Modelované objekty – modelové body

Výpočty probíhají na úrovni modelového bodu, který reprezentuje jednotlivce z populace. Protože některé peněžní toky závisí nejen na životě dané osoby, ale i na jeho rodině, jsou rodinní příslušníci také součástí výpočtů pro daný modelový bod. Každý modelový bod tedy obsahuje hlavní osobu a několik pomocných osob. Přestože je možné počítat peněžní toky i pro některé pomocné osoby, do celkových i individuálních výsledků vstupují pouze peněžní toky za hlavní osobu, protože pro každou pomocnou osobu existuje modelový bod, ve kterém je osobou hlavní.

Pro hlavní osobu jsou vždy prováděny plné modelové výpočty. Pomocné osoby mohou být modelovány buď plně anebo zjednodušeným způsobem. Model je nastaven tak, že partner hlavní osoby (manžel/manželka nebo potenciální manžel/manželka v případě svobodných lidí) je modelován plně. Děti jsou modelovány zjednodušeně, neboť plná kariérní historie dětí neovlivňuje peněžní toky hlavní osoby. Počet osob modelovaných plně v rámci jednoho modelového bodu je parametr, který je možno měnit.

Modelové výpočty

Modelové výpočty se dají rozdělit do těchto vzájemně propojených oblastí:

- události,
- kariérní dráhy zachycující ekonomickou (ne)aktivitu jedince v průběhu celého života,
- rodinné vztahy odrážející rodinný stav jedince a počet narozených a vychovaných dětí,
- výpočet peněžních toků sestávající z modelování příjmu jedince (včetně příjmů manžela/manželky), plateb do důchodového systému (pojistné na důchodové zabezpečení) a výplaty dávek z důchodového systému.

Události

Důležité události v životě modelovaných jedinců jsou modelovány náhodně měsíčně na základě nadefinovaných pravděpodobností daných událostí.

Modelované jsou události:

- narození,
- smrt,
- ukončení studia,
- vznik invalidity,
- změna stupně invalidity,
- zánik invalidity,
- svatba,
- rozvod/ovdovění,
- narození dítěte,
- ukončení péče o dítě,

- začátek a konec péče o rodinu,
- odchod do starobního důchodu,
- emigrace,
- změna možnosti souběhu práce a pobírání starobního důchodu,
- změna platu,
- přechod mezi zaměstnancem a OSVČ.

Na základě události jsou konstruovány stavové proměnné. V modelu jsou následující stavové proměnné:

- živý (ano/ne),
- student (ano/ne),
- invalidita (ano/ne),
- ženatý (ano/ne),
- péče o dítě (ano/ne),
- péče o rodinu (ano/ne),
- starobní důchodce (ano/ne),
- v penzijním systému (ano/ne),
- stupeň invalidity dle legislativy,
- možnost souběhu práce a pobírání starobního důchodu dle legislativy,
- OSVČ (ano/ne).

Na základě událostí a stavových proměnných jsou konstruovány životní a kariérní dráhy a rodinné vztahy.

Kariérní dráhy

Kariérní dráha jedince v daném modelovém bodě je posloupnost stavů ekonomické aktivity/ neaktivity a změna stavu je spouštěna skutečnými událostmi. Stavby jsou definovány ve vstupní tabulce a mohou být měněny či přidávány uživatelem. Stavby mohou být dále rozděleny na podstavy. V rámci projektu uvažujeme následující stavby a podstavy:

- zaměstnaný
 - zdravý,
 - nemocný;
- nezaměstnaný
 - osoby vedené v evidenci úřadu práce (odděleně pobírající a nepobírající dávky v nezaměstnanosti),
 - ostatní osoby bez zaměstnání;
- neaktivní osoby
 - děti a studenti,
 - osoby pečující o děti,
 - osoby pečující v rámci rodiny,
 - invalidní důchodci v jednotlivých stupních,
 - starobní důchodci;
- osoby mimo důchodový systém
 - emigranti,

- ozbrojené složky.

Speciálním stavem je smrt, která vede k ukončení projekce hlavní osoby. Avšak projekce pomocných osob pokračuje z důvodu možnosti modelovat pozůstalostní důchody.

Přechod z jednoho stavu do jiného je výsledkem rozhodovacích procesů, náhodných událostí a posouzení splnění podmínek pro vstup do daného stavu (např. dostatečná doba pojištění pro přiznání starobního důchodu).

Pro neaktivní osoby je určen důvod neaktivity na základě stavových proměnných. Důvody neaktivity jsou následující:

- péče o dítě,
- invalidní důchodce stupně 3,
- invalidní důchodce stupně 2,
- invalidní důchodce stupně 1,
- starobní důchodce,
- student/dítě,
- péče o rodinu.

Rodinné vztahy

Další část výpočtů souvisí s modelováním rodinných vztahů hlavní osoby. V každém modelovém bodu má hlavní osoba přiřazeného partnera na začátku projekce i v případě, že je svobodná či rozvedená. Svatby, rozvody a opětovné svatby jsou modelovány jako náhodné události na základě předpokladů o sňatečnosti a rozvodovosti. Je předpokládáno, že partner hlavní osoby je stejný i v případě opětovné svatby po rozvodu či ovdovění.

Narození dětí je také modelováno jako náhodná událost na základě měr plodnosti ženy v páru. Kariérní dráhy dětí nejsou modelovány plně, ale pouze zjednodušeně (věk, smrt, sirotek, odchod z domácnosti).

Peněžní toky

Kariérní dráha a rodinný vztah definují podmínky vzniku nároku na výplatu dávek ze systému důchodového zabezpečení. Část modelu projektující peněžní toky využívá informace o kariérní dráze a rodinném stavu k výpočtu plateb do důchodového systému a výplaty dávek z důchodového systému. V této části modelu se modelují:

- hrubý měsíční plat na základě mzdové inflace a kariérního růstu platu (příjem jedince v daném měsíci je pak určen v kombinaci s informací o ekonomickém stavu),
- příspěvky do důchodového systému podle současné legislativy odvozené z příjmu jedince v daném měsíci,
- příspěvky do fondového pilíře a akumulace fondu odvozené z příjmu jedince v daném měsíci a informace o účasti ve fondovém pilíři,
- starobní důchody podle současné legislativy (řádný, trvale krácený, souběh s výdělečnou činností),
- výplata anuity z fondového pilíře a fond při výplatní fázi v případě účasti jedince ve fondovém pilíři,

- invalidní důchody podle současné legislativy (podle stupně invalidity, souběh s výdělečnou činností),
- vdovské/vdovecké důchody podle současné legislativy,
- sirotčí důchody podle současné legislativy,
- důchody v souběhu s jiným důchodem.

Modelování platu

Počáteční plat jedince po dokončení studia je definován v modelovém bodu a je odvozen z rozdělení platů v závislosti na dosaženém vzdělání. V případě, že jedinec pracuje již před dokončením studia, používá se věkově závislý průměrný plat definovaný v tabulce. K růstu platu dochází jednou ročně a růst se skládá ze tří složek:

- kariérní růst,
- residuální mzdová inflace (růst průměrného platu z důvodu všeobecného růstu produktivity práce),
- pokles platu v případě neaktivity a nezaměstnanosti.

Residuální mzdová inflace je vstupem modelu a měla by být společně s kariérním růstem nakalibrována tak, aby celkový generovaný růst průměrné mzdy odpovídal mzdové inflaci, která také vstupuje do modelu a slouží k indexaci.

Kariérní růst je možné modelovat buďto:

- stochasticky na základě rozdělení růstu platu nebo
- deterministicky na základě průměrných věkově závislých růstů, nebo
- deterministicky v závislosti na vzdělání.

V prvních dvou případech je možné uvažovat nebo neuvažovat závislost na výši platu. Pokles platu v případě neaktivity a nezaměstnanosti je dán věkově závislým předpokladem.

Modelování fondového pilíře

Je možné modelovat libovolné množství fondových pilířů s několika samostatnými podfondy. V akumulační fázi jsou modelovány následující prvky:

- příspěvky na základě hrubé mzdy,
- poplatek z příspěvku,
- investiční výnos fondů,
- poplatek z výše fondu,
- přesuny mezi podfondy.

Ve výplatní fázi jsou modelovány následující prvky:

- výplata anuity (spočtená na základě zadané technické úrokové míry, míry indexace a nákladové a ziskové marže),
- výpočet technické rezervy,
- profit-sharing (podíly na výnosech) na základě nad-výnosu nad technickou úrokovou měrou na technické rezervě,
- vývoj anuitního fondu.

Předpoklady modelu

Model pracuje s několika typy předpokladů:

- rozhodovací procesy
 - pravděpodobnost vzniku události,
 - pravděpodobnosti přechodu mezi pracovními stavy;
- makroekonomické předpoklady;
- předpoklady pro fondové pilíře.

Makroekonomické předpoklady

Makroekonomické předpoklady zahrnují:

- projekce růstu indexu spotřebitelských cen,
- projekce růstu průměrné nominální mzdy,
- bezriziková úroková míra.

Mzdová inflace je používána pro indexaci veškerých pevně definovaných hodnot v modelu (např. základní část důchodu, minimální procentní výměra důchodu, apod.). Obdobnou funkci by mohla plnit i CPI inflace, avšak pokud její použití nevyžaduje přímo legislativa, je pro indexaci nominálních hodnot z důvodu zachování relativní výše využívání mzdová inflace. CPI inflace vstupuje do výpočtu koeficientu pro valorizaci vyplácených důchodů. Bezriziková úroková sazba se používá k diskontování implicitního dluhu a měly by také sloužit jako základ pro odvození výnosnosti fondového pilíře.

Předpoklady pro fondové pilíře

Jedná se o předpoklady používané pro modelování fondů ve spořicí fázi, výpočet anuity a výpočet podílu na zisku při výplatní fázi v daném pilíři. Model pracuje s následujícími předpoklady:

- výnos daného fondu,
- výnos anuitního fondu,
- technická úroková míra pro výpočet anuity,
- indexace anuity,
- roční poplatek jako procento z fondu (spořicí fáze),
- roční poplatek jako procento z fondu (výplatní fáze),
- poplatek z příspěvků,
- zisková marže použitá pro výpočet anuity,
- náklady v anuitním fondu,
- nákladová přírážka pro výpočet anuity,
- procento nad-výnosu anuitního fondu vypláceného jako podíl na zisku,
- procento převodu z jednoho fondu do druhého.

Hlavní výstupní proměnné modelu

Z modelu lze získat výstupy za každou použitou proměnnou a v různém stupni agregace. Vzhledem k tomu, že model obsahuje několik set proměnných a výpočet probíhá na úrovni každého modelového bodu, jejichž počet činí několik milionů, musí uživatel pečlivě specifikovat požadované výstupy.

Z hlediska stupně agregace jsou k dispozici následující výsledky:

- Celkové agregátní výsledky pro celou populaci vzniklé součtem:
 - přes všechny modelové body (jedince v populaci),
 - přes všechny modelové body převáženými na velikost populace v případě, že pro urychlení výpočtu byl náhodně ze souboru všech modelových bodů vybrán vzorek modelových bodů.
- Výsledky po tzv. SP kódech (subproduktový kód používaný pro dělení agregátních výsledků). SP kód může být vytvořen např. tak, aby definoval kohorty dle ročníku narození a pohlaví.
- Výsledky po modelových bodech.

Za hlavní výstupní proměnné modelu lze považovat proměnné obsahující informaci o rodinném stavu, ekonomickém stavu, obvyklém postavení (včetně důvodů neaktivity), příspěvky do důchodového systému, výši důchodu apod.

Na agregátní úrovni jsou zajímavé především následující ukazatele:

- příjmy důchodového systému;
- výdaje důchodového systému (členěné dle typu důchodu)
 - výdaje na starobní důchody,
 - výdaje na invalidní důchody,
 - výdaje na pozůstalostní důchody;
- saldo důchodového systému;
- implicitní dluh důchodového systému;
- počet plátců do systému;
- počet příjemců důchodu (dle typu důchodu)
 - počet starobních důchodců,
 - počet invalidních důchodců,
 - počet vdovských/ vdoveckých důchodů,
 - počet sirotčích důchodů;
- průměrný důchod (dle typu důchodu)
 - průměrný starobní důchod,
 - průměrný invalidní důchod,
 - průměrný vdovský/ vdovecký důchod,
 - průměrný sirotčí důchod;
- struktura populace (dle ekonomického stavu)
 - počet zaměstnaných,
 - počet nezaměstnaných,
 - počet neaktivních (dle důvodu neaktivity)
 - studium,
 - péče o dítě,
 - péče o rodinu,
 - invalidita (dle stupně),
 - starobní důchod.

Na kohortní úrovni poskytuje zajímavou informaci tzv. implicitní dluh. Ten pro generaci nově vstupující na trh práce udává, zda daná kohorta bude v průběhu celé života čistým příjemcem nebo plátcem do systému. Jinými slovy udává, zda je systém správně pojistně-matematicky nastaven.

Na individuální úrovni jsou zajímavé především následující ukazatele:

- rozdělení vyplácených starobních důchodů dle jejich výše,
- rozdělení nově přiznaných starobních důchodů dle jejich výše,
- počet důchodů pod stanovenou úrovní (hranicí chudoby),
- závislost nově přiznaného důchodu na výši vyměřovacího základu.

Všechny tyto ukazatele lze získat zpracováním individuálních výsledků.

Vstupy do dynamického mikrosimulačního modelu

Model pracuje se dvěma hlavními druhy vstupních dat:

- modelovými body a
- rozhodovacími procesy (pravděpodobnosti přechodu mezi stavy, resp. pravděpodobnosti vzniku události).

Modelové body

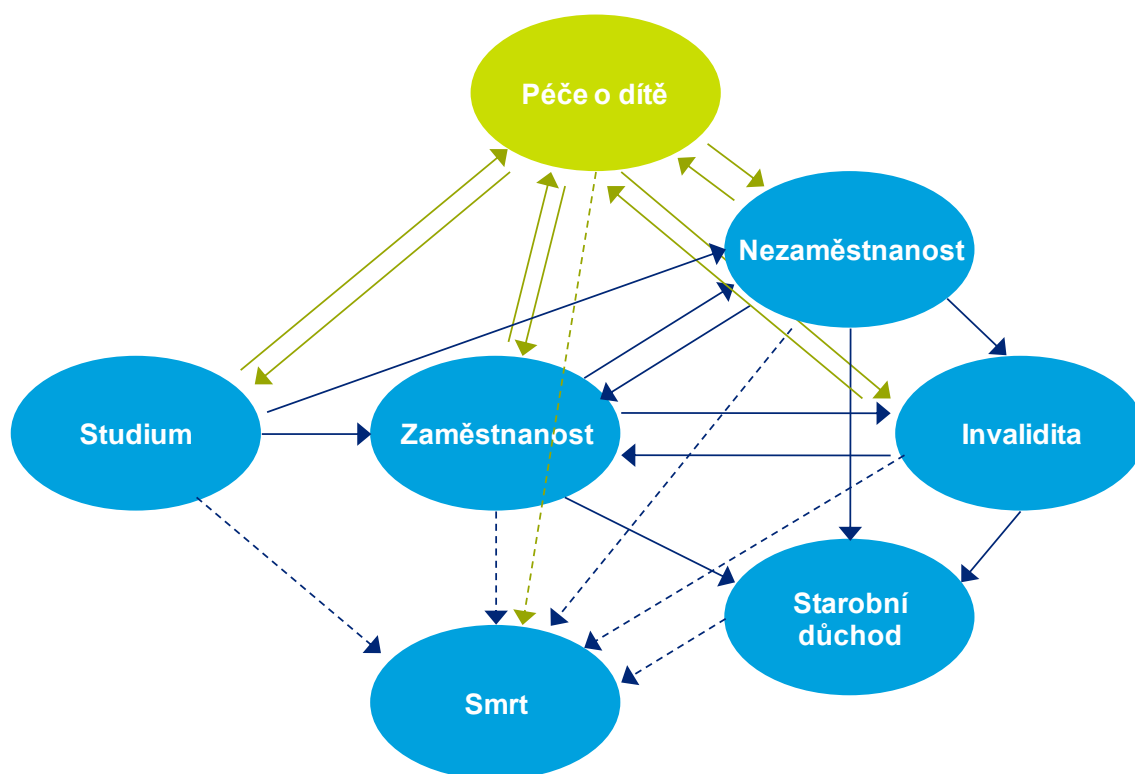
Základními vstupními daty pro model je databáze modelových bodů. Jeden modelový bod reprezentuje jednoho konkrétního jedince a vkládá do modelu jeho vstupní vlastnosti.

Modelové body vstupují do modelu jako jednotná databáze osob, které se k datu projekce nacházely v jednom z ekonomických a rodinných stavů. Úplnost a kvalita databáze má vliv především na první roky projekce, neboť popisuje současný stav. Např. výše důchodu je pro důchody přiznané krátce po datu projekce téměř plně určena minulým vývojem (doba pojištění a průměrný celoživotní vyměřovací základ) a prakticky nezávisí na vývoji modelovaném rozhodovacími procesy. Vysoká kvalita vstupních dat pak umožňuje velmi přesně modelovat výdaje na důchody na počátku projekce.

Rozhodovací procesy

Model generuje průběh života jedince (modelového bodu), který pomocí rozhodovacích procesů přechází mezi jednotlivými ekonomickými stavy (studium, zaměstnání, nemoc, nezaměstnanost, péče o dítě, invalidita, starobní důchod), jak zjednodušeně znázorňuje diagram a rodinnými stavy (svobodný, ženatý/ vdaná, rozvedený/ rozvedená, ovdovělý/ ovdovělá).

Obrázek 3 – Stavy a rozhodovací procesy

Zdroj: Závěrečná zpráva projektu *Dynamický mikrosimulační model*

Každý přechod mezi stavy nazýváme rozhodovací proces, neboť v modelu je nutné rozhodnout, zda jedinec přejde do jiného stavu, popř. setrvá ve stávajícím stavu. Tato rozhodnutí jsou generována na základě vybraných pravděpodobností přechodů, resp. pravděpodobnosti vzniku události, v závislosti na předchozím průběhu života, tj. na pravděpodobnostním rozdělení, ze kterého je proveden náhodný výběr. Tato rozdělení jsou závislá na dalších faktorech (tj. současném ekonomickém stavu, délce jeho trvání a dále jsou závislá na stavech sociálních jako vzdělání, rodinný stav, počet předchozích manželství, počet dětí, apod).

Rodinné stavy mohou přímo ovlivnit nárok na důchod a dále pomáhají zpřesnit ekonomické rozhodovací procesy. Proto jsou vedle ekonomických stavů každému jedinci (modelpointu) přiřazovány i stavy rodinné, které jsou opět stochasticky simulovány v rámci rozhodovacích procesů.

Pro každý rozhodovací proces je třeba znát pravděpodobnostní rozdělení a faktory, které jej ovlivňují. Dostupnost a kvalita těchto dat rozhoduje, zda a případně v jaké kvalitě je možno modelovat dané jevy. Kvalita těchto vstupů nejvíce ovlivňuje projekci nových účastníků systému.

Zdroje dat pro modelové body

Zdrojová data pro modelpointy vyžadují vysokou podrobnost z hlediska údajů individuální povahy, rodinného stavu, dosaženého vzdělání, stavu ekonomické aktivity a pokud možno i záznamy o historii jedince (nabytá důchodová práva v podobě historie vyměřovacích základů, dob pojištění a ostatních stavů zakládajících náhradní doby pojištění). Souhrnná databáze požadovaných vlastností v současnosti neexistuje. Údaje pro tvorbu modelpointů je proto nutné čerpat z několika datových zdrojů s velmi omezenou možností jejich vzájemného propojení. Základním zdrojem pro tvorbu

modelových bodů jsou administrativní databáze ČSSZ. Dalšími vlastníky dat relevantních pro tento účel jsou MPSV a ČSÚ.

V ideálním případě by zdrojem dat pro výpočet přechodových pravděpodobností a vzniku událostí v závislosti na relevantních faktorech byla stejná souhrnná databáze, která by byla využita pro tvorbu modelpointů. V takové databázi by byla obsažena informace o minulých stavech jedince, jejich trvání a přechodu do jiných stavů. Výpočet přechodových pravděpodobností by se pak redukoval do setřídění zdrojových dat dle relevantních faktorů a výpočtu příslušných poměrů. Automaticky by byla zajištěna konzistence mezi modelpointy a předpoklady pro modelování rozhodovacích procesů.

Tabulka 37 - Pravděpodobnost vzniku události a zdroje pro její výpočet

Událost	Zdroj
Narození	Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie: demografická projekce, určeno modelovým bodem
Smrt (úmrtnostní tabulky)	Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie: úmrtnostní tabulky
Ukončení studia	ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil, určeno modelovým bodem
Vznik invalidity (pravděpodobnost vzniku invalidity)	ČSSZ: statistická důchodová databáze
Změna stupně invalidity (pravděpodobnosti přechodu mezi různými stupni invalidity v závislosti na délce invalidity)	ČSSZ: statistická důchodová databáze
Zánik invalidity (pravděpodobnost zániku invalidity v závislosti na délce invalidity)	ČSSZ: statistická důchodová databáze
Svatba (pravděpodobnost sňatku)	ČSÚ: statistiky o vývoji obyvatelstva
Rozvod (pravděpodobnost rozvodu)	ČSÚ: statistiky o vývoji obyvatelstva
Ovdovění (pravděpodobnost smrti pomocné osoby dle úmrtnostních tabulek)	důsledek smrti partnera
Narození dítěte (pravděpodobnost narození dítěte v závislosti na věku matky a pořadí dítěte)	Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie
Ukončení péče o dítě (pravděpodobnost ukončení péče o dítě)	ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil
Začátek a konec péče o rodinu (pravděpodobnost ukončení péče o rodinu)	ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil
Odchod do starobního důchodu	ČSSZ: STATMIN ANOD
Emigrace (pravděpodobnost emigrace)	ČSÚ: statistiky o vývoji obyvatelstva, Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie
Změna možnosti souběhu práce a pobírání starobního důchodu	ČSSZ: STATMIN ANOD
Změna platu	MPSV: Informační systém o průměrném výděлку (zpracovala společnost Trexima) ČSSZ: STATMIN VZ

Stát se/přestat být osobou samostatně výdělečně činnou ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil

Zdroj: Závěrečná zpráva projektu Dynamický mikrosimulační model

Pravděpodobnosti přechodu mezi pracovními stavy

Obecně lze přechody mezi pracovními stavy rozdělit na dva typy:

- přechody spojené s událostí,
- přechody bez události.

V prvním případě jde většinou o události, které umožňují jedinci být neaktivní (těmi jsou přiznání invalidního nebo starobního důchodu, studium, péče o dítě a péče o rodinu) a pravděpodobnosti přechodu v takovém případě reprezentují jednorázovou reakci na danou událost. Například v okamžiku odchodu do starobního důchodu je velmi vysoká pravděpodobnost ukončení zaměstnání a přechodu do neaktivity.

Druhý typ reprezentuje přechody, ke kterým dochází neustále, nezávisle na událostech. Například pro starobního důchodce, který zároveň pracuje, bude tato pravděpodobnost reprezentovat přechod do neaktivity. Pravděpodobnosti jsou udávány jako roční.

Model pracuje s následujícími pravděpodobnostmi přechodu mezi stavy:

- pravděpodobnost přechodu ze zaměstnanosti do neaktivity spojeného s událostí, dle typu události (např. při vzniku invalidity, péči o dítě nebo rodinu, odchodu do důchodu),
- pravděpodobnost přechodu ze zaměstnanosti do neaktivity bez události dle stavu (invalidita, péče o dítě, péče o rodinu, studium, starobní důchod),
- pravděpodobnost přechodu ze zaměstnanosti do nezaměstnanosti spojené s událostí, dle typu události,
- pravděpodobnost přechodu ze zaměstnanosti do nezaměstnanosti bez události dle stavu,
- pravděpodobnost přechodu z neaktivity do zaměstnanosti spojeného s událostí, dle typu události,
- pravděpodobnost přechodu z neaktivity do zaměstnanosti bez události dle stavu,
- pravděpodobnost přechodu z neaktivity do nezaměstnanosti bez události dle stavu,
- pravděpodobnost přechodu z nezaměstnanosti do zaměstnanosti v závislosti na počtu měsíců v nezaměstnanosti,
- pravděpodobnost přechodu z nezaměstnanosti do neaktivity spojeného s událostí, dle typu události,
- pravděpodobnost přechodu z nezaměstnanosti do neaktivity bez události dle stavu,
- rozdělení délky nemoci podle věku a pohlaví,
- pravděpodobnost zaměstnání v případě ukončení péče o rodinu,
- počáteční pravděpodobnosti jednotlivých stupňů invalidity,
- pravděpodobnosti pro volbu varianty důchodu pro pracující důchodce (plná nebo poloviční penze),
- kariérní růst platu.

Zdroje dat pro rozhodovací procesy

Pro určení předpokladů pro rozhodovací procesy byly využity zejména následující zdroje:

- MPSV – Statistiky nezaměstnanosti (<http://portal.mpsv.cz/sz>);
- ČSSZ – evidence dávek nemocenského pojištění;
- ČSÚ – výběrové šetření pracovních sil;
- ČSÚ – statistiky o vývoji obyvatelstva;
- ČSSZ - statistická důchodová databáze.

Tabulka 38 - Pravděpodobnost přechodu a zdroje pro její výpočet

Výchozí stav	Výsledný stav	Zdroj
Nezaměstnaný	Zaměstnaný	MPSV: Statistiky nezaměstnanosti (http://portal.mpsv.cz/sz)
Nezaměstnaný	Neaktivní	ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil, členěno dále dle stavu (invalidita, péče o dítě, péče o rodinu, studium, starobní důchod) a zda nastala událost měnící stav
Zaměstnaný	Nezaměstnaný	MPSV: Statistiky nezaměstnanosti (http://portal.mpsv.cz/sz), ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil, členěno dále dle stavu (invalidita, péče o dítě, péče o rodinu, studium, starobní důchod) a zda nastala událost měnící stav
Zaměstnaný	Neaktivní	ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil, členěno dále dle stavu (invalidita, péče o dítě, péče o rodinu, studium, starobní důchod) a zda nastala událost měnící stav
Neaktivní	Zaměstnaný	ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil, členěno dále dle stavu (invalidita, péče o dítě, péče o rodinu, studium, starobní důchod) a zda nastala událost měnící stav
Neaktivní	Nezaměstnaný	ČSÚ: výběrové šetření pracovních sil, členěno dále dle stavu (invalidita, péče o dítě, péče o rodinu, studium, starobní důchod) a zda nastala událost měnící stav
Nemocný	Zdravý	ÚZIS: evidence výplaty dávek nemocenského pojištění
Zdravý	Nemocný	ÚZIS: evidence výplaty dávek nemocenského pojištění

Zdroj: Závěrečná zpráva projektu Dynamický mikrosimulační model

Příloha 4 – Zvyšování důchodového věku

Tabulka 39 – Zvyšování důchodového věku

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r

Zdroj: Příloha zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Vysvětlivky:

„r“ znamená rok

„m“ znamená kalendářní měsíc.

Příloha 5 – Seznam zkratk

ČR.....	Česká republika
EU/ES.....	Evropská unie/Evropské společenství
MPSV.....	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
ČSÚ.....	Český statistický úřad
ČSSZ.....	Česká správa sociálního zabezpečení
ČNB.....	Česká národní banka
ÚS.....	Ústavní soud
PřUK.....	Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
MOP.....	Mezinárodní organizace práce
OECD.....	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSVČ.....	Osoba samostatně výdělečně činná
DPH.....	Daň z přidané hodnoty
HDP.....	Hrubý domácí produkt
CRS.....	Centrální registr smluv
JIM.....	Jedno inkasní místo
Kč.....	koruna česká
mld.....	miliarda
bln.....	bilión
tis.....	tisíc
Sb.....	sbírka zákonů (ČR)
měs.....	měsíčně
OVZ.....	osobní vyměřovací základ
VŠPS.....	výběrové šetření pracovních sil
ÚZIS.....	Ústav zdravotnických informací a statistiky

Seznam grafů

Graf 1 - Proces zvyšování důchodového věku	9
Graf 2 - Počet starobních důchodců pobírajících krácený starobní důchod	25
Graf 3 - Vývoj podílu nově přiznaných starobních důchodů na celkovém počtu nově přiznaných důchodů (v %).....	29
Graf 4 - Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu a průměrné mzdy v procentech jejich hodnot v roce 1989.....	33
Graf 5 - Průměrná výše samostatně vyplácených starobních důchodů vyplácených v prosinci 2011 a přiznaných v různých letech	35
Graf 6 - Průměrná výše nově přiznaných starobních důchodů	38
Graf 7 - Podíl osob 65+ na celkové populaci	41
Graf 8 - Důchodový věk a jeho zvyšování ve vybraných státech.....	42
Graf 9- Důchodový věk pro muže v EU a OECD (2010)	43
Graf 10 - Důchodový věk pro ženy v EU a OECD (2010)	43
Graf 11 - Rozdíl mezi důchodovým věkem mužů a žen v letech (2010).....	43
Graf 12 - Míra zaměstnanosti osob ve věku 55 - 64 let (2010)	44
Graf 13 - Průměrný věk odchodu z trhu práce (2009).....	45
Graf 14 – Rozdíl mezi věkem odchodu do důchodu a důchodovým věkem	46
Graf 15 - Doba pobírání důchodu - muži (v letech).....	46
Graf 16 - Doba pobírání důchodu - ženy (v letech)	46
Graf 17 - Rozdíl doby pobírání důchodu mezi muži a ženami	47
Graf 18 - Hrubý náhradový poměr	48
Graf 19 - Čistý náhradový poměr	48
Graf 20 - Celkový náhradový poměr (2009, 2010) ⁸	48
Graf 21 - Giniho koeficient v zemích OECD	49
Graf 22 - Index progresivity v zemích OECD.....	49
Graf 23 - Výdaje důchodových systémů v zemích EU v % HDP (2010).....	50
Graf 24 - Podíl starobního důchodu k předchozí mzdě.....	51
Graf 25 - Podíl invalidního důchodu III. stupně k předchozí mzdě.....	53
Graf 26 - Podíl pozůstalostních důchodů k předchozí mzdě	54
Graf 27 - Úhrnná plodnost a průměrný věk při porodu	57
Graf 28 - Konečná míra plodnosti.....	58
Graf 29 - Průběh měř plodnosti u jednotlivých generací	59
Graf 30 - Střední délka života při narození – muži	60
Graf 31 - Střední délka života při narození – ženy.....	60
Graf 32 - Průběh měř úmrtnosti – muži	60
Graf 33 - Průběh měř úmrtnosti – ženy.....	60
Graf 34 - Pokles měř úmrtnosti mezi generacemi – muži	61
Graf 35 - Pokles měř úmrtnosti mezi generacemi – ženy	61
Graf 36 - Pravděpodobnost dožití se daného věku – muži	61
Graf 37 - Pravděpodobnost dožití se daného věku – ženy.....	61
Graf 38 - Věková struktura - skutečnost.....	62
Graf 39 - Věková struktura populace – očekávaný vývoj	63

Graf 40 - Podíly základních stavů v jednotlivých letech	64
Graf 41 - Podíly základních stavů ve věkových skupinách.....	65
Graf 42 – Průměrný věk odchodu z trhu práce	66
Graf 43 - Celková zaměstnanost v mil. osob	66
Graf 44 - Struktura zaměstnanosti dle typu zaměstnanosti.....	67
Graf 45 - Struktura zaměstnanosti dle věku.....	68
Graf 46 - Struktura zaměstnanosti dle pohlaví.....	68
Graf 47 - Míra zaměstnanosti ve věkové skupině 20 - 64 - celkem.....	69
Graf 48 - Míra zaměstnanosti ve věkové skupině 20 -64 - ženy.....	70
Graf 49 - Míra zaměstnanosti ve věkové skupině 55 -64	70
Graf 50 - Celková nezaměstnanost v tis. osob	71
Graf 51 - Nezaměstnanost dle typu.....	72
Graf 52 - Nezaměstnanost dle věku	72
Graf 53 - Nezaměstnanost dle pohlaví	73
Graf 54 - Míra nezaměstnanosti.....	74
Graf 55 - Míra nezaměstnanosti 15 -24 let	74
Graf 56 - Míra nezaměstnanosti 55 - 64 let.....	75
Graf 57 - Reálný růst produktivity práce	76
Graf 58 - Reálný růst průměrné mzdy	76
Graf 59 – Výše mzdy v závislosti na věku v podílu k průměrné mzdě.....	77
Graf 60 – Výše mzdy v závislosti na pohlaví v podílu k průměrné mzdě.....	78
Graf 61 - Reálný růst HDP	79
Graf 62 - Reálný růst HDP per capita.....	79
Graf 63 - Příjmy z pojistného v % HDP.....	81
Graf 64 - Výdaje na důchody v % HDP	82
Graf 65 - Saldo příjmů z pojistného a výdajů včetně výdajů na administrativu v % HDP.....	83
Graf 66 - Kumulativní saldo (explicitní dluh) v % HDP	84
Graf 67 - Implicitní dluh v % HDP	85
Graf 68 - Celkový dluh v % HDP	85
Graf 69 - Podíl explicitního a implicitního dluhu	86
Graf 70 - Podíl průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy v %.....	87
Graf 71 – Vliv existence krácených předčasných starobních důchodů na podíl průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy v %.....	87
Graf 72 – Celkový náhradový poměr ⁸ v %	88
Graf 73 – Podíl průměrného nově přiznaného starobního důchodu a průměrné mzdy v %	89
Graf 74 – Podíl průměrného osobního vyměřovacího základu a průměrné mzdy v %.....	89
Graf 75 – Podíl průměrného výpočtového základu a průměrné mzdy v %.....	90
Graf 76 - Výdaje na jednotlivé druhy důchodů	91
Graf 77 - Podíl výdajů na jednotlivé druhy důchodů.....	91
Graf 78 - Počet důchodců - starobní celkem	92
Graf 79 - Starobní důchodci dle pohlaví	93
Graf 80 - Starobní důchodci podle věku a pohlaví	94
Graf 81 - Počet invalidních důchodců v tis.	94
Graf 82 - Podíl invalidních důchodců podle stupně invalidity	95
Graf 83 - Invalidní důchodci dle stupně invalidity a pohlaví	95

Graf 84 - Invalidní důchodci dle věku a stupně invalidity.....	96
Graf 85 - Invalidní důchodci dle věku, stupně invalidity a pohlaví.....	96
Graf 86 – Implicitní dluh v závislosti na věku v % HDP (2012).....	97
Graf 87 – Implicitní dluh dle věku a pohlaví v % HDP.....	98
Graf 88 – Výše starobního důchodu (bez důchodu pozůstalostního) v závislosti na pohlaví v podílu k průměrnému důchodu v %	98
Graf 89 – Výše starobního důchodu (bez důchodu pozůstalostního) v závislosti na věku v podílu k průměrnému důchodu v %	99
Graf 90 - Průměrná doba pojištění při přiznání starobního důchodu	100
Graf 91 - Získaná doba pojištění podle věku v jednotlivých letech	101
Graf 92 - Získaná doba pojištění dle věku a pohlaví.....	101
Graf 93 - Podíl osob, které dosud nezískaly minimální potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod v jednotlivých letech v %	102
Graf 94 - Průměrná doba placení pojistného při přiznání starobního důchodu	102
Graf 95 - Podíl průměrné doby placení pojistného a průměrné doby pojištění při přiznání starobního důchodu v %	103
Graf 96 – Výdaje na důchody v % HDP	104
Graf 97 – Saldo příjmů z pojistného a výdajů včetně výdajů na administrativu v % HDP	105
Graf 98 – Kumulativní saldo (explicitní dluh) v % HDP	105
Graf 99 – Implicitní dluh v % HDP.....	106
Graf 100 – Celkový dluh v % HDP	106
Graf 101 - Podíl průměrného starobního důchodu a průměrné mzdy v %	107
Graf 102 - Rozdělení vstupujících dle věku - celkem.....	108
Graf 103 - Rozdělení vstupujících dle věku – celkem	108
Graf 104 – Zvýšení implicitního dluhu v závislosti na věku v % HDP - celkem	109
Graf 105 - Rozdělení vstupujících dle věku - muži.....	109
Graf 106 - Rozdělení vstupujících dle věku – muži	109
Graf 107 - Rozdělení vstupujících dle věku – ženy	109
Graf 108 - Rozdělení vstupujících dle věku – ženy	109
Graf 109 - Zvýšení implicitního dluhu v závislosti na věku v % HDP - muži.....	110
Graf 110 - Zvýšení implicitního dluhu v závislosti na věku v % HDP - ženy	110
Graf 111 – Rozložení vstupujících dle nástupního příjmu – celkem.....	111
Graf 112 – Rozložení vstupujících dle nástupního příjmu u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod – celkem	112
Graf 113 - Rozložení vstupujících dle OVZ – celkem	113
Graf 114 - Rozdělení vstupujících dle nástupního příjmu – muži.....	114
Graf 115 - Rozdělení vstupujících dle nástupního příjmu – ženy	114
Graf 116 - Rozdělení vstupujících u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod dle nástupního příjmu – muži	114
Graf 117 - Rozdělení vstupujících u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod dle nástupního příjmu – ženy.....	114
Graf 118 - Rozdělení vstupujících dle OVZ – muži.....	115
Graf 119 - Rozdělení vstupujících dle OVZ – ženy	115
Graf 120 – Rozdělení vstupujících dle doby pojištění – celkem	116
Graf 121 – Podíl osob, které získaly daný počet let pojištění - celkem	116

Graf 122 - Rozdělení vstupujících dle doby pojištění – muži.....	117
Graf 123 - Rozdělení vstupujících dle doby pojištění – ženy.....	117
Graf 124 - Podíl osob, které získaly daný počet let pojištění - muži.....	117
Graf 125 - Podíl osob, které získaly daný počet let pojištění - ženy.....	117
Graf 126 - Typy důchodů dle délky pojištění – celkem	118
Graf 127 – Rozdělení vstupujících dle typu přiznaného důchodu – celkem	118
Graf 128 - Typy důchodů dle délky pojištění – muži	119
Graf 129 - Typy důchodů dle délky pojištění – ženy.....	119
Graf 130 - Rozdělení vstupujících dle typu přiznaného důchodu – muži	119
Graf 131 - Rozdělení vstupujících dle typu přiznaného důchodu – ženy	119
Graf 132 - Rozdělení vstupujících dle doby placení pojistného – celkem	120
Graf 133 – Podíl osob, které daný počet let platily pojistné - celkem	120
Graf 134 - Rozdělení vstupujících dle doby placení pojistného – muži.....	121
Graf 135 – Rozdělení vstupujících dle doby placení pojistného - ženy	121
Graf 136 - Podíl osob, které daný počet let platily pojistné – muži	121
Graf 137 - Podíl osob, které daný počet let platily pojistné – ženy.....	121
Graf 138 - Rozdělení vstupujících dle vyloučené doby – celkem	122
Graf 139 – Podíl osob s daným rozsahem vyloučených dob - celkem	123
Graf 140 - Rozdělení vstupujících dle vyloučené doby – muži	123
Graf 141 - Rozdělení vstupujících dle vyloučené doby – ženy	123
Graf 142 - Podíl osob s daným rozsahem vyloučených dob – muži	124
Graf 143 - Podíl osob s daným rozsahem vyloučených – ženy.....	124

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Příjmy důchodového pojištění a výdaje na důchody (v mld. Kč)	22
Tabulka 2 - Zvláštní účet důchodového pojištění (v mil. Kč)	23
Tabulka 3 - Výdaje na důchody ¹ podle druhu důchodu (v mld. Kč)	23
Tabulka 4 - Počet důchodců ¹ podle druhu důchodu (v tis.)	24
Tabulka 5 - Podíl počtu starobních důchodců pobírajících krácený starobní důchod po dovršení důchodového věku k počtu všech důchodců pobírajících krácený starobní důchod.....	25
Tabulka 6 - Průměrný věk důchodců ¹	26
Tabulka 7 - Podíl počtu důchodců a počtu pojištěných osob.....	26
Tabulka 8 - Počet vyplácených důchodů (v tis.)	27
Tabulka 9 - Důchody vyplácené do ciziny.....	27
Tabulka 10 - Počet nově přiznaných důchodů	28
Tabulka 11 - Průměrný věk při odchodu do důchodu	29
Tabulka 12 - Důchodový věk pro nárok na starobní důchod v letech 2007 a 2011	30
Tabulka 13 - Počty zaniklých důchodů	30
Tabulka 14 - Přehled o provedených zvýšeních vyplácených důchodů	31
Tabulka 15 - Průměrné měsíční výše ¹ sólo vyplácených důchodů (v Kč)	32
Tabulka 16 - Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě.....	32
Tabulka 17 - Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu	33
Tabulka 18 - Průměrná výše sólo vyplácených starobních důchodů podle období jejich přiznání (důchody vyplácené v prosinci 2011, v Kč).....	34
Tabulka 19 - Redukční hranice pro výpočet výše důchodu	36
Tabulka 20 - Redukce osobního vyměřovacího základu a redukční hranice.....	36
Tabulka 21 - Vývoj relace nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě při 40 letech pojištění a při různé úrovni mzdy (v %).....	37
Tabulka 22 - Průměrná výše nově přiznaných důchodů	37
Tabulka 23 - Snížení důchodu přiznaného v roce 2011 při odchodu do trvale kráceného předčasného starobního důchodu o 1 rok* ¹ (v %)	38
Tabulka 24 - Základní charakteristiky diferenciací výše sólo vyplácených starobních důchodů.....	39
Tabulka 25 - Charakteristiky diferenciací výše starobních důchodů vyplácených v prosinci 2011 podle způsobu krácení.....	40
Tabulka 26 - Základní charakteristiky diferenciací nově přiznaných (sólo) starobních důchodů podle výše.....	40
Tabulka 27 - Plnění úmluv MOP pro starobní důchod	51
Tabulka 28 - Plnění úmluv MOP pro invalidní důchod (III. stupně).....	52
Tabulka 29 - Plnění úmluv MOP pro pozůstalostní důchody	53
Tabulka 30 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem	111
Tabulka 31 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem.....	112
Tabulka 32 - Rozdělení jedinců podle OVZ do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem	113
Tabulka 33 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) – muži a ženy	114

Tabulka 34 - Rozdělení jedinců podle nástupního příjmu u osob, kterým bude v budoucnu přiznán starobní důchod do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) – muži a ženy.....	114
Tabulka 35 - Rozdělení jedinců podle OVZ do jednotlivých decilů (v násobcích průměrné mzdy) - celkem	115
Tabulka 36 - Stanovení ročních vyměřovacích základů	128
Tabulka 37 - Pravděpodobnost vzniku události a zdroje pro její výpočet.....	143
Tabulka 38 - Pravděpodobnost přechodu a zdroje pro její výpočet	145
Tabulka 39 – Zvyšování důchodového věku	146

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Schéma spořicí fáze v systému důchodového spoření	18
Obrázek 2 - Schéma výplatní fáze v systému důchodového spoření	20
Obrázek 3 – Stavby a rozhodovací procesy	142